

DENGÊ ÊZÎDIYAN

Ji bo
parastin û
pêşvebirina
çand û ola
Êzîdiyan

Dîroka
Laliş

Mîrgeha
Şêxan

On Yezidis in
Turkey

Yazid Ibn Muaviyye
ve Yezidiler

Die Beziehungen
des Sufismus zum
Yezidentum

Weşanên nû

Qewl û Nizayên
Êzîdiyan

Nûçeyên welêt

Civata Rûhanî

DÊ - The forum of Yazidism
available on Internet
<http://yezidi.home.ml.org>

OI / Religion	Êzîdî berî dema Şîxadî	6
/ Din	Die Yeziden vor Sheikh-Adi (2)	7
	Yezîdê kurê Mu´awiya û Êzîdîfî	11
	Yezid Ibn Mu´awiya und die Yeziden	17
	Yazid Ibn Muaviye ve Yezidiler	22
	Der Religionsrat der Yeziden	25
	Civata Rûhanî	26
	Formûlara darbaviyê ya oldarî ji bo mirovên Êzîdî	27
	Qewlê Qendîlan	28
	Ji Qewlên Êzîdiyan	29
	Qewal - Sembola dilpakiyê	30
	Die Qewals - Das Gedächtnis des Yezidentums	34
	Die Beziehungen des Sufismus zum Yezidentum	37
Dîrok / Geschichte / History	Laliş - Warê bav û kalan	45
/ Tarih	Kanî û hewdên avê li Lalişa Nûranî	49
	Die Geschichte des Religionszentrums Lalish	50
	Dîroka Mîrgeha Şêxan	53
	Das Fürstentum der Sheikhs	55
	80 Jahre Genozid und Vertreibung der Yeziden	56
	Berî 20 salan	57
	Das Oberhaupt der Yeziden	59
	Mîr Tahsîn Beg: "Em divên neyên lîstika tu kesan"	61
	Serinc û daxwazî	63
	Bîranînek li ser jiyana Mîr Xêrî Beg	63
	Ragehandin	64
	Bîranîna Cohn S. Ges, Nachruf auf John S. Guest	64
	Obituary to Mr John S. Guest	65
	Biryara dersên ola Êzîdiyan	65
	Hevpeyvînek li gel mirovekî Êzîdî	66
	Nameyek ji bo rêdaksiyona kovarê	67
	Rewşa Êzîdiyan li welat	68
	Yeziden in ihrer Heimat - Opfer doppelter Verfolgung	70
	Rewşa Êzîdiyên Ermenistanê	73
	Gruppenverfolgung in Armenien und Georgien	75
	Doppelte Minderheit - Die syrischen Yeziden	76
	Ursachen der Krankheiten kurdischer Bürger	78
	On Yezidis in Turkey	79
	Keçika Êzîdî - Das yezidische Mädchen	80
	Mala Êzîdiyan li Oldenburgê dê ava bive	81
	Yeziden planen den Bau eines Zentrums	81
	Komara Mehabad	82
	Internet	84
	Civînek digel endam û berpirsiyarên Kongra Aşûrî	86
	Assyrer und Yeziden bekräftigen Solidarität	87
	Nûçe bi kurtî / Kurznachrichten	88
	Gotinên Pêşiyên	92
	Destana Aşiq Xerîb û Şah-Senem	104
	Helbest	110
	Weşanên nû	112
	Book reviewing	114
Impressum	Impressum	115

Xwendevanên hêja!

Em hêvîdar in, ku hûn ji ber derengiya hejmara nû ji kovara *DE* li me negirin. Bi weşandina vê hejmarê rê û bingehên karê pêşerojê tên danîn.

Kovara *DE* gihîştîye wê pilê ku girîngtirîn lêkolînanên ola Êzîdîtiyê bi nivîsînên xwe têde beşdar dibin, lewma pir gotarên hêja û çîgirtî di vê hejmarê de tên weşandin. Ji aliyê din ve *DE* warekî nû anjî kaniyeke nû ji bo bihîstînen li ser ola me dît, ew jî Internet e. Di vir de *DE* bê qedar mirov bi tiştên dirist liser ola me hesandin. Her wiha vê kaniya nû ji bo nasîne pêwendiyên me û gelê me bi derve re û liser asteke cîhanî xurt kir. Hûn dê ser vî karî di rûpelê 84 baştir bibihîzin.

Mixabin ku hindêk endamên desteka nivîsînê - rêdaksiyonê- ji ber karê xwe yê dinyayî hew dikarîbûn karê xwe li cem me berdeyam bikin. Piştî demeke rênûdîtî destekeke nivîsandinê nû hatibû damezrandin.

Ji ber pir pirsîyarî liser gotarên bi zimanê erebî bûbû, me biryar

stand, ku gotar bi vî zimanî jî werin weşandin. Lê giraniya me her û tim dê liser zimanê me yê şêrîn be. Ji bo gelên biyanî em dê bi zimanê almanî û inglîzî jî binivîsin. Bihîstînen ku bigihîjin van mirovan û bi teybetî gotarên liser ola me her rûmet e ji me re.

Ji ber pîrbûna gotarên lêkolînanên ola Êzîdîtiyê, yê gihîştîne me, me biryar dabû, ku du hejmar di yek bergê de bêne weşandin. Di vê hejmarê de me giraniya xwe berdaye ser tiştên bingehîn di ola Êzîdîtiyê de. Di gotarên "Qewal" û "Civata oldarî" tê xuyakirin, bê çî rêxistineke oldarî bi erkan di nav ola me de heye. Kevnariya ola Êzîdîtiyê û dîroka wê di gotarên "Laliş", "Êzîdîtî berî dema Şîxadî" û qewlên Êzîdîyan de tên xuyakirin û zelal kirin. Bi nivîsînên "Êzîdîtî û Yezîdê kurê Ma'awiya" û "Êzîdîtî û Sofîti" lêkolînanên me dixwazin ji xwendevanên me re pêwendiyên Êzîdîtiyê û olên din, anjî bandorên wan li hev û din zelal bikin. Girîngbûna Mîrantiyê di dema berê û dima niha de tê

ser

ziman. Rêbaza kovarê di nivîsa "Em xwe bi we didin naskirin" de tê xuyakirin. Di dawiyê de em dixwazin bibêjin, ku hûn dê pir nivîsîn û nûçeyên taze û rind liser ol, çand û dîroka gelê xwe bibihîzin. Mebesta me jî vî karî ew e, ku ew tiştên nerast ji ser rûyê ola me ya kevnar werin hilanîn û xort û keçên me ola xwe nas bikin û biparêzin. Dem hatiye wê tîrê, ku em Êzîdîtiya xwe ya bi rûmet bi şeweyê ku em dibînin rast û dirist e, bi mirovên din bidin naskirin.

Em li vir gazî we xwendevan û rewşenbîran dikin û dibêjin: Piştgiriya vê kovarê bikin! Ev kovar, kovara we ye.

Liebe Leserinnen und Leser, liebe Interessierte des Yezidentums,

nach intensiver Auseinandersetzung mit dem Konzept der *DE* können wir Euch mitteilen, daß die *DE* mit dieser neuen Ausgabe die Weichen für die Zukunft gestellt hat.

Zum einem hat die *DE* viele wichtige Yeziden-Experten für eine Zusammenarbeit gewinnen können. Dies macht sich u.a. an dem gestiegenen Anteil von Fachbeiträgen bemerkbar.

Zum anderen hat die *DE* mit der Internet-Einführung wichtiges

Neuland betreten. Über den Internet-Dienst der *DE* können jetzt weltweit Informationen über das Yezidentum abgerufen und verbreitet werden. Dieses neue Medium wird in Zukunft durch die mittlerweile international vorhandenen Kontakte der *DE* erhebliche positive Impulse der Redaktionsarbeit geben und den Yeziden weltweit eine Stimme verleihen. Näheres hierzu könnt Ihr in unserem Bericht auf der Seite 85 nachlesen. Eine weitere

Änderung möchten wir Euch nicht vorenthalten: Aus beruflichen Gründen mußten einige Mitarbeiter der *DE* Ihre Funktion aufgeben. Nach einer Phase der Neuorientierung konnte eine neue Redaktion gebildet werden, die wie Ihr seht, das Ziel der *DE* erfolgreich fortsetzt. Noch eine Neuigkeit: Aufgrund der hohen Nachfrage aus dem arabischsprachigen Raum, haben wir unsere Beiträge in arabischer Schrift erweitert. Dennoch bleibt es wei-

terhin unser Ziel, den Großteil unserer Ausgabe in kurdischer Sprache zu veröffentlichen, wobei wir die Beiträge in deutscher und in Zukunft vermehrt auch in englischer Sprache als sehr wichtig für die weltweite Information und Beteiligung von Interessierten des Yezidentums betrachten. Die große Menge der uns von verschiedensten Experten des Yezidentums zur Verfügung gestellten Beiträge hat uns dazu bewogen, eine Doppelausgabe herauszubringen.

Die in dieser Ausgabe veröffentlichten Beiträge sind Basisinformationen über das Yezidentum. In den Artikel "Die Qewals" und "Der religiöse Rat" wird deutlich, daß die Yeziden über eine sehr differenziert ausgeprägte religiöse Organisation und Hierarchie verfügen. Der jahrtausende alte geschichtliche Hintergrund des Yezidentums läßt sich besonders aus den Beiträgen "Die Geschichte von Lalish" und "Die Yeziden vor Sheikh-Adi" ablesen. Mit den Beiträgen "Yezid Ibn Mu'awiya und die Yeziden" und "Sufismus und Yezidentum" werden wichtige Aspekte im Verhältnis des Yezidentums mit dem Islam und anderen Religionen beleuchtet. Die geschichtliche und gegenwärtige Bedeutung der Mîrs - die yezidischen Oberhäupte - wurde ebenfalls behandelt.

Abgerundet wird diese Ausgabe mit Nachrichten und kulturellen Beiträgen. Abschließend können wir mit einer gewissen Genugtuung berichten, daß durch die Aufklärungsarbeit der *DÊ* das bisher von Vorurteilen und Unkenntnis geprägte Bild des Yezidentums sich entscheidend verbessert hat. Damit ist eine gute Ausgangsbasis entstanden, die wir auch mit Eurer Unterstützung weiter ausbauen wollen.

Em xwe bi we didin naskirin!

Dengê Êzîdiyan, Kovara Êzîdiyan ya yekemîne li dervey welat, cara pêşîn di 1993 de derket. Têm û gotarên *DÊ* û naveroka wê bi zimanê Kurdî, inglîzî, almanî, erebî û tirkî têne nivîsîn. Dîtineke şaş li cem geleka hebû, ku Êzîdî bi dizî ol, rê û rêbaz û irf û edetên xwe bi cî tînin. Di weşandina *DÊ* û çend weşanên Êzîdiyan di van 20 salên borî de hate xuyakirin, ku ev tişt ne rast e. Niha û di vê demê de û li Diyasporayê hindêk serbestî çê buye û tirs ji ser wan çuye, lewma em bi şeweyekî vekirî û diyar li ser ola xwe û bi zimanê dayîke xwe yê şerîn dinivîsin. Tiştêkî diyar e, ku pêşvebirina lîteratûra Êzîdîtiyê ji bo parastina îdentîteta Êzîdiyan di civaka modern de şertên bingehîn e. Kovara me berî hemû tiştî kovareke serbixwe ye û bi tu rêxistinan ve ne girêdayî ye. Deryê marîfet, nasîn û zanîne ji her mirovî re û di her demê de vekiriye. Ew hatiye avakirin bitenê ji bo ol, çand û zimanê gelê me yê kevnar û zêrîn. Weşandina vê kovarê dermanê

pir nexweşiyên Êzîdiyan bû. Li dervey welat, ji gund û zivangan dûr, pêwîst bû, çarek ji bo newindabûna nîfşên nû bê kirin. Rewş bi şeweyekî din hew dihate meşandin. Em mecbûr bûn, çarekê, inisiyatîvekê û elternetîvekê bibînin. Nexwe na em ber bi hundabûnê ve diçin û tu kes nikare vî tiştî rawestîne. Kovara *DÊ* ji terefên rewşenbîrên Êzîdiyan ve wek meydana zanyariyê tê bi kar anîn. *DÊ* rê xweş dike, ku zanistiya li ser Êzîdîtiyê bi derûdoreke xwendevanên fîretir bide naskirin. *DÊ* ne tenê bi Êzîdiyan re dipeyîve, lê ew bi kesên ji bo ol û çand hewasdar in jî dipeyîve.

Armanc û mebestên din jî ew bûn, ku yek bawerî, yek dîtin li ser ola Êzîdîtiyê bê damezrandin. *DÊ* meydanake tije aşî, bratî û cîrantî ye.

DÊ di navbera olan de îmkaneke hevpeyvîne ye jî. Bi reya kovarê xwendevan dikarin ola Êzîdiyan ji nêz ve nasbikin û çavê xwe li nava civaka Êzîdiyan bigerin. Kar û barên *DÊ* çend rewşenbîrên Êzîdiyan pêktînin.

Dengê Êzîdiyan - Forum für Informationen über das Yezidentum

Die *DÊ* ist die erste yezidische Zeitschrift außerhalb Kurdistans und erschien 1993 in Deutschland zum ersten Mal. Veröffentlicht wird die *DÊ*, die zu deutsch "Stimme der Yeziden" heißt, in kurdischer, deutscher, türkischer, englischer und arabischer Sprache.

Glaubte man bisher, daß die Yeziden ihre Religion im Geheimen praktizieren und ihre Lehre Andersgläubigen nicht vermitteln,

so ist die *DÊ* ein sichtbarer Gegenbeweis. Außerhalb Ihrer Heimat haben die Yeziden die historische Chance, in Freiheit ihre Geschichte selbst zu schreiben, ihre Gedanken zu äußern und sie zu veröffentlichen.

Die Entwicklung yezidischer Literatur ist eine Grundvoraussetzung für die Wahrung yezidischer Identität in der modernen Gesellschaft. Deshalb ist die *DÊ* gegründet worden. Sie ist eine unabhän-

gige und überparteiliche Zeitschrift, die sich mit der Kultur, Religion und Literatur der Yeziden befaßt. Seit 1996 erscheint sie auch im Internet.

Sie ist notwendig, weil die Yeziden außerhalb Ihrer Heimat eine neue Form der Auseinandersetzung über Ihre Religionslehre, Leben und ihre Probleme brauchen. Die Zeitschrift *DE* wird von Experten des Yezidentums als Diskussions- und Informationsforum für ihre Erkenntnisse genutzt. Die *DE* bietet einem größeren Leserkreis die einmalige Gelegenheit, Kenntnisse über das Yezidentum vorzustellen. Sie spricht nicht nur die Yeziden selbst an, sondern auch Religions- und Kulturinteressierte.

Ziel der *DE* ist es, daß eine kontroverse Diskussion über das Yezidentum entsteht. Diese intensive Auseinandersetzung mit dem Yezidentum, die in der yezidischen Geschichte bislang zu kurz kam, soll Mosaikstein für Mosaikstein zusammentragen, so daß ein umfassendes und einheitliches Bild über das Yezidentum entsteht. Die *DE* bietet ebenso eine Möglichkeit zum interreligiösen Gespräch. Über die Zeitschrift können Mitglieder anderer Religionen die Religion der Yeziden näher kennenlernen und sich einen Einblick über die yezidische Gesellschaft verschaffen. Dieser Dialog ist eine Bereicherung für das religiöse und kulturelle Leben und ein wichtiges Zeichen für Toleranz und Verständigung unter den Kulturen und Religionen. Getragen wird diese Zeitschrift ausschließlich von ehrenamtlichen Mitarbeitern, die bestens mit der yezidischen Problematik vertraut sind. Engagierte und qualifizierte Mitarbeiter aus Public Relation und Produktion runden unser Team ab.

Dengê Êzîdiyan - forum for information about yezidism

DE, the voice of the Yezidis is the first yezidi journal outside Kurdistan and appeared in Germany in 1993. Formerly many believed, that Yezidis practised their religion secretly, but *DE* points to the contrary. In Europe, the Yezidis have a historical chance, viz. express freely their thoughts and feelings in writing and also the freedom to publish the same. The development of a Yezidi-literature is a basic need for the identity of the Yezidis in this modern society. Hence *DE* was founded, as a periodical independent of an ideology and of politics, but rather to embrace the culture, the religion and literature of the Yezidis. This periodical is necessary, because the Yezidis need a forum for discussion and reflection on their life and problems in the context of the Yezidi-religious teachings.

The *DE* offers a unique opportunity of knowledge to a larger circle of readers. *DE* addresses itself not only to Yezidis, but above all to those, who are interested in extending their religious and cultural knowledge. The aim of *DE* is: an ensuing controversial debate. This intensive discussion about Yezidism, which was so brief in the yezidish history is a mosaic stone in the exhaustive and unified picture of the Yezidi-tapestry. The *DE* certainly fosters interreligious dialogue by helping those of other religions to know Yezidism and by offering an insight into the many faceted Yezidi-Society. Such a dialogue can only enrich the religious and cultural life. *DE* is a beacon for tolerance and understanding among the different cultures and religions. In future *DE* will grow up its english section.

ده نكي ئيزيديان

"ده نكي ئيزيديان" هي باكورة المجلات التي تصدر من قبل الجالية الايزيدية خارج الوطن.

صدر العدد الأول منها في عام 1993 باللغات الكوردية، اللاتكليزية، الألمانية، العربية والكرمية.

كان الخطأ الشائع بين الكثيرين من الناس هو أن الايزيديين يمارسون طقوسهم وأعرافهم الدينية سرًا ويكتُمون على معتقداتهم. لكنّ يصدور مجلّة (د. ئي) وما سبقها من كتب وبحوث كانت قد نشرت

من قبل الكتاب الايزيديين في الآونة الأخيرة، بددت تلك الأوهام.

لفي ظلّ توفر قدر من الحريّات والأطمئنان شرعنا بالكتابة عن ماهية عقيدتنا يوما بعد يوم _ وفي ظلّ تحديات الوقت المعاصر _ بات الاهتمام بهذا التراث العريق ضرورة ملحة. ومن الجدير بالذكر أن مجلّتنا هي مجلّة مستقلة وغير مرتبطة بأيّ تنظيم أو حزب سياسي، باب الحوار والإسهام فيها مفتوح دوماً ولكلّ إنسان. فمهمتها هي التعريف بالديانة الايزيدية والتراث الكوردي العريق. إصدار المجلّة كانت ضرورة حتمية، لأنّ الايزيديين كانوا يخشون الانصهار في بوتقة الحضارة المنهارة الأوروبية وقلقون على مستقبل أولادهم.

يشرف على تحرير المجلّة نخبة من المتوّرين الايزيديين، الذين لا يخاطبون الايزيديين فحسب، بل يخاطبون كلّ أهل المعرفة الذين يتوّنون التعرّف على حقيقة هذه الديانة القديمة والعريقة الأصل. بتحرير هذه المجلّة ومن خلال نشر بضعة كتب حول هذه الديانة اتبحت الفرصة لكلّ الأصدقاء ومحبيّ السلام والتعايش السلمي ليعرفوا ماهية الايزيدية.

كما تطمح هيئة التحرير أن تتظافر كلّ الجهود من قبل الباحثين الايزيديين والمجلس الروحاني الايزيدي لانجاز كتاب شامل وموحد عن الايزيدية. إنّ باب الحوار مفتوح دوماً أمام أهل ومعتقي الأديان الأخرى.

Êzîdî berî dema Şîxadî - Beşa 2

Lêkolîneke oldarî-zanistî
Dr. Pîr Memo Osman

Dibe, ku pir tişt ji Îslamê ketine nava Êzîdîtiyê û guhertin ji çêbûne, lê belê baş diyar e, ku Êzîdîti ji Îslamê dûr e û berî wê hatiye.

Mixabin, ku tu kes nikare li ser rewşa Êzîdîtiyê berî îslamê bi tesbît û bingeh tiştêkî bine ber çavan. Li vir xeleekek ji zincîra dîrokê windaye.

Gelo navê Êzîdîtiyê berî Îslamê çi bû? Bersiva vê pirsê tu mirov nikare heya niha bide. Hinek rêxistin û rêberên siyasî di nav Kurdan de dibêjin, ku Êzîdî Zerdeştî ne. Lê heke mirov Êzîdîtiyê û Zerdeştîtiyê deyne ber hev, dê ji me giştan re diyar bibe, ku herdu ol ne yek in û Êzîdî tucar ne li pey Pêxember Zerdeşt bûn.

Li gel ku Zerdeştî pir bi hiner, şax û per bû, ne hemû Kurdên Êzîdî û gelên li Kurdistanê baweriya xwe pê anîne. Hindek edet, rabûn û rûniştinên Êzîdiyan, yê nîfşekî bi dev daye nîfşê li pey xwe, wê pirsê çareser dike, ku

Êzîdîti û Zerdeştî du olên serbixwe ne û bi hev ve ne girêdayî ne.

Bê hejmar zanyar û lêkolînan yê ol tesbît kirine, ku navê Ahûra-Mazda û Aşa, yanî rastî navên Xweda bû, yê ku berî hatina Pêxember Zerdeşt û nivîsandina pirtûka wî Avêsta bû. Piştî Zerdeştî dibe ola komara Sasaniyan, hinek Kurdan "Arî û Mîdî" bûne Zerdeştî. Lê piraniya gel li ser ola xwe ya berê dimîne. Bi yek gotinê mirov dikare bibêje: "Pêxember Zerdêşt ola

bav û kalên xwe guhert." Berî wî du Xwedayan hebûn: Ahûra-Mazda û Ahîraman. Yek Xwedanê ronahiyê û yê din Xwedayê tariyê bû. Pêxember Zerdeşt baweriya ola xwe li ser vê bingehê avakir: "Yek Xwedê heye û ew jî Ahûra-Mazda ye."

Gakuja ku Êzîdî di cejna xwe ya di meha payiza didoyan pêktînin ji ola Mitrayiyê yanî Rojperestîne tê. Ne dûr e, ku Êzîdî baweriya xwe bi du Xwedayan dianîn: Xwedayê Xêrê û Xwedayê Şer.

Gakuji jî ji vê yekê hatiye, ku Dayêva-Perest teba jê re dikirin qurban. Zerdeşt jî kuştina heywanan qedexe kir. Bi vê yekê dixwest, ku rola Xwedayê xwe Ahûra Mazda mezin bike û rola Xwedayên din kêmbike.

Mitrayî (Mitrayî) li ber çavên Zerdeşt oleke dualîzm bû. Xwedanê Şer, Dayêvas, her şerxwaz û nêr bû. Zerdeşt ev Xweda ji bo vê yekê ji nav baweriya xwe ya nû derxist. Xwedayê Ezman Mitra (Mitra) qebûl kir, jiber ku gel bi dil û ramanên xwe bi vî Xwedayî ve, bi Xwedayê Rojê ve, girêdayî bû. Zerdeşt mecbûr bû, ku Şêx-Şems, Xwedanê Rojê, weke Xwedanekî qebûl bike. Lê tu car Mitrayî weke oleke serbixwe qebûl nekiriye.

Zerdeşt di Yasna 32. ya pirtûka xwe ya pîroz Avesta de êrîş berdaye ser Dayêvas û ew gunehkar kiriye, ku mirovan dixapîne. Ev saloxên Zerdeşt li ser Dayêvas pir nêzîkî çiroka Adem e, ya di Tewratê û di Qurânê de hatiye nivîsîn, ku çawa Xweda gote Adem, li wî qedexe ye, ku sêvên vê darê bixwo, lê li gor gotinên Quran û Tewratê mar, ku ew Xebera Xirab yanî

Mêrik bû, Adem xapand, ku ew sêvê bixwo. Êzîdî dibêjin nexêr: "Hemû tişt bi destên Xwedê û gotinên wî bû û Tawisî Melek fermana yanî emrê Xwedê bire serî û bi cî anî. Eynî û bi xwe rola Mitra dilîst, çaxê goştê gayê kuştî li mirovên girêdayên xwe belav kir, xwast ku mirin li cem wan hew peyda bibe û tim dinyayî bimînin.

Ev tore û edetê kuştina ga Êzîdiyan girte xwe û heya îro jî di cejna Cimayiyê de, Cejna Payîzê, li Lalişa Nûranî pêktînin.

Ev gakuji jî tore û edetê Ariyan û Rojperestan bû.

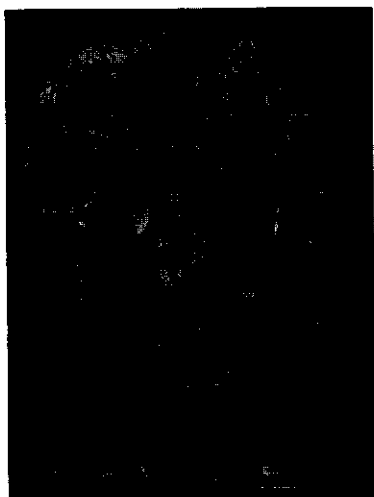
Şîxadî ev karê xêrê wisa guhert, ku ew edet bişibe xwarina dawî, ya Îsa (Kîrîstos) bi şagirtên xwe re derbas kiribû.

Cejneke din jî li cem Êzîdiyan heya îro jî maye û tê çêkirin, navê wê Firavaçiz e. Ev cejn ji dema berî Zerdeşt e û ji aliyê Ariyan û Mîdiyan dihate çêkirin. Bê qedar zanistvanan tesbît kirin, ku ev cejn berî Zerdeşt hebû. Êzîdî vê cejnê di biharê de pêktînin. Di destpêka meha Nîsanê de çêdibe û bi cejna Bêlînde, Ser-sal, tê bi nav kirin.

Guhertin qet neketiyê, her çiqas ku bi hezaran sal di ser re derbas bûne. Her malbateke Êzîdî xwarinê tînin ser goristanên miriyan. Li ser goristan, qewl û nizayên xwe yê olî dibêjin. Bi van semayan Êzîdî miriyên xwe û karên wan yê baş tînin bîra xwe. Bi vî şeweyî miriyan careke din vedigerînin jiyane. Ew heya êvarê li ser goristanê dimînin û piştê tene malê. Li malê jî bîranîneke din li ser miriyên xwe bi cî tînin. Xwarina para miriyan, "Nanê miriyan", li gundiyan xwe belav dike. Ew devê deryên xwe bi gulên dixemilînin. Ev cejna han 3 rojan berdeham dike û weke Ser-

sal, Bêlînde anjî Roja Miriyan tê naskirin.

Ev edetekî pir kevin e di nav olên tebîetê de. Indiyan jî li Meksîko cejneke dişibe vê cejnê pêk tînin. Ramana vî tiştî jî ew e, ku mirî û mirin beşên jiyânê ne. Jiyân û mirin bi hevdu ve girêdayî ne. Agir û vêxistina çirayê li Lalişa Nûranî di her roja çarşemê de edetekî kevnar e. Êzîdî bawer dikin, ku Xweda Tawisî Melek di

Miqekî Babîlonî

roja çarşemê daye û ji bo vê yekê jî çarşem li cem wan rojêke pîroz e. Agir her çarşem di mala şêx û pîrên Êzîdiyan de tê dadan. Edeta vêxistina agir berî Zerdeşt û Ahûra Mazda ye. Ev jî berî Zerdeştîyê hate Îran û Kurdistanê. Agir jî sembola Xweda û Mitra ye. Ew sembola ronahiyê ye. Di warê xêr û şer de baweriya Zerdeştîyê û Êzîdîtiyê ji hev dûr in. Zerdeşt dibêje, ku xêr û xweşî ji Ahûra Mazda tê û nebaşî û nexweşî ji Ahîraman tê.

Êzîdî bawer dikin, ku xêr û şer bi destên yek Xwedayekî ne.

Xweda hiş û raman daye mirovan ji bo rêya xêr û şer, ji bo rast û nerast ji hev û din nas bikin. Mane

wê jî ew e, ku mirov dikarê şer peyda bike, ne Xweda. Li gor baweriya Êzîdiyan jiyân dema cerbandinê ye, weke çîroka Tawisî Melek, çaxê Xweda gotibû wî, ku ew sicûdê bitenê ji Xwedê re bike. Çaxê Xwedê Adem dabû dinê, ji hemû mêr, sivik û milyaketên xwe xwestibû, sicûdê ji Adem re bikin. Tawisî Melek bi tenê serê xwe ji Adem re netewand û gote Xwedê û gotina wî anîbû bîra wî, ku ew, Tawisî Melek, bitenê ji Xwedê re ibadetê

dike, ne ji evdan re. Li vir Xwedê Tawisî Melek xiste serekê mêr û milyaketan û di eynî tişt de bedêliya Xwedê li erdan dike. Erdmeyandin Tawisî Melek bi emrê Xwedê pêk aniye.

Hemû lêkolînên li ser ola Êzîdîtiyê didine xuyakirin, ku Êzîdîtî oleke îndo-germanî ye û pir kevin e. Agirperestî, rojperestî û gelek tiştên din diyar dikin, ku Êzîdîtî oleke berî Îslamê û Zerdeştîyê ye û tu girêdana wê bi Yezîdê kurê Ma'awiya re tune.

Die Yeziden vor Sheikh-Adi (2) **Eine religionswissenschaftliche Untersuchung** **von Dr. Pir Mamou Othman**

Die vorhandenen Ähnlichkeiten zwischen Yeziden und dem Mithrakult (vor Zarathustra) können nur so erklärt werden: Beide Religionen stammen aus einer gleichen oder sehr ähnlichen Quelle, nach Ansicht von Religionswissenschaftlern, indogermanischen Ursprungs. Zarathustra hat großen Einfluß auf die Yeziden, aber diese unterscheiden sich in vielen markanten Elementen von ihm, wie z.B. bei der Beerdigung der Toten, der Zukunft der Seele und – am wichtigsten – hinsichtlich ihrer drastisch unterschiedlichen Auffassungen von Wiedergeburt. Das Leben bei Zarathustra fängt an einem Punkt an und geht horizontal weiter. Aber bei den Yeziden ist es wegen ihres Glaubens an die Wiedergeburt kreisförmig. Es könnte sein, daß viele Elemente des yezidischen Glaubens kolossal durch den Islam und später durch Sheikh-Adi geändert worden sind. Doch es fehlt immer ein Glied in der Kette: Nämlich, wie die Yeziden vor dem Islam hießen, ist uns nicht

bekannt. Hier gibt es keine Überlieferungen.

Ein näherer Vergleich beweist, daß die Yeziden keine Zarathustra-Anhänger waren,

wie von vielen Politikern in Kurdistan aus politischen Gründen behauptet wurde. Trotz ihrer Macht und Stärke war Zarathustras Religion nicht von allen Bewohnern des Irans und Kurdistans als ihre Religion übernommen und praktiziert worden. Einige mündliche Überlieferungen der yezidischen Religion beweisen die oben genannte These. Von vielen Wissenschaftlern wurde die Tatsache bewiesen, daß „Ahura-Mazda“ bzw. „Asha“, d.h. „Wahrheit“, der Name der Gottheit der Arier und vor Zarathustra und seiner Avesta bekannt war.¹²⁾

Nachdem Zarathustras Religion Staatsreligion wurde, traten viele Kurden (Arier und Meder) zu dieser neuen Religion über. Aber die überwiegende Mehrheit blieb bei ihrem alten Glauben, mit dem

„Himmel-Gott“ im Mittelpunkt ihrer religiösen Vorstellung. Dieser Himmel-Gott war nicht nur der Tages-Gott, sondern auch der der Nacht.¹³⁾

Gerade dieser Aspekt hat viel Ähnlichkeit mit dem yezidischen Ta'usi-Melek, der die gleichen Aufgaben wie der „Himmel-Gott“ oder Ahura-Mazda hatte. In vielen anderen Aufgaben und Werken ist Ta'usi-Melek Mithra selbst. In diesem Zusammenhang haben einige Wissenschaftler die Spuren zwischen Mithraismus und Yeziden auf rein theologischer (religiöser) Ebene verfolgt.¹⁴⁾

In vielen Aspekten ist Zarathustras Ahura-Mazda, der in der Avesta beschrieben wurde, vergleichbar mit Ta'usi-Melek. Ahura-Mazda wird häufig als der Schöpfer aller Gegenstände bezeichnet. Seine Taten geschehen sowohl in der Dunkelheit als auch in der Helligkeit des Lichtes. Er kennt alles Menschengeschehen, die Sünden und zukünftige Taten. Er hat absolute Souveränität. In den yezidischen mündlichen Überlieferungen und anderen religiösen Texten wird Ta'usi-Melek ähnlich wie Ahura-Mazda und dessen Macht beschrieben. Es ist sehr wahrscheinlich, daß es vor Zarathustras Zeit Anbeter von Ta'usi-Melek unter den Ariern gab. Aber sicherlich hatten sie andere Namen und hießen auch nicht Yeziden wie jetzt. Es liegt nahe, daß Ta'usi-Melek selbst der „Himmel-Gott“ war, aus dem Zarathustras einen Ahura-Mazda schuf. Viele Wissenschaftler deuteten dies ähnlich, ohne Ta'usi-Melek mit Namen zu nennen:

„I think it likely that Zarathustra intentionally took up Aryan mythus ... Zarathustra took out of the popular religion the animistic idea possessed by every creation of Ahura, and drew from it what

sued him.¹⁵⁾

Bei näherer Betrachtung der Religion Zarathustras im Vergleich zu den vorhergehenden indogermanischen Religionen stellt man fest, daß Zarathustra die Rolle seiner Eltern umkehrte, besonders die Rolle des Daevas. Mit anderen Worten: Ahura-Mazda und Ahri-man existierten als zwei Götter vor Zarathustra. Die Anhänger der Daevas¹⁶⁾ waren entweder genauso zahlreich oder mehr als die der Ahura-Mazda. Wie bereits erwähnt, schuf Zarathustra aus beiden Mächten einen eigenen Gott „Ahura-Mazda“. In diesem Zusammenhang geht James Moulton der Geschichte weiter nach:

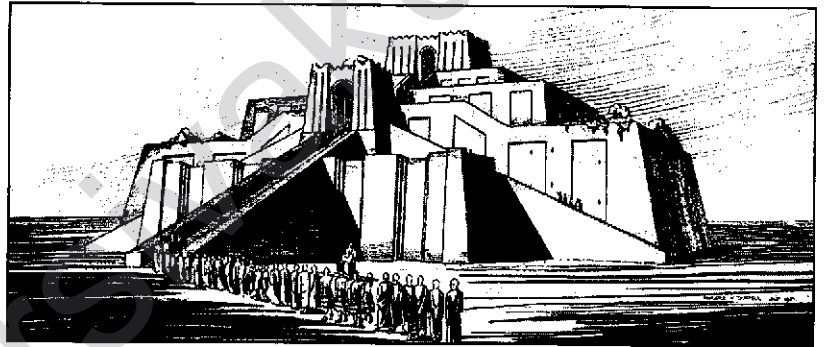
„There is a clear remembrance that the Daeva were once divine

oder Kälbern, und [was] seinen Ursprung im Mithraismus hat:

„In these Sins, we know, Yima was involved, Vivahvant's son, who desiring to satisfy men gave our people flesh of the Ox to eat... Mazdah utters evil against them, who destroy the life of the Ox with shouts of joy, by whom Grehma and his tribe are preferred to the Right, and the Karapan* and the lordship of them that seek after the Lie.¹⁸⁾

* (Karapan: eine Religionslehre des Daevaskultes)

Es wird deutlich, daß die Personen mit den oben erwähnten Namen Anhänger des Daevaskultes waren. Da Zarathustras Lehre gegen die Tötung der Tiere war, hatten sie dagegen gesprochen.

Eine Rekonstruktion der Ziggurah (Tempelturm der Sumerer) von Ur in Chaldäa

spirits, whose deliberate choice transferred them... One passage in Yasna 32 may be specially recalled, to show how fresh and keen was the feeling that connected the Daevas with their nomadic worshippers, true ancestors of the savage Kurds of today. Zarathustra fiercely attacked them as „Seed of Bad Thought“, of the Lie and of Arrogance“, and their followers are as bad.¹⁷⁾

In Yasna 32 gibt es einige Hinweise auf die Daevas-Anbeter: Ein klarer Hinweis auf das, was bis jetzt bei den Yeziden existiert und praktiziert wird, nämlich die Opferung von Ochsen, Bullen

Es war Zarathustras Aufgabe, die Rolle des Daevas zu ändern und insbesondere die traditionellen Götter zu den unteren Schichten herabzusetzen.

Es ist bekannt, daß der Mithraismus eine dualistische Religion für Zarathustra war, mit einer guten und einer bösen Seite. Seine böse Seite, die kriegerisch und männlich war und dem Daevaskult anhing, wurde von Zarathustra abgelehnt. Aber als Himmel-Gott wurde Mithra gepriesen und akzeptiert. Trotzdem erkannte er den Mithraismus nicht als Gottheit und selbständige Religion an. Da aber der Glaube an Mithra in

den kurdischen Sitten und Traditionen fest wurzelte, waren die Priester späterhin genötigt, seine Verehrung zuzulassen.¹⁹⁾

In Yasna 32 sprach Zarathustra noch einmal gegen Daevas Rolle als Menschenverführer. Zarathustras Beschreibung des Daevas und dessen Rolle ist vergleichbar mit Adams Geschichte in der Bibel und dem Koran, als Adam von der Schlange (das Böse) empfohlen wurde, den von Gott verbotenen Apfel zu essen.

Die Yeziden hingegen behaupten, daß alles von Gott geplant war und sein Vertreter Ta'usi-Melek diesen Gottesplan erfüllen sollte.

Dieselbe Rolle hatte auch Mithra, als er das Fleisch vom Kalb (Bulle bzw. Ochse) an seine Anhänger verteilte, um sie unsterblich zu machen. Diese Tradition des Kalbschlachtens wurde von den Yeziden übernommen und wird bis jetzt bei ihnen auf dem Herbstfest „Gemaï“ in Lalish praktiziert. Aber das Opfern von Ochse oder Kalb war eine uralte religiöse Sitte der Arier bzw. der Sonnenanbeter. Doch unter Sheikh-Adis Einfluß veränderte sich seine Bedeutung. Das gemeinsame Essen und dessen Opfer-Charakter hatten Ähnlichkeit mit der Bedeutung des Mahles und des Opfercharakters bei den Christen.

Ein noch vor Zarathustra existierendes Religionsfest, das unter den Medern bzw. Ariern bis heute nur von Yeziden praktiziert wird, ist die „Fravashis“ (der geistige Doppelgänger). Dieses Fest wurde ursprünglich in den letzten fünf Tagen des Jahres (im März) nach dem östlichen Kalender gefeiert. Es steht repräsentativ für die fünf Seelen jedes Menschen. Fravashis war eine von den

fünf Seelen, aber eine der höchsten, göttlichsten und Teil des Mannes. James H. Moulton erwähnt dieses Fest und zitiert die genaue Zeremonie von einem Historiker „Albîrunî“:

„The last five days of this month (Aban), the first of which is Ashtadh, are called Farwadajan. During this time people put food in the halls of the dead and drink on the roof of the houses, believing that the spirits of their dead during these days come out from the places of their reward or their punishment, that they go to the dishes laid out for them... They fumigate their houses with juniper, that the dead may enjoy its smell. The spirits of the pious men dwell among their families, children and relations and occupy themselves with their affairs, although invisible to them.“²⁰⁾

Dieses uralte Fest ist von vielen Wissenschaftlern bestätigt worden als eines, das vor Zarathustras Zeit liegt.²¹⁾ Die Yeziden praktizieren bis jetzt dieses Fest im Frühling, Anfang April (Bêlînde Ser Salê). Es wird immer noch auf gleiche Art und Weise gefeiert: Jede Familie bringt auf die Friedhofsgräber der Dörfer das Essen zu ihren verstorbenen Angehörigen. Dabei werden Volkslieder und religiöse Texte gesungen.

Man erinnert sich bei der Zeremonie an die guten Taten der Toten: Durch diese Handlungsweise werden die Toten in das Leben einbezogen. Die Leute bleiben bis zum späten Nachmittag und kehren dann nach Hause zurück. Zu Hause wird weiter an die Verstorbenen erinnert und ihre Ration an Essen und Trinken an die Nachbarn und arme Familien verteilt. Die Eingänge der Häuser werden mit Frühlingsblumen geschmückt. Alle Feierlichkeiten dauern drei Tage, das Fest heißt

„Ser Sal“ oder „Bêlînde“, Tag der Toten.

Die oben erwähnten Festrivale gehören zu den uralten Elementen der Naturreligionen der Welt. Die Indios in Südamerika (Mexiko) feiern ein ähnliches Fest auf etwa dieselbe Art und Weise.²²⁾

Die gemeinsame Idee aller besteht darin, daß die Toten genauso wie die Lebenden zum Leben gehören, Tod und Leben eine Einheit bilden.

Es wurde behauptet, daß dieses Fest (Fravashis) auch von den Sassaniten zelebriert wurde.

Das Feuer ist ein anderes Element der yezidischen Religion. In Lalish wird es an jedem Mittwoch überall entzündet. Die Yeziden glauben, daß Gott an einem Mittwoch Ta'usi-Melek erschaffen hat, und deswegen ist der Mittwoch ein heiliger Tag.²³⁾ Das Feuer wird auch in jedem religiösen Familienhaus (Sheikh oder Pîr) am Mittwoch angezündet. Das Feuerritual als heiliges ist älter als Ahura-Mazdas Feuer, aber man stimmt überein, daß das Feuerritual vor Zarathustra in den Iran und nach Kurdistan kam. Es repräsentiert das Himmelsauge oder das Gotteslicht bzw. Mithras Sonne als Gegensatz zur Dunkelheit.

Die Doktrin von Gut und Böse bei den Yeziden ist ganz anders als in der Lehre von Zarathustra: Ahura-Mazda und Ahriman sind zwei Gegensätze, die bezüglich ihrer Dualität sehr viel Ähnlichkeit mit den chinesischen Yang und Yin oder bei den Indios mit Tlaloc und Quetzalcoatl haben. Alle haben mit einem Prinzip zu tun, nämlich, daß die Welt aus zwei mächtigen Elementen besteht, die tief in der Natur ihre Wurzel haben.

Die Yeziden glauben, daß sowohl gute als auch böse Mächte von einem Gott kommen und der Mensch seinen Verstand benutzen muß, um das Richtige zu wählen. ²⁴⁾

So ist das Leben eines jeden Yeziden auf dieser Welt eine Probezeit, vergleichbar mit der des Ta'usi-Melek selbst, der von Gott belohnt wurde, weil er sich, als der Befehl kam, für Adam zu beten, an sein Wort erinnerte, nicht

für jemand anderen zu beten als für seinen Gott, der ihn von seinem Licht geschaffen hat. Die anderen Engel beteten, nur Ta'usi-Melek tat es nicht. Und deswegen ist Ta'usi-Melek Gottes Vertreter auf Erden, wie die Yeziden behaupten.

Bei Krankheiten im Leben eines Yeziden handelt es sich nach seiner Weltanschauung um ein gestörtes Verhältnis seiner Gottesbeziehung (Gott - Taten - Seele). Bis heute glauben die traditionel-

len Yeziden, daß Krankheit eine Folge von Sünde ist. Im Falle einer Erkrankung gehen sie zu einem Wahrsager, „Kocek“. Sie erzählen ihm von ihren Leiden. Nach einer Bedenkzeit von einigen Stunden oder einer Nacht, in der der Wahrsager den Leidenden in seine Träume einbezieht, kann er ihm sagen, bei welchem Heiligen in Lalish er (oder sie) Heilung durch das Auftragen geheiligter Erde findet. Einige der Heiligen sind:

1. Sheikh-Mus und Sheikh-Hassan bei Lungen- und Rheumaerkrankungen,
2. Gabriel (Izrael) bei Seelerkrankungen,
3. Baba-Deen und Ama-Deen bei Bauchschmerzen,
4. Hagial bei neurotischen Erkrankungen,
5. Sherf-Al Deen bei Hauterkrankungen ... ²⁵⁾

Da die Yeziden, wie bereits erwähnt, vor der Zeit Sheikh-Adis und Zarathustras im Zusammenhang mit dem Mithraskult die Sonne als höchsten Gott anbeteten, war für sie ein Vergehen gegen die Sonne die Ursache für eine Krankheit. Herodot erwähnt, daß ein persischer Bürger bei Lepraerkrankung nicht die Stadt betreten oder Kontakt mit den anderen persischen Bürgern haben durfte. Sie behaupteten, daß ein Mensch leprös geworden sei, weil er gegen die Sonne gesündigt habe. ²⁶⁾

Je mehr Nachforschungen man über die yezidische Religion anstellt, desto mehr Fragen und Rätsel kommen ans Licht. Lange wird es dauern, bis man das noch Verborgene dieser Religion entdeckt haben wird. Doch jede neue Untersuchung über die yezidische Religion vor Sheikh-Adi hat bisher die Tatsache bestätigt, daß

12. Siehe James H. Moulton: Early Zoroastrianism, the Origins, the Prophet, the God, Amsterdamm, 1972, S. 73.

13. Siehe ebd., S. 62.

14. Meheshilip Kreyenbuek, Midras and Ahriman, Bahá'í and Bahá'í Táwís, Bahá'í Theological Studies, 1992, S. 71-74.

15. James H. Moulton: Early Zoroastrianism, S. 93.

16. Siehe meinen Artikel: Licht über die Philosophie der yezidischen Religion, „Magical Alce-dia“, 1992, S. 101-111.

17. James H. Moulton: Early Zoroastrianism, S. 137-138.

18. ebd., Yazna, S. 27-28.

19. Siehe ebd., S. 101.

20. Ebd., S. 158.

21. Khadir Selçuk: Yezidische Traditionen, Bagdad, 1965, S. 12-13. Ist er anderer Meinung, daß dieses Fest vor Zarathustras Zeit liegt (ca. 500 v. Chr.) hatten die Assyrer und die Babylonier dieses Fest mit Blumen darzubringen, wie die Yeziden. Der Arier und Medien: Die Indas in Mexiko nahen dieses Fest Dia de los Muertos - Tag der Toten. In der Geschichte von 1971 in den 1971, wurde es gefeiert. Die Leutgebirger Essen und trinken zu den Gräbern ihrer Toten und halten dort ein Monomergie Mahl an den Gräbern ab. Die Bedeutung ist: Der Tod und die Toten gehören zum Leben. Es ist kein Grund zur Trauer. Auf den Mäulen werden Pottery (Pan de los Muertos), wie Ähren und Skelette als Zuckerwerk verkauft. Das ganze Fest ist ein Akt der Freude.

22. Siehe Philip Kreyenbuek: Midras and Ahriman, S. 71.

23. An diese Stelle kann man auch die Mallek zur modernen Entwicklung beibringen, z.B. „Lernprozesse im Bezug zu Intelligenz, Fähigkeiten und der Entwicklung bei jungen Menschen bei Fledermaus und anderen Wesen, die fliegen. Auch die religiösen Erbsen (Christentum und Islam) verliert das Leben eines jeden Menschen von Gottes Hand. Welche Vorstellungen wurden diese Erbsen zu erfüllen.

24. Weitere Einzelheiten bei Khadir Selçuk: An Approach to the Yezidic Religion, S. 138. In: James H. Moulton: Early Zoroastrianism, S. 138.

die yezidische Religion eine uralte Religion der Indogermanen ist. Gleichzeitig widerlegen diese Untersuchungen die Behauptung einiger Leute, daß die Yeziden von Yezid Ibin-Maawiya, dem islamischen Kalifen, abstammen. Diese Behauptung geschieht nur aus bestimmten politischen Interessen.

Mein Versuch besteht darin, die Fäden zwischen der historischen Seite der yezidischen Religion mit denen der religionswissenschaftlichen Seite zu verbinden. Das Thema bleibt offen für weitere Fragen und Antworten. Jeder neue Versuch erweitert unseren Horizont.

Literaturliste

- Boyce, Mary: Zoroastrian: Their Religious Beliefs and Practices. Routledge & Keyganpaul, London, 1979.
- Jindy, Khalil: An Approach to the Essence of the Yezidian Religion. Einbeck, Deutschland, 1992.
- Kreyenbroek, Philip: Mithra and Ahriman, Binyamin and Mamlak-Tawus. Societas Iranologica Europaea, 1992.
- Hennerbichler, Ferdinand: Die für die Freiheit sterben: Geschichte des kurdischen Volkes. Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, Edition 5, 1988.
- Mills, Lawrence: Our Own Religion in Ancienl Persia. Open Court Publishing Company, USA, 1913.
- Moulton, James H.: Early Zoroastrianism. The Origins, the Prophet, the Magi. Amstd., Philo Press, 1972.
- Roger, Beck: Planetary Gods and Planetary Orders in the Mysteries of Mithras. E.J. Brill, Leiden, Niederlande, 1988.
- Othman, Mamou: Ein Licht über die Philosophie der yezidischen Religion. Al-Taqaqa Al-Gidieda Nr. 243, 1992.
- Oxford Dictionary. Clarendon Press, Oxford, 1990.
- Schmeja, Hans: Iranisches und Griechisches in den Mithrasmythen. Innsbruck. 1975.
- Khalil, Khidir S.: (Gundiya) Yezidische Traditionen. Bagdad, 1985.

Yezîdê kurê Mu'awiya û Êzîdîti Lêkolîneke oldarî-zanistî Şewqî İsa

Êdî ji me giştan re şerm e, ku em Êzîdî heya vê demê jî hên li bingeh û kaniya xwe û ola xwe digerin. Hindig maye, ku baweriya me hew bi kurdîtiya me jî were.

Berî her kesî jî ez wan mirovan didim ber nîşanê û wan di eynî dem de jî gunehkar dikim, yên xwe weke zanyar, rewşenbîr û lêkolînvan dibînin. Ez bawer im, ku di vê derheqê de dê tu mirov gazinan ji min neke. Jiber ku rewşenbîr bûn, yên digotin, ku ew bitenê dikarin gemiya ferecê û gelên tede bighînin kevîka behra pêlbilind.

Bi dîtina min ev mirovên xwe bi rewşenbîriyê didine naskirin, vî barî nikarin ne hilgîrin û ne jî deynin. Em gişt hên negihîştine wê bilindbûnê û zanîbûnê. Di vir de pêwist e, em tev li ber gunhê xwe werin.

Rewşenbîr bûn, yên ku rê ji mirovên Ne-Êzîdî re vekirin, ew jî nemerdî nekirin û heya ji wan hat, rast û nerast, şaş û dirist li nav hev din xistin. Wan weke gotineke pêşiyên me kirin. Ew jî wisa hatiye gotin: "Hingî gilgil yî delal bû, baranê jî lê kir".

Derdên me nebesî me bûn, zerdeştîti jî anîne zimên. Ev înterpretasyon û lihevanî ji min re û ji bo piraniyên Êzîdîyan bê bingeh û fûndamênt in. Vî tiştî pir kar û zametkêşya hindêk biraderên lêkolînvên dîroka olê bi avê de birin û li paş xistin. Lê belê bila tu mirov dilxirabî jê re çênebe, ku ez li dijî olên din im anjî li fitil û dewranan digirim. Rastiyek li holê heye û tu kes nikare jê bireve: Êzîdîti û Zerdeştîti du olên ji hevdu cude ne û Êzîdîti ola gelê Kurd bû, heya

roja İslamê Kurdistan wêran kir û Kurd bi darê zora devê şûr kirin misilman. Ez tucar nabêjim, ku hindêk Kurdên-Êzîdî bûne Zerdeştî, lê belê bila ji me giştan re diyar be, ku Zerdeştîti ola Sasaniyan bû û ne ya gelê Kurd bû. Sasanî jî babkalên Faris bûn.

Armancên gotarê

Li gel, ku ez dê pir mirovan dilêşî bikim û lêvên wan xwar bikim, dîsa jî weşandina vê gotarê pir giring e û pêwist e, em ji rastiye nerevin û nexeydin. Ev tîm pîrsgirêka girêdana Êzîdîtiyê bi Yezîdê Siltanê Şamê ve zelal dike.

Wekî din jî ez dixwazim ji çîhanê re bidime

xwiyakirin, ku girêdaneke esasî û bi teybetî avakirina ola Êzîdîtiyê bi Yezîdê kurê Mu'awiya re tune. Êzîdîti ne beşek ji beşên İslamê ye

Ez dixwazim vê tespîta jorîn bi encamên lêkolînen zaniyar bidim ber çavan.

Heya vê gavê jî xêrnexwazên me, çi Tirk, çi Ereb û çi Ecem dibêjin, ku Kurdên Êzîdî Emewî ne û li pey Siltanê Şamê Yezîd in. Carne jî dibêjin, ku Yezîdê kurê Mu'awiya ola Êzîdîtiyê peyda kiriye. Ne pêxemberê Êzîdî heye û ne jî Mesihê wan weke li cem xaçperestan heye. Ola Êzîdîtiyê oleke milyaketî ye, bi zivikê Xwedê Tawisî-Melek ve girêdayî ye. Êzîdî Şixadî bi xwe dibînin weke rêberekî ji xwe re. Ew jî bi hinera Tawisî-Melek rabû û Êzîdîti jî ber zilma İslamê parast. Êzîdî di wê baweriyê de ne, ku Tawisî-Melek xêr, xweşî

û aştî xistibû dilê Yezîd jî, lewma xêra Êzîdiyan xwest û nehişt, ku Ereben misilman wan bikujin û welatê wan bi temameti talan bikin. Tu mirov ji Êzîdiyan inkar nake, ku qenciya vî Siltanî li ser me heye, lê belê ne, ew yê me ye û ne em jî li pey wî ne. Destekî yê din paqij kir. Pêwist e, em tiştêki bitenê jibîr neken, ku Yezîd mirovekî Erebi bû û Tawisî-Melek Êzîdî di dilê wî de şêrîn kiribû û Şixadî karî xêr ji bav û kalên xwe ve Êzîdî û Kurd bû.

Gelo ev Yezîd kî bû?

Ji bo kû em vî Yezîdî baştir nas bikin, min darbava malbata Emewiyan ji pirtûka "Xilafet Benî Ūmeiya, ya ku Dr. Nebîl Eqîl li Şamê di sala 1972 an de weşandiye, derxistibû û di vir de dinivîsim (rûpela 16).

Li gor saloxên vê bavdarê Yezîd kurê Mu'awî û Meysûnê ye. Ew li bajarê Mekayê ji diya xwe re çêbûye. Bavê wî Mu'awiya kurê Sufyan e, kurê Harb e, kurê Ūmeiya ye, kurê Abid Şemis e, kurê Menaf e.

Piştî ketina bajarê Meka dibin destên leşkerên pêxemberê Îslamê, Mu'awiya dibe misilman. Hingî Mu'awiya mirovekî bi nav û deng bû û xuyanî bû, pêxember Mihamed ciyekî layiq û bilind di komara îslamî de xiste destên wî. Xûşka Mu'awî, Ūm Hebîba dibe jina pêxember. Di dema xelîfên yekemîn Abû Bekir de şerekî pir dijar û dirêj di navbera misilmanan û xelkên El-Rida de vêket. Yên bi navê El-Rida hatine naskirin, ew mirov in, yê bi şûr bûne misilman, lê belê li ola xwe ya berî Îslamê poşman bûn. Hêje hindêk ji me çaxe yek yê din pis bike anjî çîran pê bike jê re dibêjin, mertit anjî mîrted. Piştî Emer İbnûl Xetab bû xelîfe, rabû Mu'awiya

birêkire bajarê Şamê, ji bo kû ew bibe serekbajrê wê. Ev jî di sala 637 de piştî İsa bû.

**Malbata Emewiyan ji gelê
Şamê re bi hemû rengên
xwe pir baş û tolerant bûn.
Wekhevî hema bêje
dêmkirasî û serbestî
armancên wan bûn.**

Di baweriya min de heke niha hindêk mirovên misilman, yê bi Sosiyalûİslamê difikirin, ev raman ji vê komarê standine. Mala Êmewiyan tu zor û serdestiya bi qirêj û xwîn li gelê Şamê û Sûriya-Mezîn nedikirin. Dibe, ku wan jî ev dêmkirasî ji Bîzentiyên xaçperest girtibûn. Ev jî sedemêke pir giring û mezin bû, ku komara İslamî-Erebî bi nav û deng û meşûr bû. Piraniya serokên İslamê, yê piştî dema pêxember siltanî û serckbajarî bi navê İslamê kiribûn, pir zilm û zorî li gelê xwe kiribûn. Ne pêşveçûn hebû û ne jî azadî û serbestî. Ew mirêvên ne Cihû anjî Xaçperest bû, wan dikuştin bê rehim, anjî wan bi şûr misilman dikirin. Ji ber vê yekê jî Êzîdiyan û xeynî Êzîdiyan xwe avêtin tor û bextê malbata Emewiyan. Pir nivîskarên erebi vî tiştî tûnin ser ziman. Yek ji wan jî Dr. Mihamed Abid El-Cabirî ye, yê di pirtûka xwe de El-Aqil El-Siyasî El-Arabî, di rûpelê 237 an de û di sala 1992 an de li bajarê Beyrûtê hatiye weşandin û vî tiştê jêrî dibêje:

"Ji bo girtina ciyên pir mezin û zenzibil û hesas di komarê Emewiyan mirovên din yê Ne-Ereb didane pêş. Wan Erebi nedixistin van wezîfetan. Baweriya wan jî di vî tiştî de ew bû, ku mirov dikare baweriya xwe bi van mirovên Ne-Ereb û Ne-Misilman bêtir ji Misilmanan û Ereban bîne". Pir kar û fêde ji

van gelan jî gihîştin malbata Emewiyan. Bazirganî, kirîn û firotan dikirin. Xaçperest zêrker, hesinkar û sinetkar û hesabdar bûn, cihû textor û ilimdar bûn, Êzîdî cotarî û ji xwedîkirina

*Şah Soirê deşta Bêbanê
wêne: Sufiyan Şêx Mirza*

sewalan, pez, çêlek û. t. d. baş bûn. Bîzentî kar û barên komarê, yê çandî, civakî û komarî pêkdianîn. Wekî dinjî gelê Şamê jiyana xwe berî hatina İslamê weke biran derbas dikirin, dijminatî kêm peyda dibû. Emewiyan şûrê İslamê hew hejandin û tukes bi zorê nekirin misilman. Wan gotina "Ol ji bo Xwedê ye, û welat welatê hemû mirovan e" bi cî dianîn.

Hin bi hin nexweşî û xêrnexwazî diket navbera Emewiyan li Şamê û malbata Pêxember - Ehil El-Beyt - li Meka û Medîna û di dema dawî de li Bexda, Kûfa û Kerbelayê. Serokatiya malbata Pêxemberê İslamê Eliyê Şêr û herdu kurên wî Hesên û Hisên dikirin. Vê dijminatîyê belavkirina İslamê pir li paş xist û komara Erebi-İslamî bê hêz û bê hiner kir. Pir gelan, yê bi şûr misilmanî li ser wan ferz dibû, ji nû ve serê xwe hildan û berxwedan kirin. Bitenê ji kuştina her çar xelîfên İslamê tê xuyakirin, ne herkes ji rewş û halê xwe razî bû. Ew mirovê dîroka İslamê û

Pêxemberê wê bixwîne, dê biza-nibe, ku ji her çar xelîfên rêber, Abû Bekir, Emer Ibnûl Xetab, Osman Ibnû Afan û Elî Ibnû Abî Talib - Eliyê Şêr - bitenê Abû Bekir bi mirina normal di nav nivîna xwe de çûye dilovaniyê. Her sê xelîfên din hatine kuştin. Eliyê Şêr di mizgeftê de di ser nivêjê de hatiye kuştin. Ji ber vê yekê jî pir Elewiyên vê demê naçin mizgeftan û nivêj nakin. Dimanî û dijminatîya di navbera herdu aliyan de her ji mêj ve bû, ne ji dema kuştina Eliyê Şêr û zarokên wî Hesen û Hisên ve ye. Hên ji kuştina Osman ve xirabî kete navbera herdu ciyan de. Emewiyan doza xwîna Osman dikirin û wî weke yekî ji malbata xwe diditin. Jina Pêxember Eysê jî piştgirya Mu'awî di vê pirsê de dikir û destê zavê xwe Eliyê Şêr û neviyên xwe Hesen û Hisên nedigirt. Eysê dayîka Fatma jina Eliyê Şêr bû. Elî jî hem kurapê Pêxember bû, hem jî zavê wî bû. Şerê di navbera wan de û hemû lez û beza wan bitenê ji bo serokatiya Îslamê bû. Wey li wî ku hewl bide xwe û şerê yê din bike, wî pîs bike û gotin û dûvikan pêve bike. Ev rewşa han hişt, ku herdu cî li hevalbendan, dostan û dilxwazan bigerin û mirovan li dora xwe bicivînin.

Malbata Emewiyan bêtir ji malbata Pêxember Mihemed mirov li dora xwe civandin.

Sedem jî ew bû, ku wan gelên bindest û perîşan weke Kurdan serbest kirin û destên xwe didane ber wan û wan diparastin. Hingî ku misilmanîtiya tîr zilm û zorî li wan mirovan kiribû, wan jê nefret dikirin û jê direviyan. Di eynî pirtûka nivîskarê ereb Dr. Mihemed A. Cabirî de, di rûpelê 316 an de vî tiştê jêrî dinivîse: "Em naxwazin Emewiyan baş

bikin û wan ji devavêtinê biparêzin anjî qencî û tolerenta wan li tîra mirovên bindest û Ne-Misilman bînin ber çavan, lê belê em nikarin rastiyeke veşêrin, ku Emewiyan di yek rê de dikaribûn welatan û gelan bixne bin destên xwe, ew jî ew bû, ku wan ev gelên Ne-Misilman di nav Îslamê de qebûl kirin û wan weke misilmanan bi maf û heq kirin û serbestî û azadî dabûne wan. Ev gelên han jî ji welatê Faris û ji herêma nava herdu çemên mezin Dicle û Firat bûn. Van gelan xwe bitenê di warê siyasî de sipartin komara îslamî, ne bi oldarî. Irf û edetên wan, rabûn û rûniştina wan ya civakî û çandî nehiştin, ku ew bi temameti bikevin nav Îslamê anjî Îslamê qebûl bikin. Wan tucar jiyaneke misilmanî derbas nekirine û tu şertên Îslamê pêk neanîne. Ev mirov jî mecûs Rojperest û Agirperest bûn, Manîxî bûn, Xaçperest bûn û Cihû bûn. Emewiyan bi vê yekê dikaribûn dewletan xwe bimeşînin û tu zehmetî nebînin. Heya bi bêşa anjî ciziya îslamî jî ji wan nedistandin. Her Emewiyan ev didane ber rûyên xwe, ku ev mirov ne dibin misilman û ne Îslamê qebûl dikin. Heke hindek ji wan jî bêjin, ku ew misilman in, ew ne ji dil û can dibêjin. Misilmanîtiya wan jî misilmanîtiyeke pir tenik û ne rehkûr e. Em dikanin bibêjin, ku ev gelên Ne-Ereb tucar nebûne misilman".

Ji vê gotina vî nivîskarî tê xuyakirin, ku Êzîdî agir- û rojperest bûn. Hingî bi rastî navê Êzîdîyan Ezdayî û Şemsanî bûn û bi vî navî jî dihatin naskirin. Wekî din jî tucar nebûne misilman û ne li pey Yezîdê kur Mu'awî çûne. Dibe, ku gotina me Êzîdîyan rast be, çaxê em dibêjin, ku Tawisî-Melekê me yê navşêrîn şeraniya Êzîdîyan xiste dilê Yezîdê kurê

Mu'awî, heyra ku bi kêrî wan hat û ber barê wan ve rabû. Heya em dikarin bibêjin, ku wî Êzîdî û Tawisî-Melek qebûl kiriye, lewma hate nav wan û pir edetên wan bi xwe girtin, weke vexwarina onbît û ereqê, kêf û eşq û dîlan û mûzik. Emewiyan çirawîskeke korîk ji hêviyê dabûn van gelên Ne-Misilman û tirs ji ser wan hilanîn.

Piştî kuştina Eliyê Şêr, ya bi tevdan û gotina Emewiyan hatibû serî, kurê wî Hisên dixwest serokatiya Îslamê bixe destê xwe. Ji bo vê yekê jî serê xwe ji malbata Emewiyan netewand û her şerê wan û bi teybetî şerê Yezîd kir. Ji bo vê yekê jî serê xwe ji Mu'awiya re netewand û şerê wî û kurê wî Yezîd kiribû. Gelê Îraqê li dora xwe dabû civandin. Lê belê vî gelî her bêbextî û nokerî li Hisên û hevalên wî kiribû. Bi vî rengî Mu'awî û Yezîd serdestî Hisên û malbata wî bûn. Li gel vê yekê jî herdu biran û bi teybetî Hisên şerê Emewiyan bi dijwarî kiribûn. Mu'awî dixwest wan bi rêyeweke diplomasî bine rê û wan qayil bike, lê Hisên şerê xwe bi wan re berdewam kir. Birayê wî Hesen şertên Mu'awî qebûl kir û dixwest serokatiya Mu'awiya di welatê Îslamê û di welatê bindestên Îslame de qebûl bike. Ji bo çareserkirina vê pîrgirêkê Mu'awî pir namên qayilkirinê ji herdu lawên Elî re şandibû. Mu'awiya radibe bê razibûna misilmanan li şûna xwe dixwe xelîfê û siltanê û Îslamê. Yezîd ne bi hîlbijartin û ne jî bi dengdan bûye siltan. Piraniya gelê Şamê û misilmanên hevalbendên Mu'awiya bêdilî wan bû, ku Yezîd li Şûna bavê xwe bû siltan. Ji rabûn û rûniştina wî ne razî bûn. Wî pir edetên Îslamê qebûl nedikir, mina vexwarina onbît, ereq û elkohûlê, anjî mûzik û lédana tembûrê.

Misilmanan digotin, ku ew ne di şopa Pêxember de diçe û ne misilman e. Yezîd herwer guhdariya gotin û dîvikên misilmanan nekir û hevaltiya gelên bindest û kêmketî weke Êzîdiyan, Filehan û Cihuyan xwest. Wî piştî xwe bi wan pir germ kir. Bê guman wî dizanîbû bê çiqasî Êzîdî û gelên din, yê N-Misilman bi bext in û ixanet û nokefî li cem wan tune û peyda nabe. Ji ber vê rastiyê jî van gelên reben û perîşan peznê wî dan û sitara rîma wî xwestin. Êdî medha wî bê qedar kirin û bi teybetî Êzîdiyan wî weke rêberekî dîtin û gotin, ku ew di rêya Tawîsî-Melek hatiye hedayetê ji ber vê yekê jî ew li Êzîdiyan xwedî derdikeve. Ne dîr e û dibe, ku Yezîd hatibe welatê Êzîdiyan Kurdistan. Weke ku di diroka Îslamê de hatiye nivîsîn, ew serleşkerê ordiya Îslamê bû, çaxê misilman hatibûn Kurdistanê. Ew bi xwe gihistiye heya bajarê Amadê û Diyarbekirê û . Li wir Êzîdî jî nêzîk ve nas kirin. Dibe ku wî li cem wan li tembûrê xistibe, ereq vexwaribe û fêfî zimanê kurdî bûbe. Ne dîr e, ku ew bi rastî xwarzê Kurdan be. Tiştê em dizanin, Êzîdî ereqê bi "Kasa Êzîd" bi nav dikin û tembûrê bi "Saza Êzîd" heya îro jî bi nav dikin. Êzîdî hên medha wî dikin û dibêjin, ku ew bi hewara me ve hat û em jî ber misilmantiya zordest hemand. Dibêjin, ku qencî qencyê dikşîne. Wisa diyar e, ku Êzîdiyan piştigirya Yezîd li hember dijminên wî û wî jî ew diparastin. Dema ku leşkerên Îslamê welatê Kurdan Kurdistan wêran kirin û dane ber xwe, piraniya Kurdan Êzîdî bûn. Hejmareke pir hindik jî Kurdan File bûn. Filehan xwe bi Incîlê û hatina navê Îsa di Qur'anê de xwe jî kuştinê xelas kirin. Wekî din jî hên Pêxember li jiyane bû

destûra filehan dabû, ku bimînin li ser ola Îsa. Pêxember ev tişt bi nivîsîn li paş xwe hiştiye. Ev nivîsîna Pêxember Mihemed hên di destên wan de ye. Cihûyên Kurdistanê jî mane li ser ola xwe ya kevin. Wan jî xwe bi tewratê jî kuştinê xelas kir. Kurdên-Êzîdî, yê Di'ayên wan bi dev bûn, hatin koçberkirin, talankirin û wêrankirin. Şûr jî ser gerdenên wan bi sedên salan nehate xwar û ranebû. Êzîdî heya îro jî dibêjin, ku di yek rojê de 10.000 mirov dest û ling girêdayî avêtin ava mezin û Diclê û Yezîdê siltanê Şamê ev tişt bihist. Daku dilên van mirovên bindest û barketî werin kirin, rabû xwe nêzîkî wan kir. Pesna wan bi mêraniyê da û pir edetên wan qebûl kir. Bi alîkariya wan wî dixwest piştî xêrnexwazên xwe bişkîne. Weke me berî vê gavê gotibû, wey li wî ku hevalbendan jî xwe re bibîne. Heçkê Yezîd bû soz û qîrar dabû Êzîdiyan, ku zilm û zorî jî ser wan here û bê hilandin. û bi rastî jî wî pir tiştên wan serbest kirin û azadî dabû wan.

Misilmanên ereb xwe nedan piştî Yezîd. Navê wî bi rengêkî nebaş û li dij-îslamî derketibû.

Bi teybetî misilmanên Îraqê pir li dijî wî bûn. Heya îro jî tu mirov nîzane, bê çima Yezîd guhdaneke baş li Êzîdiyan dikir. Dibe ku diya wî keça Kurdan be û ew xwarzê wan be. Nexwe çawa Êzîdiyan hewqas giranbihabûn û rûmet dabûne wî. Pir Qewl, stîran û helbest li ser wî deranîn. Qewlê Qazî Şero li ser berz û danberheva di navbera Qaziyê Şamê û Siltan Yezîd çêbûye û heya îro jî Êzîdî wê distirînin. Qewlê Yezîd bi zimanê kurdî hên di nav Qewlên Êzîdiyan de heye.

Qewlê Êzîd

I.

Hikîmî dikim hikyate
Şêr xudanê atqat e
Hila binêrin Siltan Êzîd çî rûkî
hate, rûkî'inyat e.

II.

H'ikîmî pê dizanî
Pirsê pike ji min h'eyranî
Ku bû qiseta Mu'awî, wî Siltanî.

III.

Mu'awî, wê xederê xwe neda
bere

Li bajarê Dîmeşqê kir sefere
Got: "Maka Siltan Êzîd jî
Dîmeşqê anîbû dere.

IV.

Maka Siltan Êzîd jî Dîmeşqê
rabû
Ajoy ber derê ber derê Misrê bû.

V.

Dajot ber derê Misrayê
Dem hatiye we'dayê
Dahir buye Siltan Êzîdê min.

VI.

Dahir buye Siltan Êzîdê mine
Ew ne biçûk e, lê mezin e
Zor pirsê giran lê diçûne

VII.

Jê diçûn zor pirsête
A'mê daniye saw, hêbete
Zerpane meriyan k'iryamete.

VIII.

Sibikê li min bû sarî
Siltan Êzîd makê pirsî
Got: "Hewalê me li vir çiyêç"

IX.

"Sibekê li me bû sarî
Em derxistin kirine wî şeharî
Em li wir bûn, li wan bû ronahî
Em derketin, li wan bû tarî".

X.

Soro weke pêt e
Kî kor e, Siltan Êzîd nebiwêteç

uhw.....

Ev berberîtiya di navbera malbata Yezîd û Eliyê Şêr de hiştibû misilmanî perçe bibe û her wiha Êzîdî jî weke hemû gelên din bin rima Emewîyan de mecbûr bûn, bikevine nava wan. Bê guman dê bikevin himbêza wî serokî, yê tozekê wan parastibû, ew serbest kiribûn û ew bi darê zorê nekiribûn misilman. Ew jî Yezîdê siltanê Şamê bû. Di dîroka Êzîdiyan de hatiye gotin, ku ne bitenê Yezîdê Şamê Êzîdî dane ber himbêza xwe. Her weke Sofî Hisênê Helac jî rê û çanda ola Êzîdiyan, weke baweriya wan bi hebûna Tawîsî-Melek û rastbûna felsefa wî diparast û tanî ser ziman. Wî jî weke Êzîdiyan digot, ku Tawîsî-Melek ne xebera xirab e û weke misilman dibêjin mîrê dojê, şewatê pêt û agir e. Çima ku ev gotin gotibû, misilmanan wî kişandin mehkemê û serê wî jêkirin. Şêx Abdilqadirê Gêlanî, yê ku bi xwe Kurd bû, biryar standibû ku tucar Kurdên-Êzîdî bi şûr neke misilman. Êzîdî di dema wî de pir serbest û azad bûn. Êzîdiyan pir mirovên hevalbendên xwe weke Yezîd û keynî Yezîd jî bi qencî û başî anîne ser ziman. Ew dost jî her ne Êzîdî bûn, yan misilman bûn anjî Fileh û ji olên din bûn.

Nebûxet Nesir navê wî di Mishefa reş de hatiye gotin. Ew jî em dizanin, ku Nebûxet Nesir Êzîdî dabûne pêşiya leşkerên xwe yê babilî û şerê Cihûyan kiribû. Wî bi alikariya Êzîdiyan Orşelîm û Quds û jî Cihûyan standibû û pir Cihû êsîr kiribûn û anîbûn Kurdistanê. Di destpêka sedsala 20 de Osmanîyan fermana Êzîdiyan rakir. Hacoyê Zaxuranî mirovekî kurd bû, lê belê misilman bû. Wî êla xwe, Êzîdî û Flieh tev kirin yek û li hemberî Osmanîyan şerekî pir dijwar û giran kiribû. Şerê êla Hevêrkan li dijî Osmanîyan li ser çiyayê

Bagokê pir bi nav û deng e. Em dikarin bibêjin, ku ev şer şerê azadiyê bû û berxwedaneke gelê me bû.

Dewrêşê Evdî mêrxasekî Êzîdiyan bû û ji êla şerqan û milan bû. Zor Temir paşa serekêlê vê eşîrê bû. Ew jî misilman bû.

Mixabin, ku hêje nemerda hene, yê dibêjin Êzîdiyan Hesen û Hisên kuştine. Bi vê xapandinê bêbingeh Elewîyan jî pir Êzîdî kuştin.

Kerbeke pir bi qirêj ji wan girtin û çavreşiyêke pir nebaş avêtin wan. Lê weke gotina mêrxasan ku dibêje: "Heya rastî derkete meydanê, virê ciyê xwe girtibû". Heya Êlewiyan-Kurd ev rastî naskirin, pir xirabî, şer û kuştin ketibû navbera Kurdan xwe bi xwe. Di rêya vê vira xêrnexwazan bi hezaran jin, zarok, mêr û xort ji herdu ciyan hatibûn kuştin. Mebesta min ji van mînakên ev e, ku pir mirovên Ne-Êzîdî Êzîdî dane ber himbêza xwe û ew ji ber zilmê hemandine lê ne mane wê ew e, ku Êzîdî ji miltên wan bûn. Gotina Ê - Zî - Dî ji zimanê somerî hatiye û mane xwe ev e: "Yên ku li ser rêya rast in", yanî li pey Xwedê ne û Ezda; Ezdayî û . Heke em vegehin ser kuştina Hesen û Hisên em dê zanibin, ku ew bi destên malbata Yezîdê Şamê hatiye kirin. Herdu birayên hev li nêzikî Kerbelayê li Îraqê hatine kuştin. Dîrok dibêje, ku Hisên bitenê hatiye kuştin. Şîfî vê rojê bi Aşûra bi nav dikin û her sal vê bîranînê bi şîneke giran û mezîn pêk tînin.

Serincên paşîn

Li dawiya gotara xwe ez dê çend pirsan bavêjim meydanê û dizanim, ku tucar misilman nikarin bersivan ji wan re bibînin. Em Êzîdî bitenê dikarin persivan ji wan re bibînin: Ma çawa Êzîdî dê

beşek ji Îslamê bin û Duwayên wan bi kurdî û ne bi erbî ne û wekî din jî ne weke nivêja Îslamê ne? Ma çawa dê ew misilman bin û rojiyê wan ne weke rojiyên Îslamê ne û ne di mehê Remezane de ne? Gelo dê çawa li pey Yezîdî Şamê bin û ew her çar êlêmên jiyanê, ax û av û ba û agir pîroz dikin? Gelo dê çawa misilman bin û ew Tawîsî-Melek dihebînin. Gelo dê çawa ew misilman bin çaxê ew bi xwe dibêjin, ku tu Pêxemberan nasnakin û Pêxember ji ola wan re tune. Bitenê Tawîsî-Melek heyê? Ew dibêjin, Pêxember jî mirov bûn û her mirov dikeve şaşîtiyan. Lê Tawîsî-Melek bi xwe gotina Xwedê ye û tucar tiştên şaş belav nake. Ma çawa Êzîdî beşek anjî mezhebek ji Îslamê ne û ew şêşims û Xwedanê Rojê û û agir weke nîşana Xwedê, Ezdayê Pak li ezmanan dibînin? Çewa her wiha berî Îslamê wan roj weke Xwedakî bilind û mezin dihebandin û diperestin. Ma dê çawa Êzîdî misilman bin, çaxê ew tu mirovên biyanî di ola xwe de qebûl nakin? Heke bi rastî ew misilman bûn, gelo çima Îslamê bi hezaran ji wan kuştin, welatê wan talan kirin jin û bûkên wan direvandin û bi zorê mehr dikirin û misilman dikirin? Bitenê Osmanîyan 72 ferman li Êzîdiyan rakirin. Na û hezar carî na: Em ne misilman in û em berî Yezîdê Şamê ne. Her Êzîdiyekî rewşenbîr û bi dîroka xwe bizanibe, dizane ku ola wî olan Kurdan e, kaniya gelê Kurd e, pir kevnar e, pir bi rûmet û qîmet e. Em destên xwe didine wan mirovan, yê ola me weke oleke serbexwe dibînin. Em dostaniya wan gelan û mirovan dixwazin ji dil û can, yê bibêjin Êzîdî birayên me ne. Dem hatiye wê tîrê, ku ola Êzîdiyan weke oleke serbixwe û kevnar û berî Îslame bê naskirin û qebûlkirin.

Der Stammbaum der umajjadischen Familie

Darbava malbata Emewiyan

Muaviyye'nin Aile Ağacı

Yezid Ibn Mu'awiya und die Yeziden

Eine religionswissenschaftliche Untersuchung

Von Chaukeddin Issa

Es ist traurig und zugleich beschämend, daß einige Angehörige der yezidischen Religion immer noch darum bemüht sind, unsere Identität und Herkunft zu hinterfragen.

Mit dieser Kritik ziele ich insbesondere auf den Personenkreis der sogenannten Intellektuellen ab. Mißt man diese Personen an ihrem selbsternannten Anspruch, nämlich die Retter der yezidischen Gesellschaft zu sein, und betrachtet ihren tatsächlich geleisteten Beitrag zur Problembewältigung, so halte ich meine, wenn auch harte Kritik, für berechtigt. Für meine Begriffe ist dieser Personenkreis der Yeziden dieser Aufgabe allein nicht gewachsen, ganz im Gegenteil: Es waren die Schein-Intellektuellen, die den Außenstehenden, den Nicht-Yeziden, den Nährboden für die fruchtlosen Diskussionen der letzten zehn Jahre geliefert haben.

Diese Diskussionen implezierten, dem Yezidentum und dessen Wurzeln in Frage zu stellen und die Werte der yezidischen Religion neu zu definieren. Allein dieser Aspekt spiegelt sehr schön wider, wie wir es uns selbst schwer machen, die einfachsten Wahrheiten unserer Religion zu erkennen.

In diesem Zusammenhang fällt besonders negativ ins Gewicht, daß wir uns von Kräften leiten lassen, die keine Experten auf dem Gebiet des Yezidentums sind.

Ein sehr gutes Beispiel für meine vorgenannten Erkenntnisse ist

die entbrannte Diskussion über die Verbindung und den Zusammenhang der yezidischen Religion zur zarathustrischen, welche nur eine pure politische Diskussion war und damit den religionsgeschichtlichen Fakten völlig fremd. Obwohl sich zahlreiche kurdische und nichtkurdische Religionswissenschaftler zu diesem Thema äußerten und in ihren Ausführungen die erhoffte Wahrheit über diese in Kurdistan und im Iran beheimateten Religionen ans Tageslicht gebracht hatten - erwähnt z.B. sei der international anerkannte Religionswissenschaftler und Orientalist Dr. Jamal Nebez - hören wir immer noch Stimmen aus den eigenen Reihen, die behaupten, handfeste Beweise für ihre Thesen, daß es sich um eine und dieselbe Religion handele, liefern zu können. Mittlerweile wurden viele Mißverständnisse aus dem Weg geräumt. Nach der Veröffentlichung meines Beitrages zu diesem Thema in der 4. Ausgabe der Zeitschrift *DE* haben viele Yeziden erkannt, daß hier ein mächtiger Irrtum vorlag. Dr. Pir Memo Othman, ein Religionswissenschaftler und Würdenträger der yezidischen Religion, ergänzt das Thema mit den drei folgenden Bemerkungen:

1. Während das Leben in der yezidischen Religion durch die Inkarnation (Wiedergeburt) kreisförmig ist, fängt das Leben im zarathustrischen Glauben bei einem Punkt an und geht bzw. läuft horizontal zur Unendlichkeit.
2. Die Tiere nehmen im yezidischen Glauben eine heilige Stellung oder einen heiligen Platz

ein. Als Beispiele werden hier die Schlange, der Skorpion und der Bulle erwähnt. Der Bulle wird im yezidischen Glauben dem Sonnengott geopfert und geschlachtet. Im zarathustrischen Glauben darf der Bulle nicht getötet werden. Siehe das heilige Buch der Zarathustrier Avesta, Yassna 32. Quelle: Moulton, James H.; Early zoroastrianism the origins; the prophet, the Magi; Amsterdam; philo Press 1972

3. Während es sich bei der zarathustrischen Religion um eine dualistische Religion handelt, ist der Yezidentum eine Eingott-Religion. Siehe das Buch Mithra und Ahiraman, Seite 72, von Prof. Dr. Philip Kreyenbroek!

Ziele des Beitrages

Mit meinem Beitrag werde ich vielen keinen Gefallen tun, aber er ist von enorm großer Bedeutung und unterscheidet sich übrigens mächtig von der erstgenannten Diskussion über das Dreiecksverhältnis Yezidentum-Zarathustrismus-Kurdentum. Zum einen klärt dieser Beitrag die angebliche Verbindung der yezidischen Religion und deren Entstehung mit dem umajjadischen Kalifen Yezid Ibn Mu'awiya. Andererseits möchte ich der Welt durch meinen Beitrag zeigen, daß es sich bei der yezidischen Religion keineswegs um eine islamische Sekte handelt, als die sie des öfteren von den islamischen Historikern, Arabern, Türken und Persern gleichermaßen - in ihren zum größten Teil von den Regimen in den jeweiligen Ländern bezahlten und unterstützten Werken - eingestuft wurde.

Die Behauptung dieser Kreise, die Yeziden seien die Nachfahren des umajjadischen Kalifen Yezid Ibn Mu'awiya, entbehrt jeglicher Grundlage.

Die Yeziden haben weder einen Propheten noch einen Erlöser. Ihre Religion ist eine reine Engelsreligion. Sie verehren einen Engel, den sie Ta'usi-Melek nennen. Dieser Engel steht im Mittelpunkt ihres Glaubens. Nicht einmal der legendäre Reformator der yezidischen Religion, Sheikh Adî (1060 n. Chr.), wird als Prophet oder Erlöser betrachtet, obwohl seine Reformen, vor allem sein bis heute unantastbares pyramidisches System, genauestens eingehalten werden. Er wird nur als Wegweiser und Retter der damals vom Untergang bedrohten yezidischen Religion verehrt.

Yezid Ibn Mu'awiya

Wer war eigentlich dieser Yezid Ibn Mu'awiya? Was verbindet uns mit ihm tatsächlich? Er wird von vielen irrtümlicherweise als Gründer des Yezidentums angesehen. Gibt es überhaupt eine Stammesverwandtschaft?

Aus dem auf der Seite 16 abgebildeten Stammbaum geht hervor, daß Yezid Ibn Mu'awiya der Sohn des Mu'awiya Ibn Abi Sufyan und seiner Frau Meyssoun Bint Bahdal El-Kalbi ist.

Sein Vater, Mu'awiya Ibn Abi Sufyan Sakhir Ibn Harb Ibn Umajja Ibn Abed Schemis Ibn Abed Menaf, tritt unmittelbar nach der Eroberung Mekkas durch die islamischen Armeen, die dem Propheten unterstanden, zum Islam über.

Der Prophet überträgt ihm und seinen Familienmitgliedern zahlreiche Staatsämter und heiratet

sogar seine Schwester Um Habiba. Während der Ära Abu Bakirs, dem ersten Nachfolger des Propheten, kommt es zu den sogenannten El-Ridda-Kriegen.

Als El-Ridda wurden diejenigen Menschen bezeichnet, die zwar den islamischen Glauben angenommen hatten, aber nach einer gewissen Zeit den Islam verlassen wollten.

Als Omar Ibn Khattab zum Nachfolger gekrönt wurde, übertrug er Mu'awiya die Herrschaft über Bilad El-Sham (Großsyrien) im Jahre 637 n. Chr..

Die umajjadische Dynastie unterschied sich in vielerlei Hinsicht von den anderen islamischen Herrscherhäusern: Während der umajjadischen Herrschaft hat der arabisch-islamische Staat einen für die damalige Zeit einmaligen Fortschritt in allen Lebensbereichen getan. Man kann von einer Blütezeit des Arabismus sprechen.

Dieser Erfolg wurde durch die Toleranz und Akzeptanz der umajjadischen Familie gegenüber nichtislamischen Völkern, ethnischen und religiösen Minderheiten begünstigt.

Damaskus stand vor der islamischen Eroberung unter byzantinischer Herrschaft. Der neue Herrscher Mu'awiya profitierte von den Erfahrungen der byzantinischen Staatsbeamten.

Unzählige arabische und nicht-arabische Orientalisten bestätigen die friedliche Koexistenz aller Völker und Religionen in diesem umajjadischen Staat. Das Volk von Damaskus war an das friedliche Zusammenleben von Christen und Nichtchristen gewöhnt. Als die arabischen Eroberer unter islamischer Fahne das Land eroberten,

setzten sie die für den damaligen islamischen Machtbereich einmalig-existierenden Verhältnisse fort.

Dr. Muhammad Abed El-Jabiri macht in der zweiten Ausgabe seines Buches El-Aqil El-Siyassi El-Arabi, erschienen in Beirut im Jahre 1992, auf der Seite 237 folgende Bemerkungen:

„Bei der Besetzung wichtiger Positionen im islamisch-umajjadischen Staat haben die Machthaber die Angehörigen anderer Religionen und nichtarabischen Minderheiten gegenüber arabischen Beamten bevorzugt. Ihrer Meinung nach waren diese Menschen zuverlässiger und vertrauenswürdiger als die arabischen Beamten“.

Allmählich entstand eine Rivalität zwischen der umajjadischen Familie in Damaskus und den Ahil-El-Beyt-Angehörigen, also den Angehörigen des Propheten des Islam, die sich damals in der Person des Ali Ibn Abi Talib und seiner Söhne Hassan und Hussein präsentierten, und wirkte sich negativ auf die Verbreitung des Islam im Norden und Osten Arabiens aus und schwächte die Macht der Araber in der gesamten Region. Diese Rivalität entbrannte mit der Ermordung eines Nachfolgers des Propheten, nämlich dem gewaltsamen und heimtückischen Tod des Kalifen Othman Ibn Affan, der der umajjadischen Familie nahe stand. Obwohl die Ahil-El-Beyt mit dem Tod des Kalifen nichts zu tun hatten, wurde seine Ermordung von beiden Seiten zum Anlaß genommen, die Macht im Wege legitimer Sukzession an sich zu reißen. So erhob die umajjadische Familie mit ihrem Machtzentrum in Damaskus/Syrien zuerst ihren Anspruch auf die Nachfolge und damit auf die Macht in der ge-

samten islamischen Welt. Der Forderung wurde jedoch seitens der Angehörigen des Propheten nicht nachgegeben. Es herrschten ungeklärte bzw. verworrene Machtverhältnisse, die u.a. zu folgender Streitfrage führten: Wer ist eigentlich der legitime Nachfolger des Propheten Muhammads?

Erstes prominentes Opfer dieses Führungskampfes wurde der letzte Nachfolger des Propheten, nämlich Ali Ibn Abi Talib, Schwiegersohn und Vetter des Propheten in einer Person. Jede von den inzwischen bis auf den Tod verfeindeten Familien versuchte, mit allen zur Verfügung stehenden Mitteln den Gegner zu entmachten und die eigene Macht zu festigen. Um dieses Ziel erreichen zu können, haben sie Verbündete gesucht.

Diese waren meistens die benachbarten Völker, oft ethnische bzw. religiösen Minderheiten. Diese Bundesgenossen waren entweder diejenigen Menschen, die zwangsislamisiert worden waren und damit nur Haß auf den Islam empfanden oder Angehörige ethnischer Minderheiten, die einen verzweifelten Überlebenskampf gegen die Zwangsislamisierung führten. Auch unter den ethnisch-religiösen Minderheiten, die unter der Herrschaft der Ali-Familie und später unter der Dynastie der Abbassiden lebten, herrschte Unzufriedenheit. Sie wurden mit Abgaben und Repressalien unter Druck gesetzt. Deshalb liefen sie in die Arme der umajjadischen Familie, weil sie dort besser behandelt wurden. Im gleichen Buch des arabischen Historikers Dr. Muhammad Abed El-Jabiri liest man auf der Seite 316 folgendes: "Wir wollen die Umajjaden keineswegs in Schutz nehmen oder gar

ihr mildes und von Akzeptanz und Toleranz geprägtes Verhalten gegenüber andersgläubigen, nichtmoslemischen Menschen verteidigen. An einer Tatsache können wir nichts ändern: Daß die Umajjaden die durch die islamischen Eroberungen entstande-

Yezidischer Friedhof bei Xanik, ein Dorf in kurdisch-Irak Foto: G. Prieß

ne Situation nur dadurch bewältigen konnten und Herr der Lage in ihrem Staat werden konnten, indem sie die Anhänger anderer Religionen und ethnische Minderheiten in die islamische Gesellschaft aufnahmen und ihnen die Bürgerrechte in diesem islamischen Staat verliehen. Sie wurden nahezu gleichgestellt mit den moslemischen Bürgern.

Diese Volksgruppen waren in Fars (Persien) und in den Regionen hinter den Großströmen - Euphrat und Tigres - beheimatet. Diese nichtarabischen Volksgruppen haben sich dem Islam nur politisch unterworfen. Ihr Wissensstand und ihre sozialen Verhältnisse hinderten sie daran, die islamischen Pflichten zu erfüllen und ein islamisches Leben zu führen oder sich dem Islam hinzugeben. Diese Minderheiten waren die Anhänger nichtislamischer Religionen, wie die El-Mejjous (Feuer- und Sonnenanbeter), Manichäer, Christen, Juden und Hei-

den. Nur so konnte man sie an den arabisch-islamischen Staat binden. Sie wurden sogar von der Zahlung des islamischen Giziya (Tributs) befreit, auch nach der Eroberung ihrer Gebiete durch die islamischen Armeen. Die Umajjaden haben diese außergewöhnlichen Maßnahmen damit begründet, daß der Islam die Herzen dieser Menschen nicht erobern könne und daher ihr Bekenntnis zum Islam nur oberflächlich und äußerlich, also nicht tiefwurzelnd sei. Mit anderen Worten: Sie wurden nie Muslime."

Nach der Ermordung des letzten Nachfolgers des Kalifen Ali Ibn Abi Talib, nahm sein Sohn Hussein den Kampf gegen die Beni Umajja und deren Thronfolger Yezid auf. Muslime im Irak sahen in der Person Hussein den legitimen Nachfolger des Propheten. Er ist der Sohn des letzten Kalifen und das Enkelkind des Propheten Muhammad. Das Volk im Irak ermutigte ihn, die Macht und Herrschaft über alle Muslime für sich zu beanspruchen. Doch wie zahlreiche islamisch-arabische Historiker und Islam-Experten betonen, war auf die Iraker kein Verlaß. Des öfteren wechselten sie die Fronten und ließen in den meisten Fällen den gerechten Kalifen Ali im Stich.

Die Übertragung der Macht von Mu'awiya auf seinen Sohn Yezid, für den viele nur Haß empfanden, löste Empörung und Unzufriedenheit in der arabischen Welt aus.

Viele bevorzugten die Wahl des Nachfolgers von Mu'awiya durch den islamischen Rat (Gremium). Diese Methode war auch üblich

in der islamischen Hierarchie. Dem Yezid wurde angelastet, daß ihm der Genuß von alkoholischen Getränken, Musik und Frauen viel wichtiger war als die Werte des Islams und die Wahrnehmung der Kalifenwürde. Man sagte ihm sogar nach, daß er der Erfinder der Laute (ein Musikinstrument, das von Kurden Tembûr genannt wird) sei.

Die Laute wird von manchen Yeziden heute noch als "Saza Siltan Êzîd" bezeichnet und der Genuß von Anis-Schnaps "Kasa Êzîd"- zu deutsch: die edlen Tropfen des Yezids.

Yezid gewährte nicht nur den Anhängern der Buchreligionen viele Freiheiten, sondern auch den kurdischen Anhängern der altertümlichen yezidischen Religion. Bekanntlich gehörte die überwiegende Mehrheit der Kurden der yezidischen Religion an, bevor ihre angestammte Heimat von den islamischen Armeen besetzt wurde.

Die Zwangsislamisierung wurde zügig vorangetrieben. Und wer es wagte, sich dem Islam zu widersetzen, wurde gnadenlos getötet. Yezid verstand es wie kein anderer, die in bitterer Armut lebenden Minderheiten gegen seine Gegner zu mobilisieren. Er trat halt gegen den konservativen Islam auf und zeigte mehr Toleranz gegenüber den betroffenen Minderheiten. Er gewährte allen unter der Herrschaft der umajjadischen Dynastie lebenden religiösen Minderheiten volle und uneingeschränkte religiöse Freiheiten. Dieser Zustand führte zu einer für die damalige islamische Welt ungewöhnlichen Harmonie zwischen den Machthabern in Damaskus und den Yeziden-Kurden, die dadurch schlagartig zu Verbündeten der umajjadischen Familie wurden, gegen die kon-

kurrierenden Angehörigen des Propheten. Jede Seite versuchte auf ihre Art, Verbündete und Anhänger zu finden. Der in der islamischen Welt unbeliebte und in Verruf geratene Yezid erntete keine Gegenliebe bei den arabischen Muslimen, vor allem aus dem Irak. Denn viele sahen ihn als machtunfähig an und bewerteten sein allgemeines Verhalten als nichtislamisch.

Ob seine Toleranz gegenüber den yezidischen Kurden oder auch andere Faktoren die entscheidende Rolle bei dem Zuspriech durch die yezidischen Kurden gespielt hatte, weiß gewiß niemand. Es wird zumindest von manchen Kurden behauptet, daß seine Mutter Meyssoun kurdischer Abstammung ist. Vielleicht beherrschte er sogar die kurdische Sprache. Ansonsten, wie sind die Lobgesänge über ihn und seine übernatürlichen Fähigkeiten zu erklären?

Die Yeziden glauben, daß Yezid ibn Mu'awiya vom Geist Ta'usi-Melek beseelt wurde, deshalb hat er sie vor der Zwangsislamisierung gerettet.

Die Yeziden betrachten ihn als Retter ihrer yezidischen Religion. Dafür sprechen viele Indizien. In den Pslamen der Yeziden wird dem Yezid übernatürliche Fähigkeiten zugeschrieben.

Das traditionelle, mündlich überlieferte und bis heute gern gesungene kurdische Lied "Qadî Şero" ist nichts anderes als die Beschreibung der übernatürlichen Kräfte und Fähigkeiten Yezids. Das Lied beschreibt das Kräfte-messen - göttlicher Fähigkeiten versteht sich - und die Wortschlacht zwischen Sultan Yezid und dem damaligen religiösen

Oberrichter von Damaskus. Das Wort Qadi oder Qazi bedeutet etwa Richter (Kadi) und Schero stammt aus dem arabisch-kurdischen Scharia - das islamische Gesetz.

Die damalige islamische Welt war in zwei Lager gespalten. Davor blieben auch die religiösen Minderheiten nicht verschont. Um überleben zu können, mußten sie sogar Partei ergreifen, und man lief selbstverständlich in die Arme des Toleranteren.

Der Yeziden-Religionsreformer Sheikh Adi (1060 n. Chr.) äußerte sich auch positiv über Yezid Ibn Mu'awiya und bezeichnete ihn als den tolerantesten Moslemführer nach der Ära des Propheten. Die Sympathien seitens der islamischen Führer und Gelehrten gegenüber den ethnischen und religiösen Minderheiten waren in der Geschichte zahlreich. Der Soufi - Soufis sind streng religiöse Menschen, die nur in Frömmigkeit und Enthaltbarkeit leben -, Hussein El-Hallaj, verteidigte schon früher die yezidische Theorie des Ta'usi-Melek. Bekanntlich existiert diese Theorie nur bei den Yeziden. Es sei dabei erwähnt, daß dieser Soufi ein muslimischer Islam-Gelehrter war. Er bezahlte sein Verhalten und seine Meinung mit dem Leben. Er wurde von einem islamischen Gericht zum Tode verurteilt und hingerichtet.

Diese Symbiose zwischen Muslim-Führern und der kleinen Minderheit der Yeziden kann man bis in die jüngste Geschichte zurückverfolgen.

Mitte des 18. Jahrhunderts konnte der legendäre kurdisch-muslimische Stammesfürst Zor Temir Pascha El-Milli alle kurdischen Stämme, auch die Yeziden, unter seinem Banner vereinigen. Einer seiner populärsten Krieger

yezidischer Abstammung war Derwesch Avdi (Dewrêşê Evdî). Ein weiterer Fall von fruchtbarem Zusammenwirken beider Religionsangehörigen stammt aus den zwanziger Jahren:

Der Stamm der Heverkan (Hevêrkî), dem Yeziden, Christen und Muslime angehören, wurde von einem muslimischen Stammesfürsten namens Hajo geführt - siehe Ausgabe 5 der Dengê Êzîdiyan, Jg. 1996!

Alle diese Beispiele zeigen, daß die Yeziden auch Schutzpatrone und Protektionen gegen die Zwangsislamisierung hatten. Auch Nebukatnasser, ein babylonisch-assyrischer König, wurde in den heiligen Schriften der Yeziden - im Schwarzen Buch - als ein Führer, Beschützer und König erwähnt.

Mit Beendigung der Ära des letzten umajjadischen Kalifen Merwan Muhammad Merwan im Jahre 750 n.Chr. war, wie gesagt, der Zerfall der umajjadischen Dynastie besiegelt.

Dem Abu Abbass in Bagdad wurde die Kalifenwürde übertragen. Nach dem Zerbrechen der umajjadischen Hierarchie nahm die Zwangsislamisierung der Yeziden-Kurden auch an Härte und Intensität zu. Dieser Zustand dauerte solange an, bis der kurdisch-muslimische Sheikh Abdulkadir Geylani (ein Zeitgenosse des yezidischen Sheikh Adî's) die islamische Schule (El-Medressa) im Irak gründete und die Verfolgung der Yeziden verbot. Er hatte die Hoffnung geäußert, daß die Yeziden ohne Zwang und Blutvergießen zum Islam kommen würden. Jedenfalls herrschte auf diese Weise lange Zeit Frieden und Ruhe. Auch diese Tatsache wird in dem Psalm "Qewlê Şixadî" festgehalten. Die Freundschaft zwischen dem islamischen

Sheikh Abdulkadir Geylani und dem yezidischen Sheikh Adî ist historisch belegt.

Es ist bedauerlich, daß gewisse Kreise in der Türkei und der arabischen Welt versuchen, einen Keil zwischen die Angehörigen verschiedener Religionen und Konfessionen zu treiben, um sie besser kontrollieren zu können. Als Beispiel nenne ich hier die Behauptung, die Yeziden seien für den Tod der Söhne Alis, Hassan und Hussein, verantwortlich.

Dazu ist folgendes klarzustellen: Der damalige Statthalter von Damaskus, Mu'awiya Ibn Abi Sufiyan (634 n. Chr.), versuchte den vierten und letzten Nachfolger des Propheten, Ali Ibn Abi Talib, durch Kleinkriege in die Enge zu treiben, um so an die Macht kommen zu können.

Im Jahre 660 n. Chr. wird der Kalif Ali (Kerrema Allahu Wejjahu) durch einen Khewarij - einen sogenannten Außenstehenden - namens Abdulrahman Ibn Meljem, in einem Gotteshaus ermordet. Nach ihm übernimmt sein ältester Sohn Hassan die Kalifenwürde. Bald gibt er auf und verzichtet zu Gunsten Mu'awiyas auf die Macht. Sein jüngerer Bruder Hussein ruft zu Widerstand gegen die Selbsternennung Mu'awiyas zum neuen Kalifen des Islams auf. Er versucht, die Muslime zu mobilisieren, um Mu'awiya in die Knie zu zwingen.

Im Jahre 681 n. Chr. werden Hussein und seine gesamte Familie auf bestialische Weise ermordet. Er wird enthauptet und sein Kopf wird nach Damaskus als Geschenk an Yezid gebracht. Dieses Massaker an Hussein und seiner Familie leitete indirekt den Zerfall der umajjadischen Dynastie ein. Dieser schwarze Tag,

also der Tag der Ermordung der Familie des Propheten, ist zu einem Gedenktag geworden. In Kerbela im heutigen Irak, wo die Familie ermordet wurde, gehen die Schiiten demonstrativ auf die Straße und verleihen ihrer Trauer Ausdruck. Der Tag heißt Aschura.

Diese politisch motivierten Morde und viele andere Greuelthaten wurden den Yeziden unberechtigterweise von interessierten Zirkeln angelastet.

Dies ist eine Geschichtsfälschung, die dazu führte, daß die Yeziden jahrhundertlang verfolgt und verachtet wurden.

Dies muß endlich ein Ende haben. Dazu dient ein ehrlicher Umgang mit der historischen Wahrheit.

Schlußbemerkungen

Im Schlußteil dieses Beitrages möchte ich durch einige Fragen deutlich machen, daß die Yeziden keineswegs die Anhänger des umajjadischen Kalifen Yezids sein können.

Wie können sie Muslime sein, wenn sie ganz andere Gebete verrichten? Wie können sie Muslime sein, wenn sie andere Fastentage haben? Wie können sie aus der Rivalität zwischen den Ummajjaden in Damaskus und den Abbassiden in Bagdad hervorgegangen sein, wenn sie die vier Lebenselemente, Feuer, Luft, Wasser und Erde, verherrlichen? Wie können sie Anhänger Yezids sein, wenn sie ihre Toten völlig anders als die Muslime bestatten? Wie können sie Anhänger einer islamischen Sekte sein, wenn sie die Sonne als sichtbares Zeichen Gottes im Himmel und vor dem

Islam sogar als Gottheit verherrlichen? Wie können sie Muslime sein, wenn sie zu Lalisch, ihrem Heiligtum, pilgern? Wie können sie Muslime sein, wenn sie niemals einen Außenstehenden oder Angehörigen einer anderen Religion in ihre Glaubensgemeinschaft aufnehmen? Wie können sie Muslime sein, wenn sie an die Existenz eines Engels namens Ta'usi-Melek glauben? Wie können sie Muslime sein, wenn sie nicht einmal an die Existenz einer Hölle und einer bösen Macht glauben? Ich glaube, hier gibt es keine plausiblen Antworten seitens der Muslime. Und:

Wenn die Yeziden bereits Angehörige einer islamischen Konfession gewesen wären, wieso wurden sie dann mit allen Mitteln bekämpft, um sie zum Islam zu zwingen?

Wieso wurden sie als sog. Bösenanbeter auf das Schärfste bekämpft, ihre Frauen zur Heirat mit Muslimen gezwungen? Die heutigen, historisch bewußten, Yeziden verstehen sich als Angehörige einer altertümlichen, tiefwurzelnden und vorislamischen Religion, deren Sitten und Bräuche sich deutlich von den islamischen unterscheiden. Ich hoffe, mit meinem Beitrag Denkanstöße gegeben zu haben, daß die Welt und insbesondere die islamische, den Yezidentum als eigenständige nichtislamische Religion zu akzeptieren beginnt. Es ist aber auch an der Zeit, unter den Yeziden, vor allem den geschichtsunkundigen, mit fundamentalen Irrtümern aufzuräumen, um eine wahrheitsgerechte und klare Identität in einer multi-kulturellen Welt bewahren zu können.

Yazid Ibn Muaviyye ve Yezidiler

Teolojik araştırma - Chaukeddin Issa

Bu demecimle çoğu insanlara bir iyilik yapmış olmayacağım, ama değeri çok büyüktür.

Bir yandan bu demeç yezidi dininin ve doğuşunun Halife Yazid Ibn Muaviyye ile bağlantısını anlatıyor.Öte yandan dünyaya kanıtlamak istediğim olay yezidi dininin islam dinine ait bir tarikat olmadığıdır. Bazi islamcı tarihçilerin, arapların, türklerin ve farsların çoğunlukla yönetimleri tarafından ödenmiş olan Eserlerinde yazıldığı gibi.

Yezidilerin Emevi Halifesi Yazid Ibn Muaviyyeden geldikleriyle bir alakası yoktur.

Yezidilerin hiç bir Peygamberi yoktur.Dinleri sadece bir Melek dininden ibarettir.Yalnız bir Meleğe saygı gösterirler, onun adınada Taus -Meleği derler. Bu Melek dinlerininj Orta direğini oluşturur.

Şeyh Adı'yi (1060 m.sonra) bile Peygamber olarak görmezler, reformları, özellikle şimdye kadar dokunulmayan piramid sisitemi aynen uygulandığı halde. Kendisi sadece bir Yolgöstericisi olarak ve Yezidi dininin kurtaricisi olarak görülmektedir.

Yazid Ibn Muaviyye

Kimdi bu Yazid Ibn Muaviyye? Bizi onunla ne bağlıyor?

çoğu insanlar onu yanlışlıkla Yezidi dininin kurucusu olarak görmektedir.

Her hangi bir ailevi bağlantı varmıdır?

16. Sayfadaki Aile ağacına göre , Yazid Ibn Muaviyye Ibn Ebu Sufyanın ve Bayan Meysun Bint Bahdad El-Kalbinin oğludur. Babası Muaviyye Ibn Ebu Sufyan Sakhir Ibn Harb Ibn Emevvi Ibn

Abed Shemis Ibn Abed Menef, Mekkenin Hz. Peygamberin Islam ordusu tarafından Feth edildikten sonra, Islam didini kabul etmistir.

Hız. Peygamber ona ve diğer akrabalarına sayılı görevler devretmiştir ve hatta kizkardeşi Um Habiba ile evlenmiştir.

İlk Halife Ebu Bekir zamanında El-Ridda savaşları meydana gelmiştir.

Ridda diye anılan kişiler, İslam dinini kabul etmiş, ama sonradan dinden çıkmak isteyen kişilerdir.

Hız. Ömerin İbn Hattab halife olduğu zaman Muaviyye (637 m.sonra) Şamın idaresini devretmiştir.

Emevi rejimi diğer arab-emirlerinden çok farklıydı: Emevi imparatorluğu zamanında arab-islam devleti buluu-cagını yaşamıştır denilebilir.

Bu başarıyı Emevi Ailesinin diğer islam olmayan azınlıklara karşı olan hoşgörüsü ve kabulünde bağlıdır.

Şam İslamiyetten önce bizans hükümdarlığı altındaydı. Yeni hükümdar Muaviyye bizanslıların tecrübelerinden faydalanmıştır. çok sayıda arab ve arab olmayan şarkçılar bu barış içindeki geçen zamani tasdik etmişler. şam halkı hiristiyen ve hiristiyen olmayanlar arasındaki barış içindeki yaşamına alışmışlardı.şam İslam ordusu tarafından feth edildikten sonra o zamanki yaşam koşullarını aynen devam ettirdiler. Dr. Muhammed Abed El-Jabirinin 1992 senesinde Beyrutta neşr edilen , El-Ağil El Siyassi El Arabi,

Kitabının 2.Baskısının 237. sayfasında şöyle diyor:

Emevi devletindeki önemli pozisyonlarına arab olmayan kişileri arablara yeğlemişlerdir. Bu insanlar daha güvenilir denmiştir. Yavaş yavaş şamda Emevi ailesinin ve Ehli-Beytin arasında bir çatışma ortaya çıkmıştır.

Yani Hz. Peygamberin yanlıları ve Ali İbn Ebu Talib ve oğulları hasan ve hüseyin.

Tabiki bu durum İslamın Arabistanın kuzey ve doğusunda büyümesine çok zararı olmuştur. Bu çatışmanın Hz. Peygamberin en önemli takipçisi olan Hz. Osman İbn Affanın kallesçe öldürülmesinden sonra dahada alevlenmiştir.

Aslında Ehli-Beyt bu ölümle hiçbir alakası olmadığı halde, bu durum her iki taraftanda bir neden olarak algılanıp rejimi kendi tarflarına çekmeye çalıştılar.

İlk olarak Emevi-Ailesi şam/Suriye hükümdarlıklarını bütün islam dünyasına ilan ettiler.

Yalnız Hz. Peygamber taraftarları bunu kabul etmezler.

Hz. Peygamberin gerçek anlamdaki takipçisi kimdi?

Bu başa geçme savaşının en önemli kurbanı, Peygamberin son takipçisi Hz. Ali İbn Ebu Talip, yani Peygamberin damadı ve akrabası idi.

Birbirlerine ölesiye düşmanlık sürdürmeye başlayan bu aileler kendilerine dost anyorlardı. Bunlar genelde ya komşu halklar yada etnik veya dini azınlıklardı. Bu insanlar ya zorla islamlaştırılmış kişilerdi, ki bunlar islama karşı düşmanlık içindeydiler, veya etnik azınlıklara aittiler, ve bunlarda zorlamaya karşı savaş ediyorlardı. Ali ailesinin ve sonrada Abbasilerin zamanındaki bu azınlıklar memnuniyetsizlik içinde yaşamıştır. Vergi vermeleri beklenmiştir. Onlarda Emevi-Ordusuna katil-

dilar, çünkü orada daha iyi bir davranışla karşılaşmışlardır.

Arab tarihçisi Dr.Muhammad Abed El Jabirin Kitabının 316. sayfasında şunlarla karşılaşırız:

Emevileri hiçbir şekilde koruma altına almak istemiyoruz veya başka inananlara karşı olan yumuşak ve hoşgörülü olan davranışların istemiyoruz.Ama bir gerçeği değiştiremeyiz:

İslam fetihlerinin sonunda ortaya çıkan halden yalnızca, diğer islam olmayan insanlara ve azınlıklara aynı hakları vererek ve aralarının bularak hakim olmuşlardır. Bu insanlar müslüman halkla yaklaşık aynı haklara sahiptiler. Bu halklar Farsin ve Fırat ile Dicle Nehirlerinin arkasında yaşarlardı. Bu arab olmayan insanlar islama sadece siyasal anlamda teslim olmuşlardır. Kültür bilgileri ve sosyal yaşamları yetersizlikleri yüzünden islama kendilerini veremiyorlardı.

Resim: G. Prieß

Bu azınlıklar islam olmayan azınlıklardı.(Güneşe ve Ateşe tapan,Hiristiyen, yahudive ateistler)

Sadece bu insanları bu şekilde arab-islam devletine bağlamışlardır. Hatta kendilerini Zekattan bile serbest bırakmışlardır.

Emeviler bu tutumlarını şöyle savunmuşlardır:

Bu insanların kalbini feth edemeyeceğimize rahmen ve insanlar nasilsa müslüman olmayacaktır demiştirler.

Son Halife Ali'nin ölümünden sonra, oğlu Hz. Hüseyin davasına Emeviler karşısında devam etmiştir.Irak Müslümanları Hüseyini Peygamberin takipçisi olarak görmüşlerdir. Halk Hüseyini bütün Müslümanlara hakim olması için kuvvetlendirmiştir.

Binaenaleyh İslam-arab tarihçileri üzerine basarak vurguladıkları bir gerekçe iraklılara güvenc olmazdı.Kendileri çok zaman taraf değiştirerek Hz.Ali'yi yalnız bırakmışlardır.

Muavviyyenin Tahtını oğlu Yezide devr etmesi tüm arab dünyasında bir memnuniyetsizliğe yol açtı.

Çoğu insanlar Muavviyyenin takipçisinin alışıldığı gibi bir İslam şurası tarafından seçilmesini istediler.

Yazid sadece kitap ehillerine deyil diğer kürt-azınlıklarna dahil bütün serbestliklerini vermiştir.

çoğu Kürtler o zaman Yezidinin mensuplarıydılar.

Kendi Vatanları islam ordusu tarafından işgal edilmeden önce.

Zorla islamlaştırma kabul etmeyenler katl ediliyorlardı.

Yazid azınlıklara karşı hoşgörülü davranmıştı ve bütün dini serbestlikleri onlara sağlıyordu.

Bu durum şamdaki Taht sahipleriyle Yezidi-Kürtlerinin arasında bir dostluğa yol açar. Bunlar Hz. Peygamberin tarafına karşı bir kutup sağlıyorlardı. Her iki tarafta kendine dost edinmeye devam ediyordu.Yazid arab müslümanlar tarafından ve özellikle iraklılar tarafından hiç sevilmiyordu.Onun davranışları dinsizlik olarak görülüyordu. Yezidilere karşı olan bu

hoşgörüsü yüzünden bir yakınlık hissediyorlardı bilemeyiz. Bazıları annesi Meysunun bir Kürt-Kadını olduğu ve kendisinin kürçe'yi dahi bildiğini söylerler. Yoksa neden bu kadar türkü yazılmış olsa gerek?

Yezidiler Yazid İbn Muaviyenin Melek Taus tarafından zorla islamlaştırılmadan korunduğunu inanıyor

Yezidiler onu yezidi-dinini kurtarıcısı olarak görüyorlar. Yezidi Ayetlerinde Yezide insan gücünden daha fazla olağanüstü güçler var edilir.

"Kadi Şero" bunun bir göstergesidir.

Bu şarkının içeriği şöyledir: Sultan Yezidle o zamanın kadısının arasındaki ağız kavgası anlatılır ve şeriatin kadisi demektir.

zamanki islam dünyası ikiye ayrılmıştı. Azınlıklarda bu durumla karşı karşıydılar. Yaşayabilmek için taraf tutmak gerekiyordu ve tabiki kim daha iyi hoşgörülü ise ona gittiler.

Yezidi din adamı Şeyh Adi (m.s.1060) Yazid ibn Muaviye hakkında müslüman hükümdarlar arasında en hoş görülüsü olarak görmüştür. Tabiki Hz. Peygamberin zamanı müstesna.

Islam hükümdarlarının azınlıklara karşı olan sempatisi tarihte çok rastlanmıştır.

Sufi Hüseyin el-Halajj, Taurus Meleğin teorisini savunmuştur. Bilindiğine göre bu teori sadece Yezidilerde bilinmektedir. Yalnız bu Sufi bir islam alimiydi.

Kendisi tutumunu hayatıyla ödemiştir. Islam mahkemesi tarafından ölüm cezası verilir ve idam edilir.

Müslüman hükümdarlarla azınlıklar arasındaki vakâ günümüze kadar devam etmektedir. 18.yy'ın

ortalarına doğru kürt-Müslüman savaşçısı Timur Paşa el Milli bütün kürt boylarını ,yezidileri de dahil kendi hükümdarlığı altına almaya sahip olmuştur. En iyi savaşçılarından olan derviş Avdi (Devreşe Evdi) yezidiydi.

Tüm bu örnekler gösteriyor ki, yezidiler islam baskısına karşı korunma patronelerine sahiptiler.Babil - Asur Kralı Nebukatnasser' de yezidilerin kutsall yazılarını yönetici, koruyucu ve kral olarak anmıştır. Bilindiği gibi, Emevi Halifesi Merwan Muhammed Mervan zamanının m.s. 750 de bitmesiyle Emeviler zamanında sona ermiştir.

Ebu Abbas'a Bağdatta Halifelik verildi. Emevi zamanının bitmesiyle Yezidikürtlerinin zorla Islamlashtırılmaları da biraz daha artmıştır. Bu durum müslüman kürt Şeyhi Abdül Kadir Geylani'nin Irak'ta bir islam okulu açması ve takiplerin yasaklanmasına kadar sürmüştür. O, yezidilerin baskı yapılmadan ve kan akıtılmadanda islamı tanıyacakları ümidine sahipti. Bu durum uzun bir banş ve sessizlik dönemi getirmiştir. Bu gerçek "Kewle Şixadi" ayetinde de belirtilmiştir. Islam Şeyhi Abdülkadir Geylani ve Yezidi şeyhi Adi arasındaki bu yakınlık tarihsel olarak belgelenmiştir.

Üzücü olan durum, Türkiye ve Arap ülkelerindeki inançlı kesimin takoz kullanarak değişik dinleri ve inanışları kendi kontrollerinde daha iyi tutabilmek istemeleridir. Örnek vermek gerekirse, Hz. Ali'nin oğulları Hassan ve Hüseyin'in ölümünden yezidiler sorumlu tutulmaktadır. Burda şu ortaya konabilir:

Zamanın devlet yöneticisi (Damaskus' un) Maviye İbn Ebu Sufyan (m.s. 634) Peygamberin dördüncü ve son takipçisi Ali İbn Ebu Talib'i küçük savaşlara

sürükleyerek başa gelmek istemiştir. Halife Ali m.s. 660'ta Abdullrahman İbn Meljem tarafından Cami'de öldürülmüştür. Onun ölümünden sonra halifeliği büyük oğlu Hassan almıştır. Çok geçmeden O halifeliği bırakmış ve Muaviye'nin leyhine tahttan çekilmiştir. Muaviye'nin kendisini İslamiyetin Halifesi ilan etmesine karşı olarak Hz. Ali'nin küçük oğlu direnişe geçer. O, Muaviye'nin diz çökmesi için müslümanları mobilise etmeyi denemiştir. M.s. 681'de Hz. Hüseyin ve ailesi hunharca katledilmiş ve Onun başı Damaskusa getirilip Yezidilere vermiştir. Bu soykırım Emevi rejiminin yok olmasında dolaylı rol oynamıştır.

İşte bu kara gün, yani Peygamberin ailesinin katledildiği gün, Kərbela (Irak) daki şiiler tarafından her yıl yürüyüşlerle anılır. İşte bu gün "Aşure" günü olarak kabul edilir.

Bu politik motivasyonlu katliamlar ve diğer tüm kötü olaylar haksız olarak Yezidilere mal edilmiştir.

Bu Tarihi saptama, yezidilerin yüzyıllarca takip edildiklerini ve gözetim altında tutulduklarını gösterir.

Bu durumun bir gün son bulması için tarihi gerçekler gün ışığına çıkarılmalıdır.

Sonuç olarak

Bu yazının sonunda bazı soruları gün ışığına çıkartmak istiyorum ki, hiç bir şekilde Yezidiler Emevi Halifesi Yazid'nin taraftarı değildir.

Nasıl müslüman olabilirsiniz, eğer başka bir ibadete sahipseniz? Nasıl müslüman olabilirsiniz, eğer başka bir Oruç tutma zamanına sahipseniz? Damaskus'taki Eme-

viler ve Bağdat'taki Abbasiler arasında nasıl düşmanlık başlamış olabilir, eğer dört yaşam faktörünü Ateş, Hava, Su ve Toprak'ı yüceltirsiniz? Nasıl Yazid'in taraftarı olabilirsiniz, eğer ki ölülerinizi başka şekilde defnediyorsanız? Nasıl bir islam tarikatının taraftarı olursunuz, eğer güneş gökyüzünde Allah'ın bir işareti ve İslamı onun önünde yüceltirsiniz? Nasıl müslüman olabilirsiniz, eğer çok lağubali bir şekilde Hac görevinizi yerine getirirsiniz? Nasıl müslüman olabilirsiniz, eğer hiçbir zaman başka bir inancı kendi içinize almamışsanız. Nasıl müslüman olabilirsiniz, eğer hiçbir zaman cehenneme ve kötü bir güce inanmıyorsanız? Sanıyorum burada müslümanlar tarafından verilecek kabul edilebilir bir cevap yoktur. Ve:

Eğer yezidiler bir İslam dinine sahip olsalardı, neden o zaman tüm imkanlar kullanılarak zorla İslama zorlanmışlardır?

Neden onların kadınları müslümanlarla evlenmeye zorlanmışlardır? Bugünkü tarihi bilgisi olan yezidiler taraftar olarak eskiye bağlı, kökülerine inenve islamdan önceki bir dine inanıyorlar, onların örf ve adetleri açık olarak islamiyettekilerden farklıdır. Sanıyorum bu yazımla kafalarda bir düşünce yolu açabilmişimdir ki, bu tüm dünya ve özellikle islam aleminde yezidilerin islam olmayan bir dine sahip oldukları kanısını başlatır. Eşit hakların olduğu, temiz düşüncelerin çok kültürlü bir toplumda kullanıldığı bir dünya için, fundamentalist düşünce ve yazıların ortadan kaldırılması gerekir ki, bu da yezidilerin beraberlik zamanıdır.

Der Religionsrat der Yeziden

Im Yezidentum gibt es den Rat der Würdenträger, der sich mit den religiösen und weltlichen Angelegenheiten der Yeziden befaßt und den zukünftigen Weg des Yezidentums festlegt.

Mitglieder des Rates der Würdenträger

1. Mir (Fürst von Scheikhan)
2. Baba Sheikh
3. Sheikh Wezir
4. Peshimam des Fürstentums
5. Peshimam des Baba Sheikh
6. Naqib
7. Baba Gavan
Behüter der Heiligtümer
8. Führer der Qewals
9. Baba Tschawisch
10. Torwächter des Sheikh-Adi Tempels

Bei Themen, die alle Yeziden betreffen bzw. von grundsätzlicher Bedeutung für die Yeziden sind, nehmen auch Stammesführer, Diener und Betreuer von lokalen heiligen Orten (Ziyaret) an den Sitzungen des Rates der Würdenträger teil.

Die Mitglieder sind verpflichtet in der Nähe von Lalish zu leben.

Aufgaben der einzelnen Mitglieder

Mir - Der Fürst von Sheikhan

Das Wort Mir ist kurdischer Abstammung und bedeutete ursprünglich Sonne. Der Mir ist das uneingeschränkte Oberhaupt der Yeziden. Als rechtmäßiger Vertreter von dem yezidischen Reformator Sheikh-Adi gilt er bei den Yeziden als heilig. Seine Person ist unantastbar. Der Mir wird ausschließlich aus den Mitgliedern der Mir-Familie ernannt und regiert auf Lebenszeit. Seine Haupt-

aufgabe ist es, die Yeziden vor allem in weltlichen Fragen zu vertreten. Seine Entscheidungen genießen bei den Yeziden absolute Autorität. Der Rat der Würdenträger unterliegt seinem Vorsitz. Die Mitgliedschaft im Rat bedarf seiner Zustimmung. Er legt nach Beratschlagung im Rahmen einer religiösen Zeremonie mit dem Rat und yezidischen Persönlichkeiten den Baba Sheikh fest und bestimmt ebenfalls über die Vergabe weiterer religiöser Ämter. Die Verwaltung von Lalish wird von ihm geführt. Er residiert in Ba'adre, das ca. 20 Kilometer von Lalish entfernt ist.

Baba Sheikh

Der Baba Sheikh ist das geistige Oberhaupt der Yeziden und symbolischer Vater der Sheikhs. Er muß Angehöriger der Fakhradin-Sheikhs sein. Diese Scheikh-Familie ist eine Abteilung der großen Sheikh-Familie der Shemsani-Kaste. Die Fakhradin-Sheikhs spielen seit jeher eine bedeutende Rolle im Yezidentum und sind für ihre sehr guten Kenntnisse über das Yezidentum bekannt. Der Baba Sheikh beherrscht alle Qewals (religiöse Texte) und ist der höchste Ausleger der Religion. Er beschäftigt sich mit dem religiösen Leben der Yeziden. Jährlich besucht er yezidische Dörfer und vermittelt den Menschen, wie ein yezidisches Leben zu führen ist. Er ist für die Ausrichtung der religiösen Feste in Lalish verantwortlich.

Sheikh Wezir

Er ist der Vertreter der Shemsani-Sheikhs in Lalish und muß auch aus deren Familie abstammen.

Civata Rûhanî

Civata (Meclisa) Rûhanî ya Êzîdî-
tiyê hat ava kirin, da ku pirs-
girêkên oldarî û birêvebirna kar
û barên cîhanî di nav Êzîdîyan
de çareser bike.

Heke Civata Rûhanî li ser karekî
anjî li ser pirsgirêkeke ji bo hemû
Êzîdîyan civîna xwe bike, hingê
micêwirên ziyaretên gundan û
serekêl jî dikarin li vê civînê
beşdar bibin. Ji her endamêkî vê
civatê tê xwestin, ku mala wî
nêzîkî Lalişê be, li mergehê.

Endamên Civata Rûhanî ev in

1. Mîrê Şêxan
2. Extiyarê Mergehê
(Bavê Şêx)
3. Şêxê Wezîr
4. Pêşîmamê Mergehê
5. Pêşîmamê Bavê Şêx
6. Neqîb
7. Bavê Gavan
8. Serokê Qewalan
9. Bavê Çawîş
10. Serderiyê, anjî Feqîrê Mala
Şîxadî li Lalişê

Wezîfe û ritba endaman

Mîrê Şêxan

Gotina Mîr gotineke kurdî ye û ji
gotina mihir hatiye. gotina mihir
jî anku roje ye. Mîrê Şêxan
Serokê vê civatê ye. Ewî bi tenê
maf heye, ku biryar bide, kî bibe
endamê civata Êzîdîyan. Wekî din
jî ew e, yê ku Bavê Şêx hildibi-
jêre. Bê guman ne berî şewir û
gotina endamên civatê û sere-
kêlên Êzîdîyan. Pêşniyazbûna
Bavê Şêx bi şeweyekî tevayî pêk
tê, lê Mîr her gotina dawî dibêje
û biryarê distîne. Ew kar û barê
rêxistinî li Lalişê dike û hec û
micêwirên xasên Êzîdîyan destnî-
şan dike. Gera Tawisê li nav

Êzîdîyan bê destûr û biryara Mîr
çênabe. Bi kurtî: Mîr Serok û
berpirsyarê birêvebira kar û barê
tevayî ye. Ew her ji bo hemî
Êzîdîyan serok û rêber e û li Laliş
Nûranî ew wekilê Mala Şîxadî ye.
Ji Mîr tê xwestin, ku weke rojê
rêya Êzîdîyan ronahî bike û her
li gor navê xwe î bi xelat, nûr û
nezer be.

Extiyarê Mergehê (Bavê Şêx)

Ev pewîst e, Extiyarê Mergehê ji
malbata Şêxên Fexredînan be.
Şêxên Fexredînan bavikek ji
bavikên Şêxên Şemsaniye ne. Ji
ber ku Şêxên Fexredînan di
dîroka Êzîdîyan de roleke pir
mezin û girîng listin û pewîst bû,
ku ew hemî qewlên Êzîdîyan
zanibin, lewma Bavê Şêx ji nav
rêza wan tê.

Bavê Şêx serokê oldarî (rûhanî)
ye. Ew guhdanê li avaniyên Lalişê
û qubên xasên Êzîdîyan yên li
gundan dike. Pêkanîna cejnên olî
ew dike. Helal û heramkirin bi
destên wî dibe. Bê guman ew vî
tiştî hêyî gotin û şewra Mîrê
Şêxan û Civata Êzîdîyan nake.
Pewîst e, ku Bavê Şêx her sal li
gundên Êzîdîyan bigere û her şev
li gundekî bimîne. Armanca vî
karî jî ev e, ku şîreta li wan bike
û rêya rast bide ber wan.

Şêxê Wezîr

Ew ji bavikekî Şêxên Şêşimsan
e. Şêxisn Şêxê qelemê bû,
Şêşims wezîr û meferê millet bû.
Lewma Şêxê Wezîr pewîst e, ku
ji malbata Şêşimsan be. Ew
serwerê mala Şêşims li Lalişê ye,
endamê civatê ye û semakêşê
Mala Şîxadî ye.

Pêşîmamê Mergehê

Ew ji Şêxisnan e û di ger û
pîrozkirina semayiyê de dikeve
pêşiya Mîrê Hecê. Ew mehra xort
û keçên bixwazin bizewicin
dibire.

Pêşîmamê Bavê Şêx

Ew ji malbata Şêxên Şerfedînan
e. Çaxê cejna semayiyê û gera
nava gundên Êzîdîyan ew dikeve
pêşiya Bavê Şêx.

Neqîb

Ji bavikê Pîrên Hacıyalan e. Heta
berî sed salekî Neqîb ji mala
Şêxên Şêxsina bû. Wezîfa wî jî
ev e, ku bi qewalan û Tawisê re
bigere û xurcika Tawisê bixe
stuyê xwe û Tawisê siwar bike
û bi Tawisa mergehê re bigere.

Bavê Çawîş

wêne: G. Prieß

Bavê Gavan

Bavê Gavan ji Şêxên Amadînan
e. Ew endamê civata Bavê Şêx
e û çaxê Bavê Şêx li nav millet
bigere, ew di coqeta Bavê Şêx
de ye.

Mezinê Qewalan

Ew ji eşîreta Dimilên Zerzan e û
hem mamostê olî hem jî serokê
qewalan e. Ji wî re ferz e, ku
Qewal li cem wî xwe hînî qewlan
bikin. Pewendiyên wî bi Mîr re
hene. Ew xêrên Tawisê dicivîne.

Bavê Çawîş

Ew piranî ji bavekekî pîran e.
Wezîfa wî ye, ku çavdêrî û
guhdayiyê li Laliş û geliyê wê
bike. Ew jî bi xizmetkarên din re
xizmetê dike û beşdarî semayê
dibe.

Formûlara darbaviyê ya oldarî ji bo mirovên Êzîdî

Gelî xwûşk û birayên birêz!

Wekî her oleke miletên cîhanê ku ûrf û edetên xweyî cûde hene, yên ola me Êzîdîyan jî sed û hedên me hene.

Ev sed û hedên me kengî, ji aliyê kî, di kîjan rewşê û şiklîde hatine afirandin û çewan bi me hatine qebûlkirin?

Li ser bersivan van pirsan, gelek nivîskar û rewşenbûrên Êzîdî, kurd û gelên dinê, li goriya lêkolînên xwe nivîsandine. Ez naxwazim îro li ser van bersivan biseknim.

Lê, bi dîtina min çiqas li ser Êzîdiyatîyê hatibe nivîsandin jî, hêjan jî gelek ûrf û edetên me hindan e û me gelek jî kovîkirine. Ji bo kû em vanê îro heyî baş nasbikin û vana jî kovî nekin, min li ev darbava Êzîdiyatîyê bi rêz kirîye. Ez hêvîdarim, her xwendevanekî Dengê Êzîdîyan ku vê hêjmarê bixwîne, wê karibe vê darbava Xwedanê xwe, li ber van pirsan, bersivan bide û kopiyekê ji vî rûpelî çê bike û ji bo xwe dagre.

Gava em van bersivan îro rast binivîsin û di qunceki malê de biparêzin, anjî bi devkî ji hevûdinre wekî gotinê bav û kalan bibêjin, wê pêşeroja Êzîdiyatîya sibê ji ya îron hîn ronayîtirbe.

Ez bawerim wexta hûn kopiyekê ji ber darbava xwe ji Dengê Êzîdîyan re, ji bo arşîfa wan ji wanre bişînin ewê jî gelekî dilxweşbivin.

Dîsa jî hûn dikarin fikrên xwe li ser vî babetî ji bo min li ser navnîşana kovara Dengê Êzîdîyan bi rê bikin. Ez ê gelekî pêkêfxweş bivim.

Dema we xweşbe!
Bavê Şêran

1. Nav û Paşnavê te çiyê? _____
2. Mala we li welat li kur bû? _____
3. Xwedanê we kiyê? _____
4. a) Navên Şêxên we çiyê û ew ji kîjan: _____
b) Eşîrê ye? _____
c) Malbatê ye? _____
d) Binemalê ye? _____
e) Mala wan li Welat li kur bû? _____
5. a) Navên Pêşimamên we çiyê û ew ji kîjan: _____
b) Eşîrê ye? _____
c) Malbatê ye? _____
d) Binemalê ye? _____
e) Mala wan li Welat li kur bû? _____
6. a) Navê Pîrê we çiyê û ew ji kîjan: _____
b) Xwedanî ye? _____
c) Eşîrê ye? _____
d) Malbatê ye? _____
e) Binemalê ye? _____
f) Mala wan li Welat li kur bû? _____
7. a) Merebiyê we kiyê û ji kîjan: _____
b) Xwedanî ye? _____
c) Eşîrê ye? _____
d) Malbatê ye? _____
e) Binemalê ye? _____
f) Mala wan li Welat li kur bû? _____
8. Bira anjî Xuha te ya Axretê ji kîjan xwedanî ye? _____

Qewlê Qendîlan

Zênar e, Zênar e
Şixadiyo me bi te heware
Bedîl li me buye kifare

Bedîl hatin û bihirîn
çendî tê de difikirîn
Di nav de mabûn heyîn

Bedîl dihatin û diçûne
Kêm bûn alim û xetxûne
Lewma ji yek û dû berî nasbûne.

Hûn bifikirin bi bedîlan
Guhê xwe bidne xafilan û bedîlan
Lew ronahî ji nav me rabû çû qendîlan.

Çi qendîleke bikir
padişae min bi rehim û şefeqet xwe kir
Ewî jê çêkir Şêxûbekir.

Çi qendîleke zer e
Nazil bû ji erşe li ser e
Şêxûbekir buye merebiyê Şêşimsê teter e.

Çi qendîleke nûrîne
Dahir bû ji ezmêne
Şêxûbekir buye merebiyê Şemsedîn û Ferxedîn e.

Çi qendîleke girane
Nizil bû ji ezmane
Şêxûbekir buye merebiyê her çar birane

Çi qendîleke geş e
Nazil bû ji erşe
dergevan Şêx Fexrê reşe.

Çi qendîleke mezin e
Rehim û şefeqeta padşê mine
wî jî çêkir Melik Şêxisne.

Melik Şêxisn dibêje wekê dinya av bû
padşê min yî li nav bû
ew kî mêr li ber rawestiye bû.

Mêran jî Melik Şêxsin pirsîye
Ew Şêxsinê ibn Adîye
Te zerib û hiner û kerametên padşê xwe te çawa diye

Şixadî hate Hekare
Sicûde bû ber û dare
Şixadî li nav mêran serdar e

Şixadî hat Lalişe
Xemilî bi xerqê reşe
Edewiyan hal pê xweşe

Şixadî li Lalişe bû
Xemilî bi xerqê reş bû
Edewiyan hal pê xweş bû

Ev dinya, dinyake zer e
Însanê têde bê bawer e
Mefera me ma Şêşimsê Teter e.

Wa dibêjin Melik Şêxsin Adî
Min zeribû hiner û kerametên padşê xwe zav dî
hemû caran bi navê Siltan Şixadî.

Ji qewlî Şêx Fexrê Zergûne
Pîrs bikin ji melkê beyrûne
Gelo çawa ev ezman rawestiya bû bê stûne

Melik Fexredîn wa dikire raye
Ewî û her çar biraye
vêkra dikin tebaye
Digot: Stûna ezmên rawestiye bû bi du'aya

Ev dinya dinyake mezin e
Kêm bûn alim û momin e
Mefera me ma Melik Şêxsin e

Ev dinya, dinyake bi cîd e
Xof û rehim nema li dilê mirîde
Mefera me ma Siltan Êzîd e

Bedîl bûrîn min wiha dî
Dê dahir bibe Şerfedîn il mihdî
Mefera me ma Siltan Şixadî

Ji qewlî pîr Reşe heyrane
Hinciyê bi rastî û diristî dest
Pavête damana yar û birane
Dayîm merkeba wî li behrên giran ye melevane

Ji qewlî pîr Reşî bi cîd e
Dibêjime we gelî mîrîda
Me dîn Şerfedîn e, etqat Siltan Êzîd e

Em kêr in, Xwedê yî tamam e.

Berhevkinin: Bedel Feqîr Hecî

Ji Qewlên Êzîdiyan

Qewlê Xerqe ¹

Berî dinya nebû
Wê rojê Xerqe hebû
Xerqe libse Xwedê bi-xwe bû.

Dinya nebû nedisewirand
Mehbet hebû mêran nedî inkirand
Wê rojê Siltan Şixadî xerqe dehirand

Dilê min bi vê yekê muhtac e
Çi derwêşekî rehwanc e
Berkirina Siltan Şixadî delq e û tanc e.

Tanc dibêje xerqeye
Rojê sed gunehkar têne ber damana te ye
Heqiya Şixadî destekî ma li ser te ye.

Wê dikilimîn girvan e
Xerqe libse padşeyekî min yî giran e
Xerqe qubleta xasan e.

Xerqe libse Xwedê bi xwe ye
Êwirye ser qalibekî beyteşe ye
Wan xêr nedikirin guneh li xwe dikirin zêde ye.

Xerqe libse cebare
Hencyê hilinte ser Xerqe Şixadî dar e
Li axretê li her Şixadî û Melik Şexsin yî kafir û
gunehkare

Hençiyê bi surma xerqe bigre
û bi xezeb tê de bifikire
Ew bê şik dê kafir bimire.

Xerqe libse nuranî
Ji xezîna qudretê deranî

Divê mîvan xatirê Xerqe Şixadî bizanî.

Xerqe libse mêrê axe
Heçiyê dibin barê xerqe de neke kul û emelê saxe
Rojê axretê yî tazî ye, yî çiplax e.

Têbînî

*1) Xerqe gelek li cem Êzîdiyan pîroz e û herkes nikare barê Xerqe hilgire. Lewma ji Xerqe libse dewrêş û xizmetkarên Mala Şixadî ye.

*2) Ev dî'a ji bo xweparastinê ji dûpişkan û maran tê gotin. Teslîma mara bi destê şexên Şêx-Menda ye, Teslîma dûpişkan bi destê pîrên Pîr-Cerwana ye. Dema mar bi yekî vede qesta

Xerqe libse xas e
Çûne behrê xweas e
Lal û dir anîn bê qiyas e.

Çil qîzên behrî bûn
Her çil yî horî bûn

Her çil nedrên Kaniya Sipî bûn
Yeke din li wê ma bû
pîr sinî behrî yê peyda bû
Ew jî nedra padşa bû.

Ji qewlê lawikê pîre
Da em bidin medhên mîre
Xelatê Siltan Şixadî xerqe ye
Danîbû ser milên feqîre.

Dî'a dûpişk û mar ²

Axler, axlebî
Carî nurî çiqilî
Di wirde û di kurd de, di xîbeta Resûl de
Şêxmendî Feqran e
Pîrê Cerwan e
Heke dûpişk e
Heke mar e
Di serî de bike hefsare
Berde çol û çolbeyaran
Heya em sibê bibin hişyar e
Û roj li me bibe diyar e

Dî'a Nezerê ³

Ya sitar ya cebarn ya efan ya emîn
ya xundekarê ber û behir
Ya xaliqê leyil û nehar
Ya rebî ismek sitar

Berhevkirin: Bedel Feqîr Hecî

şexên Şêx-Menda dike, şex jî bi destûrî xwedanê xwe bîrîna wî çare dike. Yên dupişkî jî pêve dayî qesta malên Pîr-Cerwan dike.

*3) Ev peyvên dî'ayê sê caran têne gotin bi karanîna beratekê anjî hêkekê û gerandina wê sê caran li ser serê mirovê nezergirî.

Qewal - Sembola dilpakiyê û parêzerên dîne Êzîdiyan

Lêkolîneke oldarf-zanistî

Dr. Xelîl Cindî

Di vê nivîsara xwe de ez gelekî miqat im, ji ber ku mirov çiqas bi başî di derheqa xizmeta dîroka „qewalan“ de ya ji bo parastina kelepûrên dîne Êzîdiyan, tor û tibetên wan bibêje jî, disa jî her kême. Van ciwamêran bi emanet û destpakî mîratê babkalkên me, felsefa dîne Êzîdiyan, edebê devkî, cejn, ûhwd. bo me parastine û gehandine roja îro. Ji bo vê çendê ez dikarim bibêjim: „Qewal gûlên rengîn yên baxçê Êzîdîtiyê ne, sembola xweragiriye û ava zelal ya serkaniya bîr û baweriya Êzîdîtiyê ne.“

Gotina „qewal“ ji ku tê?

Heya demeke kin û belkî heyaya niha jî li gorî dîna hinek kesan gotina „qewal“ ji bêja Erebi „qale-qewl“ tê, lê li pê hinek vekolînan û her wisa li pê berhevkirina zimanan diyar dibe, ku gotina „qewal“ ji bêja zimanê Somerî „kalo“ tê. Ramana peyva „kalo“ bi wî zimanî tê mana mirovê dîndar, mirovê mezin û rûspî. Heya niha jî di zimanê me de bi taybetî li cem Êzîdiyên Şengalê gotina „kalo“ bi eynî ramanê tê bi kar anîn. Gotina „Şengal“ bi xwe jî ji peyva „kal“ pêk tê. Ew ji hevduwana peyvên „şingo“ û „kal“ çêbûye. „Şengal“ tê mana mirovê dîndar yê mezin, micêwir û kahîn.(1)

Dîsan navê „Şingal“ê di Tewratê de bi navê „şînêar“ diyar dibe, ku „şînêar“ tê mana „deştê Babilonya“ yanî „erdê Babilonya“. Di hinek pirtûkên dîrokî de dîsa tê nivîsîn, ku perestgeheke mezin yê „Xûdawên“ (Xwedêyan) yanî

yê „Sin“ li çiyayê Şingalê hebûye. Ev jî îspat dike, ku reha peyva „qewal“ digihîje zimanê Somerî û Babilî û girêdaneke wê ya xurt bi van zimanan ve heye.

Gotina „qewal“ ne tenê bi aliyê zimanî ve, her wisa ew bi aliyê tarix ve jî bi dîroka kevin ve girêdana xwe heye. Belkî qewalan anko „kalo“ di dema Babilîyan de xizmeta perestgehên (ziyaretên) dîni dikirin û li Def û Şîbab di îd û rojên pîroz de didan. Yek ji wan îdan(cejnan) ev e, ku ji wê re digotin „Îda birîna hiriya pez“. Di vê cejnê de rolên qewalan roleke mezin bû û wan li Def û Şîbab didan. Milet di vê cejnê de pez dianî û qewalan li mûzîkê anko li Def û Şîbaban dixistin û xelkê hiriya pezên xwe dibirî. Ev roj îro dikeve meha nîsanê, piştî cejna Sersalê, ku îro jî di enyî wextê de li gundê Behzanê „Îda Tewafa Xefurê Rêyan“ tê pîroz kirin û di vê cejnê de qewal wê bîranîne nûjen û pîroz dikin.

Qewal ji kîjan ber û eşîretê ne?

Hê jî tê gotin, ku tim û tim feqîr û qewal bi navê Şêx-Adî tînanaskirin û ji wan re dibêjin „Feqîrê Şîxadî“, „Qewalê Şîxadî“.

Ji koka xwe ve qewal bi tenê ji Eşîretên Hekarî û Dimilan bûn. Qewalî jî ne bi helbijartinê ye, ev kar ji bav derbasî kûran dibe û çênabe, ku kes ji der ve bê û bibe qewal. Lê wekî min bihîstiyê û wekî Qewal Sivo, lawê Qewal Silêman, ji min re digot: „Piştî fermana Mîrê Kor, Mîr Mihemedê

Rewanduzî, di sala 1834 de qewal kême bûn. Yekî ku navê wî Baso bû û ku ji Eşîreta Mamûsiyan bû, bi qewalan re diçe seferan. Ew mirovekî jîr bû û ilmê Şîxadî û Êzîdîtiyê hilgirtibû û şûnde binemala wan jî bûne qewal“.

Qewal ji berê ve di du gundên Êzîdiyan de rûdinin: Başîk û Behzanê. Qewalên di van her du gundan de rûdinin, Qewalên dimilî û hekarî ne. Qewalên dimilî li gundê Behzanê û Qewalên hekarî li gundên Başîkê dimînin. Eşîreta Dimilian ji bab û babkalkên xwe ve mirîdên Şemsaniyê (mirîdên Nasirdîn) ne. Eşîreta Hekariyan ji koka xwe ve mirîdên Adaniyê (mirîdên Şêx-Sin) ne. Heke qewal niha tevî eşîretên xwe di nava van her du gundan de hatibin parve kirin, dîsa jî wê demê qewal bi Tawisê re diçûn û her yekî ji wan çiyê xwe yê arizî li gel Tawisê hebû û heye. Qewalên hekarî li milê Tawisê yê rastê rûdinin, Qewalên dimilî li milê Tawisê yê çepê rûdinin. Lewra jî dibêjin, ku Qewalên Dimilî, mirîdên Nasirdîn, nûnerên Şemsaniyê, li milê çepê Tawisê dikin û Qewalên Hekarî jî, mirîdên Şêx-Sin, nûnerên Adaniyê, li milê rastê Tawisê dikin. Wekî me got, ku qewalên li Şîbabê dixin hekarî ne û yên defê dixin dimilî ne. Mana wê jî ev e: Pewist e, ku qewalên li Şîbabê dixin ji diduyan kêmtir nebin û li milê Tawisê yê rastê rûnin û qewalên defê dixin ji sisiyan kêmtir nebin û li milê Tawisê yê çepê bin. Ji bo vê yekê ye, ku coça Tawisê ji pênc qewalan kêmtir nabe. Mezinê qewalan jî heye û ew ji Eşîreta Dimilian e, bi rêka meclisa rûhaniya Êzîdiyan ya bilind û mezinên Êzîdiyan tê nîşan kirin. Niha mezinê qewalan Qewal Silêman e kurê Qewal Sivo ye, ew li Behzanê dimîne û emrê wî zêdeyî 70 salî ye.

Çawa qewal fêrî ilm û mûzîka dînî dibin?

Berî 70-80 salî mekteba (dibistana) dînî li gundê Behzanê hebû. Ew mekteba fêrbûn û pêgihandina qewalan bû. Zarokên qewalan ji emrê 7-10 saliyê diçûn wê mektebê û fêrî qewl, beyt, diwa, lêdana Def û Şibaban ûhwd. dibûn. Baştirîn û jîrtirîn qewal li wê mektebê dihatin kîvş kirin, qewalan ders didan zarokan, da ku ew di paşerojê de bibin qewal. Dibêjin ku Qewal Mam Îso mirovekî kor bû, lêbelê heta bêjî ew jîr û pahlewan bû û ew mamostayê dawî yê mekteba Qewalan bû. Wî, rehma Xwedê lêbe, komeke baş û navdar ya qewalan pêgihandibû, wekî Qewal Ilyas, Qewal Qewal ûhwd. Lê çî heyf piştî mirina Mam Îso Mala Mîra ev mekteba dînî li Behzanê ji ber gelek sebeban girtin. Ev çîraya zanîn û marîfetê hate vemirandin, divê îro hemî Êzîdî bi dengê bilind bixwazin û bibêjin: Bila Mekteba qewalan ya li Behzanê bê vekirin! (**)

Ji bo yek bibe qewal, divê çî fêr bibe?

Kesekî bixwaze bibe qewal, sê merc (şert) ji wî tîn xwastin:

1. Divê ew mirovekî bi dev û ziman be, bi axiftina xwe ewanbe û di ilmê xwedayî de melevan be.
2. Divê dengê wî xweş be.
3. Divê zanibe li Def û Şibaban bixe.

Berî her tiştî divê xwendevan (şagirt) fêrî lêdana Def û Şibaban bibe, ji bo vê yekê jî qewalê herî zîrek û şareza ew e, ku yê bi awaz, kûbrî û melodiya qewalan zanibe. Ew dibe mamosteyê xwendekaran û nûfêr dersên mûzîkê, lêdana Def û Şibaban li ber destê wî fêrdibin.

Tiştê zor fêrbûna melodî û kûbriya qewlan e. Her qewlek, qesîdekê û beytek melodiyeke xwe î arinzi heye; belkî 3-4 kûbriyan hene, anko bilindî û nizmiya gotinên wan qewl û qesîdan bi deng. Ji ber wê yekê yên nû destpêdikirî re dibêjin: a. şagirt anjî nufêr(mûbtede) û b. ji yên baş dizanin re serhosta.

Piştî qewalên nûfêr lîxistina Def û Şibaban serrast dikin û fêr dibin, mamoste her roj 3-4-5 sebeqa ji qewl, qesîde, beyt ûhwd. dide ber wan. Qewalên nufêr roja din tiştên fêrbûyî ji bo mamosteyên xwe dûbare dikin. Heke wan tiştê mamoste dide ber wan, baş ezber kiribin, mamoste hingê çend sebeqên din dide ber wan û ew bi vî awayî Qewlan jiber dikin. Şûnde mamoste qewlekî nû dide ber qewalên nufêr (şagirt).

Ilmê dînê Êzîdiyan pir zor e. Lewra em binêrin, ka programê mamoste bi çî dest pê dike? Helbet her qewalek gerek e, ku di destpêkê de van tiştan hîn bibe:

1. Diwayan
2. Qewlê Terqîn û Nasîn, Qewlê Seremergê, qewl û diwayên li ser miriyan tene gotin.
3. Beyta Cindî, Beyta Sibê, Beyta varê
4. Her heft qesîdên li gel her heft semaya tene gotin, jiber ku beyt û qesîdên her heft semayan her roj tene gotin.
5. Piştî qewal fêrî qewl, qesîde, beyt, diwayan dibin, dest bi fêrbûna kûbriya wan dikin, jiber ku ew qewalê nufêr hêdî hêdî van qewalan bi deng bi qewalên şareza re dibêjin û diniklînin.
6. Heke qewalên nufêr hemî xalên jorîn (1-5) bi serfirazî standin, mamosteyê wî wî fêrî Mishabeta dike.

Mishabet di xwendina qewalan de dereca bilindtirîn ya fêrbûniyê ye, jiber ku mishabet zîrekî û şaretîya qewal derdixe me-danê. Ew çawa dikare felsefa dînê Êzîdiyan şirove bike, şîretan li wan bike û şireata wan bibire ûhwd.

Ji bo fêrkirina Mishabeta rêyeke qewalan ya taybetî heye. Hinga mishabet tê gotin, qewalê nufêr li tîra qewalan rûdinê û guhê xwe dide corê gotinên mishabeta wan.

Sistem û derecên qewalan

Sîstema qewalan ji çar dereca pêkhatiye:

1. Mezinê Qewalan
2. Begê Sinceqê (Sinceq Begî)
3. Serhosta
4. Nûfêr (şagirt)

Mezinê Qewalan

Ew serok û rêberê qewalan e: Ji aliyê hîlbijartin û hînkirina wan ve, ji aliyê birêvebirina karê wan ve, her wisa ji bo destnîşankirina coqa qewalan li gel Tawisê ji bo Çiyayê Şingalê, Welatê Şêx, berê ji bo Tirkiyê (Welatê Xalta, Wêhranşar, nav Çêlkiyan), Sûriyê, Rûsiya (Tawisa Moskofê), Iranê (Tawisa Tewrêzê) û hwd.

Mezinê Qewalan endamê serokatiya meclîsa rohaniya Êzîdiyan ya bilind e. Ew li gel gera Tawisê diçe gundên Êzîdiyan û Lalişê û karê Tawisê û qewalan bi rê ve dibe.

Wekî me di dest pêkê de jî got, mezinê qewalan ji Eşîreta Dimiliya ye û rûniştvanê gundê Behzanê ye.

Begê Sinceqê

Ew dereca her bilind ya qewaltîyê ye, ew seyda ye û dema li dîwana Tawisê amade be, ew mishabetê dibêje.

Qewal li Cemayiya Şixadî li Def û Şibabê dixin

Wêne: Dr. Şêx Xelîl Cindî

Begê Sinceqê divê ji qewalên hekarî anjî ji qewalên dimilî be. Timî divê ew li gel Tawisê be û li teniştê Tawisê ya rastê û çepê rûnê, jiber ku Begê Sinceqê temsîla Şêx-Sin û Şêx-Şems dike. Di vê derheqê de yanî li ber Tawisê kesekî ji Begê Sinceqê mezintir tûne: Ne Mîrê Şêxa, ne Babê Şêx, ne jî Pêşîmam. Kîjan ji van kesan bên dîwana Tawsê jî, Begê Sinceqê ne mecbur e, ji pêş wan ve rabe, ciyê xwe bide wan. Her çiqaş şîret û çareser-kirina probleman hebe, Begê Sinceqê dibire, jiber ku ew bi navê Şixadî, Şêx-Sin û Şêx-Şems diaxive, jiber vê yekê jî tim Begê

Sinceqê qewalên bi emirê xwe mezin in, rûhspî û bi tecrûbe ne.

Serhosta

Ew qewal e, yê ku melodî, kûbrî, awazên hemî qewl, qesîde, beytan hildigire, dizane û bi gera Tawisê re diçe. Serhosta serokê coqa qewalan e, wekî serokê orkestrayê. Ew hem li defê dixê û pêre qewlan dibêje û hem jî çavê xwe dide qewalên din yê li Def û Şibaban dixin, da ku ew ne kevin tû şaşiyê û kûbriyê winda nekin. Tiştê balkêş jî ev e, ku qewalên li Şibabê dixin, li milê Tawisê yê rastê rûdinin û ew temsîla Şêx-Sin dikin.

Qewalên defê dixin li milê Tawisê yê çepê rûdinin û ew temsîla Şêx-Şems dikin. Li virê qewalên nûfêr jî li gel qewalan rûdinin, lê ew hemî qewl û qesîda bi rêz nakin, belkî bi tenê sebeqa dawiyê bi qewalan re dibêjin.

Nûfêr (mûbtede)

Ew ev kes e, yê ku hê nû dest pê dike here dersên dînî û fêrî karê qewaltiyê dibe.

Cûreyên semayan

Di nav edebê dînê Êzîdiyan de heft cûreyên semayê hene. Şert e, ku qewal bi gotin û kûbrî her heftan jî bizanibe. Navê wan ev in:

1. Semaya Mezin anjî Semaya Qanûnî. Qewlê „Maka Êzî“ li gel vê semayê tê gotin.
2. Semaya Zerza(***) anjî Gavanê Zerza. Pirtirîn eşîreta dimiliya vê Semayê daxwaz dikin.
3. Semaya Bilind
4. Semaya Şêx-Şems
5. Semaya Şerfedîn
6. Semaya Maka Êzî
7. Semaya Merkeba

Ev sema li gel Tawisê li gundan nayê gotin, belkî ew li ser miriya, li goristanan tê gotin û jin sê caran li dora tîrbê (gorê) digerin. Em dikarin bibêjin, ku Semaya Merkeba semaya mirinê ye.

Kar û wezîfên qewalan

Bi rastî dema ku mirov bixwaze karên qewal pê radibin, rêzbike, divê hingê mirov xizmeta wan î dînî ya bi cî tînin, bide ber çavan. Hingê mirov dizane, ku dewrê qewalan çiqaş mezin û pîroz e û qedrê wan çiqaş giranbuha ye. Mirov dikare bibêje, ku ew giyan û nefesê di ber baweriyên oldarî de dikin. Bi saya wan rewş û berdewamî dayê giyana olî û

heta îro felsefa dînê Êzîdiyan karibûye bimîne û nemire. Ji bo vê yekê ez dixwazim her Êzîdiyekî dilsoz, xwudan bext, dengê xwe bilind bike û bibêje: Bila dibistanên qewalan bêne vekirin, bila em nehêlin destgeha qewalan zehif bibê, jiber ku koka dînê Êzîdiyan li ser aliyê hiş û hisî hatiye avakirin, ne wek li ser aliyê şîret û kitêban(pirtûkan). Ji bo vê yekê mesela ruhî, mûzîk (Def û Şîbab), gotina şîret û mîshabetan roleke mezin di bawerîya Êzîdiyan de dilîzin. Bi tenê ezê çîroka dûristkirina Adem û çawa ruh nedihate berdan, bibêjim.

Ji ruh re gotine: „Ji bo çî tû nakevî ber giyanê Adem?“

Ruh jî gotiye: „Ferman ji ba Xwedê ji min re nehatiye, heya saz û qidûm (Def û Şîbab) ji asmanan neyêne xwar, ez nikarim bikevim qalibê Adem.“

Berî heftsed sal heft sûr hatine hindave.

Qalib mabûyî bêf gave gote rûh: „Ma tu ji bo çî naçî navê?“

Rûh got: „Li ba aşîqa we malûm e, heya bo min ji bana neynîn „Saz û Qidumê“, nîveka ruh û qelibê Adem Pêxember zor tûxum e.“

„Saz û Qidum“ hatin û hidirî, nûra mûhbetê hingivte serî, ruh hat û qalibê Adem Pêxember êwirî.

Binêr: Qewlê Zebûnî Meksur, Sebeqa: 32,33 û34

Hinek ji kar û barê pîroz yê qewal pêradibin, ev in

Li Lalişê

Her cara cejne, tor û tibetekî Êzîdiyan li Lalişê çêbibe, divê wekî merceki sereke qewal têda amade bin.

- Di berbanga sibehê de yanî berî ronahiya rojê derkeve, qewal

Beyta Cindî li gel Def û Şîbaban dibêjin û hanê dikin, ku Êzîdî ji xewê rabin û îbadeta xwe bikin û herin karên xwe.

- Serê sibehê bi derketina rojê re Beyta Sibê dibêjin. Ev Beyt li gel Mehter tê gotin. Mehter jî du heb cûr in: Mehtera Tewrêzî û Mehtera şamî. Awaz û kûbriya Mehteran wekî awaza marşên eskeriyê (leşkeriyê) ne. Demê bi dehol û zirnê tê gotin, dibêjinê Meytirxane.

- Sibehê di dema simatê de qewalek amade dibe, bi tenê li Şîbabê dixê û pêşewaziya simatê dike. Ew ji Şîlana Şîxadî tîne ber Celsa Şîxadî.

- Varê berî roj here ava ji bo rewankirina nûra Xwedê qewal Beyta varê dibêjin. Helbet dema qewal dibêjin, pêre li Def û Şîbaban jî dixin. Carna ji xeynî vê beytê beytên din jî tîne gotin, mesele wekî Beyta Beharê anjî Beyta Esriya.

- Çaxê dibe şev û Êzîdî li hev komdibin, Qewalê Begê Sinceqê dest bi mîshabetan dike û ku ew temam bû, simat tê pêşkêşkirin.

- Piştî mîshabet xilas dibin, Sema Celsa Şîxadî tîne kirin. Ew jî bi amadebûna hemî mirovên dîndar û mezinên ocaxan wekî Pêşîmam, Bavê Şêx, Şêxê Wezîr, Mîrhec, Micêwirê Şîxadî, Micêwirê Kaniya Spî, Koçek, Pîr, Şêx ûhw. Heft heb ji van kesan semayê digirin û sê caran li dora Çeqeltuyê (Çirayê) digerin.

- Qewal dibine du rêz û dest bi gotina qewlekî dikin, her rêzek sebeqekê dibêje, rêza din sebeqa pêra li wan vedigerînin. Pirtirîn di nav van şaxan de Qewlên Medih û Stayîşa tîne gotin, mîna Qewlê Şêx Hesen Sultan anjî Qewlê Pîr Dawid anjî Qewlê Bayzîdê Bastamî.

- Di morkirina berê şîbakê de dîsan qewal li Def û Şîbaban dixin û qewlan dibêjin.

- Roja Qepaxê yanî dema golîkekî ji ber Şîxadî dibene ber Şêx-Şems, qewal dikevin pêşiyê û li Def û Şîbaban dixin.

- Perî-Guhastina ji ber Şêx-Şems û Kaniya Spî bo ber Şîxadî dîsan qewal pêra dibin.

- Morkirin û ciwankirina Tawisê di roja dawîya çilê havînê de qewal tîne ser kaniya ku Şîxadî li ser rûdinişt, Tawisê tînin û bi simaqê û ava kaniyê mor dikin, şeş-heft qewal li wê derê qewl û beytan dibêjin.

- Roja dawîya cejna Cemayîyê li heft ciyên cuda sematên giran wekî li ber derê Kaniya Spî, li ber Şêx-Şems, li ber Mîr Êzdîn û li gelek ciyên din tîne kirin.

Gera Tawisê

Bi kêmasî salê du caran Tawis li nav gundên Êzîdiyan digere. Di vî demê de Beyta Sibê, Beyta varî, Mîshabet, Sema tîne gotin û kirin.

Lêxistina Def û Şîbaban li ser mîrîyan

Berê demê yek diket ber kêferta mirinê, du qewal dihatin ber serê wî Qewlê Seremergê digotin, heta wî mirovî ruh dispart. Lê niha Qewlê Seremergê li ser yê mirî dibêjin, gava ku wî gordikin, her wisa qewal pê ra li Def û Şîbaban jî dixin. Hinga cenaze ji malê radikin û dibin ser goristanê, bêgûman qewal awazê şîne yanî xemgîniyê lêdixin.

Her li gel cenaze qewal jinek bi xwe re hildigire û jin li pêşiya wî diçe, qewalek jî li Şîbabê dixê û li pey cinaze diçe û li pey wî jî du qewalên li Def di dest de tîne. B vî awayî heta digehîjin ser goristanê.

Qewal heft rojan li mala yê mirî dimînin, taziya wî dikin, roja sêyemîn jî yê mirî re semayê li dar dixin.

Sinet Kirin

Berê û niha jî li hinek ciya dema zarokan sinet dikirin, qewala bi awazekî arinzî li Def û Şibaban dixistin. Bi vê yekê jî diyar dibe, kû sinet bi rewîşeke pîroz tê hijmartin.

Rojên cejn û tiwafa

Di van îdan de sematên giran tèn girtin û qewal qewlan dibêjin, li Def û Şibaban dixin. Ev Cejn û Tiwaf ev in: Cejna Sersalê, Cejna Êzî, Cejna Çilê Zivistanê li Lalişê, Cejna şevberatê li Lalişê, Cejna Çilê Havînê li Lalişê.

Tiwafa Sema bi şev li cem Xasa (Xûdanên Gundan) tèn girtin û berî hingê Beyta Sibê û varî tê gotin.

Govend

Govendên li ber derê Kaniya Spî, Suka Marifetê, govendên li gûndan yên dema gera Tewisê. Ev govend hemî bi Def û şebaban tèn gerandin.

Têbinî

Ev babet min wekî ders du rojan li Univêrsita Georg- August li Gottîngen ji bo Prof. Dr. Philip Kreyenbroek û Dr. Ludwik Paul pêşkêş kir.

Dîsan ji bo vê babetê min gelek zaniyarîyê hêja ji Qewal Sivo yê kûrê Qewal Silêman standin. Ez gelek spasiya wî dikim ji bo van zaniyarî û arikariya ciwamêr. Ez hêvîdar im, ku li ser vê babetê bêtir vekolîn çêbibin û heqê wê li gorî dewra wî yê mezin bê dayîn.

1. Binêre: Dr. Xelîl Cîndî: Ber bi zanîna rastiya dînê Êzîdiyan, Xeleka:2, Sala:1993, R:38, bi Erebi (**)
Em daxwaz dikin, ku dibistanên(mektebên) dînî(olî) ji bo qewalan wek dema berê li Behzanê û yeke din li Lalişê anjî li ciyekî din bèn vekirin û ev ji xêr û xeratên Êzîdiyan, ji ya Lalişê Tawisê, ji ya Kaniya Spî, ji ya Şêx-Şems bèn finanse kirin û ew ji bo mektebên dînî bèn xerc

kirin. Careke din divê em çavên xwe bidin qewalan û beşeke baş ji perê me gotî wekî xerciya heyvane ji bo qewalan bê diyar kirin. Da ku careke din çirayên nîvvebirî şewq û ronahî bidin!

(***)Sema Zerza: Ev Semaye behra pirtirîn bi Eşîreta Dimiliyan ve girêdayî ye. Wisa tê gotin, kû nexweşî dikeve nava vê eşîretê û Meme Reşan (Pîr û Xasên Êzîdiyan yên navdar û ciyê baweriya Şixadî bû) di wê demê de nexweş ketiye. Hinek ji Dimiliyan mecbûr bûn, ku çiyayê Meqlubî, yê ku ciyê mîrgeha wan li wir bû, terk bikin û herin Tirkîyê û misilman bibin.

Elewiyên niha li Tirkîyê nê û zimanê wan re dibêjin“Zazakî” anjî „Dimilî“ perçek (beşek) ji wan in. Beşê din jî koçberî Kûrdistana Iranê bûn, ew jî bisilman bûn. Tenê Dimiliyên Welatê Şêx Êzîdî man. Semaya Zerza jî bi wê dîroka nexweş ve girêdayî ye.

Die Qewals - Das Gedächtnis des Yezidentums

Dr. Khalil J. Rashow

Aufgaben und Funktion der Qewals

Die Aufgabe der Qewals besteht darin, die Qewals (religiösen Gedichte, Erzählungen und Lobhymnen) und die Di'a (Gebete) auswendig zu lernen und an die Yeziden weiterzugeben. Bedenkt man, daß die Vermittlung des Yezidentums weitestgehend mündlich erfolgt, so kann man die Qewals als religiöses Gedächtnis der Yeziden bezeichnen. Mit ihren Vorträgen in Lalish, dem Religionszentrum der Yeziden, und auf ihren Reisen zu yezidi-

schen Siedlungen, erinnern sie die Yeziden an ihre religiöse Identität und Verpflichtungen. Da sie die Träger der heiligen yezidischen Texte sind, genießen sie bei den Yeziden einen hohen Respekt. Selbst größere Streitigkeiten können die Qewals meistens erfolgreich schlichten. Damit übernehmen sie neben ihrer religiösen Funktion, nämlich die religiösen Lehren zu bewahren und zu vermitteln, eine sehr wichtige soziale Funktion.

Die Qewals sind für Yeziden, deren Siedlungsgebiete weit entfernt vom religiösen Zentrum lie-

gen, wie die Yeziden aus Syrien und früher auch aus der Türkei, eine wichtige Schnittstelle und Informationsquelle ihrer Religion. Bei ihren Besuchen nehmen die Qewals freiwillige Abgaben entgegen, die für die heiligen Stätten und das weltliche Oberhaupt (Mir) bestimmt sind. Die Qewals werden ebenfalls anteilig bedacht.

Die Herkunft des Wortes Qewal

Während bis vor kurzer Zeit noch angenommen wurde, daß

das Wort Qewal aus dem Arabischen von qale-qawl (Person, die etwas erzählt) abstammt, zeigen einige neue wissenschaftliche Erkenntnisse und Sprachvergleiche auf, daß die Abstammung im sumerischen Wort Kalo zu identifizieren ist. Im Sumerischen bezeichnet Kalo einen Religiösen mit weisem Charakter. Unterstützt wird diese These durch die Tatsache, daß die Yeziden aus dem Sinjar-Gebiet (Shengal, Nord-Irak) noch heute das Wort Kalo als Synonym für das Wort Qewal verwenden.

Der Ursprung der Qewals

Der Ursprung der Qewals geht auf den yezidischen Reformator Sheikh-Adi (1074-1162) zurück. Deshalb bezeichnet man die Qewals auch häufig als Qewals von Sheikh-Adi. Das gleiche trifft im übrigen auch für die Fakire (yezidische Geistliche, die den weltlichen Dingen abgesagt haben) zu.

Ursprünglich stammen die Qewals nur vom Stamm der Hekari und Dimilî ab. Die Zugehörigkeit zu der Gruppe der Qewals kann nicht erworben werden, sondern ist exklusiv, d.h. aufgrund der Abstammung von Qewal-Eltern. Nach meinen Forschungen, die sich auch mit den Informationen von Qewal Sivo, dem Sohn des jetzigen Oberhauptes der Gruppe der Qewals, decken, wurde in der Geschichte der Yeziden einmal von dieser Regel abgewichen. Im Jahre 1834, der Zeit der Yeziden-Pogrome des moslemischen Kurdenführer Mir Mihemedê Rewanduzî, auch Mirê Kor genannt, gegen die Yeziden wurde die Zahl der Qewals erheblich reduziert. Aus diesem Grunde wurde ein yezidischer Gelehrter namens

Baso vom Stamm der Mamûsî zum Qewal ernannt. Die Übertragung der Qewal-Würde erstreckte sich auch auf seine Familienmitglieder.

Die Qewals besiedelten ursprünglich zwei Dörfer im Nord-Irak: Die Qewals vom Stamm der Dimilî bewohnten das Dorf Bahzani, die Qewals vom Stamm der Hekari bewohnten das Dorf Bashik.

Hinzu kommt der Unterschied, daß die Dimilî-Qewals als Schutzpatron (Khudan) Nasirdîn (Nasirdîn), die Hekari-Qewals Sheikh-Sin (Şêxsin) haben.

Die religiöse Unterweisung der Qewals

Vor ca. 70 - 80 Jahren gab es im Dorf Bahzani eine Religionschule für Qewals. Hier wurden die Kinder der Qewals in den Qewls, den Gebeten (Beyt und Di'a) und dem Gebrauch der Musikinstrumente Def (große Tamburin) und Shibab (Flötenart) unterwiesen. Nach dem Tod des großen Qewal-Gelehrten Iso wurde die Schule auf Anweisung des damaligen Mir (Bezeichnung für das weltliche Oberhaupt der Yeziden) geschlossen.

Die religiöse Unterweisung erfolgt nunmehr auf regelmäßigen Sitzungen, bei denen die älteren und ausgebildeten Qewals die jungen Qewals unterrichten.

Voraussetzungen für die Ausübung des Qewal-Amtes

Nicht jeder Yezide aus der Gruppe der Qewals ist automatisch berechtigt das Qewal-Amt auszuüben.

Für das Erlangen dieser besonderen Würde muß er mindestens

die drei folgenden Bedingungen erfüllen:

1. Umfassende Kenntnisse der yezidischen Lehre und der heiligen Texte
2. Redegewandtheit und eine klangvolle Stimme
3. Uneingeschränkte Beherrschung der Musikinstrumente Def und Shibab

Besonders schwierig ist das Erlernen der Begleitmelodien der Qewls, da jedes Qewl eine spezielle Melodie erfordert.

Nachdem ein Schüler die Musik beherrscht, wird er an die religiösen Texte herangeführt. Als ausgebildeter Qewal muß er die wichtigsten religiösen Erzählungen und Gedichte auswendig rezitieren können.

Da die heiligen Texte der Yeziden sehr umfangreich sind, werden die religiösen Inhalte in nachstehender Reihenfolge gelehrt:

1. Di'a (Gebete)
2. Heilige Erzählungen und Gebete, die sich mit dem Tod auseinandersetzen.
3. Die nachfolgenden Beyts (Text in Gedichtform, der sich mit den Pflichten und der Verantwortung der Gemeinschaft beschäftigt), Beyta Cindi (Lied über den Barmherzigen), Beyta Sibê (Morgen-), Beyta Êvarê (Abendgebet)
4. Sieben religiöse Texte für die in Lalish abgehaltene Zeremonie Sema (eine Art religiöses Theaterstück, das sich mit dem Gebet und der Verehrung der sieben Engel für Gott beschäftigt und von den religiösen Instrumenten Def (große Tamburine) und Shibab (eine Flötenart) begleitet wird)
5. Die Melodie der hl. Texte
6. Wenn der Schüler die Punkte

1-5 beherrscht, wird er in Mishabet geschult.

Bei der Mishabet lernt der Qewal mit dem bewußten Vortragen von Auszügen einer religiösen Erzählung und deren Interpretation Antworten auf gesellschaftliche Probleme zu geben. Mishabet ist die Vollendung der Qewal-Kunst.

Hierarchie der Qewals

Oberhaupt der Qewals Mezinê Qewalan

Er ist der uneingeschränkte Führer und Wegweiser der Qewals und verantwortlich für die religiöse Erziehung und Koordination der Qewals. Er ist zugleich Mitglied des Religiösen Rates. Das Oberhaupt der Qewals muß vom Stamm der Dimilî sein und residiert im Dorf Bahzani.

Begê Sinceqan Verwalter der Sinjeq

Qewals, die über herausragende Kenntnisse der heiligen Texte verfügen, wird der Titel Bege Sinceqe (Verwalter der heiligen Ta'us-Symbole) verliehen. Dieser Titel ist nach dem Amt des Oberhauptes die höchste Auszeichnung, die ein Qewal erreichen kann.

Als Seyda (Religionslehrer) unterrichtet er die Qewals. Er kann sowohl vom Stamm der Hekari als auch der Dimilî sein. Seine wichtigste Aufgabe ist, bei den Ta'us-Wanderungen dabei zu sein. Er vertritt die Schutzpatrone Sheikh-Sin (Şêxîsn) und Sheikh-Shims (Şêşîms). Bei den Ta'us-Wanderungen nimmt er die höchste Stellung ein.

Selbst der Mir als weltliches und der Baba Sheikh als religiöses Oberhaupt sind bei diesem Ritual dem Begê Sinceqan untergeordnet.

Serhosta

Bei den Ta'us-Wanderungen rezitiert er die Qewals und spielt dazu Tamburin und achtet darauf, daß die übrigen Qewals die Musik richtig spielen.

Nûfer

Hiermit bezeichnet man einen in Ausbildung befindlichen Qewal.

Religiöse Handlungen der Qewals

In Lalish

Bei allen Feierlichkeiten und religiösen Anlässen in Lalish sind Qewals anwesend und nehmen eine wichtige Funktion ein. Dabei verfahren die Qewals wie folgt:

Vor Sonnenaufgang wird das religiöse Lied Beyta Jindi (Beyta Cindî) in Begleitung des Def und Shibab gespielt. Sie fordern die Yeziden auf aufzuwachen und rufen zum Gebet auf.

Mit Sonnenaufgang singen die Qewals das morgendliche Beyt (Dî'a Sibê). Anschließend wird ein religiöser Marsch gespielt.

Bevor das Simat (religiöses Essen aus Getreide), das in der Küche Sheikh-Adi's gefertigt wurde, im Hofe Sheikh-Adis gegessen wird, spielt ein Qewal mit der Shibab eine kurze Melodie.

Vor Sonnenuntergang wird das abendliche Gebet (Beyta Êvarê) verrichtet. Es kommt auch vor, daß andere heilige Texte gesungen werden.

Am Abend, wenn die Yeziden sich sammeln, beginnt der Begê Sinceqan mit dem Mishabet.

Nach dem Mishabet wird das religiöse Theaterstück Sema mit der musikalischen Begleitung der Qewals aufgeführt. Bei dieser religiösen Zeremonie sind die bedeutendsten religiösen Würden-

trägern anwesend, wie der Baba Sheikh und der Peshimam. Sieben dieser Würdenträger spielen die Rolle der Engel, die zu Ehren Gottes drei Runden um ein Feuer kreisen. Anschließend wird wieder Simat gereicht. Die bei dieser Aufführung vorkommenden sieben Engel werden von den Würdenträgern gespielt.

Ta'us-Wanderungen

Jährlich bereisen die Qewals die yezidischen Dörfer. Auf Ihrer Reise nehmen sie eine Bronzestatue (Sinjak) mit, die Ta'usi-Melek symbolisiert. Die Statue wird in einem Zimmer aufgestellt. Die Qewals tragen religiöse Texte vor. Die Yeziden küssen die Statue. Die Qewals verteilen Berat (runde weiße Kugel, die aus der heiligen Erde von Lalish geformt wurde) und geben den Yeziden einen Schluck vom Wasser von der heiligen Weißen Quelle (Kaniya Sipî) aus Lalish. Nach Abschluß dieses Rituals zahlen die Yeziden freiwillige Abgaben an die Qewals.

Sterbefeierlichkeiten

Zu den Sterbefeierlichkeiten singen die Qewals das religiöse Lied Qewlê Seremergê, das sich mit dem Leben, dem Tod und dem Leben nach dem Tod befaßt.

Religiöse Tänze

Zu den speziellen religiösen Tänzen vor der Weißen Quelle in Lalish, auf der Brücke der Gütigkeit (Pira Marîfetê), den Jumaiya-Feierlichkeiten zu Ehren Sheikh-Adi's (Kabax) und bei den Ta'us-Wanderungen spielen sie Def und Shibab.

Übersetzung aus dem Kurdischen von T. Tolan und C. Issa.

Die Beziehungen des Sufismus zum Yezidentum

Elne religions-wissenschaftliche Betrachtung von Dr. Pir Mamou Othman

"Die Schöpfungsgeschichte und die Rolle des Bösen im Koran hatte mich inspiriert, ich wollte sie immer wieder lesen, insofern sie meiner Lage, meinen Zielen und Interessen entsprach." (1)
 Von alters her richteten sich die Blicke auf die orientalischen Länder und die Völker, die schon lange vor anderen die Strahlen der Sonne verehrten, der göttlichen Sonne, welche verbunden ist mit der höchsten Form an Reinheit und einer vollendeten Qualität. Auch die Länder, denen prophezeit war, daß sie in ihren Tempeln und durch die Arten ihrer Anbetung Geheimnisse bewahren werden, die zur Schöpfung der Religionen inspirierten.

Diese alten Religionen beruhten im Unterschied zu den himmlischen Religionen auf der direkten Beziehung zwischen Mensch und Gott.

Die alten Religionen bauten auf dieser direkten Verbindung zwischen der göttlichen Welt und der menschlich-natürlichen Welt auf. Sie beruhten demzufolge auf einer Brücke zwischen den Menschen und ihren Göttern. Die himmlischen Religionen wie das Judentum, das Christentum und der Islam, basierten auf dem Gegenteil. Sie haben die direkte Brücke zwischen Gott und Mensch aufgehoben mit Ausnahme der Brücke der Prophetenschaft und der Offenbarung. Demzufolge legen sie eine vollständige Trennung der göttlichen und der menschlichen Welt fest.

Der Kerngedanke, auf welchem das islamische Dogma mit seiner Prophetenschaft und dem herabgesandten Koran basiert, ist der Tauhid. Das Dogma des Tauhid geht von der Ablehnung dieser direkten Verbindung, der Vielgötterei und dem darauf fußenden Polytheismus als Mittel der Verbindung zwischen Gott und Mensch aus. Unterstrichen wird diese These im Koran: „Gott ist einer und hat keinen neben sich“. Er ist vollständig von der Welt der Menschen und allen Seiten getrennt. Die direkte Beziehung zwischen dem Menschen und seinen Göttern in den alten Religion (besonders ist hier die yezidische Religion zu erwähnen) führte bei dem einzelnen Yeziden zu Ratlosigkeit und Durcheinander, da eine große Verantwortung auf den Schultern dieser Person lastet. Er ist vor seinem Gott direkt für seine Taten verantwortlich. Als die himmlischen Religionen kamen, erkannten sie das Problem, an welchem die Menschheit litt, und zwar besonders aufgrund des Polytheismus und seiner Verantwortung gegenüber jedem einzelnen Gott und dem daraus resultierenden Wagemut, zu jedem Ereignis einen eigenen Beschluß zu fassen. Und so löste die Idee des einen Gottes (der Eine, der Allverzehende, der Barmherzige) die alte Idee ab und hob so die große Verantwortung für den Menschen auf. Sie erleichterte das Gewicht auf seinen Schultern um eine Vielzahl von Pflichten und Verantwortungen (2). Die Anbetung Gottes gab es aber schon vor

dem Islam, und die Polytheisten, d.h. diejenigen, die an die Göttlichkeit anderer Wesen glauben, verringerten den Grad der Vermittlung, die sie durch sie erreichten:

Sure Yûnus, Ayat 18: Sie verehren statt Allah das, was ihnen weder schaden noch nützen kann; und sie sagen: Das sind unsere Fürsprecher bei Gott.

Die Anhänger der yezidischen Religion können ihre Gegner nicht mit Waffengewalt bekämpfen, sondern sie bekämpfen sie mit der Kraft der Mythologie und der Beschäftigung mit den Ideen ihrer Väter und Vorväter, welche schon die gleichen Stufen durchliefen.

Der Grundgedanke, welcher der yezidischen Religion zugrundeliegt, ist die Idee von Ta'usi-Melek.

Diese These ist schon seit der Existenz der Yeziden vorhanden. Sie nahmen die Sonne an, die vom Auge des Himmels in den Gott des Himmels umgewandelt wurde. Diese Idee entspricht der gleichen Idee, mit welcher Zarathustra den Gott des Guten Ahura Mazda schuf. So gibt es nicht zwei Pfauenengel, sondern nur einen. Und dies ist nun wieder die gleiche Idee von Gott wie bei den Offenbarungsreligionen. Auch die Yeziden glauben nur an einen Gott. Ursprünglich symbolisierte Ta'usi-Melek in der yezidischen Theologie Gott. Erst durch die Reformen Sheikh-Adis (1074-1162 n. Chr) entstand die auch heute bei

den Yeziden gültige Auffassung von Gott und seinem Stellvertreter Ta'usi-Melek.

Die Natur der Yeziden ist das Ergebnis der Reflexion über ihre Religion. In der yezidischen Religion gibt es einen strengen Dualismus zwischen dem Guten und dem Bösen, beide kommend aus einer Quelle. Die andere Seite, die eine Mittlerrolle bei der Beschreibung beider sich einander widersprechenden Kräfte spielt, ist der Intellekt. Bei den Christen ist dies Jesus Christus und im Islam ist es Muhammad. Diese Beschreibung geht darauf zurück, daß die menschliche Seele, die im Ursprung ein göttlicher Samen ist und aus dem Guten hervorgebracht wurde, einen Körper betritt. Dieser materielle Körper (Herz, Zunge und Auge) ist der Grund des Abweichens in das Lager des Bösen. Hier ereignet sich der Zusammenstoß zwischen der Seele und dem Körper:

„Das Auge ist unsicher.
Und das Herz ist ein bedrückender Herrscher auf dem Thron.
Das Auge sieht und das Herz liebt
Und die Zunge fordert für sich selbst.
Oh du Zunge, könnte ich dich doch von Grund aus herausreißen.“ (3)

(Auszug aus einem yezidischen Qawl, religiöser Text)

Die gute Seele kämpft gegen die materiellen, sich dem Bösen unterwerfenden Begierden an. Nur die reine Seele allein hat die Freiheit der Erwählung des Guten und damit die Möglichkeit des Siegens über die Begierden und das Böse. Keiner steigt zu dieser Stufe empor, der nicht die Anstrengungen für die Reinigung der Seele und ihrer Freimachung unternimmt. Das Geheimnis dieser Befreiung und des Guten ist

al-ma'rifa (die Erkenntnis). Diese Erkenntnis gemäß dem yezidischen Glauben ist ein direktes Erkennen, welchen den Yeziden mit Ta'usi-Melek verbindet. Von dieser alten Definition der Psyche einer Person beginnt eine Verbindungslinie zur Lehre der Sufis. Diese geht vom Bewußtsein der Wirklichkeit der Seele aus, denn das Prinzip des Sufismus beschreibt die Seele als Teil Gottes bzw. daß die Seele aus dem Wesen Gottes entlehnt ist. Wenn nun der Mensch nicht im vollständigen Bewußtsein dieses göttlichen Ursprungs ist und er im folgenden nicht auf der Grundlage handelt, daß Gott in ihm in irgendeiner Form existent ist, so nimmt ihn die Kraft des Bösen gefangen, und seine Seele lebt im Schattenreich. In dem Falle, daß die menschliche Seele nicht vom Samen des Guten bewohnt ist, so ist sie vom Samen des Bösen bewohnt. Die "Drehenden" Derwische stützen sich auf zwei Methoden, damit ihre Seele ein Haus für Gott wird:

"Die "Indirekte Methode" und ihre Grundlage des Rückzuges in das vollständige Alleinsein oder die direkte Methode der Versammlung auf der Grundlage der Verwirklichung der Einheit mit Gott. Dies geschieht durch Enthaltensamkeit beim Sprechen und das Einstellen jeglicher körperlicher Aktivitäten sowie das Verdrängen aller Empfindungen, bis der Mensch eine neue Geburt verwirklichen kann, die den Mensch zu einem vollständig jenseitigen Geschöpf macht. Dieses unterscheidet sich grundlegend von dem, welches der Mensch vorher verkörperte und er erreicht am Ende die Stufe des Erscheinen Gottes in seiner Seele." (4)

Der Sufismus wird zurückgeführt auf die Eigenschaften der Ahl as-

Sifa z. Zt. des Propheten Muhammad bzw. Auf as-sûf (die Wolle), d. i. die Kleidung der Propheten und die Zierde der Heiligen. Seine geistige Abstammung geht auf Abû Mûsâ al-Ash'arî und al-Hasan al-Basrî zurück. (5)

Die Sufis glauben, daß eine Verbindung mit Gott möglich ist. Der Weg dorthin ist die Befreiung von allem, was sie an die Welt der Gefühle und Empfindungen bindet. Daher kappt ein Sufi jede Beziehung mit der Welt und wendet sich zu Gott. Denn durch diese Bemühung will der Sufi einen Zustand erreichen, in dem er sein eigenschaftsloses Selbst wird und ausrufen kann: „Ich bin Gott“ (al-Hallâdj). Alle Sufis stimmen in dieser Sache überein. Sie kennen die Wahrheit und ihren Weg zur Erkenntnis erachten sie als den erhabensten Weg.

Die Sufis betrachten sich selbst als befreit von der Bitte um eine Verbindung mit Gott, da sie von den kultischen Vorschriften wie der Waschung, dem Gebet und anderen islamischen Pflichten befreit sind.

Sie behaupten, daß diese nur von der Beschäftigung mit Gott ablenken. Vielmehr ist das Ziel der gesetzmäßigen Vorschriften die Hinwendung der Menschen zu Gott zu bestimmten Zeiten. Die Sufis sind dagegen immer zu Gott gewandt.

Er ist bestrebt, seine ganze Zeit für Gott da zu sein, denn die Sufis beschäftigen sich mit der Wissenschaft des bâtin (der Esoterik) (6) und bezeichnen sich selbst auch als Bâtinîyûn, d.h. sie allein erbten die Wissenschaften der Propheten und sie allein kennen die innere Deutung, die hinter jeden zâhir (äußere Deutung

- Exoterik) zu Tage tritt als zweite Wahrheit hinter dem islamischen Gesetz. (7).

Die direkte Beziehung, die der Sufismus zwischen Mensch und Gott baut, ist eine Beziehung mit einem neuen Verständnis innerhalb der islamischen Bewegung. Diese Beziehung ist ursprünglich die Struktur der alten Religionen und so auch der yezidischen Religion. Sie läßt den Menschen eine göttliche Eigenschaft und Gott eine menschliche Eigenschaft erlangen. Und so überlagern sich die Grenzen zwischen Mensch und Gott. Dieses ist der ideologische Kernpunkt, den der

setz zur Festlegung der Erkenntnisquellen für den Muslim (gemäß des Gesetzes von Religion und Staat). Der Sufismus hob dieses Gesetz jedoch wieder auf. In dieser Angelegenheit zeigte sich, daß "die offizielle Ideologie des Staates die Beziehung zwischen Mensch und Gott auf die Shari'a beschränkt. Der Sufismus stellt den Menschen hingegen in eine direkte Beziehung mit Gott. Die Shari'a, gemäß der offiziellen Ideologie des Staates, ist das einzige Mittel zu Gott, während die sufische Erkenntnis diese Beziehung der Vermittlung überwindet und die Verbindung mit Gott

ralen Standpunkten gehörte damals die Gemeinschaft der Lauteren Brüder (Ikhwan as-Safa) im Jahre 228 d.H. / 850 n. Chr. (die islamische Zeitrechnung beginnt mit der Auswanderung Mohammeds nach Medina 622 n. Chr.). Hinsichtlich ihrer Ansichten über die Natur des Menschen ähnelten sie den alten Religionen und besonders der yezidischen Religion. Von der Gesamtheit ihrer Dogmen verkörpert eine Hälfte das islamische Prinzip, insofern der Prophet Muhammad der letzte Prophet war und die islamische Religion die letzte Offenbarungsreligion ist. Sie glauben auch, daß der Ursprung des Bösen vom Herrn des Guten (Gott) kommt, denn wenn jemand will, daß ein anderer gut sei und ihn dazu zwingt, so ist er schlecht. (10) Diese Idee Gottes ähnelt der Idee von Ta'usi-Melek, welcher zu gleicher Zeit Quelle der Bestrafung und Belohnung ist. Sie verkörpert immer das Ergebnis der guten und schlechten Taten. Es gibt auf dieser Ebene noch einen weiteren Berührungspunkt zwischen den Ikhwan as-Safa und den Yeziden: Die Ablehnung des Fatalismus und die Beschreibung des Schicksals als schicksalhaft, was verbunden ist mit der Freiheit der Menschen in der Wahl ihrer Taten. Im 5. Jahrhundert d.H. / im 11. Jahrhundert n. Chr. wandelt sich der Sufismus besonders in Persien und im Iraq in religiöse, gesellschaftliche und politische Institutionen. Diese Institutionen wurden von Shuyukh geleitet und die Staaten erhoben sich zu ihren Schirmherrsinnern, um durch sie die Unterstützung des Volkes und die Vermittlung der Sufis zu erlangen.

Auch der Name al-Hasan al-Basri tauchte schon auf. Manchmal wird in den yezidischen Gebeten

Die Bahre von Sheikh-Adi in Lalish

Foto: Archiv

Sufismus als geistige Bewegung enthält:

"Das Errichten einer neuen Brücke zwischen Gott und Mensch entspricht im Äußeren (zahir) der prophetischen Beziehung, auf welcher das islamische Dogma beruht. Jedoch beabsichtigt man keineswegs diese prophetische Verbindung wegzuziehen." (8)

Die Shari'a, gemäß dem Islam, verkörpert den einzigen Weg von Mensch zu Gott. Der Staat ist daher die einzige Autorität für diese Verbindung. Deshalb schuf die herrschende Klasse ein Ge-

zu einer direkten Verbindung ohne Vermittlung macht." (9)

Der Sufismus im Islam rührt von einer Oppositionshaltung zu den abbäsidischen Kalifen und dem Verständnis der Shari'a her, auf welchem die Grundidee des Kalifates basierte, sowie von den Gruppen, die nach der Errichtung eines neuen Staates für die Gesellschaft strebten. Sie stützten sich dabei auf eine neue Philosophie, die offen für neue Erkenntnisquellen war. Zu den vielen Religionen, Lehren und philosophischen Ansichten mit libe-

ein Sheikh Hasan erwähnt. Obwohl es sicher ist, daß al-Hasan al-Basrî weit entfernt vom yezidischen Glauben und der Idee von Ta'ûsi-Melek war, so dürfen doch seine sufischen Gedanken und ihr Einfluß auf die Philosophie seiner Zeit nicht vernachlässigt werden. Ich bemerkte sogar eine Annäherung der Meinungen seiner Schule an die Auffassungen der Sufis, welche bei den Yeziden weiterentwickelt wurden und sie stark beeinflussten. Daher ist auch die Mu'tazila, gemäß ihrer Ansichten, ein wichtiger Punkt des Interesses.

Wâsil Ibn Atâ, ein Schüler al-Hasan al-Basrîs, gilt als der Begründer der Mu'tazila. Al-Hasan al-Basrî starb 110 d.H. / 733 n. Chr. Sein Name ist mit seinen Reden über das Schicksal verbunden, in einer Zeit, die geprägt war von den Auseinandersetzungen zwischen den Sunniten und den Khâridjiten. Al-Hasan al-Basrî hob das Schicksal und die Ratlosigkeit der Menschen hervor. Darauf bezog sich dann auch die Schule der Qâdirîya, welche in Basra gegründet wurde. Auch sie nahm eine politische Haltung gegen die Herrschaft der Ummayyaden einnahm. (11) Die Rechtsschule der Qâdirîya, die sich al-Hasan al-Basrî zu eigen machte, legte ihre theoretische Grundlage auf die Idee der menschlichen Freiheit und der Verantwortung für seine Taten. Dies ist die gleiche Idee der Mu'tazila, welche ebenso den Auffassungen der alten Religionen und besonders der yezidischen Religion entsprach. Die Qâdirîya stützte sich dabei auf Vers 15 der koranischen Sure al-Isrâ'.

Die Mu'tazila glaubte an die Freiheit des Menschen und hielt an der Sache des Verstandes fest. Gott belohnt und bestraft den

Menschen nach seinen Taten. Und die menschliche Verantwortung für seine Taten ist die Besonderheit der alten Religionen. Die Meinungen und Positionen der Ikhwân as-Safa, der Mu'tazila und der Khâridjiten gegenüber den Nichtmuslimen und besonders gegenüber den Nichtarabern sind von einer toleranten Haltung geprägt und ergreifen nicht Partei gegen andere Religionen und Völker. Deshalb erhielten diese Gruppen und Gemeinschaften auch die Unterstützung der schwächeren Klassen im Irak und Persien. (12)

Die meisten islamischen Historiker betrachten die Haltung al-Hasan al-Basrîs mehr als eine politische denn eine religiöse.

Die Haltung, welche die Sufis in der Geschichte einnahmen, war eine Haltung des Fliehens vor der realen Welt in eine Welt des Verstandes.

Gleiches gilt auch für die Männer des Zoroastrismus, insofern die beim alten Glauben bleiben den sich zu Sufis wandelten, fliehend vor der Armut und der herabwürdigenden Lage, in welche der Islam ihre Völker brachte, die die neue Religion ablehnten. Fliehend vor dieser grausamen Realität wurden sie Sufis, die zur Vereinigung mit dem göttlichen Selbst aufriefen, zur Befreiung von der bitteren Realität. Einige Psychologen bezeichneten die Sufis als nervenkrank aufgrund des Zwangs der menschlichen Seele die schwierigsten Situationen und die Entbehrungen des Lebens zu ertragen, um sich von menschlichen Verlangen und körperlichen Verbindungen zu befreien. Die Sufis glaubten hingegen, daß ihre Methoden der ein-

zige Weg zur Erkenntnis Gottes seien. Einer von ihnen sagte:

„Gott machte die Sufis zu den Gottesfürchtigen in der Welt, so daß der Regen herabfällt mittels ihres Segens und die Pflanzen auf der Erde gedeihen durch die Reinheit ihres Zustandes und die Muslime über die Ungläubigen siegen durch ihre Hingabe.“ (13)

Die Mehrheit der Sufis und besonders die, die von den alten Religionen und hier von der yezidischen Religion beeinflusst wurden, glaubte an die Idee des Kommens einer Verbindung mit Gott oder an das Kommen von Gott selbst. Unter den Sufis, deren Namen in den Rezitationen und Gebeten der yezidischen Religion überliefert wurden, sind Djunaïd al-Baghdâdî (gest. 298 d.H. / 920 n. Chr) und Husain al-Hallâdj, welcher 309 d.H. / 931 n. Chr von der Hand des Kalifen al-Muqtadir Billah getötet wurde. Ihre Islamität kann man nicht abstreiten, jedoch waren sie mit der yezidischen Religion verbunden, wie man in dem Gebet Husain al-Hallâdj feststellt. (14)

Djunaïd al-Baghdâdî wird als der Gründer der Gemeinschaft in Bagdad angesehen und gehört zu den Gefährten des ersten Zeugnisses. Die religiösen Riten und Pflichten spielten in seiner Philosophie keine Rolle, da er mit der geistigen Beobachtung Gottes beschäftigt war. So wurde er mit siebzig anderen Sufis angeklagt und zum Tode verurteilt, später jedoch wieder freigelassen (15). Djunaïd gilt als der wirkliche Gründer des sunnitischen Sufitums. Er soll gesagt haben:

„Wer den Koran nicht bewahrt und nicht den Hadîth schreibt, folgt ihm nicht, denn wir ken-

nen die Fessel mit diesem Buch und der Sunna.“ (16)

Die Ansicht Djunaids wird Tauhid der Eigenschaften genannt, da der Sufi, der entweder den Untergang oder die Vereinigung vertritt, ein beständiges Phänomen in der Hand Gottes sein wird. Sein Tauhid ist der Untergang oder die Vereinigung mit Gott.

Husain al-Hallâdj (Abû al-Mughîth al-Husain Ibn Mansûr) wurde berühmt durch seine Worte „Ich bin Gott“ und daß „Gott Adam nach seinem Ebenbild schuf“. Bezüglich der Vereinigung mit Gott ähnelten seine Ansichten denen von Djunaid al-Baghdâdî. Einige nannten ihn daher und auch aufgrund seines sufischen Weges und seiner sonderbaren Worte den phantasierenden Sufi. Al-Hallâdj sagte darüber in seinem Buch:

„Ich mische deinen Geist mit meinem Geist, wie der Wein mit Wasser gemischt wird. Wenn dich etwas berührt, so berührt es auch mich. So bist du wie ich in jedem Fall.“ (17)

Das Prinzip der Sufis und besonderes derer, welche in den yezidischen Gebeten erwähnt werden, ist die Verkörperung des Geistes von Gott in ihnen, d.h. die ständige Anwesenheit Gottes auf der Welt und nicht seine endgültige Trennung von ihr, wie dies die Offenbarungsreligionen überliefern.

Die Neigung des Sufismus z.Zt. Djunaid al-Baghdâdis und Husain al-Hallâdjs stellt eine Art Revolution gegen das damalige Herrschaftssystem dar. Sie bedienten sich vieler Arten von Einflußnahmen auf die Leute zur Zügelung ihrer Vergnügen und Enthaltbarkeit im Essen und Kleiden sowie

der Anbetung. Deshalb scharten sich auch die Anhänger der alten Religionen, da sie in den Wegen der sufischen Anbetung und den der islamischen Shari'a widersprechenden Ideen eine Annäherung an ihre religiösen Prinzipien sahen, auch wenn das Verständnis der Prophetenschaft ein anderes als das islamische war.

Die Prophetenschaft im Islam ist mit der göttlichen Offenbarung verbunden, die der von Gott inspirierte Prophet entgegennimmt.

Dies ist der Weg, der den Propheten von den anderen Menschen auszeichnet. Die Sufis und Gelehrten wie Ibn Sînâ und al-Farâbî legten jedoch die Prophetenschaft und die Offenbarung in die Ebene ihres Seins als eine Form der Erkenntnis. (18)

Einige islamische Sekten machten sich ebenso das Recht auf Unsterblichkeit durch Seelenwanderung zu eigen. Diese Bewegungen versuchten, ihre Ideen mit denen der alten Religionen in Persien und dem Irak zu verbinden. Sie gewannen als Gegenwert die geistige Unterstützung, die den herrschenden Systemen seinerzeit entgegentrat. Die Frage der Reinkarnation stellt besonders die einzelne Person in den Vordergrund der Forschung und des Interesses. Dieses Interesse bringt eine weitere Stufe in Richtung Gott mit sich. Schon in der alten Religion der Kurden war dies vorherrschend, hatte doch die einzelne Person eine direkte Beziehung zu Gott.

Geist und Schicksal dieser Person standen auch im Mittelpunkt des Interesses der zoroastrischen Religion, die glaubt, daß das Leben von einem Punkt beginnt und nach dem Ableben horizon-

tal in die unendliche Ewigkeit geht. In den Offenbarungsreligionen wie z.B. dem Christentum ist die Kirche bzw. die Gemeinde der Kernpunkt. Im Islam ist es dementsprechend die Moschee. Beide verkörpern Jesus und Muhammad. Und nur auf ihrer beiden Weg findet die christliche oder muslimische Person den Weg zu Gott, im Gegensatz zur yezidischen Religion oder anderen alten Religionen, welche eine direkte Verbindung zu Gott ohne Vermittlung herstellen.

Die Mehrheit der überwiegend moslemischen Religionsexperten vertreten die Auffassung, daß Sheikh-Adi das Sunnitentum verbreitete. Jedoch seine Ansichten über das Böse stimmten mit der im 9. Jahrhundert verbreiteten sufischen Ansicht überein, so u.a. der von al-Hallâdj. Sheikh-Adi glaubte, daß Gott keine böse Sache schaffen könnte, die stärker wäre als er und seiner Meinung widersprach. Seine Heiligkeit und Göttlichkeit wurde von seinen Anhängern geglaubt. Dies wird im Kitâb al-Djilwa und den Qasîden Sheikh-Adis wie im oben erwähnten Absatz bekräftigt. Dieser göttliche Charakter war jedoch nicht von der Art, wie sie früher von al-Hallâdj verkündet wurde (Ich bin die Wahrheit). Er unterschied sich vielmehr vom Islam wie von allen Sufis seiner Zeit.

Der Grund der Unterscheidung zwischen den Yeziden und den Sufis ist der, daß sich die neuen Prinzipien Sheikh-Adis mit dem alten yezidischen Erbe verbanden.

Dies bedeutete u.a. die Anbetung der Sonne, die Vielgötterei,

das sufische Tuch (Khirqa), das Geheimnis der Religionen, das pyramidenförmige Klassensystem, welches erst z. Z. von Sheikh-Adi begründet wurde.

All diese Prinzipien erlangten neue Bedeutung, die sich vollständig von der islamischen unterschied. (19)

Neben der Rechtsschule Sheikh-Adis, welche die Beziehung zwischen Mensch und Gott durch eine dritte Person ablehnte, warnte Sheikh-Adi vor Verzerrungen, mit welchen die zoroastische Religion die Yeziden unterdrückte. Gleiches gilt für die Frage der Anbetung von Deva, welche die Zoroastrier gegen die Anhänger der Feueranbetung verwendeten, die Kalbfleisch essen und die Tiere des kosmischen Kreises des Mithraskultes heiligten, wie Kalb, Skorpion oder Schlange. (20)

Sheikh-Adi erlaubte den Yeziden wieder die praktische Ausübung der alten Bräuche ihrer Religion, wie die Anbetung des Feuers und die Ersetzung ihrer alten Götter durch das Wort Khudân bzw. Khâs.

Die Yeziden glauben, daß alles von Gott bestimmt wird. Nichts passiert ohne die Einwilligung Gottes, von dem sowohl das Gute als auch das Unheil kommt. Yeziden argumentieren:

Wie schwach wäre Gott, wenn er neben sich einen Zweiten akzeptierte, der ohne seine Zustimmung Böses verrichten kann.

Deshalb existiert im Yezidentum auch nicht die Gestalt des Bösen. Allein die Aussprache des Namen des Bösen ist die Antastung der Allmacht Gottes. Gott hat den Menschen den Verstand gegeben, es liegt in der Verantwortung des Menschen Gutes zu

tun. Hier liegt ein großer Unterschied zu den anderen Weltreligionen. Diese Anschauung brachte den Yeziden den grundlosen Vorwurf der Anbetung des Bösen ein. Das Verständnis des Bösen, wie es die heiligen Bücher wiedergeben ebenso wie die Schöpfungsgeschichte, die zu den Yeziden erst nach der Ankunft von Sheikh-Adi kam, geht auf den gleichen Ausgangspunkt wie die sufische Annahme von der Beseitigung der Grenzen zwischen Mensch und Gott zurück. Die Schöpfungsgeschichte im Mashaf Rash schreibt folgendes:

“Gott schuf am Sonntag den Engel Azrâ’îl. Er ist Ta’usi-Melek, der Führer von allen. Am Montag schuf er den Engel Dardâ’îl. Er ist Sheikh Hasan. Am Dienstag schuf er den Engel Isrâ’îl. Er ist Sheikh Shams. Am Mittwoch schuf er den Engel Mikâ’îl. Er ist Sheikh Abû Bakr. Am Donnerstag schuf er den Engel Djibrâ’îl. Er ist Sadjâdîn. Am Freitag schuf er den Engel Shamnâ’îl. Er ist Nâsir ad-Dîn. Am Sonnabend schuf er den Engel Nûrâ’îl. Er ist Sheikh Fakhr ad-Dîn.”

Das Böse, über das in den heiligen Büchern geschrieben wird, unterscheidet sich vom Deva, welches charakteristische für die zoroastriische Religion ist. Beide beziehen sich jedoch nicht auf Ta’usi-Melek, der die Anbetung des Sonne und des Gottes des Guten verkörpert. Die Yeziden schufen sich nun eine Geschichte, die der Geschichte vom Bösen und der Schöpfungsgeschichte aus den heiligen Büchern ähnelt. Ihre Auslegung ist aber unterschiedlich.

Es ist nicht seltsam, daß die Yeziden nur selten sich von dem durch die heiligen Bücher vor-

geschriebenen religiösen Verständnis entfernten, da es in allen Teilen Kurdistans verbreitet war. Die Situation in Persien und im islamischen Iraq ließ sich gut mit der Situation im christlichen Europa des Mittelalters vergleichen. Engels schrieb darüber:

„Die vorherrschende Meinung im Mittelalter war nicht die, sondern war die der religiösen Männer, die die einzige gebildete Schicht darstellten.

Deshalb war die Sicht der Kirche die Basis des Denkens und die Quelle der Verbreitung. Die Inhalte der Rechts- und Naturwissenschaften sowie der Philosophie waren daher mit den Lehren der Kirche konform.“ (21)

Von diesem Ausgangspunkt weichen die Erklärungen der anderen alten Religionen nicht ab, trotz ihrer Opposition zum Kalifen und der Shari’a bezüglich des von den heiligen Büchern vorgeschriebenen Bildes und den koranischen Bestimmungen.

Die Anhänger der alten Religionen in Kurdistan konvertierten in den meisten Fällen zum Islam. Jedoch bewahrten sie trotz ihrer Islamisierung einige Auffassungen, welche bis heute bei ihnen vorhanden sind.

So stimmen die Ahl al-Haqq und die türkischen Aleviten der bei den Yeziden vorhandenen Idee über die Position des Bösen zu. Die Anhänger dieser drei Religionen glauben, daß die Niederwerfung des Bösen vor dem Skelett Adams ein Akt des Widerspruches zur Idee Gottes darstellt, die sich an der Kraft des Bösen manifestiert. So war der Ungehorsam des Bösen eine richtige Idee und diente der Unter-

stützung der Einheit Gottes und seiner Erhabenheit über alle Geschöpfe (nach sufischen Auffassungen). Die Yeziden werden von den Historikern meist nur am Rande der Geschichte erwähnt und nicht zuletzt sehen sie sich selbst auch am Rande der Geschichte stehend. Der Grund hierfür ist ihre Nichtbereitschaft zur Verkündung des Wesens des Glaubens ihrer Väter und Vorväter, welcher im Widerstand zum islamischen Monotheismus stand. Im Gegensatz dazu betrachten sich die Yeziden als erstes Volk, das Yazdân bzw. Allah anbetete (Dies erläuterte ich bereits in meinem Artikel: Licht auf die Philosophie und den Ursprung der yezidischen Religion, 1990). Andererseits ist es offenkundig, daß wir ein religiöses Gebet zum Lobe Yezid Ibn Mu'âwiya's besitzen. In welcher Beziehung steht dieser zum Yezidentum? Die Anhänger der yezidischen Religion unterstützen die Methode von Yezid Ibn Mu'âwiya, der dem Islam entgegentrat, da dieser die Yeziden unterdrückte. Nach dem Tode Mu'âwiya's 680 bestieg sein Sohn Yezid den Thron. Die Historiker beschreiben ihn wie folgt:

„Yezid Ibn Mu'âwiya war jung und ungestüm in seinem Benehmen und Tun. Er war bekannt für seine Spielerei sogar mit den Prinzipien der Sha'î'a und ihrer Riten. Außerdem war er unwissend auf den Wegen des allgemeinen Verhaltens. Zwischen ihm und den Aufgaben, die er zu erfüllen hatte, war eine breite Kluft von völliger Isolation und der Beschäftigung mit seinen täglichen banalen Vergnügen.“ (22)

Yezid bekämpfte den, wer ihm nicht huldigte. Als die Leute von

Medina rebellierten und seine Huldigung zum Kalifen verweigerten, entsandte Yezid eine Armee aus Syrien zur Niederschlagung des Aufstandes. Diese setzte ihren Weg nach Mekka fort und belagerte die Stadt. Sie begannen damit, sogar die Ka'ba in Brand zu schießen.

Nach meiner Ansicht war der Hauptgrund der Unterstützung Yezids durch die Yeziden z. Z. Sheikh-Adis die Bekämpfung der Prinzipien der islamischen Sha'î'a durch Yezid (was an sich ein sufisches Prinzip war).

Die Idee vom „erwarteten Yezid“ bzw. daß Yezid mit der Seele von Malak Tâ'ûs eines Tages wiederkommen wird, ist hingegen auf der Ideologie der ärmeren Schichten gebaut, die nicht die Fähigkeit zur Aufhebung der Unterdrückung besitzen.

Sie erwarten die Erlösung von einer Person, die Gott geschickt hat, um die Erde mit Gerechtigkeit zu füllen, nachdem sie bisher mit Lasterhaftigkeit und Sünden gefüllt war. So wiederholen es auch die yezidischen Gebete. Diese Auffassung spielt auch eine Hauptrolle beim Niedergang eines Volkes bzw. der Unfähigkeit, das Standhalten herauszufordern woraus das Bekenntnis des Scheiterns resultiert.

Sie sagen, daß er eines Tages wiederkommt und daher verbinden sie die Idee des Kommens von Yezid mit der von Sheikh-Adi erwähnten Seelenwanderung. Als Geist von Malak Tâ'ûs kommt er zur Unterstützung seines yezidischen Volkes. So verschwindet er und kehrt er zurück, damit verwirklicht werden kann, was vor ihm noch nicht verwirklicht werden konnte.

Yezid Ibn Mu'âwiya starb, auch Sheikh-Adi starb, doch beide werden nicht als tot erachtet, sondern sie vertauschten nur ihre Kleider (kurd.: kirâs kahwâratin) und kehren erneut zurück. Diese Idee könnte aus dem jüdischen Erbe übernommen worden sein. Die Juden behaupten, daß der Prophet Akhnûkh lebendig in den Himmel stieg und er zurückkehren wird, um die Erde mit Gerechtigkeit zu füllen. Dieselbe Idee erschien dann im Christentum, in sofern der erwartete Christus nur in einer zeitlichen und örtlichen Abwesenheit ist. Wie der Koran überlieferte, wurde Christus nicht von den Juden getötet, sondern ein ihm ähnlicher.

Die Idee, daß Yezid am jüngsten Tag noch einmal zurückkehrt, ist vergleichbar mit der Idee vom erwarteten Mahdî. Ursprünglich war dies keine religiöse Idee, sondern ein Mittel zur Aufhebung der Niederlage, ein Mittel zum Festhalten an der Hoffnung. Denn die Schwachen mit der Natur ihres herabwürdigenden Zustandes verbinden ihre Hoffnung und ihr Streben mit Personen und Symbolen für die Befreiung von Unterdrückung und Tyrannei. Dies ist gleichzeitig Hinweis wie Drohung für den Angreifer. So sagt eine yezidische Überlieferung:

„Wer eine Verordnung gegen meine Gemeinschaft erläßt, gegen den werden ich am jüngsten Tag ebensolches tun.“

Eines der Geheimnisse der yezidischen Religion ist das Nichtvorhandensein eines besonderen Buches, wie die heiligen Bücher für die Yeziden. Meiner Meinung nach sind wir ständig gezwungen, wenn wir den Ursprung der

yezidischen Religion und ihre Anziehungskraft untersuchen, unsere Anschauungen und Meinungen zu diskutieren. Was meine besondere Aufmerksamkeit erregt, ist die Erwähnung der Zahl 72 in verschiedenen Gebeten und Texten:

„Ich bete zu dir, oh Gott, daß du die 72 Völker beschützt, ebenso die 1002 Personen, ...“

Dann erwähnen die Yeziden, daß im Laufe der Zeit 72 Erlasse (Fermane) gegen sie verkündet wurden, die meisten davon kamen aus dem islamischen Lager. Ebenso erscheint die Zahl 7 in einigen Gebeten, verbunden mit den 7 Wochentagen, den 7 Himmeln und den 7 Sternen. Reste des Ursprungs der kurdischen Religion, bezüglich von Festen, dem Erbe und anderen Bräuchen, findet man immer noch unter den Yeziden, den kurdischen Aleviten und den Ahl al-Haqq. Trotz des starken islamischen Einflusses und der Zwangsbekehrung einiger von ihnen werden diese Gewohnheiten und Feiertage noch immer bei ihnen be-
gangen.

Zu den gemeinsamen Glaubensvorstellungen bei Yeziden, kurdischen Aleviten (von denen derzeit etwa 3 Mio in der Türkei leben) und Ahl al-Haqq gehört die Institution der Seelenwanderung vom Menschen zu Gott und umgekehrt.

Die Rolle des Hadjî Baktâsh in der alevitischen Religion ähnelt der Rolle des Sheikh-Adi bei den Yeziden. Hadjî Baktâsh wandte sich im 13. Jahrhundert von Khurrâsân kommend in die heu-

tige Türkei. Er gilt als Besitzer von Segenskraft und ist der größte alevitische Pîr. Die Aleviten erkennen die Herabsendung des Korans und die Sharî'a nicht an, ebenso wie die Yeziden. Es gibt drei gemeinsame religiöse Säulen bei den Yeziden wie den Aleviten (Qizilbâsh): "tarîqa - ma'rifâ - haqîqa". "tarîqa" bedeutet die geheime Lehre der Gemeinschaft, "ma'rifâ" ist die Erkenntnis des göttlichen Seins durch den Sufismus und "haqîqa" ist die Erprobung des Vertrautmachens mit dem göttlichen Selbst. Sie wird manchmal auch der Weg genannt. Diese Säulen in beiden Religionen sind Stationen auf dem Weg zur Einheit und geistigen Vervollkommnung des Menschen. (24)

Die Anbetung bei den Qizilbâsh vollzieht sich in den religiösen Versammlungen (cem) unter Aufsicht ihres größten Pîrs, des Dada. Zu den wichtigsten Gemeinsamkeiten zwischen Yeziden und Qizilbâsh sowie den anderen gehört bis heute der Jenseitsbruder (brâj âkheratê).

Bei den Qizilbâsh heißt er ahîret kardedligi (24). Seine Funktion ist in beiden Religionen gleich. Folgende Idee liegt ihm zugrunde: Jede yezidische oder alevitische Person braucht im Jenseits einen Zeugen für seine Taten, sowie einen Begleiter, einen Bruder, der sich in den Leiden des Diesseits um ihn und seine Familie sorgt. Zu den gemeinsamen Festen beider Religionen gehören das Îd al-Mûtâ und das Îd Xidir Ilyâs. Das letztere entspricht dem gleichen Fest bei den Griechen. Der Prophet Xidir trank vom Wasser des Lebens und wurde unsterblich. Er geht auf der Erde umher und bringt die Natur zum leben. Auch bewirkt er die Fruchtbarkeit, den Regen und die

Lebenslinien. Selbst die Christen feiern dieses Fest auf die gleiche Art wie die alten Religionen. Es heißt bei ihnen Tag des Heiligen Georg (25).

Aus dem Vorigen wird deutlich, daß das Yezidentum und eine Reihe weiterer Religionen, die noch immer von den Kurden befolgt werden (wie den Kaka'î, den Ahl al-Haqq und den kurdischen Aleviten), älter als der Islam, die sufischen Bewegungen und ihre Anhänger sind, deren Namen in den religiösen Gebeten erwähnt werden.

Die Mehrzahl der unter den Yeziden verbreiteten Gebete wurden zur Zeit Sheikh-Adis verfaßt ebenso wie das pyramidenförmige Kastensystem auch.

Die Klasse der Intelligenzia war jedoch schon vor dem Islam an den Angelegenheiten der alten kurdischen Religionen beteiligt. Sie war aber die Klasse, welche ihre religiösen Titel nicht durch Geburt vererben konnte, wie dies der Fall bei der Klasse der Pîre und Shuyûkh in der yezidischen Religion ist. Die theologischen Studien mittels Bemühung (Idjtihâd) und Konzentration gingen hingegen auf diese Klasse zurück.

Die unter den Yeziden verbreitete Schöpfungsgeschichte und die Auffassungen von Paradies und Hölle (mit ihrem den Offenbarungsreligionen ähnelnden Vorstellungen) wurden erst im 10. Jahrhundert in die Glaubensauffassungen der Yeziden übernommen.

Das Scheitern aller Versuche hingegen den yezidischen Glauben nach dem Tod Sheikh-Adis zu seinen alten Quellen zurückzuführen begründet sich in der Frage

der Herrschaft, die sich mittels des Kastensystems durchgesetzt hat. Ebenso begründet sich dies in der Angst vor den Gewalttätigkeiten des Islams und seiner Vernichtungskampagnen gegen die Abweichler von der offiziellen islamischen Linie.

Wie die historischen Quellen berichten, war die muhammedanische Mission seit ihrem Beginn ein klares religiöses und politisches Projekt. Zu ihren Opfern gehörte u.a. auch die alte kurdische Religion mit ihren zu den neuen Prinzipien der Offenbarungsreligion widersprüchlichen Ansichten von der Verbindung mit Gott.

Übersetzung aus dem Arabischen von Sebastian Maisel.

Anmerkung (Quellen der Forschung)

1. Zeitschrift an-Nusûs 2/1995, Interview mit Sâdiq Djalâl al-Azm, London, S. 10
2. Meine Studie: Die Stellung des Menschen in der yezidischen Religion - Ein Vergleich zwischen den alten und den neuen Religionen und der Bedeutung des Menschen in ihnen, Zeitschrift Lâlîsh, Nr. 4 Dohûk/ Kurdistan-Irâq, 1994
3. Xidir Silemân und Xelîl Jundî: Ezîdiyâtî, 1979, S. 87
4. Dr. M. Âbid al-Djâbirî: Die Entstehung des arabischen Verstandes (1), Studienzentrum „Arabische Einheit“, Beirut, 6. Aufl. 1994, S. 179
5. a.a.O. S. 279
6. Dr. M. Âbid al-Djâbirî: Die Struktur des arabischen Verstandes (2), Studienzentrum „Arabische Einheit“, Beirut, 4. Aufl., 1992, S.287
7. a.a.O. S. 560

8. Husain Muruwwa: Materielle Tendenzen in der arabisch-islamischen Philosophie, 2. Teil (arab.). Dâr al-Farâbî, Beirut, 1985, S. 306
9. a.a.O. S. 334
10. a.a.O. S. 385
11. Husain Muruwwa: Materielle Tendenzen... 1. Teil. Dâr al-Farâbî, Beirut, 1988, S. 576
12. a.a.O. S. 513
13. Dr. M. Âbid al-Djâbirî: Die Struktur..., S. 364
14. Das Gebet ist nachlesbar bei Xidir Silemân ..., S. 139
15. Dr. M. Âbid al-Djâbirî: Die Entstehung..., S. 278
16. a.a.O. S. 207
17. Husain Muruwwa: Materielle Tendenzen... 2. Teil, S. 222
18. a.a.O. S.608

19. Abd ar-Razzâq al-Hasanî: Die Yeziden in Vergangenheit und Gegenwart (arab.). 7. Aufl., Bagdad 1980, S. 22
20. Philip G. Kreyenbroek: Yezidism. Its background, observances and textual tradition. The Edwin Mellen Press, USA, 1995, S. 46 u. 52
21. Abd ar-Razzâq al-Hasanî: Die Yeziden..., S. 59
22. Husain Muruwwa: Materielle Tendenzen... 2. Teil, S. 457
23. Krisztina Kehl-Bodrogi: Die Kizilbas-Aleviten. Untersuchungen über eine esoterische Glaubensg. in Anatolien. IU Bd. 126, Klaus Schwarz Verlag 1988 S. 151
24. a.a.O. S. 185
25. a.a.O. S. 222

Laliş - Warê bav û kalan Pîr Xidir Silêman

Piraniya nivîskarên, ku li ser Êzîdiyan nivîsandine, geliyê Lalişê jî anîne ser ziman. Gotine, ku ev gelfî li cem Êzîdiyan pîrozîrîn cih e, jiber ku Laliş cî û warê bêtirîn xas û babçakên wan e û wekî din jî herdu kaniyên pîroz „Kaniya Spî“ û „Kaniya Zimzim“ li wir diherikin. Hindek jî wan nivîskaran pesnê xweşbûn û delalbûna vî gelfî dane û li er bayê wî yê hênîk û dar û deviyên wî nivîsandine. Lê belê bi kurtî li ser qub û avaniyên wî hatiye nivîsandin. Hinekan giraniya nivîsarên xwe berdane ser fermanên dijwar, yên li herêma Lalişê hatine serê Êzîdiyan. Beşekî jî wan nivîskar û lêkolînanên rohilatê baweriya xwe li ser dîroka Laliş û xwediyê wê dane. Li vir bîr û baweriyê wan hev nedigirtin û ne weke hev bûn. Bê çawa bîr û baweriyên wan li

ser kevnarbûna Lalişê ne weke hev in, wisa jî di peydabûn û çavkaniya Êzîdîtiyê publikasyon û weşanên wan li hevkefî ne. Wisa diyar e, ku wan ne lêkolîneke baş lêkirine, anjî mebesta wan jî vê yekê ew bû, ku Êzîdîtiyê bê qîmet û bê rûmet bikin. Lê belê me di pêşgotina pirtûka xwe „Êzîdiyatî“ yê de ev tişt baş aniye ser ziman. Di vir de ew ketine pir şaşitiyan.

Li gor dîtina me pewist e, çi mirovê li ser ola Êzîdîtiyê tişteki binivîsîne, tişteki jî li ser dîroka avabûna Lalişa Nûranî bizanibe.

**Ji me gişkan re diyar e, ku
xelekên zincîra dîroka Lalişê
jî hinda ne û dîtîna û
bihevexistina wan pîr zor e.**

Erê çend hevok li ser Lalişê di dîrokê de hatine nivîsandin, lê

belê ew jî ji dema Şixadî ve ne û ew pir kêr in û kurtiyên wan hene. Lê jiber ku Laliş jî berê de û heya îro jî cî û perestgeha Êzîdiyan e û her wiha ew ciyê xasên me bû û dîrok bi xwîna xwe nivîsandibû pir rojnamevan û dîrokvanan qesta wê dikirin, çaxê bixwastina li ser Êzîdiyan binivîsîn.

Heke em li ser hemû beşên bi dîroka Laliş ve girêdayî binivîsin û hemû xasên li wir binin ser ziman dê pirtûkeke serbixwe jê çêbibe. Bêtir jî 150 xasên Êzîdiyan li Lalişê mane û li wir hatine veşartin. Û heke em bingeha peydabûna Lalişê derxînin, pewist e, ne bi tenê ji dema Şixadî û vir de bidine ber çavan. Her em dixwazin, ku Laliş berî Şixadî û êla wî û biraziyê wî ava bû. Her dar û bereke Lalişê dîrok nivîsiye û nîşan dide, bê çend ferman û talankirin bi ser Laliş û Êzîdiyan ve hatine. Jiber vê yekê em dê çend xalan ji rewşên bîrên xwe re zelal bikin.

Naverok

1. Navê Lalişê di warê ziman de jî ku hatiye?
2. Laliş û pîroziya wê di mîtolojîya Êzîdiyan de.
3. Xwedanê Lalişê kî bû?
4. Laliş di nava stran û helbestên hozan û helbestvanên Kurd de.
5. Çend biserhatin û fermanên ku li Lalişê çêbûne.

Navê Lalişê jî ku tê?

Min ev gotin (bêje, peyv) û bingeha wê di tu ferhengên zimanan de nedîtibû, ne di ferhengên kurdî û farisî de û ne jî di ferhengên erebî de. Her digotin, ku Laliş gundeke li herêma bajarê Mûsilê yanî Nine-wa ye, ziyaret û perestgeha Şixadî yê kurê Misafir bû û li cem Êzîdiyan pir pîroz e.

Lê belê hinek çaran jî baweriyên din berguhî min bûne. Weke van zelalkirinên jêrîn:

- Laliş gotineke Kurdî ye û jî dû beşan hatiye avakirin: Ji “la” û jî “laş”. Beşê pêşî mane xwe „cî” anjî “li cem” e. Beşê din mane xwe „laş” e. Heke em herdu beşan bighînin hev, hingê dibe “ciyê laş”. Argûmentên van kesên vî tiştî dibêjin vê yekê ye, jiber ku laşê Şixadî li wir e.

- Hinekî din dibêjin, ku Laliş rastiya wê jî Lal, yanî mirovê nikaribe biaxive, bê zar û zimann be, û jî hiş(raman) hatiye. Ev jî dibêjin: “Jiber ku Laliş ciyekî pîroz e, pêwist e, çi mirovê bikeve sinorê wê bêdeng be. Weke çaxê mirovek jî mirovekî din re bibêje: ‘Tu lal û hiş be!’ ”.

Her çiqas ku ez pir rûmetê didim ramanên van mirovan jî, lê belê ev zelalkirinên wan bêbingeh in û wan jî cem xwe derxistine. Di Qewlek jî qewlên Êzîdiyan de navê Laliş bi vî rengî hatiye gotin:

Qewl

„Erd mabû bihitî
Hidûdekî xwedidî
Got: „Ezîzê min, erd bê wê surê natebitî.”

Badî çil salî bi hijmar e
Erdê bi xwe re negirt hişare
Heya Laliş di nav de nehate xware.

Laliş ku dihatê
Li erdê şîn dibû nebate
Pê dizeyînî çiqas kinyate.

Li vir Laliş tê surr û hevên

Pîroziya Lalişê di mîtolojîya Êzîdiyan de

Erê rast e, Laliş perestgeheke Êzîdiyan e û nivîskar û dîrokvanan ev tişt anîne ser ziman, lê çima û jiber çi Laliş pîroz e? Ji me re

gerîng e, ku em li pey vê pirsê bikevin. Qewlê Zebûnî Meksûr bi rengekî zelal Laliş anîye ser ziman:

Qewlê Zebûnî Meksûr

„Erd mabû bihitî
Hidûdekî xwedidî
Got: „Ezîzê min erd bê wê surê natebitî.”

Badî çil salî bi hijmar e
Erdê bi xwe re negirt heşare
Heya Laliş di nav de nehate xware.

Laliş ku dihatê
Li erdê şîn dibû nebate
Pê dizeyînî çiqas kinyate.

Ku kinyat pê dizeyînî
Çar qismet tşk hincînî
Ax û av û ba û agirîn
Qalibê Adem Pêxember jê nijînî.
û hwd.

Ji ber pîroziya Lalişê navê wê di qewl û diwayên me de tê gotin. Sedem jî ew e, ku diwa û nivêjen me dê bèn qebûlkin û bi cî bibin, çaxê navê Lalişa Nûranî were gotin. Hêvî û bendewariyên mirovan bi cî dibin. Her wisa jî Êzîdî her sal havînê mastê xwe û hevîrtirşê nanê xwe bi ava Kaniya Spî çêdikin.

Îman e bi çî nîşan e
Berî ne erd hebû ne jî ezmane
Ne çiya hebû ne sikane
Ne mij hebû ne dixane.

Rê hebû, terîqet e
Îman hebû, marîfet e
Wê rojê Kaniya Sipî ji bo çendî mêran kiribû qublete.

Her wiha di bawerîya me de çaxê mirovek bimre û jî jiyane here, rihê wî dibine Geliyê Lalişê, nav Sûka Marîfetê û hesab jî wî/wê tê xwestin. Heya birîna dar û deviyên li dora Lalişê û yên di

Geliyê Lalişê de guneh ye û heram e. Helbet Laliş pîroz û bi nav û deng bû, lewma Şîxadî jî ji Şamêhat û xwe lê girt.

Hey can e û hey can e
Ew Siltanê mêran e
Şîxadî jî Şamêdihate
Li Lalişê dikir xebate.

Xwedanê Lalişê kî bû?

Berî hatina Şîxadî min navê Laliş di tu pirtûk û weşanên wê demê de ne dîtibû. Dibe, ku navê Laliş piştî diyarbûna Şîxadî yê Hekarî di hinek pirtûkan de peydabû. Piştî Şîxadî bi sed sal û dused sal kit kit nivîskarên rohilatê weke Ibn Esîr, Ibn Xelean, Abû Fida, Hafîz Zeheb, Ibn Werdî, Meqrîzî, Yafî û Şe'ranî çend tişt li ser Laliş û Şîxadî û Êzîdîtiyê nivîsandin.

Lê belê dîtînen van dîrokvan û lêkolînanên rohilatê gişt nêzîkî hev bûn. Bi taybetî baweriya wan li ser Şîxadî yê Hekarî ew bû, ku ew jî Şamêyanî Balbek, jî Beytil Far, bi Kurdî: Gundê Kunemişkê hatiye Lalişê û pir Kurdên Êzîdî li xwe civandiye û Laliş jî xwe re xiste weke perestgehê. Emrê wî gihişte nêzîkî 90 salî. Geliyê Lalişê hêja bi navê Şîxadî yê Hekarî tê binavkirin. (557)

Di destpêka sedsala 20. de dîrokvan û lêgerên kevnariyê rastî nivîsînekê bi zimanê Keldanî hatin. Di wê nivîsînê de nivîskar dide xuyakirin, ku Laliş berî dema Şîxadî dêrek jî dêrên xaçperestan bû. Ev pirtûk jî bi destê Keşe Ram Îşo hatiye nivîsîn. Ew jî mirovekî xaçperest bû. Wî digot, ku ev dêr piştî Îsa di sedsala 7. de hatiye avakirin û Êzîdiyan bi serokatiya Şîxadî bi kotek û zorê ji xaçperestan standin. (855)

Helbestvan û nivîskar Ibn Mûqadam, yê ku di dêra Erbilê de di çerxa sedsala 15. de Keşe bû, di

helbesteke xwe ya olî de dibêje, ku Laliş dêra wan bû, heya dema Şîxadî di sala 616. de diyar bû û bi darê zorê jî wan stand. Heke em nivîsandinên van herdu c iwanmêran baş zclal bikin û

Lalişa Nûranî - Navenda ola Êzîdiyan

wêne: Xêrî Xetari

tozekê baş û hûr lê çavdêrî deynin, em dê bibînin, ku çerx û demên nivîsînê, pir li hevketî ne û hevdu nagirin. Ez dipirsim: „Dê çawa Şîxadî miribû û çûbû dilovaniyê û di eynî çax de dêra wan jî wan bistûne?“

Li gor gotinên wan Şîxadî nêzîkî 60 salî piştî mirina xwe ev dêr jî wan standiye û Laliş avakir. Heke mebesta wan ew e, ku Şîxadî II. bû, yê dêra wan jî wan stand, ew jî ne rast e, jiber kû em dizanin, Şîxadî destpêka sedsala 6 (şeşan) de hatiye Lalişê. Hingê Laliş avakirî bû û Êzîdîtiyê tede hebûn.

Mizeferê Erbilî dibêje, ku wî bi xwe Şîxadî li bajarê Mûsilê dîtibû, çaxê ku dixwast here Lalişê. Piştî mirina Şîxadî I. biraziyê wî Şêx Berkat ciyê wî girtiye û bû şêxê Êzîdiyan.

Piştî wî Şîxadî yê II. û Şêxsin li Lalişa Nûranî ci girtin. Şêxsin di sala 644 de bi destên serekbajarê Mûsilê, Bedredîn Lûlû, bi bêbextî hate kuştin.

Nivîskarê xaçperest Corc Hebîb,

her ew dîrokvanekî pêbawer e, di pirtûka xwe de, ya ku li ser Êzîdiyan nivîsibû, dibêje, ku tu car ne rast e, çaxê em bibêjin Laliş dêra xaçperestan bû. Ew dibêje, ku Laliş berî Xaçperesiye ava bû

û perestgehê jî perestgehên Rojperestan yanî Mîtrayiyê bû. Ew bê guman û bê dilxirabî û bi rastiya Xwedê Mal-Agireke rojperestan bû. Êzîdiyên wê demê paşhatiyê anjî şunwarên rojperestan in. Heya îro jî em şêxims weke nîşana Ezdayê pak li ezmên dibînin. Qewlê Şîxadî yê bê qedar û di pir caran de vî tiştî tîne ser ziman. Li ser dîwarên Lalişa Nûranî hêjî nîşanên şêximsê mefera me Êzîdiyan û sembolên Mîtrayîyan weke niqîşan hene. Tesbîteke her mestir jî heye, ku Lalişa Nûranî ciyê me bû û jî çîroka dêrê re tu bingeh tune.

Nivîskar Corc Hebîb li dereke din dibêje: “Yaqûbê Hemewî di pirtûka xwe „Mû`cam El-Bûldan“ de dibêje, ku gotina şêx, gotîneke Erbilî ye û di dema Şîxadî de derketiye, lê belê ew ciyê îro Laliş li ser e û li ser ava ye, jê re digotin Êzîda. Ev jî peyveke Mîtrayî ye”. Ez bi xwe vê baweriya nivîskar Corc Hebîb pir nêzîkî rastiye dibînim. Em hêja û heya îro jî ciyê Lalişa Nûranî bi “

Ciyê Êzîdxanê” bi nav dikin. Her wiha ez baweriyên nivîskarên ereb Demlûcî û Hisênî jî di derheqa pirsgirêka Xwediyê Lalişê û avabûna wê de qebûl dikim.

Mirov dikare bibêje, ku Lalişa Nûranî keleheke pir asê bû û perestgeheke Mîtrayiyê bû.

Dibe, ku di demekê de Aşûriyan jî ev keleha asê ji xwe re xistibin ciyê şerên xwe û piş pê kiribin. Ya rastî û dirist ev e, ku xaçperestan Laliş ji me standibûn û ji xwe re xistibûn dêr û ne me ji wan bi darê zorê standiye û piştî barkirina wan ji wir demekê vale û bê kes mabe. Çaxê Şîxadî yê hatibû Lalişa Nûranî û xwe lê girtibû, wî dizanibû, ku ew li cî û warê bav û kalê bû. Qewlbêj, feqîr, pîr û dunavên me eynî vî tiştî dibêjin.

Lêkolîvanê ola Êzîdîtiyê mirîdê min Şewqî Şemo Îsa dibêje, ku di civateke olî de ev tişt ji Pêşîmam Hesên, Pêşîmamê welatê Xaltan, ji gundê Dûşayê, pirs kir.

Pirs jî bi vî şeweyî hatibû kirin: „Bavê Pêşîmam! Çima di Qewlê Şîxadî yê de gotinên Hena û Berhena hatine, ez tê nagijim, ku ev tén çi manê?” Bersiva wî zelalbûnek li vê pirsgirêkê kir û bingeha wê ronahî kir. Wî got: “Dema Şîxadî hate Lalişê, Laliş avabû û xaçperestan ji xwe re xistibûn dêr. Metranê li ber wê dêrê, bê guneh, navê xwe Mar Yûhana bû. Şîxadî jê re digot, ‘ku ew mecbûr in, ji ciyê bav û kalên wî derkevin’, jiber ku Laliş ya me ye û ew bixwe jî dizanin. Şîxadîyê sê caran vê gotinê lê vedgerîne û jê re dibêje, pewist e, ‘ku ew pêşî dîroka cî bizanibin û ji nû vê li Lalişê bimînin asê’. Qewlbêj, dunav û rûspiyên me

wiha dibêjin, ku Mar Yûhana bi rastiya avabûna Laliş û kî xwediyê wê ye dizanibû. Wî di cî de amadekirina xwe diyar kir, ku ew dê Lalişê berdîn, lê ji bo bîranîna mabûna wan li wî cihî pewest e, ew di qewlekî de werin ser ziman.

Dibêjin, ku Şîxadî yê soz bi wan re dabû û soza xwe jî bi cî anîbû , lewma navê Hena û Berhena di nav Qewlên Şîxadî yê de hene.”

Pir gotin û nivîsandinên bi tîpên kevn yên bizmarî li ser dîwarê Lalişa Nûranî hebûn. Ji tîrsa lêkolîvanên Ewropayê piraniya van nivîsandinan jê birin. Li kolanê Lalişê heja jî hinek nivîsîn bi zimanê bizmarî (nîvîsa bizmarî) hene.

Jiber van sedemên hat gotin û jiber hebûna sembol û neqşên Mîtrayîyan li ser deriyê Lalişa Nûranî ez dikarim bibêjim:

Laliş ji berê de, berî hatina Krîstos (Îsa), perestgeheke Mîtrayîzmê bû û Mala Êzîdîyan bû.

Dibe, weke ku carek din jî di vê gotarê de hatiye gotin, ku Laliş jiber ciyê xwe yê asê û stratejîk ketibe destên Asûriyan. Ne dîr e, ku di dema Sasaniyan de Zerdeştîyan jî ew xistibin weke navendekê ji xwe re. Her wiha xaçperest jî ketine Lalişê û ji destên me deranîbin. Li dawiyê Şîxadî yê diyar bû û ciyê bav û kalên xwe dîsa girt û ava kir. Dîndarên Êzîdîyan heya îro jî dibêjin, ku Lalişa Nûranî her û tim ciyê bav û kalên wan bû, xaçperestan ji me standibû û heya dema Mar Yûhana di destên wan de mabû. Şîxadî hat û bi şeweyekî aşî bawerîya Mar Yûhana pê anîbû, ku Laliş ciyê Êzîdîyan e û pir nişan û delîl hene.

Wiha diyar e, ku xaçperestan bi serokatiya Mar Yûhana ev rastî dizanibûn ji bo vê yekê jî wan Laliş bi bédengî dabûn Êzîdîyan.

Bi kurtî

Laliş bê şik perestgeheke Kurdên Êzîdî bû. Pir xir, cir û biserhatinên dijwar bi ser ve hatine, lê belê her pîroziya wê berdewam kir û avakirî ma.

Şîxadî yê Hekarî rêberê ola me, qencyeke hew tê jibîrkirin bi me Kurdan û bi ola me ya kevnar kir.

Heke Şîxadî yê ev toza li ser rûpelên dîroka gelê me hilnanîbûna, dê hindakirin û qelandin para me bûya û çira me dê hin bi hin bitemirya.

Laliş di nava stran û helbestên hozan û helbestvanên Kurd de

Jiber pîrozbûna vî cihî helbestvan, olperest û xasên me Êzîdîyên Kurd pir helbest, qewl û gotinên xweş li ser Laliş û Geliyê Lalişê belav kirin. Qewl her bi zimanê kurdî yê şêrîn bûn û helbest geh bi zimanê kurdî geh jî bi zimanê erebî bûn.

Şêx Zendîn nebiyê Şêx Hesên çend helbest li ser eşq û bêrîkirina xwe ji Lalişê re weşandin Melayê Cizîrî di helbestekê de dibêje:

Îro mela ser û pî lew tède bûme atîş
Min dît seher xereman ne yî şekir e, şêrîn e meş
Dil gešta mi ji dêrê ye, naçim kenîsteyê qet
Mihrab wê bi min re were biçine Laliş.

Helbestvan Tîrêj Ebdilrehman Dure û Edîb Çêlkî, Laliş di helbestên xwe de anîne ser ziman.

Çend biserhatin û fermanên ku li Lalişê çêbûne

Serekbajarê Mûsil, Bedredîn Lûlû, êrîş bire ser Lalişê û Êzîdiyan. Wî nemerdî gora Şîxadî yê vekir û li ber çavên Êzîdiyan şewitand. Wekî din jî wî Êzîdî bê qedar êsîr kirin û avêt binê zindanên bajarê Mûsilê û pir ji kuştin. Dîrok dibêje, ku wî bêrûmetî nêzîkî sed mêr, mêrxas û serekêlên Êzîdiyan bi şeweyekî hovîrî kuştin û laşên wan xweşmêran bi daran ve vekir. Ji bo çavên Êzîdiyan bişkêne û wan bi zorê misilman bike, rabû laşê Mirê wan perçe perçe kir û bi deriyê bajarê Mûsil ve kir.

Di sala 817 de, weke ku di pirtûka „El-Silûk li marîfet diwel el milûk“ ya nivîskar Meqrîzî de hatiye nivîsîn, li çiyayê Hekarî li welatê Kurdan, li Lalişê Mela Yûsif Helwan şafiî destûra kuştina Êzîdiyan yanî Fetwa dabû û dîsa gora (mezêlê) Şîxadî vekir û hestiyên mabûn şewitandin. Hinek mîrên Kurdan bi leşkerekî pir giran êrîş berdane ser çiyê Êzîdiyan, Laliş, quba Şîxadî hilweşandin, bê qedar ji gelê Şîxadî kuştin û welatê wan talan kirin.

Êzîdiyan dîsa quba Şîxadî yê avakirin. Ev bitenê hinek ji ferman û wêrankirinên bi ser Laliş ve hatine. Yek tişt pewist e, em tucar ji bîr nekin, ku Misilmanan

Laliş ji destên me deranîn û xistin Medresa Îslamî. Lê her Êzîdiyan scrên xwe ji wan nemerdan re netewandin û her Lalişa xwe bi xwîna xwe parastin.

Bê hejmar ferman hatine ser Êzîdiyan û heke em gişkan binivîsin, dê pirtûkeke mezin jê derkeve. Laliş dê her bimîne gula geş di Kurdistanê de.

Salek derbas nabe, ku rojna-mevan, nivîskar û dîrokvan û mirovên din nayêne Lalişê. Nivîskar Hesenî di pirtûka xwe de ya li ser Êzîdiyan nivîsiye di rûpelê 21ê de dibêje: „Cî û devera Laliş lê ye, beşek ji Hekarê ye. Sinorê wê digihîje heya Îranê. Berê ew beşek ji wilayeta Mûsilê bû. Osmanîyan ev dever xistine welatekî serbi-xwe.

Paşî ew kirin beşek ji welatê Wanê. Sinorê wê ji aliyê rohilatê ve Îran bû, ji aliyê rohavayê Sêrt bû, ji bakûr ve Mûsil bû, Welatê Xaltan.

Girîng e, ez bibêjim, ku min ev lêkolîna li ser Lalişê bi zimanê Erebi di kovara „Laliş“, Sal: 1993, Hejmar: 1, Dihok, belav kiribû. Her me dît, ku ev gotar çiqas ferze ji bo naskirina ol û dîroka Êzîdiyan jiber vê yekê me gotar wergerand zimanê kurdî.

Çavkanî

1. Xidir Silêman û Xelîl Cindî, Êzîdyatî, Bexda, 1979
2. Xidir Silêman, Gundayetî, Bexda, 1985
3. Ebdilrezaq Hisênî, El-Êzîdiya, 1985
4. Sedîq Demlûcî, El-Êzîdiya
5. Corc Hebîb, El-Êzîdiya beqaya dîn qedîm, Bexda, 1978
6. Dîwana Melê Cizîrî
7. Dîwana Ebdilrehman Dure

Kanî û Hewdân avê li Lalişa Nûrî

Kaniya Sibî
Kaniya Zozzi
Kaniya Kurani
Kaniya Bîçûk

- A) Sûka marî
- B) Dîwâr (Sûgana)
- C) Rûnîstina Melik Ferxêdîn
- D) Rûnîstina Şîxadî
- E) Kolana Sityaês
- F) Gîzra Qol

- G) Mela Reşkirîna Xerqan
- H) Mela Kirîna Xerqan
- I) Merska Kewatir
- J) Merska Selat
- K) Merska Zeytûnan
- L) Xana Zî
- M) Mela Firê
- N) Çiyayê Mis
- O) Çiyayê Ere
- P) Çiyayê Hîz
- Q) Çiyayê Mis

Die Geschichte des Religionszentrums Lalish

Khidr S. Khalil

Der Ort Lalish findet in den meisten Abhandlungen über das Yezidentum Beachtung. Sehr oft wird von Autoren herausgestellt, daß Lalish der wohl heiligste Ort bei den Yeziden ist und begründen diese besondere Bedeutung mit der Tatsache, daß Lalish die Rezidenz von vielen yezidischen Persönlichkeiten und Heiligen war und immer noch ist. Außerdem fließen in Lalish die zwei wichtigsten heiligen Wasserquellen, nämlich "Die weiße Quelle" (Kaniya Sipî) und die "Zimzim-Quelle" (Kaniya Zimzim).

Einige der Schriftsteller über das Yezidentum heben besonders die Schönheit und Einzigartigkeit dieses Ortes hervor, beschreiben die schöne umliegende Natur mit den erfrischenden Winden und der hervorragenden Vegetation. Jedoch wird in diesen Texten nur wenig über die dort vorherrschende spezielle Architektur, insbesondere den kegelförmigen Türmen erzählt.

Einige haben den Schwerpunkt Ihrer Beschreibungen auf die Verfolgungen und Pogrome der Yeziden im Lalish-Gebiet gesetzt. Diese Autoren haben sich in diesem Zusammenhang auch mit der Geschichte von Lalish auseinandergesetzt. Bei diesem Thema zeigt sich, daß die Autoren unterschiedliche Aussagen über die Geschichte von Lalish treffen. Die unterschiedlichen Interpretationen und Ausarbeitungen über die Geschichte Lalish's sind bezeichnend für die unterschiedlichen Darstellungen des Yezidentums von Autoren aus dem Morgenland (Orient). Bei diesem

Thema wird deutlich, daß viele Autoren meiner Ansicht nach nur selten an einer ernsthaften wissenschaftlichen Auseinandersetzung mit dem Yezidentum bemüht waren und einige sogar bewußt Unwahrheiten veröffentlichten, um dem Yezidentum ein falsches, dessen nicht würdigen Bildes zu verleihen.

Für jeden, der sich wissenschaftlich mit dem Yezidentum befassen will, ist es unerlässlich, Kenntnisse über die Entstehungsgeschichte des heiligen Ortes Lalish zu haben. Die Auseinandersetzung mit Lalish macht deutlich, daß vieles noch unerforscht ist, wie auch viele andere Aspekte im Yezidentum.

Es bedarf noch intensivster Forschungsarbeit bis sich die uns wie verstreute Puzzleteile vorliegenden Erkenntnisse über Lalish zu einem richtigen Bild zusammenfügen lassen.

Die wenigen Abhandlungen über Lalish sind nach der Zeit des yezidischen Reformators Sheikh-Adi erschienen und sind überwiegend sehr oberflächlich bzw. fehlerhaft.

Das Interesse vieler Historiker an Lalish erklärt sich damit, daß es seit jeher das religiöse Zentrum und die theologische Quelle der Yeziden ist. In Lalish sind viele yezidische Heilige erschienen, das Grabmal von Sheikh-Adi wird in seinen Gemäuern beherbergt, und die Geschichte von Lalish ist mit dem Blut der verfolgten Yeziden getränkt.

Eine vollständige Betrachtung der

facettenreichen Geschichte Lalish's würde den Rahmen einer Zeitschrift sicherlich sprengen. Allein die Zahl der Heiligen, die in Lalish erschienen und ihre letzte Ruhestätte gefunden haben beträgt mehr als 150.

Bei einer Abhandlung über Lalish darf sich die Sicht nicht nur auf die Zeit nach Sheikh-Adi beschränken. Schließlich gilt es als erwiesen, daß Lalish vor Sheikh-Adi existierte, auch wenn dies von einigen wenigen Schriftstellern bezweifelt wird.

Im folgenden werde ich einige grundsätzliche Punkte näher erläutern:

1. Die Herkunft und Bedeutung des Wortes Lalish
2. Die mythologische und religiöse Bedeutung von Lalish
3. Die Herrscher über Lalish
4. Besetzungen und Pogrome in Lalish

Die Herkunft und Bedeutung des Wortes Lalish

Das Wort Lalish wird nach meinen Erkenntnissen weder in kurdischen noch in arabischen Wörterbüchern erwähnt. Es sind mir jedoch einige unterschiedliche mündliche Interpretationen bekannt, die ich nachfolgend nennen möchte:

- Das Wort Lalish ist kurdischer Herkunft und setzt sich aus zwei Wörtern zusammen: "La", der Ort und "Lasch", die Leiche, zusammen: der Ort der Leiche. Vertreter dieser Übersetzung begründen Ihre Interpretation damit, daß sich in Lalish u.a. das Grabmal von Sheikh-Adi befindet.

- Eine andere Interpretation besagt, daß Lalish aus den Wörtern "Lal" - Stumm und "Hisch", Bewußtsein gebildet wurde. Da

Lalish ein heiliger Ort ist, verhalten sich die Menschen beim Eintritt sehr ruhig und geben kein Wort von sich. Es gilt die Regel, daß man sich stumm und bedächtig in Lalish zu verhalten habe.

Auch wenn die vorgenannten Interpretationen in Ihren Aussagen über Lalish zutreffend sind, entbehren sie sich einer wissenschaftlichen und damit richtigen Entschlüsselung des Geheimnisses dieses Wortes.

Wie vieles im Yezidentum, läßt sich auch der Ursprung des Wortes Lalish aus einem religiösen Qewl (religiösen Gedichte, Erzählungen und Lobhymnen) ableiten, indem Lalish als Synonym für Wachstum und Fruchtbarkeit verwendet wird.

Die mythologische und religiöse Bedeutung von Lalish

Im nachfolgenden möchte ich erklären, warum Lalish die Stellung als religiöses Zentrum der Yeziden erlangt hat und welche Bedeutung von Lalish ausgeht. Im Qewl "Zebunî Meksûr" sind einige sehr wichtige Informationen hierzu enthalten:

Die Erde bebte vor Schrecken, sie ahnte, daß auch für sie Grenzen gesetzt worden sind. Oh Allmächtiger! Die Erde kann ohne den geheimen Sinn nicht zur Ruhe kommen.

Auch nach 40 Jahren war die Erde immer noch unruhig und instabil. Sie erlangte erst dann ihre Stabilität, als Lalish auf sie niederkam.

Als Lalish dann vervollständigt wurde, wuchsen die Pflanzen, die dann die Lebensgrundlage für alle Geschöpfe lieferten.

Als die Lebewesen die Erde bewohnen wollten, waren vier Elemente notwendig. Diese sind die vier Lebens Elemente Erde, Wasser, Luft und Feuer. Aus diesen vier Lebens Elementen wurde dann der erste Mensch und Prophet Adam gestaltet, geformt und geschaffen.

Die herausragende religiöse Bedeutung von Lalish erklärt, daß es in vielen Qewl und Gebeten erwähnt wird.

Die Yeziden glauben, daß die Gebete erst dann von Gott erhört werden, wenn der Name des heiligen Ortes Lalish erwähnt wird. Aus diesem Grunde verwenden die Yeziden jährlich einmal das Wasser der heiligen Quelle (Kaniya Sipî), um Sauer Teig für das Brotbacken und Joghurt zu erzeugen.

In der yezidischen Mythologie gibt es die Vorstellung, daß nach dem Ableben eines Yeziden seine Seele in Lalish am Schauplatz der Erkenntnis (Sûka Marîfetê) Rechenschaft ablegt.

Die Verletzung und Verunreinigung der umliegenden Natur von Lalish wird als Sünde betrachtet und ist strengstens untersagt.

Die Herrscher über Lalish

Vor der Erscheinung Sheikh-Adi's (1074-1162) wird der Name Lalish in der Literatur nicht erwähnt. Es ist daher anzunehmen, daß erst mit Sheikh-Adi der Name Lalish in die Literatur eingegangen ist. Für die These spricht auch, daß der Ort Lalish von vielen als der Tempel Sheikh-Adi's bezeichnet wird. Einige Jahrhunderte nach Sheikh-Adi wurde die Geschichte des Yezidentums, der Lebenslauf Sheikh-Adis und die Entstehung Lalish's von einigen nahöstlichen Orientalisten wie

Ibn Asir, Ibn Khalkan, Abu Fida, Hafis Zeheb, Ibn Werda, Mekrisi, Yafi und Scherani näher beschrieben. Die Meinungen wichen kaum von einander ab, insbesondere die Meinung über die Herkunft des Reformators Sheikh-Adi. Hier sind sich alle einig, daß er aus dem Gebiet Großsyrien und genauer aus der Ortschaft Beyt El-Far in Balbek (Bilad El-Scham) stammt und nach Lalish auswanderte. Viele Yeziden versammelten sich um ihn und betrachteten ihn als Hoffnungsträger und Retter der vom Untergang bedrohten Religionsgemeinschaft. Er wurde ca. 90 Jahre alt und Lalish wurde nach ihm benannt.

Lalish - Das religiöse Zentrum der Yeziden Foto: G. Prieß

Anfang des 20. Jahrhunderts entdeckten Archäologen und Historiker eine Tontafel mit kaldäischer Schrift. Aus dieser Tafel ist zu entnehmen, daß Lalish vor der Zeit Sheikh-Adi's eine christliche Kirche (Kloster) war.

Der Autor dieser Schrift war der christliche Pfarrer Ram Ischo. Nach seinen Forschungen wurde Lalish im siebten Jahrhundert nach Christus errichtet. Unter der Führerschaft von Sheikh-Adi hätten die Yeziden Lalish von den Christen gewaltsam weggenommen. Diese Meinung wurde in der Geschichte auch von weiteren zumeist christlichen Autoren

vertreten und entspricht nicht den geschichtlichen Tatsachen. So wird überwiegend als das Jahr der Eroberung Lalish durch die Yeziden 1222 n. Chr. genannt. Hiernach war Sheikh-Adi aber schon 60 Jahre verstorben. Der christliche Wissenschaftler George Habib, ein anerkannter Historiker, lehnt in seinem Buch über das Yezidentum die Theorie ab, daß Lalish christlichen Ursprung sei. Seinen Erkenntnissen nach ist Lalish noch vor dem Christentum erbaut worden und wurde von den Mithra als Sonnentempel genutzt. Die Yeziden sind die Nachfolger der Mithra. Noch heute sind in den Mauern von Lalish Symbole des Mithra-Kult als Mosaikwerke zu sehen.

Diese Mosaik sind ein Beweis dafür, daß Lalish keineswegs ein christlicher Ort, sondern ein Feuertempel der Sonnenanbeter war.

Die heutigen Yeziden betrachten sich als Nachfahren der Sonnenanbeter. Ihre Religion ist die Fortentwicklung der Religion von der Verherrlichung der vier Lebeselemente über die Feuer- und Sonnen- zur Eingottanbetung. Die zahlreichen Gebete der Yeziden belegen diese Theorie. Die Sonne wird heute noch als sichtbares Zeichen Gottes im Himmel betrachtet.

Aus dem genannten läßt sich schlußfolgern, daß Lalish vor der Zeit Christus ein Tempel der Mithra war und anschließend von den Yeziden bewohnt wurde. Es ist anzunehmen, daß Lalish aufgrund seiner strategisch günstigen Lage in seiner Geschichte von den Assyern besetzt wurde. Die Zarathustrier haben während der Zeit der Sassaniden Lalish zu einer Art Religions-

zentrum gemacht. Auch die Christen haben Lalish den Yeziden weggenommen. Sheikh-Adi konnte jedoch den damaligen Mar (christlicher Geistlicher) Yuhanna überzeugen, daß die Yeziden die rechtmäßigen Eigentümer von Lalish sind. Er überließ friedlich Lalish den Yeziden. Es wird überliefert, daß er als Bedingung für seine Räumung erklärt habe, daß in einem yezidischen Qawl die Namen der beiden letzten Mönche von Lalish Hena und Berhena erwähnt werden sollten. Diese Bedingung wurde als Würdigung der friedlichen Übergabe von Lalish und der geschichtlich gewachsenen Freundschaft zwischen Yeziden und Christen erfüllt.

Besetzungen und Pogrome in Lalish

In der Geschichte der Yeziden sind viele Pogrome an den Yeziden verübt worden. Lalish als Religionszentrum war sehr oft erstes Angriffsziel der Feinde des Yezidentums.

So wurde Lalish in seiner Geschichte des öfteren Schauplatz unvorstellbarer Greuelthaten an den Yeziden.

Wir wollen hier nur einige exemplarisch erwähnen: Bedredin Lulu, der vom Christentum zum Islam konvertierte Herrscher von Mossul, verübte große Gewalttaten an den Yeziden und schändete mehrmals das Heiligtum Lalish. Damit der Glaube der Yeziden an ihre Religion zerbricht und sie zum Islam überwechseln ermordete er im Jahre 1223 n. Chr. hinterhältig den yezidischen Fürst und Nachfahren Mir Sheikh Hassen und ließ seine zerstückelte Leiche vor die

Tore von Mossul werfen. Zehn Jahre später richtete er bei der Belagerung von Lalish große Schäden am Heiligtum an. Er entweihte das Grab von Sheikh-Adi, indem er es öffnete und die Gebeine Sheikh-Adi's verbrannte. Viele Yeziden mußten aus ihren angestammten Gebieten um Lalish flüchten, eine große Zahl von Yeziden wurde umgebracht bzw. in die Gefängnisse von Mossul verschleppt. Der letzte Wille der Yeziden sollte gebrochen werden, als Bedreddin Lulu ca. einhundert yezidische Persönlichkeiten, Stammesführer und religiöse Würdenträger auf bestialische Weise ermorden ließ und sie zur Abschreckung der Yeziden an Bäumen aufhängte. Einige kurdische Fürsten zerstörten 1396 n. Chr. bei einem großen Feldzug gegen die Yeziden u.a. die kegelförmigen Türme von Lalish. Die Yeziden stellten Lalish jedoch wieder her. Trotz dieser gewaltvollen und vernichtenden Heimsuchungen von Lalish durch überwiegend fundamentalistische Moslems, konnten die Yeziden ihr Heiligtum erhalten. Damit ist Lalish zum Symbol für den ungebrochenen Widerstandswillen der Yeziden geworden.

Übersetzung des Beitrages "Lalisha Nûranî" aus dem Kurdischen von T. Tolan und C. Issa

Quellen

1. Khalil, Khidir S. und Rashow, Dr. Khalil J. Êzîdyatî (Das Yezidentum)
2. Khalil, Khidir S. Gundayetî (Bräuche u. Traditionen d. Yez.)
3. Habib, George, El-Êzîdiya beqaya dîn qedîm
4. Hîseni, Ebdilrezaq, El-Êzîdiya
5. Gesprächsnotizen mit Sediq Demluci
6. Gesprächsnotizen mit Ebdilrehman Dure

Dîroka Mîrgeha Şêxan

Pîr Xidir Silêman

Berî peydabûna Mîrgeha Şêxan, çend Mîrgehên Êzîdiyan din hebûn weke Mîrgeha Dasina Bakûr û Dasina Başûr, ya ku bajarê Dihokê paytexta wê bû. Di pirtûkên dîroka Rohilata Navîn de li ser Mîr Caferê Dasînî û şerên Êzîdiyan bi serokatîya wî xweşmêrî li dijî Mûtesem Bilah, Xelfê dewleta Ebasîyan, di sala 805 piştî Îsa, hatiye nivîsîn. Wî digot, ku Mîrgeha Êzîdiyan li jora bajarê Mûsilê bû. Piştî peydabûna Mîrgeha Şêxan, çend Mîrgehên din jî li cihên din peyda bûn, weke Mîrgeha Mehmûdî û Dimilî û Behrûnî. Nivîskar Enwer Mayî Sebaret di vê derheqê de dibêje: „Li gundê Aşût berî 300 salî Mîrgeha Êzîdiyan bi navê Mîrgeha Bahrûnî hebû.“

Enwer Mayî di rûpelê 11. yê pirtûka xwe de dinivîse: „Dihok paytexta vê Mîrgehê bû ji kevin de û heya sala 1236 piştî Îsa. Vê Mîrgehê demeke dirêj berdewam kir. Mîrgeha Şêxan piştî hilweşandin, kavlbûn û nemabûna vê Mîrgehê peyda bû, ya ku paytexta wê gundê Ba'adrê bû. Li gel ku kêma li ser vê Mîrgehê hatiye nivîsîn, em dizanin ku wê rolekî pir mezin û xuyayî lîstîye“. Mehfûz Ebasî di pirtûka xwe Mîrgeha Behdînan de di derheqa Şêxan û Êzîdiyan ev tişt nivîsiye: „Herêma Şêxan yanî Welatê Şêxan cî û bingeha peydabûna Êzîdiyan e û di dîroka Êzîdiyan de rolekî xuyayî û bilind lîstîye.“ Her wiha Mîrgehên, ku nêzikî vê Mîrgehê bûn, hesabê wê dikirin û jê ditirsiyan anjî newêrabûn kirê (bela) xwe li Êzîdiyan bixin. Ev rewş wisa didomîne, heya ku Mîrê Kor di sala 1832 de piştî Îsa fermana Êzîdiyan radike. Dara Êzîdiyan ya geş hate şkandin.

Sinorên Mîrgeha Şêxan berî vê fermanê ev bûn: Ji çemê Zabê Mezin û heya çemê Xabûr û devera surçiya û digihişte Herîrê û Welatê Şêxan ya niha û çiyayê Meqlûb û devera Silêvaniyê û heya çemê Diclê yanî Ava Mezin û bajarê Dihokê. Êzîdî di vê herêmê de pir xilbebûn.

Mîrê yekemîn, yê Mîrantî li Dihokê kiribû, Mîr Hesenê kurê Mîr Sêvdîn bû. Wî di sala 1486 de hikim kiriye. Di dema Mîr Hesen de Mîrgeha Şêxan kete bin sîbara Mîrgeha Amadiyê de navbera wan pir xweş bû û cihekî xweî layîq li cem Mîrê Amadiyê hebû. Di dema Mîr Simayîl de, Mîrê Amadiyê, dilmaniyek dikeve navbera Mîrê Amadiyê û pismamên wî. Çol Begê Mîrê Şêxan radibe pişgiriya pismamên vî Mîrî dike. Mîr Simayîl jî çaxê keysa wî li Çol Beg tê, wî di koçika axayê Dina de anko ya Kor Nemir Axa di sala 1795 de dike û Xencer Beg di şûna wî de dike Mîr. Lê piştî salekê dîsa Xencer Beg ji Mîrantiyê dixîne û Hesen Beg, kurê Çol Beg li şûna wî dike Mîrê Şêxan.

Mîr Biraîmê Derwêş Adem

Ev mirov bavpirê yanî kalikê pêşiyê Mala Mîrên Şêxan e. Ew jî hevalçerxê Şixadî yê yekemîn e. Wekî ku di Qewlê Şixadî de tê gotin, çawa Mîr Biraîm dibihîze Şixadî ji şamê hatiye Lalişa Nûranî, ew radibe xwe lê digre û qesta wî dike. Wê demê Mîr Biraîm Mîrê welatê Xuresanê bû. Paytexta wî jî Kelha Cerehiyê bû.

Di pirtûka „Qelayed El-Cewahir“ de tê gotin, ku Mîr Biraîm û

çend dewrêş û dîndaran ji Cerehiyê qesta Lalişa Nûranî dikin û hiner û keremetên Şixadî bi çavên xwe dibînin û Şêxantiya wî qebûl dikin. Piştî dilmanî û nebaşî dikeve navbera Şem-saniyan û Mala Adaniyan û ji aliyê din ve jî şer di navbera paşayê Mûsil, Bedredîn Lûlû û Şêx-Sîn û neviyên wî, binemala Mîr Biraîm, Pisê Dewrêş Ademê Qatanî, Mîrantiya Şêxan ji xwe re distînin. Ev malbat heya îro jî Mîrantiya Êzîdiyan dike.

Warên Êzîdiyan

Mîr Elî Beg

Mîr Elî Beg kurê Mîr Hesen Begê kurê Elî Begê Mezin e, kurê Hesen Beg e, kurê Çol Beg e. Li gor gotinên Êzîdiyan ev Mîr, Mîrekî bi xîret û rûmet bû û wî pir xebat ji bo rewşxweşî û serfiraziya Êzîdiyan kiriye. Kar û barên wî, yên bi rûmet û giranbiha diyar û berçav bûn. Ew li dijî mebest û armancên Generalê Osmanîyan, Firiq Paşa radibû û nehişt Êzîdî bibin leşkerên Osmanîyan. Her wisa wî şerê plan, xap û leystikên vî Generalê mêrkuj, yê ku dixwest Êzîdiyan bi darê zorê bixe misilman, xirakir. Jiber vê berxwedana wî jî Osmanîyan wî û Meyan Xatûna

şewirdara wî ji bo 7 salan derader (nefi) kirin bajarê Sêwasê. Ew bi nefikirina xwe û ya Meyan Xatûn razibû, lê ne razî bû, ku Êzîdî leşkeriya Osmaniyan bikin anjî dev ji ola xwe berdîn û bibin misilman.

Piştî ji nefiyê vedigere, wî pir perestgeh û qubên nûjen avadîke. Pêwendiyên xwe li gel Nûrî Paşa, Paşayê Mûsilê, tozekê baş kirin.

Armanca min ji vê gotarê ne kêmkirina Mîrê Êzîdîyan e, lê belê ez dixwazim beşekî ji dîroka vî gelê perşkestî û kêmketî ji xwendevan, welatparêz û rewşenbîrên me re zelal bikim. Lawên Çoloyê Elmemanî di sala 1913 de radibin Elî Beg li ser banê Qesra Ba'edre dikujin û li ciyê wî kurê wî Se'îd Beg, yê emrê wî 12 sal bû, dideynin. Dayîka wî Meyan Xatûn ku 80 sal bêtir emir kirbû, bûbû şewirdara wî.

Dibêjin, ku Mîr Elî Beg pir mal û pere dixist devên karbidestên Osmaniyan ji bo sitara Êzîdîyan.

Çiqas sal wî 400 pêşberiyên zêr didane paşayê Mûsilê û nêzikî 1000 pêşberiyên zêr diyarî ji bo Nûrî Paşa didan. Daxwaziya wî ji Nûrî Paşa ew bû, ku ew pirtûkekê bi diristî û rastî li ser Êzîdîyan binivîse, daku Êzîdî ne weke mirovin bê Xwedê anjî Xwedênenas bêne naskirin. Wekî din jî pêwîst bû, ku di vê pirtûkê de were xuyakirin, ku Êzîdîti oleke dûrî Misilmantiyê ye û oleke serbixwe ye.

Bi vî rengî wî dixwest, ku Êzîdî neçin eskeriya Osmaniyan û Lalişa Nûranî bimîne perestgeha Êzîdîtiyê. Wê demê biryarek hatibû standin, ku Lalişê bikne medreseke ola îslamê. Hingî vî Mîr Alî Begê devê Osmaniyan

tije kir, ji bo ev tiştê li dijî mirovatiyê neçe serî, pir nivîskarên ereban navê wî danibûn "Mîrê Bertîlan".

Mîr Tehsîn Beg

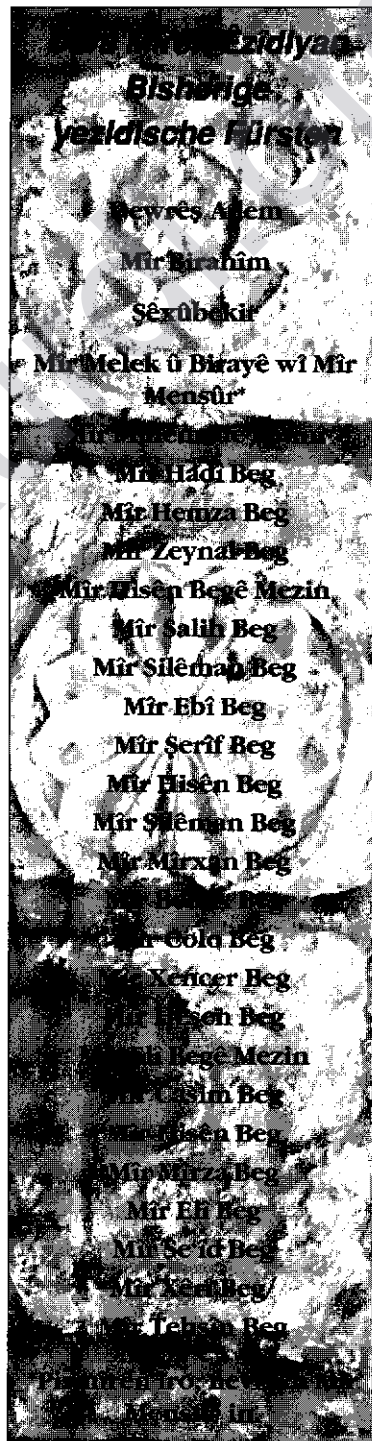
Mîr Tehsîn Beg kurê Se'îd Begê kurê Elî Begê ye. Ew di sala 1931 de li Ba'edre ji dayîka xwe re bûye û di sala 1944 de piştî mirina bavê wî Se'îd Beg Êzîdîyan biryar stand, ku Tehsîn Beg bibe Mîrê Şexan. Lê jiber ku ew 13 salî bû, dapîra wî Dayê Meyan Xatûn bû şîretkara wî.

Mîr Tehsîn Beg heya îro jî di xizmeta ola Êzîdîtiyê û Lalişa Nûranî de ye. Gel bi piraniya xwe jê razî ye, heya em dikarin bibêjin, ku mirovên biyanî jî jê xweş in û ew bi nav û deng e. Ji bo vê kar û barê wî yê pîroz jî pir mirovên çavsor û hindek serekmîrgeh û serekpartî li kuştina wî digiriyan. Tawisî-Melekê wî her û her destên xwe datîne ber û nedihîst û nahêle bê kuştin.

Di destpêka salên 1970 de ew derketibû dervayî welêt, jiber ku zor û zilmiya komara Bexdayê li ser gelê xwe qebûl nekir, lewra jî Komara Bexdayê Mîrek li gor kêfa xwe danibû ciyê wî. Ew jî Bazîd Beg bû. Lê Êzîdîyan Mîrantiya Bazîd qebûl nekir û her piştgiriya Mîr Tehsîn Beg dikirin. Pirs û şewra wî di vê dema teng de bi birayê wî yê jê mestir Xêrî Beg re bû. Di sala 1982 Mîr Tehsîn Beg vedigeriya welêt û pir biryarên hêja û giranbiha standin. Wî qelen pir kêmkir û daxistibû perekî pir hindik.

Mîr Tehsîn Beg xwe tucar ji gelê xwe dûr nexist. Tim di nava wan de bû û xwe ji serdanî û cejnên Êzîdîyan nedihîst. Ev 53 sal e, ku ew Mîrantiya Êzîdîyan dike û em hemû zîdî emrekî dirêj û bê êş û derd jê re bi dil û can dixwazin. Ev lêkolîn min ji ber pirtûka

Şexan û Şexanbegiyê, ya ku min û li ser Şexanîyê di sala 1988 de çapkiribû, nivîsiye. Di hejmara din de em dê li ser hendek Mîrên din binivîsin.

Das Fürstentum der Sheikhs

Khidir S. Khalil

Vor der Bildung des Fürstentums der Sheikhs im 13. Jahrhundert gab es andere yezidische Fürstentümer (Emirate), wie das Fürstentum des Nord- und Süd-Dasins, dessen Hauptstadt Dohuk war. In den Geschichtsbüchern des Nahen Ostens wird von den heldenhaften Kämpfen der Yeziden unter der Führerschaft des yezidischen Fürsten Mir Jafer Dasini (Mir Caferê Dasinî Hesinnemani) gegen den Kalifen der Abassiden Mutassam Billah im Jahre 805 nach Christus berichtet. Weiter wird erzählt, daß das Fürstentum des Mir Cafer sich nördlich von Mossul befand.

Nach der Bildung des Fürstentums der Sheikhs sind weitere Fürstentümer an anderen Orten entstanden, wie z.B. das Fürstentum der Mehmedi, der Dimili und Bahruni. Der Historiker Enwer Mayi Sebaret berichtet in diesem Zusammenhang: "Vor 300 Jahren gab es im Dorf Ashut das yezidische Fürstentum Bahruni." An anderer Stelle schreibt er: "Dohuk war bis zum Jahre 1236 nach Christus die Hauptstadt dieses für eine lange Zeitspanne existierende Fürstentums. Nach dem Zerfall des Fürstentums der Süd-Dasin bildete sich das Fürstentum der Sheikhs, dessen Hauptstadt das Dorf Ba'adre (Ba'adrê) war. Dieses Fürstentum hat in der Geschichte der Yeziden eine große Bedeutung gespielt.

Diese Auffassung wird ebenfalls von dem Historiker Mehfuз Ebsai bestätigt.

Das Fürstentum der Sheikhs genoß aufgrund seiner Stärke einen hohen Respekt bei den umliegenden islamischen Fürsten-

tümern und schützte damit die Yeziden vor Angriffen. Diese Zeit der Stärke der Yeziden wurde im Jahre 1832 durch die Pogrome (1831-1834) des islamischen Kurdenfürsten Mir Muhammad Rewanduzi, auch Mire Kore (Mîrê kor) genannt, endgültig beendet. Durch die Schwächung des Fürstentums der Scheikhs wurde das Selbstbewußtsein der Yeziden erheblich gestört.

Mir Ibrahim Derwesh Adam

Mir Ibrahim Derwesh Adam ist der Stammvater der Familie der yezidischen Oberhäupte. Er war der erste Zeitgenosse Scheikh-Adis. In dem yezidischen Qewl über Scheikh-Adi wird gesagt, daß Mir Ibrahim, nachdem er erfuhr, daß Sheikh-Adi von Großsyrien nach Lalish gegangen ist, zu ihm ging und ihn als religiösen Führer akzeptierte. Zu dieser Zeit war Mir Ibrahim Fürst im Gebiet Khuressan (Xurasan). Sein Hauptsitz befand sich in Kelha Cerehiye.

Nachdem es zu Streitigkeiten zwischen der Familie der Shemsani und der Adani kam und sich der islamische Führer von Mossul Bedreddin Lulu und Sheikh-Sin bekämpfte, übernahmen die Nachfahren von Mir Ibrahim die Führerschaft der Sheikhs und damit der Yeziden. Diese Führung ist bis heute erhalten geblieben.

Mir Ali Beg

Mir Ali Beg war der Sohn von Mir Hussein Beg (Hisên Beg). Nach den Überlieferungen war Mir Ali Beg ein außerordentlich respektierter Führer der Yeziden,

der sehr viel zur Verbesserung der Situation der Yeziden beigetragen hat. Er hat sich gegen die Islamisierungsvorhaben des osmanischen Generals Firiq Pasha zur Wehr gesetzt und die Yeziden davor geschützt, für die Osmanen in den Krieg zu ziehen. Aufgrund seines Widerstandes gegen die Osmanen wurden er und seine Beraterin Meyan Khatoun für sieben Jahre nach Sivas verbannt.

Nachdem er aus der Verbannung zurückkehrte, ließ er sehr viele Burgen und yezidische Türme errichten. Durch hohe Stillhaltezahlung an die Osmanen und Nuri Pasha, den neuen islamischen Herrscher von Mossul, konnte Mir Ali Beg die Yeziden für eine kurze Zeit vor Angriffen schützen. Aufgrund dieser Zahlungen wurde Mir Ali Beg von vielen arabischen Autoren als "Fürst der Schmiergeldzahlungen" bezeichnet.

Er bat um die Erlaubnis, ein Buch über das Yezidentum zu schreiben, mit dem Ziel, daß das Yezidentum ebenfalls als eine eigenständige monotheistische Religion akzeptiert wurde, die nicht mit dem Islam verbunden ist. Er verfolgte damit sein Ziel, daß die Yeziden nicht für die islamischen Osmanen in den Krieg ziehen. Desweiteren gab Mir Ali Beg den Osmanen sehr viel Gold, damit diese das religiöse Zentrum der Yeziden Lalish nicht zu einer Medressa (islamischen Koranschule) umfunktionieren.

Mir Tahsin Beg

Mir Tasin Beg ist 1931 in Ba'adre geboren. Nach dem Tod seines Vaters Mir Said Beg wurde er 1944 als 13-jähriger Oberhaupt der Yeziden. Aufgrund seines jungen Alters wurde er von seiner Großmutter Meyan Khatoun be-

raten. Mir Tahsin Beg genießt aufgrund seines Engagements für sein Volk uneingeschränktes Vertrauen und Respekt. Als Oberhaupt der Yeziden war er des öfteren Zielscheibe von islamischen Fundamentalisten. Aufgrund seiner Kritik an der anti-yezidischen Politik der irakischen Regierung mußte er auf deren mili-

tärischen Druck im Jahre 1970 seine Heimat verlassen und exilierte nach London. Der Irak befahl den Yeziden den regierungstreuen Mir Bazid als Oberhaupt anzuerkennen. Die Mehrheit der Yeziden widersetzte sich jedoch diesem Plan und unterstützte weiterhin Mir Tahsin Beg, der nun von seinem Bruder Mir

Khairy Beg vertreten wurde. Nachdem sich die politische Lage im Irak gegen die Yeziden etwas entspannt hatte, kehrte Mir Tahsin Beg 1982 in den Irak zurück und residiert seitdem in Ba'adre.

Übersetzung des Beitrages "Mîrgeha Şêxan" aus dem Kurdischen von T. Tolan und C. Issa.

80 Jahre Genozid und Vertreibung der Yeziden aus dem Osmanischen Reich

Von Karame Ankosi

In diesem Jahr wird der Genozid und die Vertreibung der Yeziden aus dem Osmanischen Reich 80 Jahre alt. Was sich vor 80 Jahren abspielte, ist das schrecklichste, grausamste und blutigste Blatt in der Geschichte der Anhänger der uralten yezidischen Religion.

Damals haben die Moslems im Nordosten des Osmanischen Reichs auf Befehl der osmanischen Behörden nach dem Völkermord an den Armeniern [1 ½ Millionen Tote, Anm. der Red.] ein unvorstellbares Blutbad bei den Yeziden veranstaltet. Tausende von Yeziden wurden regelrecht hingeschlachtet. Nur ein kleiner Teil konnte sich durch Flucht nach Armenien und Georgien von den moslemischen Truppen retten.

Dieses schwere Verbrechen des Osmanischen Reichs ist von allen vergessen worden - außer den Yeziden. Die Weltöffentlichkeit verschweigt bis heute diese empörenden Fakten der aus religiösen Gründen groß angelegten, planmäßigen Vernichtung und Vertreibung einer großen Volksgruppen. Dieses unsagbare Geschehen findet nicht einmal Einlaß in den Geschichtsbüchern.

Aber das Erinnerungsvermögen der Yeziden bewahrt es auf, wenn es auch sehr lange zurück liegt.

Die Yeziden lebten seit uralten Zeiten in ihrer Heimat, die im Mittelalter von den osmanischen Sultans erobert wurde. Von der Zeit an haben die osmanische Behörden mit Zwangsmaßnahmen immer wieder versucht, ihren moslemischen Glauben den Yeziden aufzuzwingen, um endgültig die Herrschaft über sie zu erhalten. Die Yeziden waren im Osmanischen Reich einer doppelten Unterdrückung ausgesetzt - der religiösen als Yeziden und der nationalen als Kurden. Die Yeziden widersetzten sich standhaft den Assimilierungsbestreben der Osmanen.

Die von Haß gegen die Yeziden entbrannten Führer des Osmanischen Reichs warteten auf einen günstigen Zeitpunkt, um mit den unbeugsamen Yeziden abzurechnen.

Ende des 19. - Anfang des 20. Jahrhunderts wurden während der russisch-türkischen Kriege

mehrere Gebiete des Osmanischen Reichs u.a. Wan, Bajazid, Kars, Suimali, Gebiete in denen hauptsächlich Yeziden lebten, von den russischen Truppen erobert. Die Yeziden wurden der Macht der russischen Militärbehörden unterstellt, die in Bezug auf die Yeziden eine religiöse Toleranz bewiesen und sie unterstützten. Nach der Revolution in Rußland im Jahre 1917 verließ die russische Armee die okkupierten Gebiete. Somit haben die osmanische Truppen erneut das Land der Yeziden unter ihre Macht bekommen und entfachteten gegen den Yeziden einen religiösen Vernichtungsfeldzug.

Die vereinigten osmanischen Truppen überfielen unter der islamische Flagge yezidische Siedlungen: Sie plünderten, zündeten die Häuser an und schlachteten friedliche Einwohner regelrecht ab - Keiner wurde verschont: Alte, Kinder, Kranke, Frauen und Mädchen wurden vergewaltigt und mitgenommen.

Die Konföderation der yezidischen Stämme in Wan-Gebiet organisierten unter Ihren Führer Sukri-Dshangir aga Chatib Mandeki einen bewaffneten Wider-

stand gegen die moslemischen Truppen. Im Verlaufe von einigen Monaten führten die schlecht bewaffneten yezidischen Truppen heroische Kämpfe gegen den zahlenmäßig vielfach überlegenen Regierungstruppen und moslemischen Landwehrmänner. Die Yeziden waren gezwungen, ihre Heimorte zu verlassen um sich von der Verfolgung des grausamen und heimtückischen Feindes zu retten.

Die moslemische Truppen begannen mit einem massenhaften Gemetzel der Flüchtlinge. Die Wege waren voller Leichen gesät. Unter den Flüchtlingen brachen Krankheiten und Hungersnot aus. Nur ein kleiner Teil der Yeziden aus den Gebieten Wan, Bajazid, Karsk und Surnali erreichten den Kaukasus und konnten in Armenien und Georgien eine Unterkunft finden.

Im Gedächtnis der Yeziden bleiben für immer die mutigen Schlachten der Yeziden mit den moslemischen Truppen bei Tschobohli, Ute, Tutak, Tandurak, Awa Rasch, Ramakuli, Sinak, Gridach, Sor, Derdshamad, Alaschgir, Ahbaran u.a. Nachdem der Kaukasus der neu gegründeten Sowjetunion angeschlossen wurde, verloren die yezidischen Flüchtlinge jede Hoffnung, in die Heimat zurückzukehren. Unter der kommunistischen Regierung durften sie den Tag ihrer religiösen und nationalen Tragödie nicht gedenken. Es wurde ihnen untersagt über die Taten, die das Osmanische Reich ihnen zugefügt hatte, zu schreiben oder zu reden.

Dennoch genossen die Yeziden unter der Sowjetunion einen gewissen Schutz vor religiöser Diskriminierung. Nach dem Zerfall der Sowjetunion müssen die Yeziden in Georgien und Arme-

nien wieder als Sündenböcke erhalten. Deshalb geben sie ihre Siedlungen auf und fliehen nach Europa, Amerika und Australien. Die Folgen des vor 80 Jahre an den Yeziden begangenen Unheils sind bis zum heutigen Tage spürbar.

Leider hat in diesen vergangenen 80 Jahren kein Staat und keine internationale Organisation dieses barbarische Verbrechen des nicht geheilt.

Deshalb erinnern wir uns immer wieder an den Genozid und die Vertreibung unserer Vorfahren und appellieren an die demokratischen Gemeinschaften der Welt, die Greuelthaten des Osmanischen Reichs zu verurteilen und den Yeziden zu helfen, ihre religiösen und nationalen Rechte zu bewahren.

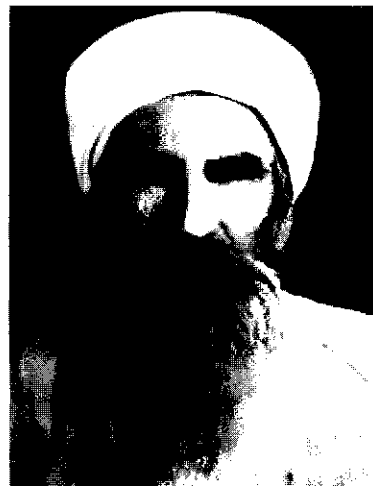
Das Verbrechen des Osmanischen Reichs gegen den Yeziden darf nicht vergessen werden. Die internationale politische Situation von heute gibt die Möglichkeit, die Ereignisse der allgemeinen Trauer und Tragödie der Yeziden zu gedenken.

Deshalb soll ab diesem Jahr ein Gedenktag zu Ehren der unschuldig ermordeten Yeziden „Rosha Hasabe“ festgelegt werden, der immer am 15. Juni von allen Yeziden, wo immer sie auch wohnen, begangen wird.

„Rosha Hasabe“ ist ein Gedenktag von Tausenden von Opfern des Genozid und der Vertreibung der Yeziden aus dem Osmanischen Reich, ein Gedenktag wegen die Ermordung unschuldiger Menschen aufgrund ihrer yezidischen Religionszugehörigkeit, ein Tag des Schutzes und der Erhaltung der uralten religiösen Lehren des Yezidentums, ein Gedenktag der Heimat und des Glaubens an eine gerechte Zukunft!

Berî 20 salan ... Îdo Bavê Şêx

Bi rojekê piştî cimaiya Şixadî û sê rojan berî serjimêra giştî li Îraqê, recîma partiya Ba's biryar dabû, ku Êzîdiyan wekî beşek ji beşên ereban binivîsc. Di roja 14.10.1977an de Extiyarê Mergê, Bavê Şêx Hecî kurê Şêx Simayîl, çû dilovaniyê û ji vê cîhana pir bi xem û kul barkir. Eynî di wan rojan de wî ciwanmêrî pir caran wisa digot: Bila Xwedê rihê min bistîne berî ku ez bibînim, bê çawa ev komara zalim me Êzîdiyan wekî ereb binivîsc û hesab bike. Xem, derd û nexweşiyên vê cîhanê dilê wî yê paqij û tije xêr û bêr û dilovanî guvaşt û birîndar kiribû. Lê wî hindê caran di bin lêvan de rêcîma komara Îraqê bi guneh dikir. Bavê Şêx kiras guhert û çû

Bavê Şêx Hacî lawê Şêx Ismail

dilovaniyê - Xwedê û Tawisî-Melek wî bi rehma xwe şah bikin. Êzîdî ji her alî ve ber bi Ba'dra Mîran ve diçûn, ji bo wî ciwanmêrî bi cî bikin. Pir mirovên din jî hatin, hindê berpîrsiyarê komara Îraqê jî hatin, ligel ku ew ji Bavê Şêx ne xweş bûn. Berçavî gel û dinyayê wan ti çarên din ji xwe re nedîtin. Wan mirovan laşê

Das Oberhaupt der Yeziden: "Wir müssen uns auf unsere eigenen Kräfte besinnen"

Der Oberhaupt der Yeziden Mir Tasin Beg zu Besuch beim yezidischen Verein in Oldenburg - 6-Punkte-Konzept zum Erhalt des Yezidentums

Anlässlich des Deutschlandbesuches des Oberhauptes der Yeziden Mir Tahsin Beg fand mit seiner Beteiligung am 09.03.1997 eine Veranstaltung in der yezidischen Gemeinde Oldenburg statt. Der Verein Kulturforum der yezidischen Glaubensgemeinschaft hatte alle Yeziden in Oldenburg und Umgebung eingeladen, mit dem Oberhaupt über

Weltliches Oberhaupt der Yeziden Mir Tahsin Saied Beg - Bild: L. Eglitis

ihre Wünsche und Probleme zu diskutieren. An der Veranstaltung nahmen ca. 300 Yeziden teil, darunter Herr Semsedin Tuñç, der Vertreter des yezidischen Vereins in Leer, Herr Khidir S. Khalil, der Vertreter des yezidischen Vereins Duhok (Irak) und religiöse Würdenträger.

Die vierstündige Veranstaltung wurde mit einer Schweigeminute zu Ehren der aufgrund Ihrer Religionszugehörigkeit ermordeten Yeziden begonnen. Anschließend wurde ein Qewl (religiöse Erzählung in Gedichtform) vom Bruder des Papstes der Yeziden,

Hadi Babascheich, vorgetragen. In seiner Eröffnungrede hob Telim Tolan, der 1. Vorsitzende des Oldenburger Vereins, die großartige und weitsichtige Persönlichkeit des Oberhauptes hervor. Er habe sich stets mit seinem Volk verbunden gefühlt und ein offenes Ohr für seine Probleme gehabt.

Anschließend trug das Oberhaupt sein 6-Punkte-Konzept vor. Die Rede, die von großem Beifall begleitet wurde, war zugleich Antwort und Programm auf die Probleme der Yeziden auf ihrem Weg an der Schwelle des 20. Jahrhunderts. Die Reaktion der Teilnehmer auf das 6-Punkte-Konzept war demzufolge durchweg positiv. In ihren Redebeiträgen machten viele Yeziden deutlich, daß der zunehmende Identitätsverlust der Yeziden, der sich vor allem bei den Jugendlichen bemerkbar mache, ein Umdenken erfordere und auch nicht bei den religiösen Führern halt machen dürfe. Als einen besonderen Mangel wurde herausgestellt, daß es bis heute kein Buch gebe, das allgemeinverbindliche Aussagen über die Inhalte der Religion treffe. "Die Diskussion über das Verhältnis der Yeziden zu den Zarathustriern wäre nicht einfach, wenn wir ein eigenes Religionsbuch gehabt hätten. Verantwortlich hierfür sind die religiösen Gelehrten" so ein Teilnehmer, der damit seine Unmut über die Handlungsunfähigkeit der religiösen Gelehrten kundgab. Kritisch wurde von einem Teilnehmer angemerkt, daß man

die deutliche Aussprache und Position des Oberhauptes zu einem früheren Zeitpunkt ersehnt habe. Auch Mir Tahsin Saied Beg räumte Fehler ein. In der Vergangenheit habe sich das Oberhaupt aufgrund der politischen Lage in der Heimat nicht immer ausreichend um die Yeziden in Deutschland kümmern können. Er maß den aus der Türkei nach Deutschland geflüchteten Yeziden eine wichtige Rolle bei dem Erhalt des Yezidentums bei und wünschte sich, daß diese in der Freiheit weiterhin Impulse für die Yeziden im Irak geben könnten. Im Hinblick auf die in der letzten Zeit gewachsene Anzahl der aus dem Irak geflüchteten Yeziden äußerte er sich besorgt darüber, daß einige Feinde des Yezidentums versuchten, einen Keil zwischen die Yeziden aus der Türkei und dem Irak zu schieben. Er mahnte gegenüber den Yeziden an: "Wir dürfen uns nicht zum Spielball anderer machen!" Am Ende der Veranstaltung waren sich alle Anwesenden einig, daß das Treffen sehr fruchtbar gewesen sei. Der Wunsch wurde deutlich, daß derartige Diskussionen auch in Zukunft häufiger stattfinden sollten. Dabei empfand man es als besonders wichtig, daß ein reger Austausch zwischen den Yeziden im Irak und Deutschland stattfinde. Die Veranstaltung hat mit vielen Vorurteilen und Mißverständnissen aufgeräumt. Es gab keinen Zweifel: Der Mir ist mit dem Volk und nimmt teil an den Problemen der Yeziden in Deutschland.

Mir Tahsin Beg's 6-Punkte-Konzept zum Erhalt des Yezidentums

"Unser Ziel muß es sein, daß die Jugendlichen sich mit ihrer Gesellschaft und Religion identifizieren können. Wir stehen in Konkurrenz mit anderen Lebens- und Wertevorstellungen. Gewisse Traditionen und Bräuche, die nicht mehr zeitgemäß sind und nicht mit dem Kern unserer Religion verschmolzen sind, müssen reformiert bzw. aufgehoben werden. Anderfalls werden die Jugendlichen sich von uns und dem Yezidentum distanzieren, wie es bereits ansatzweise in Deutschland erkennbar ist. Dies ist eine Gesetzmäßigkeit.

Aus diesem Grund müssen wir uns diesen Problemen stellen und durch vernünftige Veränderungen, die auf den Grundlagen unserer Religion basieren, gegensteuern."

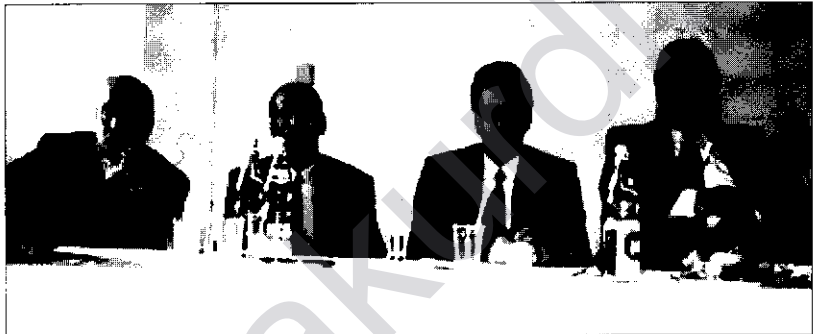
1. Yezidische Jugendliche dürfen nicht gegen ihren Willen verheiratet werden. Es ist unbedingt erforderlich, daß die Heirat zwischen yezidischen Jugendlichen frei und ohne Zwang geschlossen wird.

2. Erhöhtes Brautgeld (Qelen) ist sündhaft und daher nicht erlaubt. Es soll nur ein geringer Betrag von der Familie der Braut bei einer Heirat als Aussteuer verlangt werden.

3. Es muß ein Buch herausgegeben werden, das die heiligen Texte und die Inhalte des Yezidentums für alle Yeziden verbindlich fixiert. Damit dieses Ziel erreicht werden kann, ist es wichtig, daß yezidische Schriftsteller, Gelehrte und Wissenschaftler un-

terstützt werden. Der wichtigste Schritt hierbei ist, daß die Qewls und Gebete gesammelt werden. Ich übernehme die persönliche Verantwortung für dieses Projekt und werde, sobald ich zurückkehre, erste Vorbereitungen für dieses für die Yeziden existentielle Projekt einleiten.

sationen und Parteien neutral. Jeder, der die Interessen der Yeziden unterstützt, erntet Dank. Jedoch möchte ich ganz deutlich betonen, daß, sollte eine Organisation bzw. Partei versuchen, unsere Religion für eigene Zwecke zu mißbrauchen bzw. das Yezidentum zu bekämpfen und uns

v.l.n.r.: Mehmet Tekce, Khidir S. Khalil, Telim Tolan, Mir Tahsin Beg Foto: L. Eglitis

4. Die Sheikhs, die Pirs, der Mir und der Babascheich sind wichtige Würdenträger des Yezidentums. Achtet auf diese, die sich nach Ta'usi-Melek richten. Jedoch sollen Würdenträger, die ihre religiösen Aufgaben nicht erfüllen, nicht befolgt werden. Die ihnen von der Geburt mitgegebenen religiösen Würden sind nicht zu mißbrauchen.

5. Die Kinder müssen an ihre Religion herangeführt werden. Die yezidischen Vereine können die Kinder unterrichten. In diesem Zusammenhang ist es wichtig, daß die Kinder ihre kurdische Sprache nicht verlieren. Die kurdische Sprache ist die Sprache der Yeziden und ihrer Religion, der Qewls und anderer religiöser Texte.

6. Die Führung der Yeziden verhält sich gegen jegliche Organi-

zu instrumentalisieren, wir uns gegen diese Vorhaben mit all unserer Kraft widersetzen werden. Wir sind eine friedliche Gemeinschaft, die sich den guten Taten verschrieben hat und niemandem schaden will. Wir lieben unsere Religion und Ta'usi-Melek und werden uns nicht von diesem Weg abbringen lassen.

Wir sind der Meinung, daß jede Religion ihre Berechtigung hat und niemand gezwungen werden darf, seine Religion aufzugeben. Die moslemischen Kurden, die ursprünglich auch Yeziden waren, sind unsere Brüder und wir respektieren jeden, der auch uns respektiert.

Es ist jedem Yeziden unbenommen sich in den unterschiedlichsten Parteien zu organisieren. Sie sollen jedoch nicht außer Acht lassen, untereinander solidarisch zu sein und ihre Religion zu pflegen.

Mîr Tahsîn Beg: "Em divên neyên lîstika tu kesan!"

Mevandariya mezinê ola Êzîdiyan Mîr Tahsîn Beg li cem komela Êzîdiyên Oldenburgê - 6-Xal li ser parastina Ezîdîtiyê

Ji ber mêvaniya mezinê ola Êzîdxanê Mîr Tahsîn Beg li Almanayayê di roja 09.03.1997 de civînek li Mala Êzîdiyan li Oldenburgê bi beşdarbûna Mîr Tahsîn Beg çêbû. Komela Çand û Ola Êzîdiyan li Oldenburgê hemû Êzîdiyên li Oldenburgê û li derûdora wê vexwendeyî vê civînê kiribûn, da ku ew bi mezinê ola xwe re li ser daxwaz û pîrsegirêkên xwe biaxivin. Di civînê de nêzî 300 Êzîdî, nûnerên komelên Êzîdiyan - Pîr Xidir Silêman, serokê Merkez Laliş li Dihokê û Şemsedin Tunç, serokê komela Êzîdiyan li Leerê - û oldarên dunav beşdar bûn.

Civînê bi rawestandineke bêdang ji bo Êzîdiyên di ber ola xwe de hatibûn kuştin, dest pêkir û çar saet domand. Piştî Hadi, birayê Bavê Şêx, qewlek xwend.

Di axavtina vekirina civînê de serokê 1. yên komela Oldenburgê Telim Tolan giringî û durtîna şexsiyeta Mîr Tahsîn Beg anî ser ziman. Ew timî xwe bi gelê xwe re girêdayî hîsdike û ji bo pîrsegirêkan wan dilvekirî û dilşewt e.

Mîr Tahsîn Beg konseptê ji 6 xalan avakirî pêşkêş kir. Axavtina wî, ya bi çepikan re dimeşîya, di eynî demê de bersiv û programê pîrsegirêkên Êzîdiyan yên li ser rêya sedsala 20 bû. Rêaksyonê beşdarvanan di derheqê Konseptê-6-Xal de bi tevayî erênî bû.

Gelek Êzîdiyan di xebardana xwe de dan xwîyanî kirin, ku bilindbûna windabûna îdentîteta Êzîdiyan, ya ku berî her tistî ji xwe li cem ciwanan şanî dide, ferz dike, ku em ji nû ve bifikirin û divê ev yek bigihîje heya serok

û oldarên dunav jî. Wek kêmasiyeke mezin hat tespît kirin, ku pirtûkeke li ser naveroka ola Êzîdiyan, ya tê de îfadên ji bo me hemiyan derbasbibin, ne hatiye weşandin.

Beşdarêkî civînê qehra xwe li ser xwenelipitandina serokên zaniyar û oldar wiha da der: „Diskûsyona (berizandina) li ser girêdana di navera Êzîdatî û Zerdûştîyê de geş ne dibû, heke ku pirtûka me î olî hebûya. Bepirsîyarên vê yekê jî zaniyarên oldarî dunav in.“ Bi rexnegirî hat diyar kirin, ku ji berê ve li hêvi bûn, Mîr Tahsîn Beg dîtîne xwe bi zimanekî hanêzelal bibêje û pozîtîsyonekî (çigakê) hanê verkirî bigire.

Mîr Tahsîn Beg jî wek kêmasî dibîne, ku wî di zemanê çûyî de ji ber sedemên polîtîk yên li welat nikaribûye bi têrkirinî bala xwe bide Êzîdiyên li Almanayayê. Ew roleke bilind ji bo parastina

ola Êzîdatiyê dide Êzîdiyên ji Tirkîyê reviyane, hatine Almanayayê û dixwaze, ku Êzîdiyên azad li vir zexmtiyê (împûlsê) bidin Êzîdiyên li Îraqê jî. Li gor vê demê ku çiqas diçe, Êzîdiyên Îraqê pirtir diverevin û tîn Almanayayê. Lê ew xemgîn e, ku henek nexêrxwazên Êzîdiyan dixwazin dubendiyê têxin nabera Êzîdiyên ji Îraqê û ji Tirkîyê. Mîr Tahsîn Said Beg car din anî bîra Êzîdiyan: "Em divên neyên lîstika tu kesan!"

Di dawîya civînê de hemî beşdar gihîştin vê dîtîne, ku ev civîn hêja û çigirtî bû. Daxwaz eşkere bû, ku civînen han di pêserojê de pirtir çêbibin. Pîr girîng tê dîtîn, ku danûstandineke berfire navbera Êzîdiyên li Îraqê û li Almanayayê hebe. Civatê gelek tiştên şêlû zelal kirin. şik tune: Mîr bi gelê xwe re ye û bi problemên Êzîdiyên li Almanayayê re radibe.

Programê 6-Xal yê mezinê Êzîdiyan

Armanca me ev e, ku ciwanên me karîbin xwe di nav civat û ola xwede bibînin. Em û şiklê jiyân û degerên civateke din didin ber hev. Eşkere ye, ku hin adetên êdî nehevde in û ne bi dendika ola me ve girêdayî ne, divên bî reform kirin anjî rakirin. Hekene keç û xortên me dê xwe ji ola Êzîdatiyê dûr bikevin, wek ku niha li Almanayayê tê dîtîn. Ev kanûnî ye. Lema divê em berê xwe bidin van probleman û guhastînen bi aqil li ser bîngeha ola xwe pêk bînin.

1. Bila keç û xortên Êzîdiyan bi kotek û bê dilya xwe nezewicin. Pêwîst e, zewaca wan bi dilketin, jîhevhistirin û herêkirinê bixemle. Zorê li wan mekin û bê dilê wan wan medin.

2. Qelenê giran û zêde pîr heram e. Hêviya min ji we ew e, ku hûn tu qelenê zêde mestînin.

3. Ez dizanim, ku daxwaziya we naskirina bîngeha ola we ye. Ji bo ku ev tişt bi cî bibe, pêwîst e, em gişt piştgiriya xwendevan, rewşenbîr û lêkolînanên xwe

Serinc û daxwazî

Xuya û diyar û eşkere ye, ku civata me ya rûhanî heye û Bavê Şêx serokatiya oli dike û her wiha rê û rismên me yên pîroz û kevnar hene. Wekî din jî Lalişa me ya Nûranî ronahiyê dide cîhanê. Ew cî û warê me û rismên me ye. Me Tawisa Şixadiyê karî xêr heye, ew jî Qewalên me yên bi rûmet li nav gel digerin. Mebest ji vî karî jî ew e, ku Êzîdî her û tim girêdayê ola xwe bimînin û xizmeta kelepûrên me bikin. Êzîdî bi eşq û dilekî tije

Feqîr Hecî metbexçiyê Mala Şixadi

xêr û xweşî qesta Lalişa Nûranî dikin û bi vê yekê jî rê û rismên Êzîdîyan bi cî finin. Dema Qewal Tawisa Şixadi gund bi gund, herêm bi herêm û welat bi welat digerin, Êzîdî lê tiwaf dibin û xêra xwe ji bo navê Xwedê, Tawisî-Melek û Şixadi didin. Berî niha, wekî em ji bav û kalan dizanin, ev xêra han ji bo avakirin û nûkirina Lalişa Nûranî û kar û barên xizmeta Mala Şixadi bû, ji bo avakirina derên hêrivî û wan qub û hilêlên xasên me bû. Lê belê wisa diyar e, ku ev xêra Êzîdîyan ne bi temamî didane destên Mîrê Şexan û Civata Rûhanî. Êdî wisa lê hat, ku Mîrê Şexan

deriyê Lalişe û Tawisa Şixadi dida demankirin û sal bi sal piraniya vê xêrê jê re dima. Jiber vê sedemê jî wî herdu kaniyên xêrê dixist destên wî mirovê, ku bêtir didayê. Bi vî karê paşverû û nedirist Lalişa me bê guhdan dima. Wan giştan guhdana olî pişt guhên xwe re avêtin. Êdî ev kar bûbû weke karên bazirganiyê - dûr ji navê Xwedê, Tawisî-Melek û Şixadi. Em gişt vî karî ne dirist dibînin û weke kêmasiyeke mezin ji Êzîdîyê û Mîrê Şexan re dibînin. Di vê derheqê de em milê xwe didin milên wan xort û keçên Êzîdîyan li welêt, yên dengê xwe bilind dikin û dibêjin, ku xêr û xêratên Mala Şixadiyê

karî xêr û Tawisa wî ya pîroz pêwist e bikivin bin xizmeta vê Mala pîroz û ji bo avakirina Lalişa Nûranî be. Daxwaziya me ew e, ku ev xêr ji niha û pê ve bikive destên komîteke hîlbijartî. Komîta gel jî karê wê dê ew be, ku hindêk ji van peran bide Mîrê Şexan, parekê jî bide Qewal û xizmetkarên Mala Şixadi û bi para din jî Mala me ya pîroz nû bike. Em dixwazin, ku ew mirovên serderiya Mala Şixadi dikin li gor navê xwe bin û hêja bin. Bila em û ola me nebin benîştê devê mirovê xêrnexwaz. Bihêlin em weke cilên xwe rûber sipî bin. Lalişa Nûranî bi rûmet e û pêwist e em wê bi rûmet bihêlin.

Bîranînek li ser jiyana Mîr Xêrî Beg

Mîr Xêrî Beg, kurê Se'îd Beg, kurê Alî Beg, di sala 1930î de li Ba'edra Mîran - Mîrgeha Şexan - hatiye cîhanê û ronahiya vê dinya gewrik dîtiye. Di sala 1944an de, piştî mirina Mîr Se'îd Beg, gelê Êzîdî û civata wan ya rûhanî Tehsîn Beg, birayê Xêrî Beg hîlbijartin û wî danîbûn şûna bavê wî. Mîr Xêrî Beg şewirdarê birayê xwe bû û milê wî yê rastê bû. Heke Mîr Tehsîn Beg ji bo pêkanîna kar û barên Êzîdîyan ji Mîrgehê dûrkete, Xêrî Beg ciyê wî digirt û Mîrantiya Êzîdîyan dikir. Ji sala 1975an û heya 1991ê, dema ku Tehsîn Beg ji ber rêcîma Îraqê reviyabû Ewropa, Xêrî Beg ciyê wî girtibû. Di dema wî de komîta ji bo çareserkirina pîrgirêka xêr û xêratên Êzîdîyan li Lalişa Nûranî hatibû damezrandin. Ew jî serokê vê destekê bû. Di sala 1991ê de dema serhildan û berxwedana gelê kurd li dijî rêcîma Bexdayê, Mîr Xêrî Beg xwe tevayî vê serhildana gelê xwe kiribû. Ew û rola wî di navbera rêxistinên kurd de pir bi rû-

met û nav û deng bû. Mîr Xêrî Beg niwênerê perlemeta kurdî li Kurdistana-Îraqê bû. Bi mirina

Mîr Xêrî Beg kurê Se'îd Beg, kurê Alî Beg wêne: arşîv

Xêrî Beg, mirovekî me yî pir hêja û bi rûmet ji nava me diçe. Em gişt bi mirina wî dêşin, lê belê jiyana û mirina bi destên Xwedê û Tawisî-Melek in. Em dibêjin: "Sed rehma li rih û canê wî be, Xwedê û Tawisî-Melek wî bi rehma xwe şah bike."

Ragehandin

Di roja 01.06.1997 de Desteya Rêvebera Bingeha Êzîdiyan li Derveyî Welat (ÊZIA) û Komela Çand û Ola Êzîdiyan li Oldenburgê civîneke hevpişk li avayiyê Mala Êzîdiyan li Oldenburgê pêkanîn. Di civînê de serokê Bingeha Laliş li Dihokê beşdar bû. Di axavtina bi xêrhatinê de herdu aliyan karên hev yê ji bo nasîna Êzîdiyê pîroz kir. Civîn bi giyaneke biratî derbas bû û ew gehîştin van biryaran:

1. Her yek li gor bernamê xwe ya serbixwe karên xwe bidomîne.
2. Pêwîst e, ku herdu alî di van xalan de hevkarî bikin:
 - Hevkarî di navbera weşanên herdu aliyan de hebe, bi arinzî di navbera kovara „Roj“ û „Dengê Êzîdiyan“ de û ji bo pêşvebirina herdukan.
 - Hevkarî hebe, nexasim ji aliyê ÊZIA ve ji bo lidarxistina simînanan li Bingehê û li Mala Êzîdiyan.
 - Mîrov divê ji Internetê ji bo belavkirina zanyariyê dewlemdir li ser Êzîdiyan fêde bigire.
 - Guhdanê arinzî li xort û zarokên Êzîdiyên li Elmanyayê bê kirin û dibistanên dersa dînî, komên mûzîkê, şano, ûhwd. ji wan re bèn vekirin.
 - Xurtkirina danûstandinan li gel unîversite (zanîngehan), zanyar û komelên rewşenbîrî û destgehên din di seranserê Awrûpa û cihanê de bèn danîn.
 - Hêzkirina têkeliyên li gel zanyarên oldarî û civata bilind ya Êzîdiyan li welat berdewam be.
 - Jiyanîkirin û pîrozkirina cejn, rê û nismên Êzîdiyan, hevkarî di navbera Bingehê û Mala Êzîdiyan hebe.
 - Di karê civakî û xêrxwaziya nava Êzîdiyan de herdu alî bi pîrs û şewir bi hev re kar bikin.
 - ÊZIA û Mala Êzîdiyan li Oldenburgê bi fêz zanîn, ku dergehê danûstandinê û ciwaniya hevkarîyê vekirî bimîne ji bo hemî rêxistinên dinên Êzîdiyan.
 - Herdu aliya jî raspirt, ku alîkariya „Bingeha Laliş li Dihokê“ bikin û têkiliyên xwe bi wê re xurt bikin, da ku ew bikaribin bitir li ser xizmeta xwe ya pîroz rawestin û wê bidomînin.

Ji bo geşkirina karê hevpişk di navbera herdu rêxistinên de û ji bo bicîanîna xalên jorîn biryar hat standin, ku civînên dem-demî bèn kirin û da ku dergehê danûstandinê û hevkarîyê ji bo xizmeta Êzîdiyatiyê tim vekirî bimîne.

Li Oldenburgê, Hezîran 1997

Desteya Rêvebera
Komela Çand û Ola Êzîdiyan
li Oldenburg

Desteya Rêvebera
Bingeha Êzîdiyan li Derveyî
Welat (ÊZIA)

Bîranîna Con S. Ges

Mixabin li roja 14.05.1997 Con S. Ges (John S. Guest) nivîserekî inglîzî emrê Xwedê kir û bi vî yekê Êzîdiyan dostekî dolsoz li dest da. Ew xêrxwazê Êzîdiyan bû, nexasim Êzîdiyên Hemdûna. Her wisa ewî li sala 1992 qesta Lalişê kir. Kitêbeke heja li ser Êzîdiyan bi zimanê inglîzî û li sala 1988 çapkir.

Nachruf auf John S. Guest

Der englische Yezidenexperte und -freund John S. Guest ist am 14.05.1997 in Amerika im hohen Alter verstorben. Er hatte ein sehr gutes und herzliches Verhältnis zu den Yeziden. So hat er sich in seinem Leben des öfteren für die Interessen der Yeziden eingesetzt und sie finanziell unterstützt. U.a. hat er in dem in türkisch-Kurdistan gelegenen yezidischen Dorf Hamduna durch den Bau eines Brunnens die Wasserversorgung hergestellt. Auch auf dem wissenschaftlichen Gebiet hat er sich mit den Yeziden auseinandergesetzt.

Sein 1988 in englischer Sprache erschienene Buch "The Yezidis" enthält viele fundierte, insbesondere geschichtliche Informationen über das Yezidentum und ist ein Zeugnis dafür, daß es ihm im Gegensatz zu vielen anderen Autoren des Yezidentums ein ernsthaftes Anliegen war, die yezidische Religion in ihrer Ursprünglichkeit und vorurteilsfrei zu beschreiben. Die Yeziden werden ihm ein ehrendes Andenken bewahren.

Obituary to Mr John S. Guest

The english Yezidi-expert and -friend John S. Guest died in his high age on 9/7/14 in America. He had a good and hearty relationship to the Yezidi. He often spent time and money for their future. Like this he buildt up a well in the village Hamduna. Also he set apart in a scientific way with the Yezidism.

His book "The Yezidis" appeared in 1988 and contains founded information about the yezidi culture and religion. He was seriously endeavoured to write correctly about the Yezidi. The Yezidis will honour a memory of him.

John S. Guest in the yezidi village Hamduna - photo taken from his book "The Yezidis"

Biryara dersên ola Êzîdiyan li başûrî Kurdistan

Me bi dilekî xweş bihîst, ku xwendevanên Êzîdiyan yên beşa Kurdistanê başûr ya rizgarkirî ji sinifa (klasa) 1. heya sinifa 6 dê li ser ol, ziman û çanda xwe di dibistanan de dersan bistînin.

Ev mafek ji mafên me ye, ku em ji weke hemû mirovên li Kurdistanê dijîn, li ola xwe xwedî derbikevin û wê biparêzin.

Wekî din jî ev gavê hatiye avêtin, rûmet û serbilindî ye ji bo Komara Kurdistanê rizgarkirî û hukûmeta wê. Wezîrgeha Perwerdê (fêrbûnê) li başûrî Kurdistanê fermana xwe ya Nr.5637 ya ji tarîa 05.11.1996 de biryar stand, ku zarokên Êzîdiyan dikarin di dibistanên herêmên ku ew lê dijîn de, dersên lis er ola xwe bigirin.

Li vir pêwist e, ku em bibêjin, ku

ev cara yekemîn e, Êzîdî û zarokên wan di dibistanên Kurdistanê de dersan li ser ola Êzîdîtiyê distînin. Yekser biryar hate standin, ku 6000 heb eksemplar ji pirtûka Mamoste Pîr Xidir Silêman "Êzîdiyatîyê" bên çapkirin û li dibistanên Êzîdiyan bên belavkirin.

Bi vî rengî zarokên Êzîdiyan dê bi reyeke dirist û pak li ser ola xwe bibihîzin, bixwînin û zimanê dayîka xwe yê lepîp û şêrîn baştir hînbibin. Rêdaksiyona Dengê Êzîdiyan spasîya xwe ji hemû berpirsyar û biryargirtên vê biryara pîroz re dibêje û gavên rind û baş û demên xweştir ji gelê Kurdistanê re dixwaze. Her wiha em pêşveçûn, xweşi, yekîti û serfirazî ji gelê Kurdistanê re dixwazin.

Rêdaksiyona Dengê Êzîdiyan

Biryara Wezîrê Perwerdê nekurtkirî:

Herêma Kurdistanê Iraqê Encûmena Wezîran Wezîrê Perwerdê

Birêveberîya giştî ya program û nexşeya ferjîne pişka programê

Ji bo Rêveberîya giştî ya perwera Duhoke, program û pîvanên ola Êzîdiyan

Nivîsîna we, hejmar, 5371, li 04/04/1996 û li ser deqê pêşniyaza komîta hêlengandina babetên ola Êzîdiyan

Em razî ne, ku kitêba Êzîdiyatîyê li çergehen devarên Êzîdiyan bê xwendin. Daxwaziya me ev e, van xala bi cî binin:

1. Pêwist e, ku her klasek (sinifek) wanên xwe yên en taybetî biwaxîne.
2. Klasa şeşan serateyî vê salê taqîkirina serê salê li vî babetî nebe, lê polên din ji wan re hebe.
3. Em razî ne, ku xolek ji bo mamosteyên wanebêj bên vekirin, ji bo maweya heft rojan ji bo çawaniya vî babetî.

Digel rêz û sipasiya me

Dr. Cercîs Hesen,
Wezîrê Perwerdê

Hejmar: 5637

Roj: 1996

Hevpeyvînek li gel mirovekî Êzîdî

Îro bêtir ji 32000 Êzîdî li Almaniya dijîn û hejmara wan roj bi roj zêdetir dibe. Pir mirov pišta xwe didin welatê xwe û qesta welatên biyanîyê dikin û bi teybetî têne Almaniya. Li vir pirs tê hildan:

sipîyekî Êzîdiyan re pîrsa avakirin û damezrandina komel û malên Êzîdiyan zelal bikin û rola xêrxwazên Êzîdiyan di vê pîrs-girêkê de bînin ber çavan. Kî piştgiriya me Êzîdiyan dikir û rê

Şimzê - gundekî Êzîdiyan li baqûrî Kurdistanê

wêne: T. Tolan

Gelo ji kengî ve Êzîdî hatine vir? Sedem çîye, ku van mirovan berên xwe didin derveyî welat? Gelo ramanên wan li ser pêşeroja zarokên wan çawa bûn? Çi kar û xebat pêk anîn, daku şewta êşên xwe zivik bikin û ji pîrsgirêkên nebûyî û nebînayî re rê û çaran bibînin? Rê'aksiyon û bersiva rêber û zanyarên Êzîdiyan ji pîrsên vê demê re ew bû, ku bêtir ji 10 Komelên Êzîdiyan hatin damezrandin. Zehmetkêşiya van komel û malan roj bi roj nîvîşk dide û dara jiyana wan ber digre.

Berpirsyar û endamên aktîv hewl didine xwe ku ola bav û kalan bi zarok û nîfşê nûhatî bidine zelal kirin.

Heke me ji tîrsa xêrnexwaz û çavsorana heya berî demekê nikarîbû bibêjin, ku em miletê Tawîsî-Melek in, îro em ji xwe re rûmet û serbilindayî dibînin, ku me ola xwe ya kevnar û rûsipî parastîye. Em dixwazin di destpêka vê hevpeyvîna bi rû-

ji me re vedikir? Ji ber van tiştan, me, rêdaksiyona *DE* giring dît, ku hevpeyvînek bi apê Mihemedê Elî re pêk were. Apê Mihemed di sala 1947 an de li gundê Şimzê li herêma Bişêriyê ji dayîka xwe re çê bûye, 5 salan çûye dibistanê û ji malbateke rênçber û cotarî ye.

DE: Birêz Mihemed, ji çî salê ve Êzîdî li Almaniya ne û kengî berê xwe dane biyanîyê?

Mihemed: Di destpêka gotî de peymanek di navbera komara Alman û Tirkîye de pêk hat. Li gorî vê peymanê Tirkîyê karkerên xwe şandin Almaniya ji bo nûavakirina vî welatî. Ez jî di gulana 1969 an de hatim vir. Nêzîkî 15 heya 20 Êzîdî berî hingî gihîştibûn Almaniya. Karker bi serê xwe dihatin, bê jin û zarok. Pîraniya Êzîdiyan jî dihatim bajarê Selê (Celle). Di sala 1970yî de ez jî hatim bajarê Selê û min di karistaneke (firmeke) mezin de li gel 2000 Karkerên din kar dikir.

DE: Gelo we çî dikir ji bo

xweşkirina rewşa van karkerên biyanî?

Mihemed: Ji me re yek pîrs girîng bû: Pêwîst bû em zû û ne dereng fêrî zimanê almanî bibin ji bo derbaskirina karên xwe. Di meha 7an ji sala 1970yî de ez bûme berpirsyarê karkeran di wê karistanê de. Di vê demê de min Komelek damezrand ji bo çareserkirina pîrsgirêkên Karkeran û miletê me. Navê wê Komelê ev bû: "Türkische Gemeinde in Celle und Umgebung e.V." bi kurdî: "Komelgeha Tirkî li Selê û herêma we". Ji armancên wê komelê:

1. Naskirina rewş, rabûn û rûniştina gelê Alman, daku em ji problêman dût bikevin û nexweşî nekeve navbera me û gelê alman.
2. Çarekê ji malbatên xwe yên di şûna waran de mayîn, bibînin.
3. Me nameyek ji Komara Almaniya şand, ku ew rê ji me re veke, her yek ji me mirovekî ji malbata xwe ji welat bîne Almaniya ji bo guhdana zarokan û daku jinên me jî bikaribin herin kar.
4. Bi gotina hekûmeta Alman me cîyek ji xwe re girt. Heya bi 200 mirovî dikarîbûn cî bigrin. Ev bûbû weke hêlînekê ji me giştan re.
5. Pir caran dîtina xênîyan (malan) ji karkeran re zor bû. Me ev daxwazî dibir ber destên berpirsyarê bajêr, daku mirovên me bi hesanî xênîyan bibînin. Ev komel bûbû weke meferekê anjî qestgehekê ji bo mirovên me.
6. Me cîhek li Selê ji xortan re girtibû. Nêzîkî 60 Xortî cî li wir digirt û dikanîbûn hînî mîkanîk bibin. Bi vî şeweyî ji wan re hesanî dibû, ku zûtir karekî di karistanên Almanan bibînin. Hindek pisporên Alman piştgiriya vî karî kirin.

Ji bo parastina çand û ola xwe jî me berxwedanek kiribû. Bî alîkariya profesorekî Alman Dr. Ger-not Wiesner rewşa me di vê pîrs-

girêkê de baştir bû. Ji bo dîtina Êzîdiyan ew profesor hatibû Selê û alîkariya me kiribû, ku em komîteke birêvebir damezrînîn û pêwendiyên xwe bi Mîrê Şêxan re xurt bikin. Bi karê vê komîtê ez rabûm. Bêtir ji salekê jî me karê xwe berdeyam kir.

Li gel ku me li welatê biyaniyê qûnax xweş kiribû, lê hiş û ramanên me li cem gelê me Kurd bû. Di slal 1976 erdhçandinek li herêma Wanê çê bû. Endam û dilxwazên komela me bi 7000 DM alîkariya gelê xwe yî bê sitar kiribûn.

Di van çend salên dawî de me mala xwe guhastibû bajarê Oldenbûrgê. Li vir me pê anîbû der, ku hejmarek baş ji xortên me Êzîdiyan bi firê ketine û zimanê almanî rind hîn bûne. Ji vê sedemê jî û ji bo parastîna nîfşê nû, xort û keçên me, law û dotên me, me Komela Êzîdiyan ji bo çand û ola Êzîdiyê di sala 1993 an de anî jiyane. Pir rewşenbîr, lêkolînan û xwendevanên me cî tê de girtin û ez dikarim

Mihemedê Elî (Mehmet Tolan)

bibêjim, ku serê me bi xebata wan her yî bilind e. Weşana *DÊ* ne hindik e. Avakirina navendeke olî li Oldenbûrgê girîngtirîn kar e ji bo pêşerojê. Ez bawer im ku Tawisî-Melek li pîştta me û

dê mirad û armancên xort û keçên me bi cî bîne.

DÊ: Li dawiya vê hevpeyvînê tu çi dixwazî ji gelê me re bibêjî? Mihemed: Ez dixwazim bibêjim, ku pêwist e em gotina Xwedê û Tawisî-Melek pêk bînin: "Me ji tiştêkî ne şerme, me ji tifaqê

şerme." Heke mirovekî bixwaze xizmeta gelê xwe bike, xizmeta çand û ola xwe bike, pêwist e em piştgiriya wî bikin ne çav-soriyê lê bikin. Mesele ne mesele min e, mesele ne meseleke şexsî ye. Ev mesala ciavat Êzîdiyan ye.

Nameyek ji bo rêdaksiyona kovara Dengê Êzîdiyan

Rêz û silavên min li we bin, destên we xweş bin, bi teybetî ji bo weşandina pênc hejmarên vê kovarê.

Bê guman weşandina kovareke weke vê kovarê li Elmaniya, ziman û çanda me bi pêş ve dibe û xurtir dike û dilên me Êzîdiyan ciwan vedigerîne. Ola me ciyê dilxweşiya me ye. Bi vî karî Êzîdiyên me, li vê xerîbiyê û welatê biyanî hînî rê û rismên dinê xwe dibin, fêrî zimanê kurdî yê şêrîn dibin.

Em bi dil û can karê we pîroz dikin û dê li gorî taqeta xwe alîkariya we bikin, em piştgiriya we bê qedar dikin. Çavê me di rêya hejmara 6an de qerimî, di baweriyaya min de weşandina vê hejmarê tozekê dereng ket.

Her wiha dixwazim, ku xebata we di vî warî de xurtir bibe û ez di wê baweriyê de me, ku zimanê kurdî yê şêrîn, çanda me ya kevnar û rehîkûr û ola me ya paqij dê bi ser kevin.

Hêviya min jî ji we ew e, ku hûn lêkolîneke rind û delal li ola me bikin, wê ji bin rebeniyê derxînin û bi دنیا û alemê bidine naskirin. Ez dixwazim gotineke kurt ji xwendevanên me re diyarî bikim:

Me wisa bihîstiyê, ku bavekî Êzîdî ji kurê xwe re ev digot: "Kurê min! Şîreta bavê xwe bike guhar

û têxe guhên xwe, gotina min li devê min nexîne. Ez dixwazim şîreta rastiyê li te bikim, di rêya rastiyê de here, jiberku rêya rastiyê çiqas diçe her bi ronahî ye. Di rêya xwariyê de neçe, jiberku rêya xwariyê çiqas diçe dibe çiya, geliyên kûr, stîrîn û kelem û tarî dibe.

Ji ber van sedeman pêwist e, ku tu her dem di rêya rastiyê de herî. Heke hat, ku carekê piyên te bişemitin ser rêya nerast û xwar, dê dîsa werin ser rêya rast. Heke çavsor û zordest şevêkê ziyar û nebaşiyar nekin û xirabiyar negihînin kesekî, ew di wê şevê de narazin.

Lê mirovên ji rastiyê hesdikin dibêjin Elhemdûlillah, ya Rebî. Bi vê Dî'ayê dilê wan paqij û rihet dibe.

Birayê we Sadiq Duzgün

Serrastkirin

Di hejmara 5 da ya *DÊ* darbava Bavê Şêx li rûpelê 29 de hatibû weşandin.

Ev darbav ji berhevkirina hêja Hadî Bavê Şêx bû, lê mixabin navê wî nehatibû nivîsandin. Em sipasiya wî dikin. Rêdaksiyona *DÊ*.

Rewşa Êzîdiyan li welat

Êzîdî, ew gelê Xwedênas û xwedî çand û ola kevnar, hên dijîn û rêya bav û Kalan bernedane, li gel ku bitenê siltanên Osmaniy-an 72 ferman li wî rakirin û bi sedhezaran jin, mêr û zarokên nebih û nebîrawer kuştin anjî bi destên hirç û hovan dabûn kuştin û bi devê şûr misilman kirin. Dilê azadiyan wan hên lîdixê û ji bo irf, edet, Dî'a û Qewlên ola wan her yî bi evîn e. Hejmara wan bêtir ji ¼ milyon e, piraniya wan li Kurdistana Îraqê dimînin, pe-restgeha wan ya pîroz "Laliş" li Kurdistana Îraqê ye, Mîrê wan û serokê olê, "Bavê Şêx-Extiyarê Mergehê li Ba'adrê û Lalişê dimînin. Wekî din jî Êzîdî li Kurdistana Tirkîyê, Kurdistana Sûriyê, li Ermenistanê, Îranê û Gurcistanê, hene.

Piraniya Êzîdiyên Kurdistana Tirkîyê cî û warê xwe berdan û koçber bûn. Ew bi teybetî hatin Almaniya.

Êzîdiyên welatên sovyeta berê terqiyên welatên din, hindêk ji wan li Ermenistanê dimînin, hindêk li Gurcistanê û yê din rewiyên Ûkrayînc, Rûsiya û welatên din li Ewropa. Êzîdiyên Sûriyê roj bi roj dikevin tengayîyê û rewşa wan xirab dibe. Ji sala 1962 an ve û heya îro ew weke penaber anjî mirovên biyanî bê nivûs in. Ne ji mafê wan e, ku erdê biçînin, xênîyên xwe nû bikin û qût û xwarinên bingehî, weke zeytê, çayê, şekir, birinc, rûn û genim, bi bihayê ji aliyê komarê hatiye danîn, bikin. Lê waweylêya mezin û bê pîvan ev e: 1. Ola Êzîdîtiyê nayê dîtin weke olên din (Îslam, Xaçperestî û cihûtî). Ew li cem Komara Sûriyê ne oleke serbixwe ye, lê belê

beşek ji Îslamê ye. Ji ber vê rastîyê jî ew zarokên Êzîdiyan di dibistanan de bi zor dişînin derza ola Îslamê û Qur'anê bi wan didin xwendin. Zimanê ola wan, zimanê kurdîye, ew jî qedexeyê.

2. Zarokên Êzîdiyan, yê dê û bavê wan kitim in, ne ji mafê wan e. dibistanê bêtir ji kilasagan berdewan bikin.

3. Li gor biryara Komara Sûriyê ji sala 1962 an pêwîst bû Êzîdîciyê xwe berdîn û herin nav ava şor û xweliya çemê Firatê hatine. Xwedîkirina pez û dewaran ji zû ve hatiye birîn, çerayî qedexeyê û cî li wan teng bûye. Bi yek hevokê em dikarin bibêjin, ku jiyana Êzîdiyên li Sûriyê ne tu jiyana, ew mirina hedî hedî ye. Rewşa Êzîdiyên Îraqê ne çêtir ji ya xuşk û birayên wan li Sûriyê e. Recîma Bexdayê gundên wan li herêma Dihok û zaxoyê û çiyayê Şengalê wêran dike, talan dike û ji mirovan vale dike. Em dikarin rewşa wan bi şeweyî bidin xuyakirin:

1. Diserhejmarîyên gelên Îraqê de, yê di salên 1977 û 1987 pêk hatin, Êzîdî weke beşek anjî êlek ji elên ereban hatin dîtin. Her wiha wan digot, ku Êzîdî bixwe misilman in lê ji Îslamê dûr ketine û pêwîst e, dîsa bikevin himbêza ola Mihemed.
2. Zimanê dê û bavê wan, Kurdî qedexeyê.
3. Nahêlin Êzîdî liser ola xwe di dibistanan de hîn bibin. Ji sala 1963 ve qedexeyê.
4. Erd û axa Êzîdiyan ji wan standin û wan ji gundên wan derxistin û koçber kirin û bi darê zorê xistin kolanan, li dora van Kolanan jî leşkerên Sedam rawestiyane. Ereba anîne ciyê wan ji sala 1977an ve dest bi vî karî kirine û heya îro berdewam dibe. Di

fermanê 358 li 16.03.1978 Komara recîma Îraqê biryar dabû, ku erd û zeviyên Êzîdiyan ji wan werin standin û li ereban werin parckirin (belavkirin).

5. Heft gundên Êzîdiyan li Welatê Şêxan ji wan standin û dabûne ereban. Çek û silah li ereban belavkirin û çek û silahên Êzîdiyan ji wan standin. Êzîdî gişt xistin gundekî û erdên wan li ereban belavkirin. Gund jî ev in: Meme Reşan, Baqesrê, Mehmûd, Mûqbele, Mûseka, Cerwana û Kendal.

6. Di sala 1978 an de Êzîdiyên 126 gundên çiyayê Şengalê bi kotek û zorê xistin 10 gundan.

7. Heşt gundên Êzîdiyan li herêma Dihokê vale kirin û mirovên wan gundan anîne Şariya

8. Gundên herêma Elquşê bi zorê anîne gundên Şêxika û Nisêriyê.

9. Gundiyên herêma Feyde bi darê zorê anîne gundê Babîrê.

10. Dehûsê gund li herêma Silîvanî kavli kirin, Êzîdiyên êla Hewêriyan bi zorê ji wir derxistin.

11. Dehûyke gundên Êzîdiyan li herêma Simêlê bi zorê şandin xanikê.

Heke mirovekî Êzîdî berxwedaneke aşî bikire û bigote, ku çima komar gundên wan ji wan distîne û ereban dixê şûna wan, ew di çî de sergûn dikirin û dikuştin. Pir rewşenbîrên Êzîdiyan dane kuştin. Yek ji wan Mamoste Heyder Nezam ji Welatê Şêxan bû. Çavê recîma Îraqê her li rewşenbîrên Êzîdiyan ji welat. Piraniya wan xortên hêja çûn Çiyayê Kurdistanê li cem pêşmergehên rexistinên Kurdî, lê hindêk ji wan jî reviyên Ewropa, weke Dr. Memo Osman, Dr. Xelîl Cindî û Dr. Derwêş Şero. Piştî serhildana bihara sala 1991ê 10 ji sedî ji Êzîdiyan ketin bin himbêza Kurdan û 90 ji sedî mabûn di bin bandora recîma Îraqê de. Rewşa

Êzîdiyên di bin bandora partiyên kurdî de hin bi hin, roj bi roj baş dibû, heke PDK û YNK (Yekîti Nîştîmanî Kurdistanê PUKE Patriotic Union Kurdistan) bi hev neketine û mala bavê hev neşewitandine. Vî şerê fêde li Sedam û destikên wî kir. Bi Sedam noker û destikên Sedam bi dizî ketin Kurdistanê û pir mirovên nîştîmanperwer, welatparêz û zanyar kuştin. Van mirovan ciyên bilind di partiyên Kurdan de girtine û Karê xwe yê qirêj berde-wam dikin. Wekî din jî bandora partiyên alîrîtên Îslamê roj bi roj zêde dibe û çavsoyîya li Êzîdîyan dikin. Bi teybetî di van herdu salên dawî de hinek melên misilman di mizgeft û camiyên Dihok û Semêlê de propaganda dikin, ku Êzîdî xwedenenas û kafirin. Pêwendî û axiftin bi wan re heram e, li ji aliyekî din ve keçên wan direvînin û bi zorê mehir dikin. Êzîdî ji tîrsa Îslamê nikarin Keçên xwe ji wan bistînin. PDK jî hewl dabû xwe, ku van Keçan ji misilmanan bistîne, lê bê fêde bû. Bi yek hevokê mirov dikare bibêje, ku jiyana wan li nav Kurdan jî pir xirab e û tu partî û rêxistin nikare wan ji ber xênex-wazên wan biparêze. Kurdên misilman dikarin çaxê şer û rojên giran ji Dihokê birevin Silêmaniyê û bajarên din. Lê Êzîdî ji ber ola xwe rev ji wan re tune. Recîma Baxsayê destûra ereban li kuştina Êzîdîyan dide. Berî 3 salan mirovêkî ereb li nêzîkî gundekî Êzîdîyan li herêma Elquşê hatibû kuştin. Li gel ku wan nizanîbû bê çawa ev ereb hatiye kuştin, radibin 12 Xortên Êzîdî bê sûc û guneh dikujin û kemînekê li pêşîya Mî Tehsîn Beg datînin û wî birîndar dikin û 2 mirovên ji eskorta wî dikujin. Birano! Ev e rastiya jiyana Êzîdîyan li Welat. Em di wê baweriyê de ne, ku mamoste, rewşenbîr û zanyarên

Êzîdîyan ji ber vê zilm û zordestiya bêxwedatî reviyên welatên biyanîyê. Ne PDK û ne YNK nikarin destên xwe bidin ber Êzîdîyan û wan ji zilmê biparênin û bi teybetî çaxê pîrsgirêk di navbera Êzîdîyan re tunin. Heya di beşên Kurdistanê Yê rizgar-kirî de jî sitar ji Êzîdîyan re tune. Em gişt dizanin, ku 93 opozisiyonên Îraqê li Erbilê htin kuştin. Heke bi rastî hêlînek ji me re hebiye, çima gelo MCC ji Zaxoyê rewiye Tirkîyê, gelo çima Emrîka bêtir ji 2500 mirovên Kurd jên dilxwaz û hevalên we revandibû Emrîka?

Rast e, ku Sedam û Komara wî Êzîdîyan giştan nakuje, lê belê Êzîdî ji hemû mafên mirovan mehrûm in. Heke nivîskarek ji wan rabe û nerazîbûna xwe liser zilm û zoriya ku li Êzîdîyan di be, diyar bike, ew bê guman dê were kuştin.

Ji ber vê Sedamê jî xûngerm, nivîskar û rewşenbîrên Êzîdîyan reviyên welatên din, yê bîna mirovantiyê, aştîyê û serbestiyê ji wan dibare.

Mebest û daxweziya me êdî ne ew e, ku 600.000 Êzîdî welatê xwe berdin û birevin welatê biyanîyê, lê belê heke çend rewşenbîr birevin anjî reviyane welatên Ewropa, pêwîst e werin hemandin, jiber ku vegera wan li welat her kuştin, zindan û îşkence ye. Heke Ewropa û welatên din destekek anjî niwê-nerek şande Kurdistanê bila ne bitenê guhdariya rejîma Îraqê anjî guhdariya çend mirovên tîrsonêk bike. Pêwîst e ew li rastiye bigerin. Bi kurtî: Ew rewşa xirab li welatê Êzîdîyan dihêle, ku Êzîdî ciyên xwe berdin û birevin Ewropa. Ma kî welatê xwe ji xweşî û kêfa xwere berdaye?

SIZIN
İÇİN
YAPABİLECEĞİMİZİ
BİLİYORMUYDUNUZ

KARİYERİ
VE WAKELİSTESİ

Başlıklar
Mikrop Kağıtları

Çeşitli
REKLAM

VE
DAVETİYELER

BİZİ, DENGÊ ÊZİDİYAN I
ARAYIN,
SİZLER İÇİN SÜREKLİ
YARDIMA HAZIRIZ.

Yeziden in ihrer Heimat - Opfer doppelter Verfolgung

Obwohl die monotheistischen Yeziden in ihrer Geschichte zahlreichen Pogromen ausgesetzt waren, bei denen tausende unschuldige Menschen ihr Leben lassen mußten - allein in der Zeit des Osmanischen Reiches wurden 72 Vernichtungszüge gegen die Yeziden geführt - haben sie die jahrtausendalte Religion und Kultur ihrer Vorfahren bis heute nicht aufgegeben. In ihren Herzen pulsiert die Liebe zu ihrer Religion und der Wunsch nach Freiheit.

Die Gesamtmitgliederzahl der Yeziden übersteigt eine $\frac{3}{4}$ Million. Die Mehrheit (ca. 600.000) leben im Nordirak. Dort befindet sich das religiöse Zentrum Lalish. Das weltliche Oberhaupt der Yeziden Mir Tahsin Saied Beg residiert in Ba'adre, das ca. 20 Kilometer von Lalish entfernt ist. In Eyn Sufne hat das geistliche Oberhaupt Sheikh Kheto Baba-Sheikh seinen Sitz. Des weiteren leben Yeziden in Syrien, Armenien, Georgien und in der Türkei. Die Zahl der in der Türkei lebenden Yeziden hat sich in den letzten 25 Jahren von 20.000 auf 150 Mitglieder reduziert. Ein Großteil der aus diesem Gebiet stammenden Yeziden ist nach Deutschland geflüchtet, wo mittlerweile 30.000 Yeziden leben.

Von den bis vor ca. 10 Jahren in Armenien und Georgien lebenden 82.000 Yeziden blieben nunmehr 23.000 Yeziden in diesen Staaten, davon 22.000 in Armenien. Der Zerfall der Sowjetunion und die für die Yeziden einhergehende Verschlechterung ihrer Menschenrechte zwang sie, ihre Siedlungsgebiete aufzugeben und nach Rußland, in die Ukraine oder Europa zu flüchten.

Die Situation der in Syrien lebenden Yeziden verschlechtert sich zunehmend. In dem Bericht "Doppelte Minderheit: Die syrischen Yeziden im Spannungsfeld von Ethnizität und Religion" von Sebastian Maisel wird hierzu ausführlich Stellung genommen. Es sollen hier nur kurz die wichtigsten Punkte erwähnt sein, mit denen der syrische Staat die Grundrechte der Yeziden beschneidet und versucht sie zu assimilieren:

1. Der syrische Staat erkennt die seit Jahrhunderten in Syrien lebenden Yeziden nicht als gleichberechtigte Bürger zu den arabischen Bewohnern an. Den Yeziden sind die Staatsangehörigkeitsrechte versagt. Nur ein kleiner Teil der Yeziden sind aufgrund hoher Schmiergeldzahlungen an örtliche Beamten im Besitz der syrischen Staatsangehörigkeit. Sie werden als Fremde im eigenem Land behandelt. So wird der Besitz von Land und die landwirtschaftliche Nutzung nur in den seltensten Fällen erlaubt. Während der Staat die Grundnahrungsmittel für die syrischen Staatsangehörigen subventioniert, müssen die Yeziden ihre Nahrung zu überhöhten Preisen einkaufen.
2. Die yezidische Religion wird im Gegensatz zur islamischen, christlichen und jüdischen Religion nicht anerkannt. Der syrische Staat vertritt die Ansicht, daß es sich beim Yezidentum um eine islamische Sekte handelt. Yezidische Kinder werden gegen ihren Willen in den Schulen zur Teilnahme am Islamunterricht gezwungen. Der Gebrauch der kurdischen Sprache, in der auch die Gebete und anderen religiö-

sen Texte der Yeziden verfaßt sind, ist verboten.

3. Yezidische Kinder, die keine syrischen Staatsangehörige sind, dürfen höherbildende Schulen nicht besuchen.

4. Nach einem Erlaß des syrischen Staates im Jahre 1962 mußten die Yeziden ihre Siedlungsgebiete verlassen. Ihnen wurden Gebiete zugewiesen, die durch eine schlechte Grundwasserversorgung und unfruchtbare Böden gekennzeichnet sind.

Die Situation der Yeziden im Irak ist vergleichbar mit der der Yeziden in Syrien. Nachfolgend werden die wichtigsten Punkte der Assimilierungspolitik des Iraks gegen die Yeziden genannt:

1. Bei den Volkszählungen, die im Jahre 1977 und 1987 im Irak durchgeführt wurden, wurden die Yeziden als eine arabische Volksgruppe bzw. Stamm registriert. Der Irak ist der Ansicht, daß die Yeziden ursprünglich Moslems waren und diese sich erst im Laufe der Zeit vom Islam distanziert haben.

Es ist ein ausgesprochenes Ziel des irakischen Regimes, den Yeziden ihre kurdische Identität zu entziehen und sie zu arabisieren. Die Yeziden sollen sich zum Islam bekennen.

2. Der Gebrauch der kurdischen Sprache ist für Kurden strengstens untersagt. Bedenkt man, daß die religiösen Texte der Yeziden im Gegensatz zum Islam in kurdischer Sprache abgefaßt wurden, stellt dieser Erlaß für die Yeziden eine erhebliche Behinderung in ihrer Religionsausübung dar.

3. Seit 1963 ist an den Schulen yezidischer Religionsunterricht nicht erlaubt. Statt dessen werden die Kinder wie in Syrien gezwungen, am islamischen Religionsunterricht teilzunehmen.

4. Das Saddam Husseins Regime vertrieb gewaltsam viele Yeziden aus ihren seit Jahrhunderten angestammten Dörfern und ließ diese von Arabern bewohnen. Die zwangsenteigneten Yeziden wurden in großen Kunstdörfern zusammengefaßt. Diese lagerähnlichen Dörfer werden von den irakischen Soldaten strengstens bewacht. Die Vertreibungsaktionen und Umsiedlungen gehen auf einen Erlaß des Iraks im Jahre 1978 zurück. Ziel ist es, die festen Dorf- und Sozialstrukturen der Yeziden zu zerschlagen und die Wahrhaftigkeit der Dörfer gegenüber Übergriffen von islamischen Fundamentalisten zu schwächen. Desweiteren wird mit diesen Aktionen erreicht, daß die bisherige weitestgehend funktionierende Eigenversorgung der Yeziden durch landwirtschaftlichen Anbau aufgrund der nun schlechteren Bodenverhältnisse verloren geht. Nachfolgend seien nur einige Beispiele stellvertretend für diese Politik genannt:

- Im Sheikhan-Gebiet wurden sieben Dörfer den Yeziden gewaltsam entrissen und den Arabern überlassen. Während die Yeziden entwaffnet wurden, wurden die Araber bewaffnet. Die wehrlosen Yeziden wurden in ein aus dem Boden gestampftem neuen Dorf umgesiedelt. Die Namen der Dörfer lauten: Meme Reshan, Baqesre, Mehud, Muqbele, Museka, Cerwa und Kendal.

- Im Jahre 1978 wurden 126 yezidische Dörfer im Sinjar-Gebiet gewaltsam durch das iraki-

sche Regime auf zehn Dörfer reduziert.

- Acht yezidische Dörfer um die Stadt Duhok wurden zerstört. Die Einwohner wurden nach Shariya verschleppt.

- Die in den Dörfern im Elqush-Gebiet lebenden Yeziden wurden gezwungen in die Dörfer Sheikha und Niseriye umzusiedeln.

- Die Yeziden aus den Dörfern im Feyde-Gebiet mußten in das Dorf Babire umsiedeln.

- Im Silivani-Gebiet wurden 13 yezidische Dörfer zerstört. Der yezidische Stamm der Hewiri wurde mit Gewalt aus seinem Gebiet vertrieben.

- Die Yeziden im Simele-Gebiet mußten ihre 13 Dörfer aufgeben und in das Dorf Khanike umsiedeln.

Jeder Yezide, der versuchte, sich der gewaltsamen und unrechtmäßigen irakischen Landnahme zu widersetzen bzw. politisch dieses Thema diskutierte, wurde festgenommen, verschleppt und in den meisten Fällen umgebracht. Besonders die yezidische Elite aus Persönlichkeiten und Intellektuellen wurde zur Zielscheibe des Irakregimes und zahlreiche mußten ihr Leben für ihre freiheitliche Überzeugung lassen. Dies ist auch ein Grund, warum viele yezidische Intellektuelle aus dem Irak flüchten. Viele haben sich den kurdischen Widerstandsorganisationen angeschlossen. Einige sind nach Europa geflohen. Nach dem Kuwait-Krieg 1991 erkämpften sich die Kurden eine Autonomie im Nordirak. Die yezidischen Siedlungsgebiete befinden sich jedoch lediglich zu 10% im kurdischen Autonomiegebiet. In dem vom Irak regierten Teil sind 90% des Siedlungsgebietes. Die Yeziden wurden durch die neu geschaffenen Grenzen von-

einander getrennt. Ein großes Problem ist, daß der Großteil der Yeziden vom religiösen Leben ihres Zentrums in Lalish abgeschnitten wurde, weil es sich im kurdischen Autonomiegebiet befindet. Zuerst verbesserte sich die Situation der Yeziden im kurdischen Teil. Der seit 1993 andauernde Bröderkrieg zwischen den kurdischen Parteien KDP und PUK verschlechterte jedoch wieder die Situation. Hunderte von irakischen Agenten wurden in das Autonomiegebiet eingeschleust. Sie führen im Auftrage des Irakregimes die Ermordungen wichtiger Oppositioneller und Persönlichkeiten aus und übernehmen unbemerkt in den kurdischen Parteien wichtige Positionen. Der Zuwachs der extrem-islamischen Parteien und ihren Anhängern in Kurdistan wird zu einer weiteren großen Bedrohung für die Yeziden.

In den letzten zwei Jahren wurden durch moslemische Geistliche in den Moscheen der Städte Duhok und Semele Haß und Verachtung gegen die Yeziden geschürt.

Islamische Fundamentalisten verbreiten die Auffassung, daß die Yeziden gottlos und ungläubig seien. Der Umgang mit Yeziden wird als unrein bezeichnet und sie werden als mitverantwortlich für die schlechte Situation gemacht. Die durch den Krieg verarmte und hungernde Bevölkerung ist leicht für derartige Gedanken der Fundamentalisten zu gewinnen, daß auch die Yeziden für die schlechte Situation verantwortlich sind. Islamisierungsbestrebungen und Übergriffe auf Yeziden im kurdischen Autonomiegebiet häufen sich. In der letzten Zeit wurden wieder ver-

stärkt yezidische Frauen von Moslems entführt und zur Annahme des moslemischen Glaubens gezwungen. Die yezidische Minderheit ist nicht in der Lage, sich gegen diese menschenverachtenden Handlungen zu wehren. Dies zeigt, daß Yeziden der Willkür der Moslems ausgesetzt sind. Zwar bekunden die kurdischen Parteien, sich für die Rechte der Yeziden einzusetzen. Sie sind jedoch unter anderem aufgrund des Bröderkrieges nicht in der Lage, den Yeziden ausreichend Schutz zu gewähren.

Das irakische Regime hat der arabischen Bevölkerung die Yeziden de facto zum Töten freigegeben. Entsprechende Übergriffe der arabischen Moslems gegen Yeziden werden strafrechtlich nicht verfolgt. 1994 wurde ein arabischer Iraker in der Nähe eines yezidischen Dorfes im El-qush-Gebiet ermordet. Die Angehörigen des Ermordeten beschuldigten grundlos die Yeziden und töteten zwölf yezidische Jugendliche. Hinzu kommt, daß von diesen Personen ein Anschlag auf das Oberhaupt der Yeziden Mir Tahsin Saied Beg verübt wurde, bei dem er schwer verletzt wurde, und zwei seiner Begleiter dem Kugelfeuer erlagen. Die Untätigkeit des irakischen Regimes ergibt sich nicht nur aus der Passivität einzelner Dienststellen, sondern entspricht der Gesamttendenz einer Rechtsordnung, die die privilegierte Stellung der Moslems als selbstverständlich ansieht. Die kurdenfeindliche Politik des Iraks äußert sich in ihrer gesamten Härte in der Unterdrückung der Yeziden. Während über 90% der Kurden durch die Islamisierung viele arabische Traditionen und Angewohnheiten übernommen haben, haben die Yeziden ihre ursprüng-

liche kurdische Identität nicht aufgegeben. Das Yezidentum, das somit als die Quelle des Kurdentums gilt, will der Irak vernichten und seine Anhänger islamisieren. Die Angriffe des Iraks gegen die Kurden treffen zuerst die yezidischen Kurden als schwächstes Glied in der Kette, der im Irak lebenden Minderheiten.

Das staatliche Straf- und Familienrecht Iraks bietet den Yeziden keinen hinreichenden Schutz. Anders als für Christen, Juden und moslemische Kurden sieht das irakische Familienrecht keine Sonderbestimmungen für Yeziden z.B. beim Religionsunterricht vor. Dem einzelnen Yeziden werden immer wieder bei der Arbeit, der Lebensmittelbeschaffung und ähnlichen Verrichtungen des täglichen Lebens beim notwendigen oder zufälligen Zusammentreffen mit Angehörigen der religiösen Mehrheitsbevölkerung schwere Kränkungen oder wirtschaftliche Behinderungen zugefügt oder angedroht. Diese ständige Bedrohung prägt die Alltagserfahrung der Yeziden. Er muß sich die Unsicherheit, in der die Yeziden auch durch die in den alltäglichen Vorfällen liegende Bedrohung leben, insoweit zurechnen lassen, als er auch eine nachträgliche Ahndung von Übergriffen unterläßt, was nach den Beweisergebnissen regelmäßig geschieht und dadurch die Täter ermuntert, weiterhin mutwillig und rücksichtslos ihren yezidischen Nachbarn Schaden zuzufügen oder sie zu provozieren oder zu bewältigen.

Es ist davon auszugehen, daß der irakische Staat trotz bestehender Schutzfähigkeit nicht willens ist, mit dem ihm zur Verfügung stehenden strafprozessualen Mitteln einer Verfolgung der Yeziden durch Moslime entgegenzuwir-

ken. Nicht jede Untat wird vom Staat direkt veranlaßt. Er hat jedoch ein System geschaffen, mit dem er wenn nicht immer unmittelbar so doch mittelbar die yezidische Identität auszulöschen versucht.

Zusammenfassung

Die Yeziden sind Mitglieder einer Gruppe, die als solche erheblichen Rechtsverletzungen in deren Heimatgebieten ausgesetzt ist. Eine derartige Gruppenverfolgung liegt vor, wenn eine durch gemeinsame Merkmale - hier die kurdische Volks- und yezidische Religionszugehörigkeit - verbundene Gruppe als solche Ziel politischer Verfolgungsmaßnahmen ist. Die yezidischen Gruppenmitglieder müssen Rechtsgutbeeinträchtigungen erleiden, aus deren Intensität und Häufigkeit jedes einzelne Gruppenmitglied die begründete Flucht herleiten kann, selbst alsbald ein Opfer solcher Verfolgungsmaßnahmen zu werden. Weder die Yeziden in den kurdischen Autonomiegebieten noch die Yeziden im Irak sind vor Übergriffen des im Nahen Osten zunehmenden islamischen Fundamentalismus und den Arabisierungsbestrebungen des irakischen Regimes geschützt. Demzufolge kann eine inländische Fluchtalternative nicht in Betracht gezogen werden. Abschließend kann festgestellt werden, daß die Situation der Yeziden über das allgemeine schwere Los der Kurden hinaus geht. Die aggressionsgeladene, jederzeit zu Gewaltausbrüchen oder Demütigungen zu Lasten der Yeziden tendierende Situation im Gesamtirak zwingt daher die Yeziden zunehmend ihre seit Jahrhunderten angestammte Heimat zu verlassen.

Rewşa Êzîdiyên Ermenistanê - Ez di welatê xwe de jî hêsîr im Eskerê Boyik

Ez nivîskarekî kurd im, ji Ermenistanê me û Êzîdî me. Ji ber zilm û zordestiya komara Ermenistanê û çeteyên nasîyonalîst, yê bi devê komarê hatine damezrandin, reviyam vî welatî. Ez diwê baweriyê de me, ku li vir tu mirov rewşa kurdên Ermenistanê baş nizane. Wisa diyar e, ku desteka mafê penaberiyê tu cudabûnê naxe navbera kurdên Ermenistanê û Ermeniyên. Rêform û diristkirinên ku salên 80yî de di çarçofeya perestrojîka Gorbaçov de bi kar hatin nasîyonalîzmî û başverûbûn pir peyda bûn û komik û partiyên hişknetewî meydan ji mirovên dêmoqrata û pêşverûyan standin. Di şerê cîyayê Qerebaxê de biryar ji aliyê van grupên çekdar û komara cî hate standin, ku di vê herêmê de bitenê Ermenî bîjin û bimînin. Gelên din weke rûsan, azariyan kurdan, belerûs û aşûriyan mecbûr kirin ku cîyê xwe berdin. Ev terqiyayî hemû deveran. Armanca Ermeniyên ji vê gavê ev bû, ku ev welat bi wan bitenê bimîne.

**Di navbera 2 salan de
Ermeniyên bi sedhezaran
mîrovên Ne-Ermenî ji
Ermenistanê derxistin, bê ku
koma cîhanê û welatên din
vî tiştî bibihîzin.**

Ji bo ku ev planê wan pêk were her roj li gund û bajarên bi metîngên rasîstî radibûn û pir tîrên jehrê ditavêtin bi aliyê van mîletên kêmketî û hindik. Li her cihî Fidayiyên çekdar hatin teşkîl kirin. Wan çavreşî li gelên Ne-Ermenî dikirin. Ma gelo ev Fi-

dayî kî bûn? Bi dîtina me, û ev ji rastiya rewşê ye, ev hemû diz, mêrkuj û sixtekar bûn. Rûpelên wan her berê jî reş bûn, wan tu karekî xêrê nekiribû. Heke çend caran hatibin girtin lê belê disa dihatin berdan û vê carê bi temamî heqaret li gelên bindest dikirin. Karê wan bûbû weke çaxê gur bikeve nav keriyek pezê bê şivan. Lê wisa diyar bû, ku ev ji van çavsorên nebes bû. Êdî cete û pêxwasên çekdar meydan standin û dest bi zikreşî û çavsorîyên xwe kirin.

Wan bi devê komarê êrîşî qçj-leyên leşker û polîsan dikirin û çek didizîn. Pir zordestî li mirovên aşûxwaz û bêgazînan dikirin. Malên wan dişewitandin û li ser deriyên malên wan dinivîsîn: "Birevin, herin! Nexwena dê ji we re pir xirab bikeve". Pir mirov talan dikirin, mal û meydanên wan bi darê zorê ji wan distandin, mekîne (gîrgîrokên) wan dibirin, lê gel nikaribû li ber xwe bixê û mafê xwe bixwaze. Lêdan, çêr û şorên nebaş tiştên normal bûn. Her wiha zilm li Êzîdiyên jî dikirin.

Kurdekî Êzîdî ji bajarê Êrîvanê, navê xwe Alîk Hasanyan bû, hate girtin û li ber çavên hezar mirovî hat şewitandin. Ew hatibû bigunehkirin, keçek û xortekî ermenî kuştîye. Paşî hate diyarkirin, ku ne wî ew kuştibûn. Haj û gumanên wî di kuştina herdu mirovan tunebû. Êzîdiyekî din ji herêma Artaşatê dane ber gulan û bê sûc û guneh kuştin. Zilm û çavsorîya wan ne ev herdu tişt bitenê bûn. Serekkomara Ermenistanê, Levon Ter Petrosiyan, di Kongra Fidayiyê Ermenistanê de,

ya sala 1993 pêk hatibû digot, ku van teşkîlat û rêxistinên çekdar welat ji mîlet û gelên Ne-Ermenî paqîj kirin. Wî digot, ku milê çekdar yê HHŞ bi vî karê bi rûmet rabuye. Pir mirov ji tîrsa wan û serokê wan cîyê xwe berdan û terqiyayî welat û şaristanên dût.

Di vê demê de mirov dikare bêje, ku 98% ji gelê Ermenistanê Ermenî ne. Heke hindek Êzîdî mabin jî, ew bê guman kal û pîr in û bê çar û mîcal in û nikarin xwe tevhev bilebitînin. Keda wan ya sedsala bi avê ve çû. Organîzasyon û rêxistinên ji bo mafên mirovan û koma cîhanê bi tiştî nabihîzin. Dibe ku ev pîrsîgîrêk ji wanre ne hewqasî giring bû. Çavên wan her mabû li şerê navbera Ermeniyî û Ezeriyan, şerê cîyayê Qerebaxê û hilweşandina welatên Sovyetistanê. Bi dîtina wan gelên Ne-Ermenî welat ji ber sedemên aborî (ekonomî) diberdan û ne ji ber zilm û serdestiyên Komara Ermenistanê.

**Li gel ku hewqas zilm û zorî
li Ermenistanê heye, dîsa jî
ev welat bûye endamê çend
rêxistinên dîmoqrata û hewl
dide xwe ku bibe endamê
civata nivênerên Ewropayê
jî, kurd li wir bê maf in.**

Bi hezaran reviyayî Rusîya, lê belê nîzanin dê di pêşerojê de çî bi serê wan were. Gelo Rusîya jî dê fermana wan diyar bike, anjî wan ji welatê xwe bavêje? Tiştêk hên ne diyar e. Propagendekê pir bi qirêjî li dijî gelê kurd dibe. Zanyar û hov, baş û nebaş, giştî li dijî gelê kurd kar dikin û tîrên jehrê davêjin wan. Ne sitar ji wan re maye û ne jî hêlîn nekîrine. Ligel ku hejmara kurdan, Êzîdî û Ne-Êzîdî ne bêtir ji 60 hezarî ye, ew di wê baweriyê de ne, ku çavên kurdan li avakirina Kur-

dîstaneke li ser axa Ermenistanê ye.

Her wiha dibêjin, ku kurd destekên Tirkîyê ne û çavê wan lê ye, ku beşek ji Ermenistanê bixin nava Kurdistanê.

Bi van bêbextiyan wan pir mirovên Ermenî rakirin piyan û dijminatîya kurdan di dilên wande çandin. Heke hindek Ermenî xwedî xêr û rûmet ev bêbextî qebûl nekire, wî didîtin weke dijmin û noker. Rewş wisa lê hati-bû, ku cîran û cîran ji hev re bûne dijmin. Lê pîsîtiya mezin

Êzîdiyên Ermenistanê û Guorgistanê

ew bû, ku wan dixwest Êzîdiyan ji kurdan dûr bixînin.

Wan digot, ku Êzîdî ne kurd in, ew gelekî serbixwe ne û tu girêdana wan bi kurdan ve tune. Di hejmartina gelên wî welatî de Êzîdî cuda hejmartin. Wan digot, ku genehî gunehê nivîskar û rewşenbîrên kurdan e, Çima heya Îro Êzîdî weke beşek ji gelê Kurd dihatin dîtin. Lê em dibêjin, ku ev tişt ne bingeh jê re heye û ne jî rastî. Em dibêjin, ku Êzîdîti kaniya gelê kurd e, kurdên esîl Êzîdî ne. Erê rast e ola Êzîdîtiyê ne maye ola hemû kurdan, lê belê wekî gel em kurd in.

Rewşenbîrên kurdan, Êzîdî û Ne-Êzîdî li dijî vê dîtinê rawestiyân. Pir Êzîdî ji ber vê çavsoyîyê ji revîyan û hên direvin. Heke rê û çara ji wan re hebe, dê hemû birevîn. Gel pir perîşan û haltengezar bû, teqiyabû li hemû welatê Sovyetistana berê. Êdî bira hew dizanîbû birayê wî li ku welatî maye.

Ew ji hemû aliyan ve bûye koçer û penaberê bê çî û war. Extiyarên, ku bêtir ji çil salî kar kiribûn, mane bê mi'aş û zorê li wan dikin, daku welatê xwe berdin. Ji wan re dibêjin: Herin welatê xwe!!! Lê welatê wan li ku ye? Em bawer in, ku tu kes

qirîna bindestan seh nake. Komara Ermenistanê du rû ye: Ji aliyekî ve dixwaze hemî gelên Ne-Ermenî ji Ermenistanê derxîne û ji aliyê din ve jî propagende dike, ku komara wan li ser bingehên demokratî û wekhevî ava bûye û Êzîdî serbest in û rewşa wan xweş e. Û heke hindik ji Ermenistê direvin, ew

ji ber rewşa aborî ye ne ji ber zîlm û zordestiyê ye.

Lê em wê perda ku wê bi ser serê xwe dakirîye, dihilînin û riwê wê yê rastî ji cîhanê re diyar dikin. Êzîdî kar di wezîfetên komarî de nabînin. Berî niha Kolxoz hebûn. Di wan Kolxozan de Êzîdiyan kar dikirin. Ew li wir rênçber bûn. Îro ew Kolxoz jî rabûne. Êzîdî di paqijkirina bajarên de kar dikirin. Îro ew jî ji destên wan çuye. Heke rewş wisa bîdomîne, dê Êzîdî di Ermenistanê û welatên de biqelîn û ji cîhanê hilin. Ew çanda kevnar dê hunda bibe û ev dê bibe rûreşîya Ko-

mara Ermenistanê. Car carne Êzîdî ji şewta laşê xwe direvîn bi aliyê sînorê Tirkîyê û dixwazin derbasî wî welatê ku fermana kurdan tê de rabûye. Êzîdî ditirsîn cîhanê pê bihesînin. Ew newêrin bi serbestî bibêjin, ku zîmanê wan kurdî ye an jî mafên wan di Ermenistanê de hene. Heke gotinek bigihîje rojevên cîhanê jî, wan digot, ku zîlm li Ermenistanê tune û gel her serbest e.

Heke Yekîtiya Sovyetistanê di salên 30 de hindek tişt ji Kurdan re serbest kiribû, ew jî hatiye hilweşandin. Berê rojnama "Rêya Taza" hebû, akadêmiya kurdan hebû, dibistanên bi zîmanê kurdî hebûn. Îro ew tişt tune. Hemû tişt ketiye destên çeteyên çekdar. Komara Ermenistanê bi rêxistinên nasîyonalist ve, weke PYUNIK, HINÇAK HAYASTANÎ, LIRAGIR, êrişeke pir bi qirêj dikîşînin ser rewşenbîrên kurd. Wan weke noker, destik û dûvikên xêrnexwazên Ermenistanê dibînin.

Ji ber gotina "Êzîdî kurd in" pir rewşenbîr dibirin mehkeman. Mehkeman jî biryar li dijî van rewşenbîran distand.

Li gel ku rewşenbîrên kurd biraytiya herdû gelan ji xwe re dixistin weke al û dihildan, dîsa jî wan teşkilatên Ermenistanê şerê wan dikir. Zanyarekî Êzîdî, Prof. Dr. Sihide Îbo bi destên hindek mirovên zikreş û çavsoy hatibû kuştin. Heya îro jî mêrkuj nedîtine û negirtine. Dr. Dewrêşîyan avêtin bin erebê (girgirokê) û dan kuştin. Laşê Hesên Absyan bi mehekê piştî kuştina wî li pêxê bajarê Êrîvanê dîtin. Piraniya rewşenbîran ji vê tirsê ji Ermenistanê revîyan. Ev e rewşa Êzîdiyên Ermenistanê.

Gruppenverfolgung in Armenien und Georgien zwingt Yeziden zur Aufgabe ihrer angestammten Gebiete

Staat gewährt den Yeziden keinen Rechtsschutz vor Übergriffen

Yeziden in den Ländern Armenien und Georgien sind zunehmend Opfer schwerer Raubüberfälle, Vergewaltigungen und Diebstahldelikte. Der Staat geht nur in den wenigsten Fällen diesen Rechtsverletzungen nach. Die Yeziden fühlen sich Verbrechen aus diesen Gründen schutzlos preisgegeben. Sie erfahren von der armenischen bzw. georgischen Mehrheitsbevölkerung eine geringschätzige, herabwürdigende Behandlung, vor allem dort, wo sie ihr nicht ausweichen können: in der Schule, in der Armee und im Berufsleben.

Die Ursachen für die Benachteiligung der Yeziden sind nicht religiös. Vielmehr sind sie auf Sozialneid zurückzuführen, da die Yeziden in der Regel nicht arm sind.

Kriminelle haben begriffen, daß Yeziden "leichte Beute" sind. Die Yeziden sind weder in der armenischen Verwaltung noch in der Regierung vertreten: Die auch von anderen Minderheiten erhobene Forderung nach Festmandaten in der armenischen bzw. georgischen Nationalversammlung blieb bis heute unerfüllt. Die Konsequenz ist, daß die Yeziden ihre Heimat verlassen. So hat sich die Zahl der Yeziden in Georgien von 22.000 (1989) auf 1.200 und in Armenien von 60.000 auf 18.000 reduziert. Trotz der Menschenrechtsverletzungen werden Yeziden aus Armenien und Georgien in Deutschland nur in den selten-

sten Fällen als asylberechtigt anerkannt. Statt dessen werden sie häufig abgeschoben. Auch Informationen darüber, daß abgeschobene Yeziden inhaftiert und verschleppt wurden haben bisher nichts an der ablehnenden Haltung der Bundesregierung Deutschland geändert.

Die in Göttingen ansässige Gesellschaft für bedrohte Völker hat im Mai und Juni 1997 die Situation der Yeziden in Armenien vor Ort begutachtet und forderte in einem Rundschreiben an alle Innenminister der Länder einen vorläufigen Abschiebeschutz von Yeziden. Die yezidischen Vereine in Deutschland sind ebenfalls sehr besorgt über die Asylpraxis der BRD. Der yezidische Verein in Bonn organisierte zusammen mit Yeziden aus Armenien und Georgien im Dezember 1996 eine Demonstration und überreichte Vertretern des Deutschen

Bundestages einen Situationsbericht der Menschenrechtsverletzungen. Des weiteren fand am 21. September diesen Jahres ein Treffen zwischen dem Kulturforum der yezidischen Glaubensgemeinschaft e.V. und Vertretern von Yeziden aus Armenien und Georgien, darunter die Herren Fatgan Katani und Alexander Mirzoev statt. Es wurde beschlossen, daß die Öffentlichkeit über das Unrecht an den Yeziden aus Armenien und Georgien informiert wird.

Es bleibt zu hoffen, daß die BRD ungeachtet ihrer außenpolitischen Interessen den Menschenrechtsverletzungen nachgeht. Die in Deutschland lebenden Armenier wollen auf keinen Fall mehr zu ihren Peinigern zurückkehren. Eine Reihe von Selbstmordversuchen von abgeschobenen Yeziden nach Georgien macht dies nur allzu deutlich.

Verzeichnis der von 1991 bis 1996 umgebrachten oder verschollenen Yeziden

Georgien

1. Dzasimovic Alojjan Aziz
2. Jurij Kamilovic Muradov
3. Rezo Abassov
4. Temur Abassov
5. Dzimiste Rasid Samoev
6. Nugzar Ankosi
7. Mirzojan Tital Dasamolovic
8. Eduard Azizovic Tamoev
9. Mamojan Nodar
10. Temur Mamojan
11. Nadoev Miraz
12. Vazire Bake
13. Davresov Surik
14. Tamoev Alihan Kulihanovic

15. Ozmanov David Sabavovic
16. Rasojan Murat Alihanovic
17. Rasojan Dzamal Alihanovic
18. Namojan Tamo Okeevic
19. Tamoev Ismail Zaidovic
20. Samoev Zorik Albertovic
21. Datas Tengiz
22. Amadjan Avdal Moskovovic
23. Tamoev Muraz Nodarovic

Armenien

1. Alik Hasanyan
2. Prof. Dr. Sihide Ibo
3. Dr. Devresian
4. Hasan Absyan, u.v.m

Doppelte Minderheit - Die syrischen Yeziden im Spannungsfeld von Ethnizität und Religion

Von Sebastian Maisei

Das Yezidentum stellt in Syrien eine kleine Minderheit dar. Die Zahl ihrer Anhänger übersteigt nicht die 15000.

Die schwache Position wird durch die Aufsplitterung ihres Siedlungsraumes in mehrere Teilgebiete verfestigt. Zwischen diesen einzelnen Gruppen gibt es keinen dauerhaften Kontakt und nur mangelhafte Kommunikation. Gründe dafür sind die unterschiedlichen wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Voraussetzungen der einzelnen Gruppen. Die Yeziden im Gebiet von 'Afrîn und 'Azâz sind sozial in ihren kurdischen Umfeld integriert. Während ihrer langen Siedlungsgeschichte haben sie sich einen festen Platz in der dortigen Bevölkerungsstruktur geschaffen. Desweiteren bietet ihnen ihr Lebensraum gute natürliche Ausgangsbedingungen, die die Grundlage für hohen landwirtschaftlichen Ertrag bilden. Ökonomisch gesehen ist ihr Lebensunterhalt gesichert und sie leben auf einem vergleichsweise höheren Niveau als die ostsyrischen Yeziden. Diese sehen sich wesentlich größeren Problemen gegenüber. In politischer Hinsicht ist der Status vieler dortiger Yeziden nicht geklärt, da sie als Flüchtlinge oder Ausländer im eigenen Land gelten und daher keine staatsbürgerlichen Rechte beanspruchen können. Die länderübergreifenden Flüchtlingsbewegungen halten bis in die neunziger Jahre an und führen zu einer weiteren Destabilisierung der dortigen Gemeinden und Sozialstrukturen.

In religiöser Hinsicht muß man dagegen von einer Gruppenverfolgung der Yeziden durch die

muslimischen Nachbarn und Staatsorgane sprechen. Diese beruht in erster Linie auf religiösen Vorurteilen und äußert sich in materiellen Schäden, Gewaltanwendung und psychischer Einschüchterung.

Die Yeziden als schwächstes Glied der Bevölkerungskette können sich dagegen nicht wehren und ihnen bleibt als Ausweg meist nur die Abwanderung. Bevorzugtes Ziel ist dabei Deutschland, da sie hier intakte Gemeindestrukturen vorfinden, die sich aufgrund des hohen Anteils von Geistlichen unter den Emigranten herausbilden konnten. Von staatlich syrischer Seite werden keine Anstrengungen zum Schutz der Yeziden unternommen. Vielmehr werden die Übergriffe durch Nichtahndung bzw. Nichtverfolgung toleriert. Für die syrisch-arabische Seite wird damit gleichzeitig ein Teil ihres „Kurdenproblems“ quasi von selbst erledigt, da unter den Tätern auch muslimische Kurden zu finden sind.

Durch die Aktivitäten der iraqischen Yeziden im Kulturzentrum Lalish und dessen Ausstrahlung auf alle Yezidengemeinden erhielten sie einen neuen Ansporn, sich mit ihrer eigenen Geschichte und Religion auseinanderzusetzen. Im Gegensatz zu den Gemeinden in Ostsyrien und den vereinzelt yezidischen Familien in den syrischen Großstädten wie Damaskus, Aleppo oder Hamah sind noch für die Yeziden im Gabal al-Akrâd die Auswirkungen der doppelten Benachteiligung weniger sichtbar. Besonders für das von mir gewählte Beispiel-Land Syrien gilt die von mir auf-

gestellte These der doppelten Minderheit und Unterdrückung der Yeziden.

Das Yezidentum sieht sich selbst als eine exklusive Minderheit, die an ihren religiösen und gesellschaftlichen Besonderheiten trotz jahrhundertelanger Verfolgung und Anfeindung fetgehalten hat.

Ihre religiöse Identität diene ihnen als Abgrenzung und Stütze. Angesichts der jüngsten nationalen Entwicklungen und Umbrüche auch in der kurdischen Ethnie hat gerade die Frage einer kollektiven Identität und eines damit verbundenen Gruppenbewußtseins an Aktualität gewonnen. Die Suche nach einem kollektiven Selbst, kultureller Authentizität bzw. einer gemeinschaftlichen Lebensform ist für die Yeziden noch nicht abgeschlossen. Zu vielfältig sind die regionalen Entwicklungen und Diskussionen um Abstammung, Herkunft und Einordnung der Gemeinschaft.

Mit der vorsichtigen Öffnung der Gemeinschaft nach außen begannen sich die Yeziden selbst zu ihren Vorstellungen zu äußern. Die Öffnung war notwendig, angesichts des Druckes von außen durch die Auseinandersetzung mit Staatsapparaten und anderen religiösen Dogmen, aber auch durch Druck aus dem Inneren der Gemeinschaft. Mit den sozialen Umwälzungen in den meisten Yezidengebieten trat eine Schicht junger gebildeter Yeziden hervor, die von sich aus für

eine Revitalisierung des Yezidentums eintrat. Diese Belebung rettete das stark angeschlagene und zerrüttete traditionelle Gefüge durch eine offene Diskussion über religiöse, soziale und politische Probleme. Die dafür notwendige Verständigung innerhalb der Gemeinschaft erfolgte über moderne Wege der Kommunikation und Organisation. Durch Vereine, Zentren, öffentliche gemeinsame Feiern und die publizistische Öffentlichkeitsarbeit gelang es, die yezidische Identität wieder stärker hervorzuheben und zu verbreiten. Dies ging einher mit der vermehrten Akzeptanz durch andere kurdische Gruppen.

Als Zielsetzung läßt sich eine Tendenz erkennen, die die Rückbesinnung auf die traditionellen Glaubens- und Lebensformen fördert, aber dennoch Veränderungen in einigen Aspekten für notwendig erachtet. Die Vertreter solcher Auffassungen, meist zu den jüngeren Yeziden gehörend, entwickeln sich innerhalb der Gemeinschaft zu einer neuen „Klasse“: Sie entstammen meist der Klasse der Laien, haben aber ihre Bildung von außerhalb bezogen. Sie fühlen sich an die alte Struktur nicht mehr so stark gebunden.

Obwohl sie sich vor allem mit religiösen Fragen beschäftigen, sind sie nicht als Geistliche legitimiert. Die traditionelle Führungsschicht hat dagegen viel von ihrer früheren Position eingebüßt und ebenso viel Einfluß in den alten Siedlungsgebieten verloren. Nur wenigen ist es gelungen, sich den Reihen der Neuerer anzuschließen und die aktuellen Probleme, z. B. zur Stellung im Kurdenkonflikt und der Zoroastrierfrage mitzudiskutieren. Meist werden sie nur noch mit

der Ausrichtung der traditionellen Rituale betraut. Im Exil haben sie sich dagegen ihre Stellung bewahren können.

Die yezidische Identität beginnt sich neu zu bestimmen. Dies geschieht, in dem sie ein Bild von der Vergangenheit der Gemeinschaft konstruiert, das die historischen Verhältnisse so darstellt, wie sie es selbst erschließt.

Gültigkeit hat diese Aussage besonders für die Fragen des kurdischen Ursprungs, d. h. den geglaubten Verbindungen zu den Medern, und der Ansicht der Yeziden, als ursprüngliche Religion aller Kurden zu gelten. Das eigentliche Anliegen ist es, die verschiedenen Gruppen zu einer wahren Gemeinschaft zusammenzubringen, die bisher nur lose über das Bewußtsein gemeinsamer religiöser Ansichten und das gemeinsame Schicksal der Verfolgung verbunden war. Die verschiedenen Herkunftstraditionen und Gruppenendogamien grenzen diese Gruppen bisher voneinander ab. Ein Prozeß mit dem Ziel einer Wir-Gruppen-Bildung, der durchaus mit einer Ethnizitätsbewegung verglichen werden kann, ist festzustellen. Außerdem wird sich in nächster Zeit durch die Verbreitung des Schrifttums, der Kassetten usw. insgesamt gesehen eine Vereinheitlichung der Glaubensnormen durchsetzen. Da diese Literatur auch bei den einzelnen Gruppen bekannt und im Umlauf ist, besteht zumindest in diesem Punkt Optimismus. Ein besonderer Augenmerk wird dabei auf historische Betrachtungen gelegt, da sich ethnische und nationale Wir-Gruppen-Prozesse in der Regel aus der Konstruktion

einer gemeinsamen Vergangenheit ableiten. Die daraus entstehende kollektive Identität muß sich dann aber wiederum die Frage nach ihrer Stellung zum übergeordneten Prozeß des kurdischen Nationalismus stellen. An dieser Frage vollzieht sich innerhalb der Gemeinschaft eine Spaltung: Einerseits gibt es die Gruppe, die mehr die religiöse Erneuerung und Fragen der Riten und Zeremonien in den Vordergrund ihrer Identitätsfindung stellen, andererseits die Gruppe, die sich als kurdische Yeziden dem Kampf um die nationalen Rechte ihrer Ethnie verpflichtet fühlen. Dieser, im allgemeinen bei Minderheiten häufig zu beobachtende Separatismus, läßt sich besonders bei den im Exil lebenden Yeziden feststellen. Die Auswirkungen dieser Probleme liegen auf einem Gebiet eventueller zukünftiger Forschungen. Die praktischen Gegebenheiten lassen ein wesentlich differenzierteres Bild erkennen.

Einige ihrer Gemeinden müssen um ihr Fortbestehen im nächsten Jahrzehnt bangen. Dies betrifft hauptsächlich die türkischen und ostsyrischen Gruppen. Den Status einer Minderheit, anerkannt oder nicht, haben sie in allen Gebieten. Um den unterschiedlichen Grad der Unterdrückung als doppelte Minderheit abzuschwächen, bedarf es der Entwicklung eines Zusammengehörigkeits- und Solidaritätsgefühls innerhalb der Gemeinschaft.

Anmerkung

Der Verfasser veröffentlicht hier die Zusammenfassung seiner Magisterarbeit, die im Juni 1997 an der Universität Leipzig eingereicht wurde. Eventuelle Unklarheiten, sowie fehlende Einzelheiten erklären sich aus der isolierten Stellung des Artikels.

Ursachen und Wirkungen der Krankheiten kurdischer Bürger außerhalb ihrer Heimat

Von Sermet Dag

Neben körperlichen Dauerschäden zählen bei den kurdischen Migranten psychische und psychosomatische Erkrankungen zu den häufigsten Krankheitserscheinungen, die sie während der Migration in der Fremde erleiden. "Die mit der Migration verbundenen komplexen Anpassungsverläufe an neue kulturelle und gesellschaftliche Bedingungen waren immer mit erheblichen Belastungen verknüpft.

Insbesondere die Vielfalt neuer Aspekte, die rechtliche Unsicherheit, Diskriminierung, die Unplanbarkeit zukünftiger Gestaltung des eigenen Lebens, führte in hohem Ausmaß zu Überforderungssituationen. Verlusterlebnisse und die langzeitliche Dimension dieser Prozesse erhöhten und vertieften diese Überforderungssituation und zeigen nun ihre krankheitsfördernden Potentiale" (Institut für Sozialarbeit und Sozialpädagogik 1992, Heft Nr. 3/ 4 S. 43).

In einem Bericht der Frankfurter Rundschau vom 16.11.1992 wird auf die psychosomatischen Krankheiten der türkischen/kurdischen Migranten und daraus resultierenden Leiden verwiesen. Hier wird ausgesagt: "Türken/Kurden, die in der BRD leben, sind anfälliger für psychosomatische Krankheiten als Deutsche." Diese Hypothese wird auch von Medizinern gestützt.

Funktionelle Störungen an Magen und Darm treten, wie Ärzte auf einem Symposium berichteten, bei türkischen/kurdischen Männern und Frauen mindestens zweimal häufiger als bei deutschen

Bundesbürgern auf. Symptome wie Reizdarm und Reizmagen diagnostizierten die Ärzte sogar dreimal öfter bei Türken/Kurden als bei Deutschen und sprachen von einem "Deutschland Syndrom" der ausländischen Mitbürger. Dieses Phänomen wird auf die schwierige psychische Situation der nunmehr dritten Generation von Kurden in Deutschland zurückgeführt. Auswirkungen auf die Arbeitsfähigkeit der Ausländer, häufige Krankschreibungen und negative Auswirkungen auf die Atmosphäre am Arbeitsplatz sind die Folge psychosomatischer Krankheitsbilder vor allem im Magen-Darm Bereich. Neben diesen Äußerungen der Mediziner gab es auch immer wieder auftretende Begleitumstände der Migration.

Als Gründe psychosomatischer Erkrankungen können erwähnt werden:

- Lebensbedrohliche Umstände in der Heimat
- Fragliche Zukunftsorientierungen
- Identitätskrisen,
- Entwurzelungserlebnisse
- Trennungsphasen von Eltern-Kind Beziehungen und Verlustgefühle, Generationskonflikte
- Ausweisungsdruck usw.

Hinzu kommt nunmehr die Gewissheit, daß eine Rückkehr in die Heimat ausgeschlossen ist. Durch die kompletten Familienzusammenführungen und der mittlerweile ausgeprägten kurdischen Identität gibt es keinen Grund mehr zurückzukehren.

Eines soll jedoch noch zum Nachdenken anregen. Waren es anfangs finanzielle Gesichtspunkte, weshalb die 1. Generation die gewohnte Umgebung verließ, sind es nunmehr der Wunsch nach mehr Freiräumen und Rechten die die jüngere Generation ebenso zu diesem Schritt treiben. Keiner weiß welche Folgen es konkret für uns haben wird. Eines ist sicher. Die Auswirkungen werden gravierender sein als psychosomatische Symptome unserer Vorfahren mit denen sich vielleicht medikamentös noch leben läßt. Das Leben in der Fremde fordert seine ersten Opfer. Werden es die letzten sein?

Anzeige

Wußten Sie schon?

Wir erstellen für Sie auch:

**Visitenkarten
Speisekarten
Briefpapiere
diverse Werbeartikel
und
Einladungskarten**

**Wenden Sie sich ganz einfach an DENGÊ EZİDIYAN.
Wir beraten Sie gerne!**

On Yezidis in Turkey - Three crosses in a Passport means Yezidi

Political Oppression of the Yezidi in Turkey persists

The Turkish government-officials stated: „We will not enter the „Yezidi-Religion in their passports“ in reply to the Yezidi-request for the same. It is common practice to enter the „religious confession“ in Turkish passports. Their refusal to do so was against the decree - dated 10.1.80 of the ministry for religious affairs. Before this decree no uniform practice existed. The Yezidis were always exposed to the whims and fancies of the Turkish government. Often „Islam / 3 crosses“ were entered under the „religious confession“, in their despise of Yezidism, thus designating Yezidism as a sect of Islam, actually as unbelievers. This negation of Yezidism is like a „red thread“ in the history of Turkey and is important in an analysis of the Anti-Kurd Politics in the Turkey. The Turkish government discriminated against the Yezidis not only because of their Yezidism, but also because they were a thorn in their flesh, i.e. because they didn't accept Islam like 90% of the Kurds did, but rather retained Yezidism. Official recognition of Yezidism would mean acceptance of the Kurds also culturally eg. their language, Yezidis have the kurdish language in worship, unlike Islam. Until recently the use of the kurdish language was labelled a „Separatism-trend“ and liable to punishment.

In the Conference at Lausanne (1923) the British demanded that the Turkish Delegation give special protection to the Kurds as was given to the Armenian Chri-

stians - the Turks murdered 1,5 Million of them - on the false argument, that the Yezidi as a kurdish-muslim sect was not deserving of respect. Several leading German politicians drew international attention by their relationship to Turkish affairs and their government's legal recognition of kurdish refugees were a slap in the face for the Turkish government.

„The Turkish government, inspite of the possibility of protection, isn't willing to apply the legal means of punishment, to work against the persecution of the Yezidis by the Muslims.“
(German Consitions-Court: Judgement on 30.6.92 Aktz. 9c 24-91 MU)

O. Akdeniz, a Turkish lawyer in Istanbul, finds the above-mentioned decree of 30.1.80 against Art. 24 of the Turkish constitution (1982): „Every person has freedom in religious belief and conviction.“ He says: „The decree discriminates against the Yezidis and hinders them in the practice of their religious beliefs.“ He wants to proceed legally against this infringement. In an interview by *DÊ* about his motivation and aims: „It is disgraceful, that an old religion is not protected. My aim is that Yezidism is legally and publically recognised as equal to Islam.“ This aim will be realised, when the Yezidis are protected from attacks from fanatical Muslims - concretely the protection of the Yezidi holy places.

The Society for Human Rights and other lawyers in Turkey support him. He demands forcefully: „the Bahais and the Jehovah-Witnesses have their legal rights and are officially recognised as religious communities in Turkey. Why should the Yezidi not get this well-deserved legal rights?“ If the Turkish government refuses his demand, he is prepared to appeal in the European Commission for human rights and the European Court for this special protection. He quoted, what Turkey had said in many international Agreements, for eg. in „The Paris-Charter for a new Europe“ together with 34 other nations to protect the minorities Turkey had obligated itself to the of its minorities. He invited the Turkish media to focus attention on the Yezidi and to contribute to overcome misconceptions of Yezidism. Many Turks wrongly believe, that the Yezidi are worshippers of the Evil one. He added, that he had no political aims, but rather as a lawyer he must uphold justice. Furthermore, Turkey supports a separation between state and religion. Besides this is a question of upholding human rights. His involvement is not political, but rather to give food for thought. If he is to be successful against this decree, he must have the support of many Yezidis, in order to enable him to speak on this matter. Hence he was in Germany to convincingly inform many Yezidis about his campaign. Initially the Yezidis basically accepted his campaign - but not all stood behind him. They asked sceptically: „For whom are we fighting for this right - if one is aware, that 95% of the Yezididi-Kurds escaped from.

Translation: Leo Cordeiro

Keçika Êzîdî - Das yezidische Mädchen und ihre Stellung in der Gesellschaft

Von Dilber Ekinci

Obwohl der yezidische Glaube einer der ältesten Religionen der Welt ist, ist er wenig erforscht und vielen Menschen unbekannt. Es gibt nur wenige Überlieferungen bzw. Mitschriften, die Aufschluß über die Lehre, Traditionen und Lebensweise der Yeziden geben. Bis heute verfügen die Yeziden nicht über ein Buch, daß das Yezidentum allgemeinverbindlich und umfassend festlegt. Die Weitergabe der religiösen Lehre erfolgt daher bei den Yeziden im Gegensatz zu den anderen Weltreligionen mündlich. Da es keine Religionsschulen gibt, obliegt es allein den Eltern, ihre Kinder religiös zu unterweisen. Hierbei können die Eltern, diese Aufgabe nur bedingt erfüllen, da sie selbst meist nur über ein geringes religiöses Wissen verfügen.

Dies gilt insbesondere für die yezidischen Eltern, die in Deutschland leben. Hier liegt meines Erachtens eine wichtige Ursache dafür, daß die in Deutschland lebenden Jugendlichen sich teilweise nur schwer mit ihrer Religion bzw. Kultur identifizieren können. Demgegenüber steht die existentielle Angst der Eltern, daß ihre Kinder sich vom Yezidentum distanzieren und sie diese in der Konkurrenz zur westlichen Lebensanschauung verlieren. Diese Angst schlägt sich auch in den Erziehungsmethoden der Eltern nieder. Vor diesem Hintergrund möchte ich kurz auf die Situation der in Deutschland lebenden yezidischen Mädchen eingehen. Wie bei den anderen Religionen bzw. Kulturen des Nahen Ostens ist auch in der yezidischen Ge-

sellschaft das männliche Geschlecht dem weiblichen Geschlecht bessergestellt. Ein Grund hierfür ist, daß der Junge dazu bestimmt ist, den Namen der Familie weiterzugeben. Das Mädchen jedoch gehört nach ihrer Heirat der Familie ihres Mannes an. Dementsprechend wurde das Mädchen auch erzogen. Es wurde auf ihre Tätigkeit als zukünftige Hausfrau und Mutter vorbereitet und somit in ihrer Lebensführung stark eingeschränkt. Bereiche wie Bildung oder Freizeit galten für Mädchen als unzulässig. Die Mehrheit der jungen Mädchen wurden schon im Kindesalter versprochen oder bzw. und der Zwangsheirat ausgesetzt. Das Leben und die Zukunft der Mädchen wurde konsequent von ihren Eltern bestimmt.

Auch heute ist eine Benachteiligung der Mädchen festzustellen. In den letzten Jahren ist jedoch eine positive Entwicklung zu erkennen: Die Bereitschaft, auch Mädchen bzw. Frauen die Chance zu geben, ihre Zukunft weitestgehend eigenverantwortlich zu gestalten, wird von den Eltern nach einer Zeit der Lernphase, in der erkannt werden mußte, daß gewisse Erziehungsmethoden überholt sind, zunehmend toleriert. Viele Mädchen bzw. Frauen sind heutzutage in einer Ausbildung oder studieren - ganz zum Stolz ihrer Eltern. Auch das Problem der Zwangsheiraten, befindet sich in Auflösung: Gescheiterte Zwangsehen und Austritte aus der yezidischen Religionsgemeinschaft haben die Eltern zum Umdenken veranlaßt. Ich appelliere an die Eltern der

yezidischen Gesellschaft, ihren Kindern den Glauben offen und ohne Ausübung von Zwang zu vermitteln.

In diesem Zusammenhang ist es wichtig, daß die Eltern Verständnis für den Kulturkonflikt ihrer Kinder aufbringen.

Gegenseitige Toleranz von Jung und Alt ist gefordert. Deshalb mein Appell auch an die Jugendlichen: Probleme, die in der yezidischen Gesellschaft bei Jugendlichen entstehen, sollten nicht immer auf die Religion zurückgeführt und ihr angelastet werden. Das Yezidentum ist eine lebenswerte und auf den Menschen ausgerichtete Religion, die den Angehörigen mit der Ausnahme gewisser Rahmenbedingungen viele Freiheiten erhält. Das Yezidentum sieht eine religiöse Gleichberechtigung von Mann und Frau vor. Wichtig ist, daß man versucht, die Probleme zu diskutieren und gemeinsam nach vernünftigen Lösungen sucht. Sicherlich sind auch Reformen hiermit impliziert.

Anmerkung der DÊ

In der letzten Ausgabe der DÊ hatte die Redaktion um Zusage von Beiträgen gebeten, die von yezidischen Frauen verfaßt wurden bzw. die Situation der Frauen in der yezidischen Gesellschaft behandeln. Dieser Beitrag ist leider der einzige. Die DÊ ist der Meinung, daß es mehr Frauen geben müßten, die Stellung beziehen wollen und hofft auf weitere Beiträge.

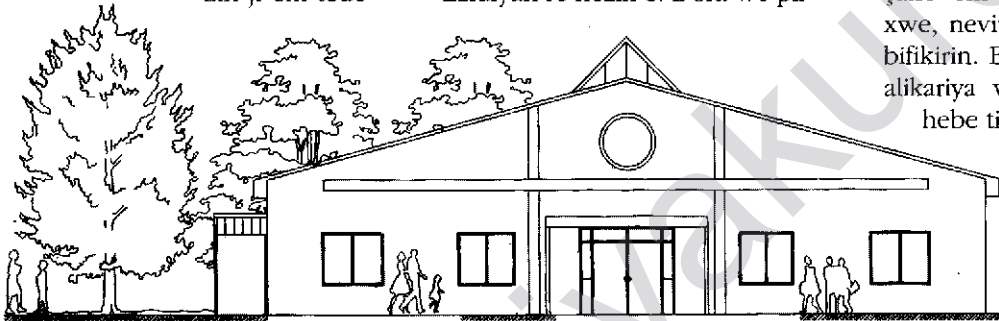
Mala Êzîdiyan li Oldenburgê dê ava bive

Gelî rûsipiyên Êzîdiyan, gelî xêrxwazan! Lê tîrsa mezin û giran ya zaraokên me ye. Tîrsa me ji wê tîrsê ye, ku ew bi carekê re hunda bibin û reya bav û kalên xwe berdîn. Ji ber vê yekê hindêk dilsoz û dilxwazên Êzîdiyê li çend bajarên Almaniya Malên Êzîdiyan vekirine, cî jê re kirê kirine. Sala par me jî Mala Êzîdiyan li Oldenburgê vekiribû. Lê em dibînin, ku çiqas bi wir ve diçe, kirya vê malê girantir dibe û wekî din jî em tede

niserbest û serfiraz in. Îro firseteke nû ketiye destên me û deriyekî xêrê li me vebuye: Serokatiya bajarê Oldenburgê erdeke ji bo avakirina malekê dide me. Ferehbûna vê erdê jî 3.560 m²e. Bihayê kirya wê salê 7.500 mark e. Em dikarin heke em gişt alikariya hevdu bikin, vê erdê bi 160.000 mark bikirin. Ciyê vê erdê jî li taxa Kraysenbrück (Kreyenbrück) li bajarê Oldenburgê. Bê guman ew cî ji pir Êzîdiyan re nêzik e. Dora wê pir

vekirî ye. Heke em bixwazin Malekê liser ava bikin, dê nêzikî 500.000 mark mesref here. Ji giştan re diyar e, ku endamên Mala Êzîdiyan bi tena xwe nikarin vî pereyî bidin. Ji aliyê din ve jî, mixabin ku ev erd ji destên me here. Ev lêhatin êdî bi destên me nema bikeve.

Em li vir gazî û hêviya xwe digihin hemû xêrxwazên Êzîdî û dostên Êzîdiyan û dibêjin: Alikariyê bikin, ev mal ji bo me giştan e, pir girîng e, ji me re û ji zarokên me re! Ev sitareke mezin e ji me Êzîdiyan re, serbilindiya me hemiya ye, rûmeta me ye! Ev jî, çaxê em bi pêşeroja zarokên xwe, neviyên xwe û nîfşên tînan bifikirin. Belê em pir bawer in ji alikariya we û dibêjin: Demê hebe tifaq û tevayê, berê wê bibe xweşî û şayî.

Pîan ji destê /
Zeichnung von
Dipl. Ing. Hikmet Tolan

Yeziden planen den Bau eines Zentrums

Damit die Yeziden in Deutschland ihr religiöses und kulturelles Leben nachgehen können, sind sie auf Räumlichkeiten angewiesen. Die yezidischen Vereine in Deutschland verfügen weitestgehend über Vereinsräume, die sie ausschließlich im Mietsverhältnis führen. Der Oldenburger Verein konnte ebenfalls Räume anmieten, mußte jedoch im Oktober 97 die Räume aufgrund des nur befristeten Mietvertrages aufgeben. Die Stadt Oldenburg, die mit der Raumproblematik durch entsprechende Anträge des Vereins vertraut war, bot nach der Fürsprache aller Parteien und dem Kulturdezernenten dem Verein ein unbebautes Grundstück an. Die Stadt will damit die Arbeit

des Vereins unterstützen, dessen Arbeit sie mit eigenen Worten als "unverzichtbar" für Oldenburg bewertet hat. Das Kulturforum erwarb das Grundstück zunächst im Rahmen eines Erbbaurechts, d.h., daß es das Grundstück für 40 Jahre nutzen kann. Dafür zahlt es jährlich der Stadt DM 7.500,00. In dieser Zeit kann das Grundstück auch zu einem günstigen Preis von zur Zeit ca. DM 160.000,- gekauft werden. Nunmehr plant der Verein den Bau eines eigenen sozio-kulturellen Zentrums. Die Kosten für den Bau belaufen sich auf ca. DM 500.000,-. Es ist offensichtlich, daß das Geld nicht allein von den Yeziden aufgebracht werden kann. „Wir hoffen, daß wir auf-

grund unserer Sozial- und Kulturarbeit öffentliche Zuschüsse erhalten.“ Das 3.600 m² große Grundstück befindet sich im Oldenburg-Kreyenbrück, einem Stadtteil in dem 60 % der Yeziden in unmittelbarer Nähe wohnen. Der Bau eines eigenen yezidischen Zentrums hat für die Yeziden in Deutschland einen einmaligen Charakter. Ein Vertreter des Vereins bringt es auf den Punkt: "Wir haben eine einmalige Gelegenheit bekommen, etwas zu errichten, wovon auch unsere Kinder profitieren werden können. Jetzt wird es sich zeigen, wie stark die Solidarität der Yeziden ist. Eins ist klar, Räumlichkeiten werden auf jedenfall benötigt."

Komara Mehabad - Yada Pêncîhsaliya Damezrandina Komara Kurdî ya Dêmkokrat

Îzzedîn Nassô

Bi dilekî xweşewist û serbilindiyeke mezin em îro Yada Pêncîhsaliya Damezrandina Komara Kurdî ya Dêmkokrat, Komara Mehabad, bi Serokatiya Qazî Mihemed yê nemir, di 22 rêbendana 1946 de, wek bûyereke dîrokî ya gewre, di Tevgera Rizgariya Niştimaniya Kurdistanî de, tînin bîra xwe.

Ev bûyera dîrokî ya hêja li gelê Kurd yê qehreman pîroz be.

Daku em bikaribin naveroka Damezrandina vê Komara Kurdî baş tê bigînin, ez dixwezim bi kurta hî li ser dîroka vê bûyera pîroz rawestim.

Qazî Mihemed û Tevgera Niştimaniya Kurdistanî

Qazî Mihemed ji malbateke dadger bû. Ev lawê Qazî Elî, neviyê Qazî Qasim bû.

Qazî Mihemed xwendina bingehî di dibistanên oledarî de xwendibû. Lê xwendina dadgehîyê ji bavê xwe fêr bibû. Berî ku Qazî Mihemed bibe dadger, ew dîreêktorê Pergala Ewqafa Mehabadê bû.

Di dema dadghiya wî de, rûmetke zor bilind di nav gel de wergirtibû. Qazî Mihemed ne tenê zaniyarekî oledar bû, ew rewşên bîrekî peşverû bû û xwedî pêwendiyêke bilind bû di warê aborî, siyasî û civakî de.

Qazî Mihemed digel Kurdî bi zimanê Farisî, Azerî, Erebî, Rûsî û Ênglîzî zanibû. Ew xwedî otorîteteke hêzdar û baweriyêke serbest bû.

Di tebaxa 1941 de Yekîtiya Soviyêt û Brîtaniya Îran dagîr kirin.

Di 29 rêbendana 1946 de peymanek di navera Brîtaniya, Yekîtiya Soviyêt û rêjîma îranî de hat îmzekirin. Di peymanê de hat çespendin, ku mebesta hêzên hevalbend li Îranê ne dagîrkirineke leşkerî ye.

Soviyêt dixwest bi dagîrkirina Ezerbîcanê û Rohilata Kurdistanê pozveriya xwe leşkerî xurt bike, lidijî hêrişa Almaniya Nazî li ser nawenda pêtrôlê li Kakû, ya ku Hitler bi dizî niyaz kiribû.

Ji aliyekî din ve Soviyêt dixwest rê li pêşveçûna Almaniya Nazî berbi Kendava Farisî û Erebî bigere.

Bi dagîrkirina Ezerbîcaniya îranî û Rohilata Kurdistanê re mîrîtiya Rîza Şah li ser herêmên kurdî pir jar bû û rêk li pêşiya çalakîyên niştimanperweên Kurd asantir bû. Vê rewşê hişt, ku rêberên Kurd, yê ku piştî Rabûnên Netewî bi destê Şahê xwînrejî hîtibûn koçberkirin, li cih û warên xwe vegerin û têkoşîna xwe di nav gel de bidomînin.

Pir caran dan û standin bi Komendarên Soviyêtî re dihat kirin û li ser Pirsîyara Kurdî, wek Bikaranîna Zimanê Kurdî bi Awayekî Fermî û Serbixwetiya Herêmên Kurdî dihat axaftin.

Di daviya sala 1941 de Rûsiyê dêlêgesiyêke kurdî, bi şeweyekî fermî, vexwend bajarê Bakû, paytextê Komara Ezerbîcaniya Soviyêtî. Ev dêlêgesiyon ji 30 Kurdên nasdar û bi beşdariya Qazî Mihemed pêkhatibû û ji aliyê gêngêrlekî Soviyêtî ve, ji Mehabadê heya bi Bakû, hatibû parastin.

Dêlêgesiyona Kurdî li ser hin karxaneyan û hevkarîyên çandînî,

yên Komara Ezerbîcanî hatin gerandin û li hin şano û sînemeyan jî beşdar bûn. Piştî hevdiînek bi serokê wezîrgeha Komara Azerî re hat kirin, li ser hevaltiya soviyêtî, biratiya Azerî û Kurdî û daxwez û armancên Kurd hat axaftin. Di wê hevdiîne de, Qazî Mihemed wek Berpîrsiyarê Dêlêgesiyonê dihat naskirin. Dêlêgesiyona Kurdî piştî du hefteyan, bi hêviya ku Soviyêt dê alîkariya Kurd bike, vegeriya Kurdistanê.

Di gela 1944 de Qazî Mihemed bû endamê Komelê Jiyankirina Kurdistan (Komela Jiyankirina Kurdistan) û piştî bû Rêber û Berdevkê Komelê. Ev Komele di 16 gulana 1942, ji aliyê van niştimanperwerên Kurd, linav beşçe Hacî Dawûd, li nêzîkî Çemê Sablax, li herêma Urmiyê, hatibû damezrandin.

Berdewamiya vê gotarê hûn dikarin ji DÊ bixwazin

Encama Damezrandin û Ketina Komara Kurdî

Heke mirov li şahîya Damezrandina Komara Kurdî ya Pîroz û li şîna Ketina wê temaşe bike, mirov dikan pir encaman jê derxîne. Hin ji wan encaman:

1. Tevgera Rizgarîxweza Kurdistanî li Rohilata Kurdistanê Tevgerêke niştimanperwer, pêşverû û dadmend bû.

2. Ew Tevger, wek hemû Tevgerên Kurdistanî, di naveroka

xwe de, Tevgerêke niştimanî û gelêrî bû, rê dabû her niştimanperwerekî Kurd, ji hemû çin û warên civaka kurdî, lê xwedî derkeve, cihê xwe têde bigre û têkoşîna xwe pêşkeş bike.

3. Mirov dibîne, ku her carê li beşekî Kurdistanê Tevger bilind dibe û Şoreş pêktê. Lê hemû Tevger, Rabûn û Şoreşên Kurd jibo yek armancê û yek dozê ne.

Ev jî Doza Gelê Kurd û Kurdistanê ye. Mebest jê ew e, ku berwedanên qehremanî lidijî dagîrker û hevalbendên wan, lidijî zordarî û çewsandinê bê kirin û jibo rizgarkirina axa Welêt, azadiya Gelê Kurd û serbixwetîya Kurdistanê têkoşînî çalak û hawbeş werin pêşkeşkirin.

4. Aramnca Tevgerê li Rohilata Kurdistanê Yekîtiya hemû hêzên beşên Kurdistanê û Avkirina Kurdistanana Mezin jî bû.

5. Komara Kurdî ya Dêmkokrat yekemîn Komar bû, di wê demê de, li Rohilata Navîn, ku têde kar bi awayekî dêmoraktî, parlamên-tarî, azadî û aşitî dihat gerandin. Archi Roosevelt, Karmendê beşê leşkerî di Balyozxana Amêrkî de, li Tehranê, dema ku di serma-weza 19946 de tatibû serdana Mehabadê û bi Parlamênta Kurdî û Serok Qazî Mihemed re pê-wendî kir, ecêb dît, ku bi çi awayî û di bin çi atmosfêrê de ji yana rojane li Mehabadê pêşve diçe. Gava ku Roosevelt veriya Teh-ranê ji Balyozxana Amêrkî re diy-ar kir û got:

û rê da wî, ku Komara xwe ya pîroz ava bike.

Lê Soviyêt li ser rûxandina Komara Kurdî, ji aliyê dagîrkerên îranî ve, bêdeng ma, jiberku mebest ji Avakirina Komara Azerî û ya Kurdî ew bû, ku Soviyêt hin armancên xwe yê siyasî û aborî pêkbîne. Soviyêt sozê dayîna top û tanga jibo Komara Kurdî pêknehanî, Soviyêt zanibû, ku berxwedana Komara Kurdî, bi Şervanên Siwarkî û bi tivingan, lidijî hêzên xwînrêj yê dewleta îranî, yê bi top, tang û balefiran, tucarî dirêj nake.

Bêguman jiyana Komaran, di dema aştiyê de, bi çekên sivik jî dibe. Lê domkirina Komara Kurdî, lidijî hêrişên dagîrkerên hov, bê alîkariyê çekdarî û siyasî ya navnetewî, nedibû.

Li ser nivîskar

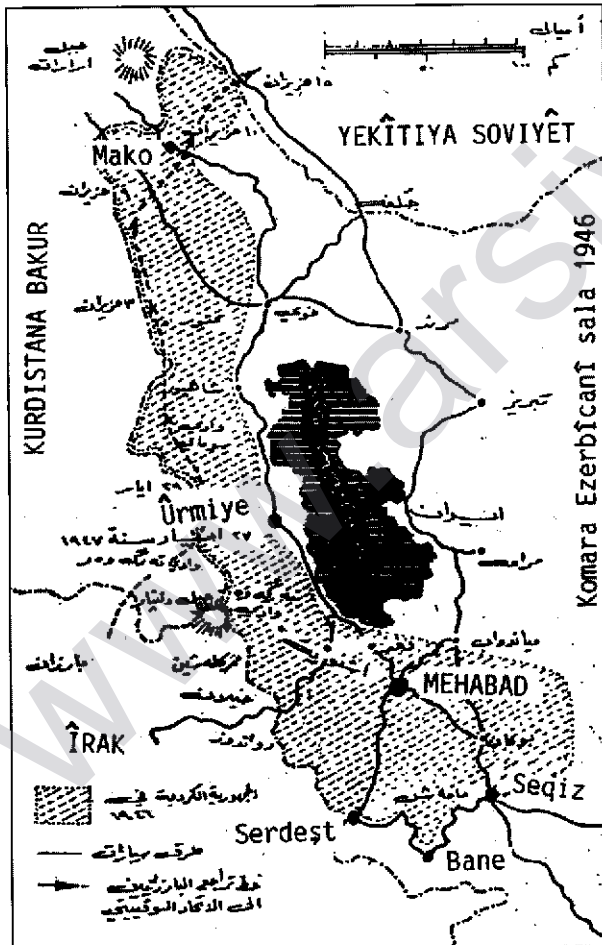
Îzzedîn Nasso ji çayê kurmênc, Başurê Bicûk e. Wî xwendina xwe ya zanîngêhî li Berlînê xwendîye û bû 25 sal li derveyî welêt dijî. Wî xebateke çalak di Tevgera Xwendekarî de li Evropa kirye. Ev zimanzane û mamostê zimanê kurdî ye. Mamoste Nasso gotarên hêja di warê zimên û warên din de dinivîse. Ev pirtûkeke "Fêrbûuna Zimanê Kurdî bi Almanî" û pirtûkeke "Matematîk bi Zimanê Kurdî" amade kirye.

Momoste Nasso endamê Komîta Karger e, ya Înstîtûta Kurdî jibo Lêkolîn û Zanist li Berlînê û endamê Korf Zanistî ye. Ew digel hin zimanzanên din Ferhenga Kurdî, ya helbestvanê niştimanperwer "Hejar", ji tîpên Soranî û Farisî werdigerîne tîpên Kurdî û Latînî.

Înrêsa mamoste Nasso li ser Ola Êzidîtiyê pir mezin e û ew alîkariyan di berhevkerin û rastnivîsa Nizayên Êzidiyan de dike.

"Gelê Kurd zor hez dike, di Komara xwe ya Dêmkokrat de, di bin Sîstêmeke Fêdêral de, wek li Amêrkaya Yekgirtî, bijî. Heke Amêrka, di rewşa niha de, naxweze piştgiirtiya daxweên Kurd bike, tu sedem nînin, ku Amêrka bihêle ev Komara Kurdî têkbiç".

6. Yekîtiya Soviyêt hebûna xwe ya leşkerî, li Rohilata Kurdistanê, wek hêzekî dagîrker neda xwiya-kin, daku, xwe ji verxwedana gelêrî ya kurdî biparêze. Soviyêt xwe wek hevalbend jibo gelê Kurd da diyarkirin

DÊ informasyon li ser ola Êzîdîtiyê ji mirovên cîhanê re diweşîne

Di van 20 salên dawî de rewşenbîr û xwendevanên Êzîdîyan dest avêtin pênûsê û bi zanîn li ser ola xwe nivîsîn. Sedema mezin jî ew bû, ku wan zelalkirin û nivîsandinên berûvajî, yê bi destên lêkolînavanên Ne-Êzîdî hatibûn weşandin, hew tamûl kirin. Heya mirov dikare bibêje, ku piraniya pirtûkên li ser ola bav û kalan heya vê dema em têde jî, bi destên Ne-Êzîdîyan hatine nivîsîn û çapkirin. Hin bi hin Êzîdî û rewşenbîrên wan hişyar dibin û li doza xwe xwedî derdikevin. Di vê dema dawî de hindêk nivîskar û lêkolînavanên Êzîdîyan pirtûk û pûblikasyon ji bo çapkirinê amade kirine, lê mixabin jiber tuneyiyê û kêmasiya alîkariyê ew nikarin van pirtûkan biweşînin. Hasila vê rastiya tehl ew e, ku heya vê rojê mirovên aşqî zanîne di pirtûkxanên bajar û zanîngehan de, bi tenê wan pirtûkên bi destên Ne-Êzîdîyan hatine nivîsîn, dixwînin. Ev lêkolînavanên rojhilatê hêne û heya îro jî Êzîdîtiyê weke beşekî ji beşên Îslamê dibînin û dibêjin, ku Êzîdî -Mêrik- dihebînin û li pey -Xebera Xirab- in. Doz, mebest û armanca DÊ ew e, ku nûçeyên rast û dirist, weşanên înfomatîv, yê bi destên lêkolînavan û nivîskarên Êzîdîyan tên nivîsandin, derxîne. Ev hejmara dawî vê rastiye bi cî tîne. Ji bo ku ev armanca çiyê xwe bigre, desteka rêdaksiyona DÊ biryar stand, ku naverokên hejmarên vê govarê di Internetê de werin weşandin. Di rêya Internetê de mirov dikare nûçeyên xwe li her çar anîşkên cîhanê belav bike, ji Amrika heya Australiya, ji Ewropa heya bi Asiya. Ev jî fêde ye ji bo gelê me. Wekî em dizanin,

piraniya zanîngehan, dibistanan û komaran înformasyonên xwe ji Internetê derdixînin. Binêrin, bê ev rê çiqas giring e.

Bi avêtina vê gavê DÊ kovara yekemîn e, ku înformasyonan li ser ola Êzîdîtiyê di Internetê de diweşîne. Ev jî ji me giştan re rûmet û serbûlindî ye. Ev karê me roj bi roj berfireh dibe û dê wî di pêşerojê de berdewam bikin. Vî karî dengê bilind li me zêde kir û bi dîtina me kaniyeke zêrîn e. Bi xêra Internetê pêwendiyên me li gel pir mirovên lêkolînavan û ilimdarên biyanî di demeke kurt de xurt bûn. Piraniya

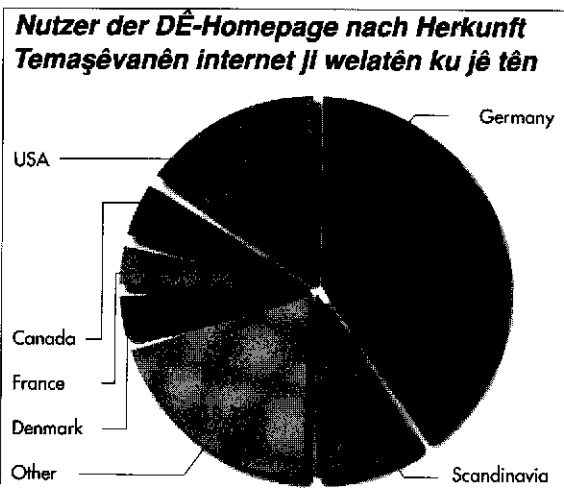
wan lêkolînavan jî pîrozbayiya vî karê me kirin û pişgiriya me ji hemû mirovên zanyar û aştxwaz dixwestin. Dîtina wan jî weke dîtina me bû, ku ev beş ji bo komûnikasyon û pêwendyan pir giring û mûhim e. Li gor hejmartin û ştitistika Internetê em dizanin, ku lêkolîvan, xwendevan û zanyarên van komarên jêrî nûçeyên li ser ola me ji Internetê derdixînin: Almaniya, Siwêd, Amrika, Kanada û Ferensa. Em di wê baweriyê de ne, ku Internet dê pir kar û fêde bide me û ola gelê me. Ew dema, ku sinûr ji hiner, taqet û çalakiyên me re hebû, derbas bûye. Îro mirov dikare li her çar anîşkên cîhanê li ser ola me bibihîze û ev ne tişteki hindik e.

Internet: Navenda informasyon û aboriya pêşerojê ye

Heke mirov ji aliyê teknîkî li Internetê binêre, ew ne zêdetir ji girêdana çend milyon kompiyûter li pir deveran bi heve ye. Di destpêka peydabûna wê, bitenê ji mafê ordiya Amrika bû, vê teknîkê ji bo pêkanîna armanca şerî bi kar bîne. Piştî ku hatibû diyar kirin, bê çiqas fêde û kar di meydanên jîyanê din de

heye, êdî destûra zanîngeh û karistanan li vekirina Internetê dabûn. Di van her 20 salên dawî de Internetê pir gavên mezin di warê teknîkî û naverokî de avêtin. Îro deryê wê ji her mirovî vekirîye, ku kar û barên xwe bimeşîne û fêde jê bibînin. Di Internetê de her mirov dikane nûçe û înformasyonan bide û

bistîne û her wiha 24 seetan. Vekirina Internetê pir hesanî ye. Kî bexwaze bikeve nava wê, bitenê ew hewceyî kompiyûterekê, modûmekê, berna babet û minasibî Internetê û gerêdana telefûnê ye. Ev jî weke kilteke ye. Bi vê kilte mirov dikare deryê girêdana bi Internetê ve veke.

DÊ liefert weltweit Informationen über das Yezidentum

In den letzten 20 Jahren haben die Yeziden verstärkt begonnen, sich mit ihrer Religion schriftlich auseinanderzusetzen. Vor allem die yezidischen Intellektuellen wollten die Fremdbestimmung und die Falschdarstellungen über das Yezidentum nicht länger hinnehmen. Hierzu sei erwähnt, daß der Großteil der verfügbaren Literatur über die Yeziden von außenstehenden Nicht-Yeziden verfaßt wurde. Mittlerweile sind einige sehr wichtige Publikationen von Yeziden verfaßt worden, die von grundsätzlicher Bedeutung für das Verständnis des Yezidentums sind. Die Autoren verfügen jedoch nicht über ausreichend finanzielle Mittel, ihre Arbeiten Verlagen zu übergeben, die für eine bessere und weltweite Verbreitung ihrer Bücher sorgen. Die Folge ist, daß diese theologischen Abhandlungen nur einem kleinen Kreis Interessierter bekannt sind. In den Univeritäten werden weiterhin die Bücher gelesen, die die Yeziden zumeist als islami-sche Sekte und Anbeter des Bösen bezeichnen.

Die *DÊ* hat sich durch die Veröffentlichung von fundierten Informationen u.a. zum Ziel gesetzt, das Yezidentum einer größeren Öffentlichkeit vorzustellen. Die Print-Ausgabe der *DÊ* hat einiges zu diesem Ziel beigetragen. Aber auch hier stellte sich das oben genannte Problem, daß die Informationen nur einem kleinen Kreis zugänglich gemacht werden konnten. Um diese Beschränkungen aufzuheben, hat die *DÊ* sich entschieden, auch im Internet die Ausgaben zu veröffentlichen. Das Internet hat den Vorteil, daß Informationen schnell

in die ganze Welt verteilt werden können. Wenn man bedenkt, daß immer mehr Menschen, vor allem Universitäten und staatliche Einrichtungen ihre Informationen aus dem Internet beziehen, dann war der Internet-Einstieg ein wichtiger Schritt. Damit ist die *DÊ* das weltweit erste und einzige Informationsforum im Internet, das speziell über die Yeziden berichtet. Aufgrund des Internet-Dienstes der *DÊ* können jetzt weltweit Informationen über das Yezidentum verbreitet und abgefragt werden. Hierdurch haben sich die Yeziden weltweit eine Stimme verschafft.

In kurzer Zeit konnten bereits über das Internet wichtige Kontakte geknüpft werden. Viele Leser des Internet-Angebotes der *DÊ*, darunter auch Wissenschaftler, haben mittels e-Mail gratuliert und ihren Wunsch geäußert, daß auch in der Zukunft weitere Informationen zur Verfügung gestellt werden. Wie aus der Statistik zu entnehmen ist, wird der *DÊ*-Internetauftritt aus vielen Ländern abgerufen. Verstärkt kommen Anfragen aus Amerika, Deutschland, Schweden, Kanada und Frankreich. Das Internet wird aufgrund seiner verbesserten Kommunikations- und Verbreitungsmöglichkeiten einen großen Beitrag zu einem besseren Verständnis über das Yezidentum beitragen. Wo wir vorher mit unseren Druckausgaben an Grenzen gestoßen sind, gibt es diese heute nicht mehr. Von jedem Ort der Welt kann nun auf das Informationsangebot der *DÊ* zugegriffen werden, und man erhält einen fundierten Einblick in das Yezidentum.

Das Internet: Informations- und Wirtschaftszentrum der Zukunft

Eigentlich ist das Internet rein technisch gesehen nichts anderes als ein Netzwerk, in dem mehrere Millionen Computer miteinander verbunden sind. Zuerst war dieser Rechnerverbund nur den US-amerikanischen Militärs zugänglich. Später erkannte man auch in anderen Gebieten die Vorteile und öffnete die Pforten für Bildungseinrichtungen, die sich über dieses System mit den neuesten Informationen gegenseitig versorgen konnten.

In den letzten 20 Jahren wurde das Internet nicht nur technisch, sondern auch inhaltlich weiterentwickelt, so daß heute jeder einen Zugang zum Internet bekommen kann.

Nicht nur Inhalte können nun von jedermann abgerufen werden, man kann auch selbst Informationen anbieten. Auf sogenannten Servern, die rund um die Uhr mit dem Internet verbunden sind, liegen diese Informationen für alle Interessierten. Auf diesem Wege ist es möglich, für Leser in der ganzen Welt Waren und Dienstleistungen anzubieten oder auch Informationen zu verbreiten. Um selbst einen Zugang zum Internet zu bekommen, benötigt man lediglich einen Computer mit einem Modem, eine entsprechende Software und einen Telefonanschluß. Das Modem ist die Schnittstelle zwischen dem Computer und der Telefonleitung, so daß man sich auf diesem Wege bei einem Online-Dienst einwählen kann und über diesen eine Verbindung zum Internet bekommt.

Civînek digel endam û berpirsyarên Kongra Aşûrî ya Navnetewî û endamên Perlemênta Almaniyayê

Li ser daxwaziya berpirsyarên Kongra Asûrî û ji bo kombûn û dîtina hinek endamên Perlemênta Almanî Pîr Xidir Silêman, serokê Navenda Laliş li Kurdistana-Îraqê, civînek li gel berpirsyarên Asûrî di roja 13.03.1997 de û li bajarê Bonê çekir.

Pîr Xidir anî ser ziman, ku Êzîdiyan tevî gelên Mêzopotamiya yên din bi hezar salan û bi xwîna xwe ya paqij kelepurên bav û kalên xwe parastin û ji ber vê yekê jî welatê wan Kurdistan, gelê wan û ciyê mêrxasên wan gelek caran hatin talankirin û pir ferman û wêrankirin bi ser wan de hatine. Lê belê her wan baweriya xwe ya kevnar û pîroz parastin û wan rêya mêrxasên xwe bernedan.

Her wiha Pîr Xidir da xwiyani kirin, ku Êzîdî û Asûrî ji berî xaçperestiyê li ser wê axê dijîn û pir tengayî û tengzarî bi hevdû re derbas kirine.

Li hemberî fermanan jî destên xwe dane hev û bi mêranî axa bav û kalên xwe parastine. Welatê xwe û Kurdistana xwe heya îro jî jiber çavsorên diparêzin û di gundên xwe de timî hevkarîya hev û din dikin. Pîr Xidir di civînê de got, ku ji herdû aliyên di xebata vê demê de tê xwestin, ku li her cihî û bi teybetî li welatê biyaniyê û diyaspora hevdû ji bir nekin, destên xwe bidine hêzên dêmokrat û aşîxwaz li Kurdistanê û li welat û bikevine qada xebatê ji bo welatekî azad û serbixwe ku mafên mirovan, wekhevî, aşî û dêmokrasî tê de her biryar bin. Pîr Xidir rabû çend hejmar ji

kovara Dengê Êzîdiyan, ya ku Mala Êzîdiyan diweşîne, ji civînê re diyarî kirin.

Endamê Perlemênta Almanî Schwarz-Schilling û hindek endamên din pir guhdarî li gotinên Pîr Xidir yê li ser rewşa Êzîdiyan kirin û pir dilxweş bûn, hem bi gotinan, hem jî bi kovara Dengê Êzîdiyan.

Wan digot, ku nizanîbûn hewqas Êzîdî, ji 32.000 bitir li Almaniya dimînin. Wekî din ji wan amadekirina xwe dabûn xwiya kirin, ku ew dixwazin alîkariya Êzîdiyan li vir bikin.

Pêşniyaza Pîr Xidir ji wan re ew bû, ku ew alîkarî û piştgiya Malên Êzîdiyan bikin û her wiha ji bo avakirina bingehê anjî navendekê alîkar bin. Ev navend pir giring e, ji zarokên Êzîdiyan re, ji bo pêşvebirin û fêrbûna zimanê wan û ji bo çand, irf û edetên wan. Wan mirovên birêz digotin, ku ew çî pirtûk û weşanên li ser Êzîdiyan derkevin, dê bistînin û bixwînin.

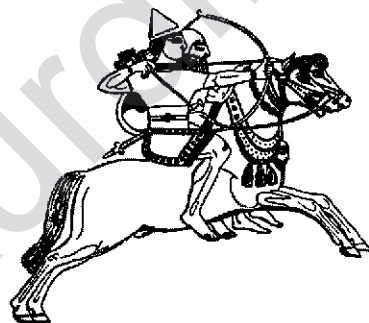
Serokê komitê ji civînê re pêşniyaz kir, ku şandekî ji aliyê perlemênt demeke nêzik here welêt û rewşa gelên me bibîne. Wan soz dan, ku van pirsgrêkên Êzîdiyan bighînin Perlemênta Almanî û gotin, ku ev cara yekemîn e, baş û ji nêzik ve li ser rewşa Êzîdiyan dibêzin.

Birêz Mûsa Ardis, Nûnerê Bizava Asûrî li Ewropa, birêz Keşe Emanuyêl û Rumil Şemşûn, mamosteyê hêja Bitris û Robert wekî berpirsyarê Bizava Asûrî li Kanada, Hena Îsa û Pîr Xidir di gel Dr. Heyde çûne Perlemênta Almanî.

Em jibîr nakin, ku Rumil Şemşûn û mamosteyê hêja Bitris endamê perlemênta Kurdistana-Îraqê ne.

Scrok û çar endamên komîta mafên mirovan ya Perlemênta Almanî civîn li gel Êzîdî û Asûriyan kirin. Endam jî ev mirov bûn: Schwarz-Schilling, Serokê komitê, Dovê û Malo.

Pîr Xidir di axiftina xwe de rewşa welêt û rebeniya gelê Kurdistanê û bi teybetî rewşa Êzîdiyan anî ser ziman. Wî da xwiyakirin, ku

Şervanekî Aşûrî

çawa Êzîdî can û xwîna xwe di ber welat û ola xwe ya kevnar de dabûn, didin û dê bidin. Êzîdiyan bitir ji hemû gelên Kurdistanê rebenî, tengzarî û wêrankirin dîtine. Bîtirî 72 fermanan bi tenê ji aliyê siltanên osmaniyan ve hatine serê wan. Ev jî roj bi roj diwartir dibe.

Wekî din jî Pîr Xidir got, ku em di wê tirsê de ne, Êzîdî hin bi hin kêmbibin û ji dinyayê biqelin û bi taybetî di vê demê de. Pîr Êzîdiyan welatê xwe ji mecbûrî, ji zoriyê û ji kotekiyê berdand û hatin Ewropa û bîtirîn ji wan hatin Almaniya. Pîr Xidir di berde-wamiya gotara xwe de got, ku berxwedanek ji aliyê çend mirovên xemxwar ji Êzîdiyan dibe û li hember van xirabî û xeteran radiwestin. Malên Êzîdiyan, yek ji wan Mala Êzîdiyan li bajarê Oldenburgê, kar û barekî rind û baş dikin.

Assyrer und Yeziden bekräftigen ihre gegenseitige Solidarität auf einem internationalen Kongress

Am 13.03.1997 fand in Bonn eine Sitzung des Kongresses der Assyrer statt. Zu der Sitzung, an der auch Bundestagsabgeordnete teilgenommen haben, wurde der Yeziden-Experte und 1. Vorsitzende des Lalish-Zentrums im Nordirak Pir Khidir S. Khalil (Pir Xidir Silêman) eingeladen.

In seinem Redebeitrag hob Herr Khalil hervor, daß die Yeziden wie die anderen Völker Mesopotaniens ihre Kultur und Religion über Jahrtausende mit ihrem Blut verteidigt hätten.

Dabei sei Kurdistan von vielen Rachefeldzügen und Pogromen heimgesucht worden. Der Glaube der Yeziden an ihre Religion habe ihnen die Kraft gegeben, das Yezidentum zu erhalten und den Weg ihrer Vorfahren nicht aufzugeben.

Die Yeziden und Ihre assyrischen Nachbarn hätten bereits vor der Entstehung des Christentums in ihrer mesopotanischen Heimat und in Kurdistan gemeinsam Krisen und Leid ausgetragen.

Sie hätten sich gegenseitig unterstützt und in Dörfern zusammengelebt. Diese Solidarität reiche bis in die Gegenwart und sollte auch Grundlage für die zukünftige Zusammenarbeit sein. Herr Khalil erklärte weiter: "Die Umstände und Herausforderungen der heutigen Zeit erfordern eine fruchtbare Zusammenarbeit zwischen Assyrer und Yeziden, die von existentieller Dringlichkeit geprägt ist. Die Yeziden und die Assyrer sind auch im Hinblick auf die gemeinsam erlebte

Geschichte und den großen Gemeinsamkeiten aufgefordert, Hand in Hand in demokratisch und friedlich gesinnten Organisationen Kurdistans und der mesopotanischen Heimat Brücken für eine freie Heimat zu bauen, die ein Symbol für Frieden und Demokratie, Menschenrechte und Gleichberechtigung sein soll."

Die anwesenden Bundestagsabgeordneten zeigten sich sehr interessiert über die Situation der Yeziden. Sie waren darüber erstaunt, daß mittlerweile ca. 30.000 Yeziden in Deutschland leben und gaben zu verstehen, daß sie gewillt seien, den Yeziden zu helfen.

Herr Khalil bat die Abgeordneten um Unterstützung der yezidischen Vereine in Deutschland. Er warb um Verständnis für den Aufbau eines yezidischen Instituts.

Der Vorsitzende der Sitzung Herr Musa Erdis schlug vor, daß kurzfristig eine Delegation zu den yezidischen Gebieten im Irak abgesandt werden solle. Die Situation der Yeziden solle anschließend auch im Bundestag angehört werden. Desweiteren zeigte auch er sich sehr erfreut über die Situationsberichte von Herrn Khalil und bestätigte wie der Großteil der Anwesenden, daß man bisher zu wenig über die Situation der Yeziden erfahren hätte.

Anschließend fand ein Treffen im Bundestagsgebäude statt, an dem u.a. die nachstehenden Personen teilnahmen: MdB Freimut Duve (Vorsitzender des Ausschusses für Demokratie, Menschenrechte und humanitäre Fragen

der Parlamentarischen Versammlung der OSZE), MdB Schwarz-Schilling (stellvertretendes Mitglied des Auswärtigen Ausschusses), MdB Dr. Dietrich Mahlo, einige assyrischen Vertreter wie Herr Musa Erdis, die Journalistin Frau Dr. Heide Borchardt und als yezidischer Vertreter Herr Khidir S. Khalil. Bei diesem Treffen konnte Herr Khalil näher auf die Situation der Kurden und speziell den Yeziden in ihrer Heimat in Süd-Kurdistan (Nord-Irak) eingehen.

Er berichtete von den unzähligen Diskriminierungen und den verübten Gewalttaten an den Yeziden und machte deutlich:

Die Yeziden waren und sind immer noch einer doppelten Verfolgung ausgesetzt. Sie werden zum einem aufgrund ihrer yezidischen Religionszugehörigkeit und zum anderen aufgrund ihrer kurdischen Volkszugehörigkeit unterdrückt.

In der Geschichte der Yeziden wurden allein in der Zeit des Osmanischen Reichs 72 Pogrome gegen die Yeziden verübt."

Zu der konkreten Situation der Yeziden in Deutschland nahm Herr Khalil ebenfalls Stellung. Er äußerte sich besorgt über den drohenden Verlust der yezidischen Identität. Hoffnung sieht er bei den yezidischen Vereinen in Deutschland.

Am Ende der Veranstaltung waren sich die Beteiligten einig, daß derartige Treffen öfter stattfinden müssen, um die gemeinsamen Probleme lösen zu können.

Neuer Jugendvorstand gewählt

Oldenburg. "Wir müssen die Verantwortung für die Jugendarbeit selbst übernehmen". Mit diesen Worten hatte das Vorbereitungskomitee zur Bildung eines Jugendvorstandes des Kulturforums der yezidischen Glaubensgemeinschaft zu einer Jugendkonferenz eingeladen. Dem Aufruf folgten 94 yezidische Jugendliche im Alter von 12-22 Jahren aus Oldenburg und dem umliegenden Weser-Ems-Gebiet und versammelten sich am 10. April 1997 in den ehemaligen Vereinsräumen des yezidischen Vereins in Oldenburg.

Die Veranstaltung wurde von den Vorstandsmitgliedern Telim Tolan und Hadi Babascheich eröffnet. Beide betonten, daß die Jugendarbeit das Herzensanliegen des Vereins ist und dementsprechend die Jugend finanziell und personell in der Vergangenheit gefördert wurde.

Die Jugendgruppen im Bereich Folklore und Musik seien nur einige der Beispiele für die Betreuung der Jugendlichen. "Wir sind der Meinung, daß die Jugendlichen sich stärker an der Vereinsarbeit beteiligen sollten.", so der erste Vorsitzende Tolan und begrüßte den Wunsch der Jugendlichen, einen eigenen Jugendvorstand zu bilden.

In den Jugendvorstand wurden gewählt: Seran Tolan, Zahide Tagay, Behcet Tagay, Cihan San und Ekrem Tagay. Der neue Jugendvorstand erklärte, daß er verstärkt die Interessen der Jugendlichen im Verein vertreten werde und ein vielfältiges Programm für die Jugendlichen anbieten will. "Wir brauchen aber auch die Unterstützung der Jugendlichen. Es kann nicht erwartet werden, daß

wir die alleinige Verantwortung für die Jugendarbeit übernehmen. Jeder Jugendliche kann seinen Beitrag zu unserer Arbeit leisten.", so die Stellungnahme von Seran Tolan.

Ciwanên me bi hev re çûn Qesra Dankarnê

Oldenburg: Îsal jî çûna ciwanên me bi hev re bi alikariya komelê pêk hat. 93 mirovên ciwan di roja 13.07.1997 an de bi otobûsê çûn wê qesra navbirî. Ji xeynî dîlan û stranan, bingehên karên pêşerojê hatibûn danîn.

Komîta xort û keçan / Jugendvorstand: Zahide Tagay, Seran Tolan, Behcet Tagay, Ekrem Tagay wêne / Foto: Şûkrû Tagay

Komîteke nû ya xort û keçan hate damezrandin

"Pêwist e em, xort û keçên Êzîdîyan, kar û bar û tevgera xwe xurt bikin". Bi van gotinan komîta amadekar kongra xort û keçan vekir. 94 ciwanan, yên temenên wan di navbera 12 û 22 salan de bû di vê kongrê de li bajarê Oldenburgê cî girtin. Piraniya wan ji Oldenburgê û herêma wê û herêma Vêzer-Emzê beşdarî vê civînê bûn. Telim Tolan û Hadî Bavê Şêx ji aliyê Komela Ol û Çanda Êzîdîyan li Oldenburgê li vê civînê beşdar bûn û digotin, ku pirsgerêkên xort û keçan armaneke me ya bingehîn e û ew piştgiriya vî karî dikin. Damezrandina komên mûzîk, saz-

Jugendfahrt nach Schloß Dankern

Oldenburg. Auch in diesem Jahr wurde die jährliche Jugendfahrt vom yezidischen Verein in Oldenburg durchgeführt.

An der Fahrt, die vom neugegründeten Jugendvorstand organisiert wurde, nahmen 93 Jugendliche teil. Am 13.07.1997 fuhren die Jugendlichen mit einem Bus nach Schloß Dankern. Neben Tanz, Grill und viel Freizeitspaß wurde gemeinsam besprochen, wie die zukünftige Jugendarbeit sein soll.

bendî û dîlanê yek ji pir çalakiyên me ye. Ji me re guhdariya ciwanan û çareserkirina pirsgerêkên wan pir girîng in. Telim û Hadî bi biryara civîne pir dilşad dibûn, ku ciwanan xwestekek anîbûn meydanê, komîteke birêvebira giştî bê hîlbijartin. Endamên vê komîtê ev in: Şêran Tolan, Zahîde Tagay, Behcet Tagay, Cihan San û Ekrem Tagay. Endamên vê komîtê soz didan, ku kar û bar bi şeweyekî hêja û baş bi rê ve bibin. Gaziya Şêran ji bo beşdaran ew bû, ku her xort û keçeke Êzîdî dikare karêkî hilgire ser milên xwe û aktîv be.

Bingeha Êzîdiyan li derveyf Welat (ÊZiA)

ÊZiA bi çend çalak û bizavan rabuye, ew jî ev in:

- Weşandina kovara Roj
- Weşandina beşê yekemîn û dûamîn ji pirtûka Di'a û Nizayên Êzîdiyan. Amadekar Dr. êx Xelîl bû.
- Pêkanîna Cejnên Êzîdiyan û bi teybetî Cejna Êzîd, Cejna Batizmiyê, Çarşema Sor (Serê Nîsanê), Cimayîya Şixadiyê Karî Xêr.
- Di Destpêka meha hezîrana geniman ve Bingehê devê çend semînanan vekir.

Nivîsandina ola Êzîdîtiyê di dokûmenta xwedêdanê li cem derên komarî li Almaniya

Komela Çand û Ola Êzîdîtiyê li Oldenbûrgê hewl dide xwe, ku ola Êzîdîtiyê weke oleke serbixwe li Almaniya bide qebûlkirin. Vê komelê dikarîbû ola Êzîdîtiyê bixe nava olên din li ciyê qeydkirinê û wê bide qebûlkirin. Mebest jê ew bû, ku mafên ola Êzîdîtiyê bibin weke mafên ola Xaperesiyê, Cihûtiyê û Îslamê. Li gel ku pir derên komarî û rismî li Almaniya ola Êzîdîtiyê weke oleke serbixwe dicîtin û her wiha girêdanên wê bi Îslamê re tunin, weke ku komara Tirkîyê, Sûriyê û Îraqê di wê baweriyê de ye, pênuşa qeydkirina mirovan li Oldenbûrgê hingirî û dixwest biryara mehkema Oldenbûrgê liser masa xwe bibîne. Ji bo pêkanîna vê armancê malbateke ezîdî giliyê xwe bire ber mehkemê. Hên biryar bi vê yekê nehatiye standin.

Koma gokê ya xortên Êzîdî û dostên wan yên Êlewî û kurdên din li Berlînê hate avakirin

Li bajarê Berlînê girûpa fitbolê - gokê - bi alîkariya çend mirovên dilsoz û hêja hat avakirin. Berpirsyarê vî karî endamê govara me Şewqî Îsa ye. Kurê kurd yî hêja Tosin Haco van xortan hîn dike. Her heftû pir xortên Êzîdiyan bi vî şeweyî li hev dicivin û bi kêf û eşq dema xwe derbas dikin. Wekî din jî hevaltîyeke mezin di navbera xortên Êlewî û Êzîdî de pêk hatiye. Mebesta me jî vî karî jî ew e, ku xortên me hev baş nas bikin û

pêwendiyên xwe xurt bikin û ji sîporê jî ne bê behir bin. Xortan biryar stand, ku navê vê komê FC Lalisch 96 be. Heya niha xort 40 lêstikî lîsine. Ji wan 36 caran zora komên din birine 2 caran xisirîne û 2 caran weke hev derketine. Nîşana vê komê teyrê Tawis e. Mixabin ku tu kes alîkariya vî karî nake û wî weke karekî bê qîmet dibînin. Em hêvîdar in, ku mirovên me bawerîya xwe ji vî alî ve biguhêrin û piştgirîya van inisiyatîvan bikin.

Koma gokê ya FC Lalisch 96
Fußballmannschaft des FC Lalisch 96

wêne / Foto: Privat

Yeziden gründen zusammen mit weiteren Kurden den Fußballverein FC Lalisch 96

In Berlin haben yezidische Jugendliche zusammen mit anderen vornehmlich alevitischen Kurden einen Fußballverein gegründet. „Neben den sportlichen Motiven verfolgen wir mit unserer Arbeit das Ziel, daß sich die Jugendlichen näher kennenlernen. Durch den Verein haben sich z.B. feste Freundschaften zwischen Yeziden und Aleviten aufgebaut.“, so der Präsident Chaukeddin Issa. Obwohl die Mannschaft, die von Tosin Haco trainiert wird, neu ist, kann sie nach 40 offiz-

ellen Punktspielen eine erfolgreiche Bilanz vorweisen: 36 Siege, 2 Unentschieden und 2 Niederlagen. Für die weitere Zukunft wünscht sich die Mannschaft mehr Unterstützung von ihren eigenen Leuten. Als Vereinseblem ist ein Pfau ausgewählt worden.

Êzîdiyên Ermenistanê

Radiyo û kovara Dengê Êzîdiyan li Ermenistanê her berdewam in. Li wir kar û barekî baş tê kirin.

Eintragung der yezidischen Religion in die deutschen Geburtsurkunden

Das Kulturforum der yezidischen Glaubensgemeinschaft setzt sich seit langer Zeit für die rechtliche Anerkennung des Yezidentums als eine Religionsgemeinschaft in Deutschland an. U.a. erreichte der yezidische Verein in Oldenburg, daß das Yezidentum beim Bundesamt für Statistik gleichberechtigt mit den anderen Weltreligionen wie das Christentum, Judentum und Islam geführt wird (Die *DE* berichtete hierüber im April 1996). Die Eintragung der yezidischen Religion in die Geburtsurkunden wird jedoch von den deutschen Standesämtern nicht vorgenommen.

Begründet wird die Ablehnung damit, daß das Yezidentum keine Körperschaft des öffentlichen Rechts sei.

In einem Schreiben des Vereins an die Aufsichtsbehörde der Standesämter beim niedersächsischen Innenministerium wurde diese Haltung verurteilt. So heißt es in dem Schreiben: "Die Türkei lehnt die Eintragung unserer Religionsgemeinschaft ab, weil sie zum einen unsere kurdische Identität negiert und zum anderen uns als islamische Sekte betrachtet." Weiter wird in dem Schreiben auf das vorchristliche Alter und ein funktionierendes religiöses Leben im Yezidentum verwiesen. Im Antwortschreiben des niedersächsischen Innenministeriums vom 29.11.1996 wird aufgrund des vorgelegten neuen Gutachtens des Oldenburger Vereins über die religiöse Organisation der Yeziden in Deutschland die Eintragung des Yezidentums befürwortet, nachdem vorher die Auf-

fassung der Standesämter geteilt wurde. Aufgrund der grundsätzlichen Bedeutung wird ein größerer Auszug des Schreibens nachfolgend veröffentlicht:

Die Eintragung der Religionszugehörigkeit in die Personenstandsbücher nach dem Personenstandsgesetz setzt die nachweisliche "rechtliche Zugehörigkeit zu einer Religionsgesellschaft" voraus. Allerdings bestehen hinsichtlich der Auslegung des Begriffs der rechtlichen Zugehörigkeit in der Rechtsprechung unterschiedliche Meinungen.

Nach Ansicht des Oberlandesgerichts Hamm in seinem Beschluß vom 22.11.1990 (StAZ 1991 S. 136) setzt die rechtliche Zugehörigkeit voraus, daß die Kirche, Religionsgesellschaft oder Weltanschauungsgemeinschaft selbst rechtlichen Bestand hat, d.h. nach deutschem Recht z.B. als Körperschaft des öffentlichen Rechts, als rechtsfähiger oder nichtrechtsfähiger Verein oder entsprechend nach ausländischem Recht organisiert ist. Diese Auffassung des Oberlandesgerichts Hamm wird inzwischen als zu eng angesehen, weil sie nur die auf staatlichem Recht beruhende Organisationsform einer Religionsgesellschaft erfaßt. Im Personenstandsgesetz gilt der verfassungsrechtliche Begriff der Religionsgesellschaft gem. Art. 140 GG in Verbindung mit Art. 136 ff. der Weimarer Reichsverfassung. Danach gehören die Regelung des Mitgliedschaftsrechts einschließlich der Voraussetzungen sowie Formen für Eintritt, Austritt und Ausschluß zu den sog. "eigenen Angelegenheiten" der Religionsgemeinschaft, die diese nach ihrem

jeweiligen theologischen Selbstverständnis selbständig ordnen. Somit dürfte die Frage der rechtlichen Zugehörigkeit letztlich nicht nach staatlichem, sondern nach innerkirchlichen Recht zu beurteilen sein.

Die Yeziden sind unstreitig eine Glaubensgemeinschaft. Die Zugehörigkeit zu dieser Gemeinschaft wird nach hiesiger Kenntnis durch direkte Abstammung von yezidischen Eltern erworben; eine Vermischung mit Nichtyeziden gilt als Sünde und führt zum Ausschluß. Die Gemeinschaft bewahrt kultische Riten und übt religiöse Riten, wie z.B. die Taufe aus. Das kultische Amt wird durch Priesterfamilien ausgeübt. Es gibt auch geistliche Autoritäten, die Religionszugehörigkeit bei Bedarf bescheinigen. So hat insbesondere das Bundesverfassungsgericht mit Beschluß vom 10.11.1989 (BVerfG 81, S. 58) das Bestehen der yezidischen Glaubensgemeinschaft sowie mitgliederschaftlicher Regelungen festgestellt und wegen des Ausschlusses eines sog. "religiösen Existenzminimums" im Heimatstaat eine asylbegründende Verfolgung angenommen. Unter dem Aspekt der Einheitlichkeit der Rechtsordnung wird man die asylrechtlich relevante kirchliche Mitgliedschaftsregelung auch bei der Einordnung als personenstandsrechtliches Merkmal nicht unbeachtet lassen können. Hiervon hat sich offenbar auch das Amtsgericht Gießen in seinem Beschluß vom 24.02.1995 (StAZ S. 240) leiten lassen, indem festgestellt wird, daß kein Zweifel am Bestand einer yezidischen Religionsgemeinschaft als religiöser Minderheit bestünde. Angehörige dieser Glaubensgemeinschaft erhalten in der Bundesrepublik Deutschland wegen ihrer Zugehörigkeit zu dieser Re-

ligion Asyl. Zudem müsse in Anwendung des die Glaubensfreiheit garantierenden Art. 4 GG der Begriff der Religionsgemeinschaft weit ausgelegt werden. Das Gericht kommt daher zum Schluß, daß die Zugehörigkeit zur yezidischen Religionsgemeinschaft im personenstandsrechtlichen Sinne eintragungsfähig ist, d.h. in Personenstandsbüchern und daraus ausgestellten Urkunden eingetragen werden kann. Aus den dargelegten Gründen neige ich der Rechtsauffassung des Amtsgerichts Gießen zu. Ich werde die niedersächsischen Standesämter entsprechend unterrichte. Generelle Weisungen, daß die yezidische Religionszugehörigkeit in Personenstandsbüchern und Urkunden einzutragen ist, können von seiten der Aufsichtsbehörden allerdings nicht erteilt werden, da der Standesbeamte nur vom Amtsgericht zu einer Amtshandlung angehalten werden kann."

Durch die Initiative des Kulturforums wurde damit ein wichtiger Schritt zur Anerkennung der Yeziden als Religionsgemeinschaft gesetzt.

Da das Standesamt Oldenburg trotz der Empfehlung des Innenministeriums eine Eintragung nicht vornimmt, ist seit September diesen Jahres beim Amtsgericht Oldenburg ein Verfahren anhängig. Eine yezidische Familie klagt mit Hilfe des Vereins das Standesamt an. Die Erfolgsaussichten stehen sehr gut, daß das Gericht das Standesamt anweist, die yezidische Religion einzutragen. "Wenn wir in diesem Einzelfall vor Gericht gewinnen, werden wir bei Gericht beantragen, daß für alle Yeziden das Recht zur Eintragung gilt."

Civîna Yekitiya Êzîdiyan li Almanya li bajarê Selê hate darxistin

Di roja 24.05.1997 de heşt komelên Yekitiya Êzîdiyan li Almanya li bajarê Selê (Celle) konferensek pêkanîn. Ev konferens ji bo hîlbijartina komîteke birêvebirna giştî çêbû.

Ew dê kar û barên van komelan bimeşîne. Li ser daxwaza Yekitiya Êzîdiyan li Almanya di civînê de niwenerêkî Komela Çand û Ola Êzîdiyan li Oldenburgê beşdarî civînê bû.

Wî ji wan re pêşveçûn û karên baş xwest û diyar kir, ku Mala Êzîdiyan li Oldenburgê kar û barên xwe bi serfirazî berdeewam dike.

Ev civîn di têlevîzyona gelê Kurd Med-TV hate diyarkirin.

Fêrbûna bingeh û Di'ayên ola Êzîdîtiyê li Oldenburgê

Ji bo ku ciwan û zarokên me naverokên ola xwe hîn bibin û irf û edetên bav û kalan bibînin û her li çanda xwe xwedî derkevin, Komela Êzîdiyan li Oldenburgê biryar dabû, ku zanyarekî Êzîdiyan derzên olî bide ber zarak û xort û keçan. Endamê komîta birêvebira giştî ya vê komelê, Hadî Baba-Şêx ev bar hîlgirtibû ser milên xwe. Di hevpeyvînekê de bi kovara *DE ewî* bi dilxweşî digot, ku zarokên me ne bitenê fêrî Di'a û bingehan dibin. Ew pir guhdariya nûçeyên Lalişê û welatê xwe jî dikin. Em hêvîdar in, ku ev kar bidomîne û zarokên bi eşq û dilxweşî di vir de cî bigrin.

Yezidischer Religionsunterricht in Oldenburg

Damit die Jugendlichen in ihrer yezidischen Identität gefestigt werden, ist es von existentieller Bedeutung, daß den Jugendlichen die Inhalte des Yezidentums vermittelt werden. Der yezidische Verein vermittelt seit seiner Gründung im Jahre 1993 Jugendlichen yezidische Werte und Traditionen. Seit einem Jahr unterrichtet das Vorstandsmitglied und der Bruder des geistlichen Oberhauptes der Yeziden Herr Hadi Babascheich Kinder in Oldenburg. In einem Gespräch der *DE* mit dem Religionslehrer äußerte sich Babascheich über seine Arbeit: "Die christlichen Jugendlichen werden in ihrer Schulzeit den Lehren des Christentums unterzogen. Auch die Yeziden müssen sich um die religiöse Betreuung ihrer Kinder kümmern. Sie können nicht erwarten, daß Ihre Kinder Yeziden bleiben, wenn

diese nicht einmal über grundsätzliche Kenntnisse des Yezidentums verfügen." Großen Wert liegt Babascheich mitzuteilen, daß die Jugendlichen in seinem Unterricht nicht nur Gebete und religiöse Texte behandeln, sondern auch über das Leben der Yeziden in Kurdistan informiert werden. Die Kinder sind besonders am Leben und den Ereignissen in Lalish interessiert. "Mir ist aufgefallen, daß die unterrichteten Jugendlichen mit anderen Augen ihre Religion betrachten. Sie erkennen Zusammenhänge und verstehen den Sinn für manche Eigenarten des Yezidentums." Der oldenburger Verein plant für die Zukunft ein Religionsbuch in deutscher Sprache herauszubringen. Dabei wird er sich an das in bereits in kurdischer Sprache veröffentlichte Buch von Khidir S. Khalil orientieren.

Gotinên Pêşiyar

Ji ava bi xurxur, ji ewrên bi gurgur û ji mêrên bi birbir neke bawer.

Yê çavan rihet dike, xew e, yê dilan rihet dike, dew e û yê mêran dikuje derew e.

Ne jina viroke(r), ne mêrê şermoke.

Jin bibe ser xencer, nebe ser xeber.

Mêr gola avê ye û jin sikir e

Kurmê darê ne ji darê be, ketin wê tine.

Bivir gote darê: "Ez hatim te!" Darê digot: "Ax destiyê te ji min e."

Şiv gava ter be, dibe gopal.

Girara ron ji kêmdanî ye.

Dewê ceribandî çêtir e ji mastê neceribandî.

Dengê defê ji dûr ve xweş e.

Nexwarî bi simbêlan ve mayî.

Here cem wî, yê te bigrîne, ne te bikenîne!

Ne diz be û ne ji hakim bi tirs be.

Ma mirovê kor çi dixwaze? Qavekî ron û pariyekî bi don.

Hesin bi germî xwar dibe.

Teyr bi refê xwe re ciwan e.

Bihar xweş e ji keran re.

Qiz teşiya dayê dirêse.

Ji gulan strî çêdibe û ji striyan gul çêdibin.

Digotin pisîkê: "Guyê te derman e"; ew firiye ezmanan.

Tiştê were serê quling ji zarezara quling e.

Kî naxwaze, ku kurê mirov ji mirov çêtir be?

Serê neêşe nehewceyî girêdanê ye.

Yê neke bi xeberên mezinan, dê lê bên qilochên(şaxên) bizinan.

Bitrî ji gayê çot re jî namîne.

Ne nerm be, daku tu bihelî û neji hişk be, daku tu bişkestî.

Şêr şêr e: Çi jin e, çi mêr e.

Malê neke ne ji bo kurê qenc û ne ji bo yê xirab.

Yê girtî bi jîrî, bernede bi pîrî.

Eger bo her û her.

Bi gulekê tenê bihar nayê.

Destekî bi tenê deng jê nayê.

Gotin merikê ereb: "Gelo çima paçiya te reş e?" Wî digot: "Bira malê min ev e."

Cawê şîn sipî nabe.

Ku ga kete erdê, kêr pir bûn.

Xeta xwar ji gayê pîr e.

Çiya dibe dost, neyar nabe dost.

Çiya hev nabînin, lê çav hev dibînin.

Dev dixwo, çav şerm dike.

Rûvî nedigihîşte tirî, digot: "Çiqas tirş e!"

Xêr xwendî li xwe xwendî, şer xwendî li xwe xwendî.

Ji ava hêdî bitirse, ji ya bi gurgur û xurt netirse.

Digotin avê: "Çi xurxurek ji te tê." Avê digot: "Hevalên min kevir û ber in."

Berx di bin kazan de namînin.

Şalî gote Balî: "Min ji çavê te ye wî alî."

Mar çiqas xwar be jî, rast diçe qulê.

Ev lolo ye, hê lêlê maye.

Ez çiya, tu çiya, golik mabû bê giya.

Heke te got ez û min got ez, dê gur bikeve nava pez.

Heke dizê malê ji malê be, çare tine.

Bez ya hespê, namûs ya siwar e.

Rûvî ji xwe nediçû qulê, rabû hejikek jî bi dûvê xwe ve vekir.

Kîvroşik ji bo xwe direve, taî ji bo xelkê dide ser.

Piştî tirê hê kezî kurê.

الأزيدية وطوفان العصر

بقلم زكي ملكي

قبل سنوات خلت لم يكن الواحد منا بحاجة الى التسلح بالفلسفة العقائدية للرد على كل فضولي يسأل في الدين والسبب هو أن المبادئ والأفكار السائدة في ذلك الوقت كانت مقبولة، فقلما كنت تصطدم بالمتعصب الأعمى ليشرح شعورك وبالكافر الطائش ليهين كرامتك، كانت تلك المبادئ قد نجحت نوعا ما في تمثيل الفئات المتباينة في الاعتقاد تحت مظلة التعايش الوطني الأخوي، حيث تحت فيها المنعش كاد ينتفي الاستقواء والتعالي وأشك أن يكون ((ما لله وما لقيصر لقيصر))، فالديانات جميعها كانت ملكا للرب، أما نحن فكان لنا الوطن، وهكذا فإن ((الدين لله والوطن للجميع)) كادت أن تكون شريعة ذلك الوقت، وقسطاسه، الذي كانت تقيم به الأفراد والجماعات وحتى الأنظمة، ونحن الأزيديون فقد كان نصيبنا من ذلك لا بأس به، حيث في ظل تلك المبادئ من طرف وفي الحظن الأمين لحركتنا الكردية من طرف آخر تنفسنا بعض المصعدها وكانت لنا من نعمها القدر الكافي للتخفيف عن مرض الشعور بالنقص المزمع المتأني من العنوت المفرضة، التي تطلق علينا من أننا عبدة (الشرير) وأصولنا أموية و.....و.....ولكن هذه النعمة لم تدم، لأنه هكذا كتب لها، والذي حصل أنه تفجر رحم زمنا عما كان يجبه لنا، فعجلة التاريخ عادت الى الوراء ونظرية موازين القوى العملاقة انكمشت على نفسها في عملية تحوّل عجيبة لتختصر في النهاية الى لوحة الكترونية مليئة بأزرار التحكم والتفعيل، وآلة الزمن هذه لها من القدرة بمكان أنها تستطيع اشارة ما ومن نشاء، فبحكم فعلها عادت براكين التبشير الجامدة الى ثورانها من جديد لتغطي سوحا لم تكن لها في السابق ومنها ساحة حركتنا الكوردستانية، التي لا بدّ ومن أن ينهاها التبدل حيث نلاحظ أن بعض تنظيماتها ولكي تواكب هذا المتغير سارعت الى تطعيم كيانها بالشرع خوفا من أن توصم بكفر العلمانية ولكن ذلك لم يرضي أذواق فئة، حيث رأت في ذلك بمجرد تكتيك فسارعت هي الأخرى بإنشاء مؤسسات وأحزاب دينية لتتمكن وليس غيرها من حلّ القضية الكوردية المستعصية.

وفي خضم هذا الطوفان من المتغيرات العجيبة، تدارك الأزيديون للأمر فقاموا ببناء سفينة نوح بأيدي نخبة من متعلميها ومتخصصيها، الذين هبوا لإنشاء مراكز وجمعيات ازيدية في كوردستان الوطن وفي أوروبا المهجر، بهدف الحفاظ على عقيدتهم المتوارثة من أوائل أجدادنا الأكراد وأيضا تعريفها بكل من يريد أن يفهم أسرارها وفلسفتها، لأنها كانت من قبل معلّبة ومتفوّقة في رؤوس رجال الدين وهذا ما دفع بالغير أن ينسج حولهم ما شاوروا وأن يعتونهم بعبدة (الشرير) وأمويين وغيرها من الأباطيل والأكاذيب، التي لا مجال للباحث فيها، حيث نحتاج معا الى بحوث ستناولها كلما سمح لنا الزمن فرصة لاعتلاء منبره بهدف فتح باب الحوار اللطيف مع من يؤدّ، لأن الحوار بات منطق عصرنا هذا، لو حاورنا بعضنا البعض بحبة وأخوية فلسوف نتخذ معا في لوحة فيسيفسائية جميلة توظفها التعايش الأخوي.

إن المتغيرات، التي عادت تفجر براكين التبشير سئثر وفي أكثر جوانبها سلبا على البشرية وخاصة في تلك المجموعات الصغيرة، التي لربما يعود الانقراض ليهدها من جديد والأزيدية واحدة منها والتي وفي خضم طوفان العصر، قد بنت لنفسها سفينة نوح، عسى أن تنجو بها الى شاطئ الأمان. فانا كأحد ركبائها وبصفتي كانسان أو لا وكأزيدي ثانيا، وأيضا وبدافع العشق الى مبدأ: ((الدين لله والوطن للجميع))، والتشجيع من بعض الأصدقاء في متاهة موضوع، حيث بصراحة لست أهلا له، فلست ذلك القرآن الماهر لكي أقدم لقرآني خبزا شهيا يسدّ جوع معرفتهم، ولكن أمري لله، طالما نحن نعيش أزمة الأفران والقرآنين.

باعقادي شخصا كانت البشرية - التي ما زالت تعصف بها رياح الحروب والحروب والدمار - ستكون بخير وعافية لو جمع خالقها بين شعوبها وقبائلها، ومن البديهية المسلمة أن من يخلق بإمكانه أن يجمع أيضا ولكن يبدو أن مثله كمثل البقرة وصاحبها، حيث يقال: أنه في سنة محلاء كانت تموت فيها معظم المواشي، وفي قرية ما كان هناك فلاح معلول قد أقعده المرض ليتفرغ الى شأن بقرته الوحيدة، والتي هي مورد رزقه الوحيد، ولما أنه كان قد استنفذ كلّ ما يعيل بقرته على البقاء، ذهب بها الى قمة التلّ المشرف على القرية ومن حوله بعض أهلها يضحكون عليه، وهم في اعتقاد من أنه مسّ بالجنون ولكن لم يأبى لهم، بل انصرف الى شأنه ولما بلغ القمة صاح بأعلى ما تبقى لديه من صوت: ياربي! أنوسل إليك، وكلّي ثقة من أنك قادر على تقطية هذا التلّ بالتين والشعير، لتأكل وتأكل منها بقرتي..... ولكن لا ولن تفعل ذلك..... فسبحان الذي يخلق ولا يجمع.

استيحيكم عذرا من أنني بما قلت لست من أهل الكفر والزندقة، فالحمد لله مؤمن أنا ، وهذا الإيمان الراسخ دفعني لأكتب لكم رأيا عسى أن يكون مقبولا لديكم. ألا تشاركونني بالرأي من أن المصلحة العليا للبشرية تكمن في تعايش أديانها . وهذا بالتأكيد لن يتحقق ما لم تتحد جهود كلّ الفقراء، الذين هم سبب وجودها، فبالاعتماد عليهم دون سواهم - وهم الأغلبية الساحقة - ستتححر البشرية من عبودية الأغنياء وهم تلك الأقلية الضئيلة والتي ما زالت تتخذ من بعض الاجتهادات في العقائد ومن معظم الأئمة ورجال الدين مراسا شرائعا لحماية مصالحها الذاتية.....

وأنتي أرى: اذا كان هذا المصطفى السامي ليس سوى مجرد ضرب من الخيال، عند البعض، أو شعور يمتع ينقل متصوره الى عالم جمهورية الفلاطون الخيالية، عند الآخر الا أنه سيقى الهدف المنشود لكل غيور على مصلحة البشرية، التي في عافيتها تكمن صحتنا، ولسبب ليس من بعده من أن التعايش الأخوي دواء ناجح لكل داء مستعصي. فهل أنتم معي من أن نعمل جميعا باخلاص لتحقيق ذلك بدلا من أن يميننا ما أصاب صاحب البقرة المسكين؟!!!!

ولكن من أجل ذلك لا بد من أصول ومسالك ديموقراطية تنطلق من الاستعدادية الموجبة لتؤدي بنا الى الحوار وهو بدوره سيفتح لنا آفاقا كانت من قبل موصودة، هذا ما هو من المستوجب موضوعيا بدلا من اللجوء الى الصراع بالسيف المشقوق أو بالسهم الممسول، فستان ما بينهما، واليزيدية في ذلك تتحاشى بل لا تؤمن كليا بمثل هذا الصراع وليس يحكم انها ضعيفة البنيان، أو هي صغرى الاديان، بل لانها ليست تبشيرية ولا مصلحة لها في التوسع، ففي خضم طولان العصر لا تفكر بمصارعة الامواج العاتية بل تهدف الوصول الى شاطئ الأمان، ولكن الوصول بعد ذاته ليس بالامر السهل عليها، لكثرة ما أعيرت به من عيوب لا يقبلها سوى العقل المريض فتمتها ما تلاشت من نفسها لكثرة سخافتها ومنها ما هو مرهون بتقدم العقل البشري وايضا بتقدم وتطور الحركة الكوردية والتي تشكل اليزيدية جذورها التاريخية. ولكن في رأي أن أخطرها هو ما قبل عنها من أنها تتبع (الشري) ذلك الذي ما زالت الأديان تستخدمه في فلسفتها كضد نظير سيدوم بدوامه والا فسيصيبها ما أصاب عنزة بن الشداد، الذي انتهى بانتهاه خصومه وفي هذا يكمن بيت القصيد وهو من أجله ما زالت اليزيدية تعاني حيث ما زال المبشرون يستمدون من ذلك النعت شرعية جهادهم ضدها، بغية الايقاع بها في شرك الانصهار ولكن هذا ليس بالامر السهل عليهم أيضا، وخاصة نحن نعيش زما يشهد الكثير من الفعاليات الديموقراطية وايضا من أن حركتنا الكوردية في طريقها الى النضوج والتحرر ولكن بالرغم من ذلك فتحن اليزيديون وبما تملكه من المعرفة وحتى لا توهم بالاتكالية ندعوا الى الحوار الاخوي الذي ومن خلاله ستقابل ونضاهم وستبين جليا من أن اليزيدية ديانة توحيدية ولا تتبع سبيل (الشري). هذه التسمية تعود الى سنة 1791 حيث اطلقها الوزير العثماني في العراق احمد باشا على اليزيديين وروج لها الاب أنستانس الكرمل..... وانتشرت هذه الدعاية بين أهل الديانات الأخرى..... ان أكثر ما كتب حتى الآن حول اليزيدية وأقلام غير ايزيدية هو خلط ما بين السقيم والعقيم. وأيضا هو غير موضوعي وان كان يحمل بين طياته القدر الزهيد جدا من الحقيقة وذلك لضرورة دغدغة المشاعر اليزيدية بغية تحديدها في الأول، ثم الايقاع بها، في شرك التبشير ثالثة!!!! وما هي في مجملها سوى خدمة لهدف تجاري، أو لمصلحة سياسية لتيار ما يحاول ومعارنة تلك الأقلام جسر اليزيدية الى طرفه ولصالح ميزان قوته على الأخر، وهذا ما نغيزه بوضوح ما بين الأقلام التي تكتب لبغداد أو لعربها وخاصة تلك التي تعيش اليزيدية في ظل حكمها المقروض، كأقلية دينية، ولكن لحسن الحظ ضمن أكثرية كوردية، تلك التي وان كانتهي الأخرى مغلوب على أمرها، لكن على عاتقها يقع واجب حماية جذورها اليزيدية.

الغريب في أمر هؤلاء الكتاب ، من أنهم وان اختلفوا في الموقع، لكنهم يصرون معا على تسمية (اليزيدية) ب (اليزيدية)، وبما أن الأولى ليست في مصلحة أسيادهم ، اذا يشطبونها، كلما وأينما وقعت عليها أقلامهم المأجورة، ولكن نحمده تعالى، من أن اياديهم لم تصل بعد الى المصادر المحفوظة لدى غيرهم ، والا كانوا قد نالوا بالتشطيب، كل ما هو في غير مصلحتهم.

هنا لا بد من التوضيح، فبالرغم من تشابه التسميتين سوى الحرف الأول منها، إلا أنها مختلفتين تماما في المعنى والتاريخ ، فالأولى (يزيدي) ترجع الى الألف الثالث قبل الميلاد، أي الى العهد السومري - البابلي، وهي تعني بالسومرية بماقطعتها (اي - زي - دي) : (الذي يمشي على طريق الحق)، أما الثانية (يزيدي) فصهي النجعة ل (يزيد بن معاوية الأموي)، والذي لا علاقة لليزيديين به نسا وان كان قد تمكن بعض الشيء في ذلك العهد وهو خليفة الأمويين - القوميين في الاتجاه - من استمالة اليزيديين الذين كانوا يعيشون واقعا مأساويا في ظل الحكم العباسي ذو الطابع الديني المتشدد، ذلك الحكم الذي آل على نفسه بابادة اليزيديين الأكراد، لولا حنكه ودراية الشيخ الكوردي، اليزيدي النسب (عبدالقادر كيلاني رضي الله عنه) ، وصاحب المدرسة المشهورة في بغداد، والتي كانت تحرّج الشيوخ في ذلك العهد لتوزيعهم بعد ذلك على

المشايخ (المناطق) ، ويشاء القدر ، وفي نفس وقت طوفان ذلك العصر أن يلتقي في سفينة نوحنا شيخنا الفاضل مع شاب قادم يدعى (أدي بن مسافر الهكاري) ، الذي أصبح تلميذه ليعلمه ويصقله ثم يعينه على الايزيديين شيخا ، خاصة أنه ينتمي اليهم في النسب، فهو من قوم كان قد فرّ من الحملات الاسلامية من منطقة هكاري ليستقر في لبنان وفي سهل من بعلبك سماه هكار واستسميه هكذا بالرغم من الحناجر العنيدة على انه عكار، وهكذا لم يكن أمامهما من سبيل لانقاذ الايزيدية سوى توبيهها بعض الشيء ، لتبدو ذمية المظهر، ولكن وللأسف فإن ذلك الترميم بالرغم من محاسنه جلب علينا بعض المصاعب فما زلنا نعاني منها، لأنه ما زال يستغل من قبل بعض الأفلام وهذا ما نلمسه في كتاب السيد الدكتور خلف الجراد.

لقد بسمل كتابه بخطيئة في حق التاريخ ومنذ الغلاف الأول له، حيث يجد القارئ ، وتحت عنوان مبالغ في كبره (اليزيدية واليزيديون) رسم ل لا لش ، وهو مستصغر لذلك الحابوط التبشيري الأحمر، فوق رأسه والأمر العجيب أن الدكتور وبالرغم من علمه من أن (أهل مكة أدرى بشعابها) فانه يصّر على تسميتها باليزيدية بدلا من الايزيدية، وفي الصفحة الاولى حيث المقدمة وهي بقلمه أيضا جاء في الأسطر الأولى : ((ان الرأي الغالب.... يؤكد أن اليزيديين ينحدرون أصلا من العنصر الذي ينتمي اليه الأكراد وأنهم كانوا من أتباع زرادشت والزرادشتية، فأعلنوا اسلامهم...))، وفي الصفحة الثانية من نفس المقدمة يقوم بدغدغة المشاعر ليقول : (ان الازيدي من شيمته المساعدة....) ثم يتابع : (.... من أن عشائر سنجارية هرعّت في سنة 1223 / 620 ميلادية بقيادة الأمير حسن بن يوسف مكزون السنجاري لانقاذ علويي ((جبل العلويين ((في سورية من مظالم بعض الأقوام والجماعات المناوئة....)) بعدها مباشرة يشير الى المصدر : (عصر رضا كحالة، معجم قبائل العرب القديمة والحديثة، ج 2، ص 558).... هذه المرة سها الدكتور عن تسبب تلك العشائر وذلك الأمير الى الازيدية .

هذا القدر الزهيد من العرض يكفي، فلا حاجة لنا للفرض في كتاب عنوانه سمّ معسول ، ولكن وبما أننا ادرى بشعاب الازيدية من غيرنا ، لذا فما هو مكتون لدينا سيظهر تباعا وبجلاء، حيث لنا في هذا المضمار من الكواد ما يكفي الفرض.

أخيرا لا بد من كلمة نوجهها الى السيد الدكتور وكل من كتب أو يكتب في الازيدية وكلنا رجاء من أنهم الأولى بهم الاعتماد على مصادر غير المفروضة عليهم وكذلك الاعتماد على ذوي الشأن في علم الازيدية وليس على ما سماهم الدكتور ب(الباحث أو الكاتب المعاصر) ، وهم ليسوا - مع الاحترام - في ذلك المستوى المطلوب ونريد منهم ومن منطلق اخوي ، أن يعملوا جاهدين على تهدئة أمواج الطوفان ، بدلا من اثارها وتهيجها ضد سفينتنا ولبنالوا شكرنا في وتقديرنا من أنهم في خيرنا ويؤفرون علينا عناء الرّد والمعالجة ، وهذا ما نتمناه.

درويش عفدي

ملحمة فولكلورية كردية-ازيدية

(هذه الملحمة تروي قصة الحب بين الشاب والبطل الازيدي درويش عفدي المللي وعدولة ابنة زور نمر باشا المللي ، وهي جاءت على شكل ملحمة غنائية مفتوحة وما تزال تغنى من قبل المغنين الأكراد وفي كلّ أطراف كردستان. نشرت هذه الملحمة لأول مرة باللغة العربية في أوائل الستينات من قبل الكاتب الكردي محمد ملا كريم في كردستان العراق ونشرت في مجلّة التراث الشعبي العراقية. في عام 1991 نشرت نفس الملحمة على شكل كتاب صغير أعدّها وترجمها الى العربية الأخ الكاتب الكردي السوري حنيف يوسف. مجلّة دنكي ازيديان ، التي تنشر في ألمانيا ، تنشر للقراء الأعزّاء احدى الروايات في عددها السادس متمنية لهم ، عربا وأكرادا ، السلام والمحبة والأخوة.....)

عن هيئة تحرير المجلّة : شوق الدين عيسى

آه... قالت عدولة

ليتني وضعت رأسي بين شواهد الحجر وتراب المنحدرات ، ونمت الى الابد ، على أن أكون ابنة الباشاوات والسادة والامراء.

مضت ثلاثة أيام بلياليها ، وأنا لم اتكى على سرير أو فراش
أقدامى توزّمت ، من الأصابع حتى نهاية الجوزتين ، كأنها متقرحة ومرضوخة ،
لست أدري أمن لقل الخلاخيل ، أم من أجراس ديار بكر ، الناعمة المعلقة بها.
عنقي محني من منبت حجرتي حتى لهايات الأفراط المتدلّية
من أذني غلّلت ككفّاي من حمل السفرات والصواني
كنت أقول ياأبتي ، فلنستجد بمخمسين ألف بيت شنكالي*
نستجد بأوجاخ الآباء** ، مهد الآدين*** ومزارات القديسين ،
ليلبوا نداءات والدي ، ويحلّصوا خيمته الواسعة من حصاد السيوف
حتى لا يرفع الذي مثل عافري الغيسي ، وجيل ابراهيم التركي ، راياتهم على تخومنا

آه..... ياأماه

ليتني لم أذهب الى خيمة درويش عفدي الازيدي
ولم أقل ، أيها الحبيب دلّال تفضّل الى المضافات ، أني أستضيفك.....

طرحت أرضا ثلاثة أرائم في مناسبة حضور دلّال
واحدة له ، والثان للأصدقاء والأحبة

وجلست الى جواره ، جنبي الى جنبه
 ودخلت معه كلّ متاهات الحب
 واجتازت يده تحوم صدري ، عابرة عقود الذهب والمرجان ،
 وأطواق العقيق والأحجار الكريمة
 دخلت معه التاهات وأحاديث الحب ،
 وأشياء القلب وشؤونه.

آه يادلال ، آه
 أنا التي كان عليّ أن أموت قبل الكارثة
 أنا المفروطة العقد ، المكسورة العنق
 أنا التي بلا سلفة أو حماة
 سأقول آه في قدوم دلال ، في ارتجاله سأقول آه
 حين وصل دلال دار الباشا الللي ،
 خرجت اليه بكامل زينتي وهيئتي الكرمانيّة ،
 تبرجت ، وتزينت كصبايا مدينتنا أرفة
 وحملت الفنجان القرالري ، وضعت على ظرف فضي ، وصينية ذهبية
 على كفيّ الخنّاة وأصابعي العسليّة
 ومع القهوة اليمنية ، فتحت له تحوم صدري الملتهب.
 أواه يأماء.....

لقد مضى مع اثني عشر فارما من فرساننا ،
 اتجهوا صوب سهل ((بوسيليلانه))
 لقد هجرني الصبر ، ونفدت قدرتي على الانتظار
 لا أطيق الوحدة بعده.

آه.....

رأيت الناس مرتبكين ، والخيام وكأنها مهجورة
 كلّ العجائز والسنين اعتكفوا ، مع الصبايا والعرائس ، اللواتي
 خرجن من وراء الستائر والبرادي.
 كانت أعمدة الغبار تتصاعد من خيم البراري الجنوبية
 وهناك من قال ، اصطبلات الأسواق الموسمية قامت
 والبعض قال، لعلها سي اجتياح
 ومنهم من قال ، انها قافلة تمر ، أو قطار الابل وقطيع الغنم
 ومنهم من قال ، انها معركة الترك والغيّسين ، تدعمهما الدولة العثمانية
 أية بلية أخرى ، جاؤوا بها علينا كما دعتهم؟
 فحملت المنظار(الدورين) أنظر الى الجنوب
 رأيت ثلة من فرساننا ،

أولهم كان عليكي مسقي ، مشمرا زلوده حتى المرفقين ، يبدو أمامه رمح النزال ،
لقد أشعل النار في قلبي ، وأحرق كبدي هذا المشهد
إن المعركة لحامية اذا ، وثقيلة
الكهل السبعيني يتقدم شابنا وفتيانا الفرسان .

الفارس الثاني كان ((كاكيه شيخي)) ند ونظير أشجع أبطال ومصارعي الدولة العثمانية .
الثالث كان بوطان ، الرابع سليمان ، والخامس كان شقيق سعدون ((شقيق دلال))
السادس كان فارس ملاي ، بطل ذو صيت كبير
السابع كان جيلو الأيزولي ، الوحيد على سبع شقيقات ينتظرونه ،
انه نجمتهن الوحيدة في هذه الدنيا ، وصديق حميم لفرساننا المقدم درويش عفدي ، من الروح الى الروح .
الفارس الثامن كان كركر المللي ، والتاسع مسقي فرحي
العاشر كان علي ديلي ((كاكيه كرخيه)) فارس سهول منطقة سروجة
الفارس الحادي عشر كام معمي تمي ،
الثاني عشر كان أويصب الفارس الذي لا سيف له ولا ترس ،
انه كاتب سيرة الحروب ووقائمهها .
حين لم أر دلال بين الفرسان يأماه ، صدقت مقتله .

الفرسان عادوا الى بيوتهم وذويهم
وتعالت زغاريد الصبايا والعرائس ،
تعالت أصوات الفرح ونزعت الشارات السوداء عن الخيم
واستبدلت بشارات خضراء وحمراء وصفراء ،
استعرت النار في داخلي
هكذا اذا لا أحد يبالي بسواه ، لا أحد لأحد هنا ،
كان دلال غريب عن هؤلاء القوم ،
لم الأفراح ، فليفرحوا ، وأنا لي الحداد وأحزان العرقب .

حملت نفسي ، ومضيت الى الشقيق سعدون ، استفسره فقال ، لا تبالي يا عدولة ، كوني مطمئنة
ان دلال حي ، على قيد الحيات ، ما زال يتعقب جند الغيسيين وفرسان الترك ،
ويلاحقهم في سهل ((بوسيللانه))
وفي منتصف الليل سيعود الى الأهل والأحبة
ليودع أمه العجوز ، ووالده عفدي الأيزدي ، وجموع الأيزديين
وبعدها سيأتي ، مؤدعا انسياب الضفائر الخنّاة على كتفك فعهدينا نحن الفرسان ، نقضي حياتنا في ساحات الرجال و
النزالات الكبرى ، في سهول ((باقيل خضر))
آه يا عدوية ، ان البشرية لثقيلة ثقيلة .

سأقول آه في قدوم دلال ، في ارتجاله سأقول آه حين في منتصف الليل ، تكاثر الهمس بين أصدقائه الفرسان

وانتشر الغمز والنظرات المعيرة
 كان صهيل الهدمان يخترق الريح وأركان خيمة والدي ، التي لم تتسع لدوي الصهيل ،
 الصهيل الذي كأنه بروق الشتاء الهائجة ،
 لم تتسع خيمة والدي الكبيرة لصهيل حصان دلال.

كلّ الوصيفات واللومات ، عتب عليّ ، وتناقلوا القول ، بأنّ عدولة ، بعد دلال كانت هائجة مضطربة ، كأنها أصيبت
 بمسّ جنّي.
 قلت لهم ، أيها اللوامون ، لا تلوموني ، ولا تعبوا لقد كان رحيل دلال مؤلماً ، حتى أنّ رشايا كانتا تدويان من
 الاحراق.

حين وصل دلال الى ديوان الباشا المللي ،
 صعدت الى المضافة وقلت أيها المسافر ، منذ المساء والقهوة اليمنية تخترق على نارها ، منتظرة قدومك
 لأجلك القهوة كانت تفرور وتخترق
 جملت الفنجان الفراهري ذا الصحن الذهبي ، بيدي اغتاتين ، أخذته اليه ،
 قدمت القهوة لحبيبي بأصابعي المسلية ،
 لست أدري ان كان الحفر أخذني ،
 أم أنّ العشق أمسك بروحي ،
 أو أنّي تعثرت بحذاء دلال ،
 حين وجدت نفسي أهتزّ وأرتجف ، ازداد اضطرابي ، وتصاعد توترتي ، فاندلقت القهوة من بين يديّ
 ، متألّثة على الشارة الروسية ، وعباءة دلال بيت والدي.

أنا التي كان عليّ أن أموت ، يوماً قبل الأوان
 أنا المفروطة العقد ، المكسورة العنق ، آه.....
 اثنا عشر فارساً من فرساننا سيدهون الى النزال مع ألف وسبعمائة فارس من فرسان الترك والغيسين.
 وفي حامي المعركة ، حين يتجندل الفرسان من سهوات جيادهم ، ويتصاعد صليل السيوف وضجيج الروس
 خوفاً من أن يعتب أصدقاء دلال عليه ، ويعبّروه ببقع القهوة على عبائه
 اصطحبت احدى وأربعين فتاة من فتياتنا الميات ، وسبعة ليوات من صابون بغداد ،
 واتجهت الى نهر المرات الجامح ، الذي لا ينضب وهناك بدأت الغسيل ، كما تغسل البياضات من الألبسة
 كنت الاعب ثياب حبيبي ، وأقضي همومي معها دون جدوى.
 لم أقدر أن أنظف ثياب دلال من القهوة.
 حملت نفسي ، وقلت سأتجه الى نبع ((أويدي)) الذي مازّه شفاف كدمع العين ، وعاودنا الغسيل مرات ومرات
 هذه النعب كلّ الصبايا ، وكاد أن ينضب ماء النبع الذي تعكر ونفدّ الصابون الذي كان معنا ،
 دون أن تزول بقعة القهوة من عباءة حبيبي ، التي تلتطخت بما فعلت يداي وأخذت البقع تتكشف وتتسع.
 يا حبيبي.....

من بين كلّ القلوب ، قلبي دير يأمّاه

مرة أخرى ، مضى فرساننا الى سهولنا الجنوبية فلشرق مباشرة بالخير ،
تغطي شعاعها ، قمم جبال ((شكال)) وسفوحه ، موطن الفارس ومكان اقامته ،
وسهول بوسيلياته ، مرقد الابل والمواشي الأليفة ،
ولتضرب شعاعاتها جدار قلعة ماردين ورويليه ، كاشفة صخور القلاع والحصون ،
عابرة الى تلال ((ويران شار)) مقرّ ابي مسلم الطبري
ضاربة مدينة السليمانية ، عاصمة الحاكم ، مقرّ رستم الجند.
لو أنّ تليها وصل الى الناس ، وجاؤوا يقولون لي ، انّ دلال فادم من سهولنا الجنوبية ،
لحملت نفسي الى طريقه ، منتظرة وصوله
لرأيت ثلاثة فرسان مسرعين ، واضعين الركاب على الركاب في صف واحد ،
ولعرفتهم من ركوبهم ، أولهم دلال والثاني علي السنجاري والثالث درويش ابن شقيقة طيار
ولسمعت آفات الهدمان تحت دلال ، الذي سيكون منجهما ، وقدمه مباشرة بالخير يأمني
ولمددت احدي يدي الى رأس الهدمان ، والأخرى الى دلال مشيرة اليه ، ايها الفارس.

آه يادلال.....

لن أستعيب عنك بأحمدي بشير أو عليكي سيوير ، أو حسني زبير لن أستعيب عنك بحمي موسكي ، الذي كان ينازل
الحكم العثماني ويقول له ايها الكافر ماذا تريد من الناس وذريتهم؟
لن أستعيب عنك بوالدي زور قمر باشا المللي ، الذي لم يدفع منذ سبع سنوات ، قرشا واحدا من أمواله للخزينة ،
ضريبة أو خراجا واثاوة.

والذي يقوم على رعاية ألف وخمسمائة فتى من شبان الكيكيين والمللين ويدقق عليهم بلحم الضان وأرز ((قراج داغ)).
آه يأماه.....

ان دلاي ، هو سليل عفدي الازيدي ، عفدي الازيدي الذي وضع تحت ظلّ رحمة ، كلّ الأرض الممتدة من تخوم صالح
سيد آغا الكردي ، وسهل بوسيلياته حتى تخوم الغيسيين ، الى جهة جبل عبد العزيز ، تخوم حيدر وجبر.
ثلاث وثلاثون سنة ، قضاها في الحروب والوقائع ، في المعارك والنزلات ولم يمن رأسه أمام أحد من الغيسيين أو الأتراك.

حين سيرجل دلال ، ساهبه قبلة من استدارة عتقي ، وأغمر فمه بحرارة وجهي ، وبعدها ساعد له فراش مدينة بورسة ،
وأمد الشرشف الحرساني عليه ، وأقول تفضّل ايها الضيف بالجلوس
سألّف له سيجارة من تيغ ((موش)) ، وأضعها بين أصابعي الصفراء الزيتونية ، جرة ملتهبة ، لأشعل له السيجارة
صاحيخ ، آخ يادلال ، احرقّت أصابعي دون أن يقول دلال بيت والدي ، ماذا بك ياعدولة.

شديد صيفنا ، هائج شتاؤنا وخريفنا منهمر ، ربيعنا طيب وافر ياحيبي فلتجيء ، وتمسكني من جدائلي ، تشدني ال
جنبك على الهدمان وليسرح على قمم جبل ((بايزيد)) على ضفاف الأنهار والسواقي ، ليسرح فرحا هدمانك
ويقولوا في الاحدى والثمانين عشيرة كردية ، اليوم ، عدولة بنت الباشا المللي ، صار لها بعل تحت خيمة عفدي
الازيدي ، وقتها فليحملوا لأجلي ، بدلا من عدّة العروس وأشياء العروسة ، ليحملوا فأسا وفرشا ، لأضع رأسي في مقبرة
شكالنا الجنوبي ، يوما قبل الأوان. آه يادلال.....

لتكن تلك الجبال ، ولي المرتفعات وهضبات الطبيعة ، ليث الله استجاب لمراد الجميع ، واستجاب لمرادي ومراد حبيبي ،
وبعدها لآباس ، أن يأتي عزرائيل ، ملك الموت ، قاصد مالك الفلك ، ويأخذ أمانته مني ومن دلال .
أيها اللوامون لا تلموموني ، اني أتلاشى ، أذوب كلما ضربت عيني على عشيرة المملين ،
على الهدمان وبياض صدره ، أو شراريفه وأجراسه مشرّدة أنا ، لا بيت لي ولا بعل
لست بيازة علو ، ولا فاطمة جمو ، أو ليلي بنت خضر أنا ابنة عم اوسبي علي ، ابنة الباشا الممللي ، كالبوة أنا .

ياأماه..... لو أن أحدا لم يذهب مع دلال الى نزال الترك والغيسين
سامططي فرسا أصيلا وعنيفا ، وأحمل رجحا ذو ثلاثة مفاصل وأربع عشر فقرة ، ولأمت قبل دلال .
سأشد ظهره ، أنا سنده وقت الشدة ، سأدفن كلّ الجبناء في سهل بوسيليلانه بومح عفدي الازيدي...

أموت بآلام دلال ، تتناهي البردية والحمى ، أقف أمام مرآتي وأدوات الزينة ، أروح وأجبيء قلقة ، أمام ديوان الباشا
الممللي ، أنتظر قدوم الحبيب ، ولا أقطع أمني منه
ليس قلبي فولاذ ، ولا قوسا من حديد
ليس همّ الآخرين الا مال وممتلكات الدنيا
وأنا همي حمى العشق ، واشتعال القلب يأمي
كان على قمم جبال قراج داغ ثلاثة خيام منصوبة
احداها خيمة عمري عفدي وأخرى خيمة والدي
والثالثة كانت خيمة درويشي عفدي ، طالب روحي ويدي واسعة ، يسندها ثمانية عشر عمودا خاوية ، كمقبرة العشرة
، ولا أحد هناك يمتلك نخوة أن يشد يدي ويرميني تحتها
لأرى نفسي امرأة وسيدة في خيمة حبيبي ، التي هي لي مثل مزار أبي سليم .
لست غليلة ، أو سقيمة ، لست محموعة أو مريضة بداء الريح ، أو السلّ ، أنا مريضة دلال ،
دلال الازيدي ، درويش عفدي ، هو طيبي وحكيم نفسي

من كان سيقول ومن كان سيسمع

آه.....

لو أن جماعة حدثت ، وارتفع كيس القمح الى مائة وعشرين ليرة ذهبية حينها ، فليات دلال على هدمانه الى سهل
بوسيليلانه وليعب ويتجول حتى التعب
وليات ، ويسرح في بيت والدي
سامدّ له بسط وليادات فارس وفراش بورسة
وإذا طلب مني طاسة الماء ، ويسراه الى تخوم صدري ، ما بين عقود الذهب والمرجان وتسمع أصوات ارتظام الصدف
الكرمة على الأرض ، ورنينها وبجث ، لكنك تملصت منه قليلا ، وعضضت له شفتي .

آه.....

حين تمعت عيناى من الانتظار ، والتبصر في الطرقات
رأيت فارسا قادمًا من البراري الجنوبية ، شاقا غبار الطريق

يقال له حاس عباس ، فارس منجولي أزرق الركبة ، فحملت مغزلي الموشي ذو الخطاف الذهبي ، واتجهت الى معبر طريقه وقلت: أيها الفارس ، ان قلبي مجنون ، مجنون ، جريح من الجراحات متلوع من الحسرات ، مهموم من الهموم ، لقد تقيحت جروحي كلها مضت ثلاثة أيام بلياليها ، وعدولة باشا المللي ، تصرخ وتترج ، الأرض تسمع والسماء ترفع ، لأن دلال لم يرجع من خيم البراري الجنوبية ، ولا تدري أهو حي أم جريح ، فبشرني بشره أيها الفارس .
أيها العروس الهم لكثير ، هؤلاء الذين يقال لهم دلال في سهل بوسيليلانه ، انهم دلالو الدلالات ، كثيرات هن ، اللواتي ينتظرون ، كل منها دلالها ، هناك دلالون ، شلت أرجلهم وأيديهم وآخرون ، فروا عبر المضائق والمعرات ومنهم جروحهم بعمق أربعة أصابع
وهناك دلالون ، على مرّ ثلاثة أيام بلياليها لم ينزعوا درعهم ولم يلقوا سلاحهم ، فقولي أوصاف الدلال الذي تقصدينه.....

قالت عدولة: أوصاف دلالي بيّنة وجلية ، يرتدي ثوبا ملصيا ، ودرعا داووديا ، عباءة عساوية ، كاشفة اللون أزرار قميصه فولاذية ، يضع زنارا مكاويا ، وشرواله مقلّم على رأسه شار رويسى ، مقطب في الوسط ، خيوطه مغزولة بأيدي أربعين فتاة مللية.

شاربه حناتي غامق كريش اليمام ، مفتول على خديه

شاربه سوسني داكن بمحاء أورفة المحروقة

وهدمانه جامع ، جنباه غزاليان ، حافراه مقلمان ، وسرجه مزين بالشراريف والشناشيل ، سرجه أرضرومي ، وركابه برونزي ، سيف دلال عفيف ولماح ، ورمحه فتاك ، مزين بصفائر ثلاثة حسناوات.

قال الفارس: أيها العروس ، ان الفارس الذي تقصدينه هو سليل عفدي الازيدي ، انه درويش عفدي حامل السم الزعاف والكأس المملّخة بالدم ، كاسر هبة الفرسان ، وان حصيت ، الجرحى والقَتلى في سهول بوسيليلانه ، فتأكدني أن نصفهم من صنع يديه.

كم من عروس تزلت ، بما فعلت يدها ، وعادت الى بيت ذويها ! وكم من نار أطفئت

نصبتا له حيلة ، وجعلناه يختار النزال في أرض مليئة بأوكار الجرذان وحجور الفئران ،

فتكسرت قائمتا حصانه ، الأماميتان ، وتجنبدل أرضا

ان الدلال الذي تقصدينه جعلناه يصجدل في المعان ، فلتذهبي الى الميدان ، وتري بنفسك حال دلالك.

رميت المغزل الموشي ذو الخطاف الذهبي واتجهت جنوبا الى سهل بوسيليلانه ، وحين وصلت هضبة الازيزولين ، وعبرت

ميدان الفرسان وتخومهم رأيت دلالي جريحا ، وقد تفرق فرسان الترك أمام فرساننا

وعافر الغيسي مطروح تحت رمح الشقيق سعدون

آه ياأماه.....

منذ الصغر ، وأنا أعرف هؤلاء الازيدين ، انهم فرسان ذوو رباح فتاكة ، منذ أيام معمي وعفدي وكل أسلافهم حتى

الآن لم يمخروا رأسهم أمام أحد ، في كلّ الحروب والوقائع ، في كلّ المعارك الضارية ، ما كانوا يعودون خائبين. اليوم فقط

، بحيلة نكراء ، يجعل دلال ينازلهم في أرض حجور الفئران قطعوا الفرصة أمامه ، وأصابوه في مقتل. لقد رأيت جروحه ،

سنة منها كانت مضمدة قبل يوم أو يومين من مقتله.

شاربه مكسور على شفتيه وكأنه أدرك الحيلة متأخرا ، في منتصف صدره كان جرح عميق ونازف

كانت بقع الدم الكثيفة تغطي درعه وعباءته

حين مددت يدي الى جرحه ، كانت طعنة حاقد أعمى عرفت أن الذي طعنه ، حاقد من أعماقه ، على فرساننا.

آه.....

قم ، أيها الحبيب دلال ، فلنقم ، قامتي عروسية ، لأجلك يا حبيبي قامتي عروسية ، جيبني ناصع وضوء
حواجبي دقيقة ، رموشي سوداء فاتحة ، عيناي حوراوان مكحلتان من أجلك ،
وجهي وردي ، خدائي تفاحتان من تفاح خلاصه ، يضاوان وحراوان ، أنفي دقيق وناعم كمنقار طير مائي ، مقفل بخزام
ذهبي ، شفتاي دقيقتان كورق الورود ، حنجرتي ناحلة كقنينة عطر ، تذكاري ذقني ملساء ، كملعقة شمسية في مدينة
الشام ، حين توضع في ماء الخناء ، قرطا أذني ذهبيان ، متدليان حتى نهايات عنقي ، مصنوعان بيد المعلمين والصاغة
المهرة في مدينة ديار بكر الخروقة.

زناري لفضي مزين بالمرايا ، حلمتي محبأتان في تخوم صدري ، كحبات رمان مدينة ملاطية
على رأسي شال كسروانية مزينة بالشاشيل اللعوبة ، صفيرتاي بيتان ، لأجلك تلوحان في الريح يا حبيبي
أنا يمامة شنكال الشمالي ، بطة الخابور الجنوبي ، أوزة الفرات الهذاري ، ابنة الباشا المللي ،
على أرض الدني كلها ، لست لائقة لأحد ، لست لائقة بابن عمي أوسي علي ولا بمحو باشا ذي الركاب الذهبي ،
لست لائقة بكل فرسان المللين ، ولا بهلال ذي الرمح ، أو مسقي الجلخي
لست لائقة بعالم الفيسي أو جيل ابراهيم التركي
ما أنا لائقة الا بابن عفدي الازيدي ، لشارب دلال السوسني الفامق
وبعد دلال ، أنا لائقة لمقبرة شنكال الخروقة ، للمقبر المدهم المظلم.

فلأمت يا حبيبي ، بعدك لن أدير شؤون بيت أحد ، لن أعد القهوة اليمنية لأحد ، ولن أحلها في ديوان الباشا المللي ال
أحد. عهدا ، أتني لن أحقق مراد أحد معي ،
ولن أزين قامتي العروسية لأحد
ولن أنوح على مهد أو سرير طفل ، ذات يوم.
سأصعد قمم الجبال ، وصخور المنحدرات ، وأنده دلال ، وأنوح.
سأجوب البراري وأقول دلال ، وأصيح ملء صوتي ، مع دموعي الدامية ،
سأقول دلال ، ياضيف بيت والدي
سأصعد الاماكن الوعرة ، والجبال العالية ، وحين ستطير اليمامات وأسراب الحجل ، سأقول دلال ،
مع صوت أساور يدي ، ورنينها ، حين ألوح بهما ، سأقول دلال
مع أصوات المؤذنين وكبيراتهم ،
وصفير الرعاة وأصواتهم في الجبال والبراري
سأقول دلال ، وأنده ملء صوتي دلال
بعدك لا أريد الحياة ، ولأمت
سأضع رأسي على شاهدة حجرية ،
وأصبح ضيفة وعروسة الفرسان.

Destana Aşiq Xerîb û Şah-Senem

Ev destana han min di sala 1989 an de li gundê Rembûsî li Şengalê jiber devê sitranvan û dengbêjê bi nav û deng Qasimê Meyro girtiye û nivîsiye. Hêje gotinên, ku dibêjin, şûnwarên wî bi navê "Aşiq" li Îraqê hene. Lêkolîn li ser vê destanê çênebû ye. Ez vî derî ji bo xwendevanên hêjare dihêlim.

Bedel Feqîr Hecî

Li welatê Helebê malbateke reben û belengaz hebû, dê û bav, qîzek û lawek bûn. Navê kur Xerîb bû. Xerîb kurekî pêkhatî û jîrek bû. Sal û demên giran û tarî bi ser wan ve hatin. Bav dimre û halê wan pir perişan dibe. Mirovên wî bajarî ji wan re ne baş bûn û tu alîkarî bi wanre nekirin. Bi ser halê wan yê perişan ve jî, wan kenê xwe bi wan dikir û bi şeweyekî berûvajî henekên xwe bi wan dikirin. Dayîkê digote herdu zarokên xwe, ku çûna wan ji vî bajarî baştire, ji mabûna wan di rebeniyê û perişaniyê de û baştire ji pêkenîna û bêxwedetiya vî miletî. Em dê herine welatekî dût û nenas. Heke em li wir parsê jî bikin, dê baştir be ji jiyana me li vî bajarî.

Ji xwe ev bêmal bûn, rabûn ji cilên rihên xwe û pêde bi xwe re nebirin. Bi rê ve ketin û li çi gundî anjî bajarî li wan dibû êvar, ew wê şevê li wir diman û roja din bi zeraya rojê re didane rê. Bi vî halî rojekê gihîştin pêxên bajarekî mezin. Dayîkê ji herdu zarokên xwere digot, ku ew dê îşev li ber sitara vê qesrê (avaniyê) xew bikin. Jiberku bajar yî mezin e û jibo em ji ser hev neqetin, baştire, ku em neçin nava wî. Xwedanê qesrê ber êvarkî derdikeve ser banê qesra xwe, dixwest bîna xwe bi dîtina bax û bistanên xwe û nerîna bajêr berde. Çavê wî bi wê malbata belengaz diket û dilê wî bi halê wan dişewitî. Xwe berdabû xwarê û ji jina xwe re digot, ku ew şivêkê ji bo xêra dê û bavan ji wan re dibe. Rêwingî her xerîb in û xerîb her tim kor e. Şev li wan derbas dibû, roj dihilat lê belê hêja ew li wir bûn. Bi vî miqamî jina wî taştê û firavîn jî jiwanre dibir. Her li wir diman û nedîçûn.

Wî ji xwere digot, ku ev mirov ne bê hevalin û ji qesrê hate xwarê çû cem wan, jibo bizanibe çi hewalê wane. Ji wan dipîrsî, heke ew diçin anjî dimînin û kî li vî bajarî nasdikin.

Dayîka wan digot, ku ew bêkesin, xerîbin û ji welatê Helebê hatine û nizanin dê bi kur ve herin. Wan ne ci ye neji war e û me xwe li Xwedê û li vî bajarî girtiye. Xwedanê qesrê, digot wan, ku ew dikarin

bikevine axurekê ji axurên qesra wî û dê jiyane wisa derbas bikim, ka heya Xedê çarekê ji wanre bibîne. Malxuyê malê qewetiya wan mirovan li jina xwe kir, ku guhdanê li wan bike û şiv, taştê û firavîn jibîr neke. Diya zarokan ji wî mirovê camêr dipîrsî û dixwest bizanibe, ku ew çi bajar e. Xwedanê qesrê digot, ku ew bajar, bajarê Bexdayê ye. Heke rojek, heke du roj di wê navê de derbas dibûn, diya herdu sêwîyan digot herdu zarokan, ku pêwîst e, em ji qencyekê bi vê mala bi xelat bikin û destên xwe bavêjine karekî wan. Serê şevêqê ew radibû hewş dimalişt, av dikîşand û nanê wan li tendûrê dixist.

Dibêjin rojekê ji rojên xwedê dîsa malxuyê malê derdikeve ser qesra xwe û bala xwe dide hawîrdora qesra xwe. Çavê wî bi wî lawikê sêwî dîkeve, dibîne bê çawa cilên li wî lê rizî û bi pîne ne. Wisa dibêjin, ku wî bitenê mecîdiyek di bêrika xwe de didît û wî mecîdî jî dide diya wî, ji bo ew caw ji cilê kurik re bikire. Mirovên bajêr jî kurik bi "Xerîbo" bi nav dikirin. Ji bo (ronatiya) axurê jî, malxuyê malê her şev mûmek (findek) dida wan. Dibêjin şevêkê ji şevên Xwedê der û ber qar dibin, şev tarî û bêdeng e. Ji nişkê ve dengê tê û dibêje: Xerîb, Xerîb...

Xerîb di bala wî de, ku ew di xwe de ye û xewnekê dibîne. Lê dîsa her ew deng dibêje: Xerîb rabe ser xwe, ev ne xewne neji xeyale! Ez Xidir Ilyasim, sivikê Padişayê xwe yê li jor im û ez şandime, ji bo ez mirad û daxwaziyên te bi cî bînim! Tu bixwazî, ez dê te bixme şivanekî baş, anjî cotyarekî çalak û jêhatî, anjî aşiqekî dengzelal û xweş (sitranvan û dengbêj). Di destpêkê de Xerîb ditirse, lê belê hate hişe xwe, ku ew dîtina wî ne xewne. Dabû hişê xwe û digot Xidir Ilyasê, sivikê Xwedê, ku dê pêşî bi dayîka xwe bişewire.

Çawa lawik ji xew re dibêje. Diya wî dibêje: Heke tu bibî şivan, dê şivantiyê ji xelkê re bikî û heke tu bibî cotyarek, dîsa tu rênçberê xelkê yî. Na wele baştir e, ku tu jê bixwazî, bila te bike helbestvanek, sitranvanek, tembûrvanek. Xerîb bi dilekî xweş xewkir. Derengî şevê Xidir Ilyasê, sivikê Xwedê, dîsa wî hişyarkir û pê re diaxift. Xerîb daxwaziya xwe digotyê. Xidir Ilyas tembûra qudrêtê xista destên wî, tiliyên wî danîbû ser têt û perdan û xuziya xwe bi devê wî dabû. Eşqê li dilê wî dabû. Dayîkê dît, ku Xerîb bi şev radibe û ne li ser nivîna xwe ye û dengê wî ji derve tê. Diya wî tirsîye û bawer kir, ku cinik hatine Xerîb û wî dîn û bêhiş kirine. Xerîb digot, ku wî li tembûrê nedaye, bitene tiliyên xwe li ser têt û perdên wê danîne. Ji nişkê ve wî qîrkiribû

sitranan bi dengekî xweş û zelal, jê dihat keserên evîndaran, eşqa bûk û zavan.

Xerîb ji dayîka xwe xwest, ku ew tembûrekê jêre bikire. Ruyê xwe qewîn kir û digot: Pêwîst e, tu ji min re çarekê bikî. Çiqas dayîka wî xwe bi vir ve û wir ve dabû, her bêfêde bû. Rabû ew mecîdiyê, ku malxuyê malê dabûyê, wê jî dabû Xerîb. Xerîb jî bi nav bajêr ket û sitranên xwe dibêje û geh ti tewîne û geh jî ditewîne. Mirovan xwe ji wî dûr dikirin, diketin şekê û dilqusandinê, ku ew dîn e. Xerîb bi pirskirê digihîşt dikana tembûran, lê belê ciger nekir, ku here cem osteyê tembûran (hoste). Li tîra dikanê rûnişt û agadarî li hoste û miştiriyên wî dikir. Carekê dîtibû, ku çend xortên ji malbatên dewlemend û semiyandar çûne dikanê û li bihayê tembûran dipersîn.

Tembûra erzan bi penc zêran bû, û rebenê xwedê mecîdiyekî wî hebu. Hoste piştî xwarina haverojê (firavîné) dişa tembûr çekirin û rastkirin. Her wisa wî Xerîb li dev deriyê dikana xwe dîtibû û dît, ku ew hêve li wir e. Xwedanê dikanê diçe cem Xerîb, dixwest ji wî bipirse, ka derdê wî çiyê. Wî digot, ku ew dixwaze tembûrekê ji xwe re bikire, lê pir biha û giran in. Xwediyê dikanê digotyê, ku tembûr bi mecîdiyekî tunin û pêwîst e, ew ji ber dikana wî here. Xerîb digotyê, ku bê tembûr ji dikanê dernakeve, nexwe ew dê heya mirinê li dev deriyê dikana wî be. Xwediyê dikanê digot: Qurban! Xwedê nehêle, ez dê tembûreke bi bihayê 2 mecîdîyan ji te re çêkim, mecîdiyek ji cem te û yê din bila xêra dê û bavê min be.

Çavê Xerîb bi tembûreke delal û bi zêrê zer neqîşandî hatibû çêkirin, ket û ji xwe re digot, ku ev tembûr bû, Xidir Ilyasê min dabû himbêza min. Çavê her li wê tembûrê mabû. Xwediyê dikanê digot, ku ew tembûr ne ya têstên wî ye. Wî digot: Dê nexwe bihêle ez wê biramisim. Nekar destûra wî dabû, lê çawa tembûr kete nav lepên wî, necar gotiyê: De lêxe, lêxe!! Bi soz heke te baş lêxist, ez dê tembûreke baş bidime te. Xerîb hem li tembûrê xist, hem jî sitrand. Hingî deng û awazên wî xweş bûn, xwediyê dikanê sau û hêbet girt û hew dixwest ne

Kurdîstan

wêne: G. Prieß

tembûrê ji destan derxîne, ne jî stranan bi wê bide seknandin. Cade û zokaka dikanê tede bû, tîji mirov bûn û bi hezaran li Xerîb û tembûra wî seyr û temaşe kirin.

Sê roj û sê şevan wan mirovên temaşevan ne razan hebû û ne jî xwarin û vexwarin. Her guhdarî li deng û awazên Xerîb dikirin.

Xerîb li malê diyar nebû û dayîka wî giriyabû û bidest axîn, nalîn û keseran kiribû. Xwedanê qesrê dengê wê bihîst û wisa dilê wî li jina wî qusiye, ku dilê van belengazan hiştiya, an jî xwarin ji wan biriyê. Lê belê dayîka herdu sêwiyan rastiya kurê xwe jê re got. Xwedanê qesrê qîr dabû rênçber, çawîş û

kolên xwe û ji wan xwest, ku wî lawikî bibînin, heke sax (hêne li jiyane), heke mirî. Serwerê van mirovan 2 kes şandibû nava bajêr, ji bo li wî kurî bigerin. Lê ew çûn û nevegeriyan. Çara Zân serwerê çawîşan, çawîşekî pir zîrek şande bajêr. Wî dît, ku bi hezaran mirov li cadekê kom bûne û dengê tembûr û sitranan tê. Hingî awazên Xerîb xweş û bi şewat bûn, ew mirovên wî bajarî neçûn malên xwe her sê roj û sê şevan li ser piyên xwe rawestiyan, bê nan û av û bê xew. Xwedanê dikanê (firoşkerê tembûran) ev

tembûra zêrin diayrî kir ji bo Xerîb û digot, ku bitenê ew layqî tilyên Xerîb in. Mirovên bajêr ji wê rojê û pêde navê wî danîn "Aşiq Xerîb". Dibêjin, ku Aşiq Xerîb roj bi roj bi nav û deng bû û bi teybetî mirovên semiyandar û dewlemend wî dibirin şevbêrkên xwe û pir alîkarî bi wî re dikirin. Bajarê Bexdayê bi awaz û sitranên wî pir kêfxweş dibû. Lawên her çil serokên bajarê Bexdayê bûne destûbirakên wî û bi şev û roj bêt wî tebata wan nedihat.

Şevbêrikên wan li gel Aşiq Xerîb her li mala xwedanê qesrê yî merd bûn. Lêbelê carekê ji caran ji hevdu re gotin, ku wisa naçe serî, hem tim li mala wî mirovî bin. Wan biryar sitandin, ku qesrekê ji Aşiq Xerîb re bidine avakirin. Erdeke xweş ji bo avakirina qesra Aşiq Xerîb destnişan dabûn û ji xwediyê wê kirin. Di demeke kurt de wan qesreke xweşik û bê qisûr (kêmanî) ava kirin. Her şev karê wan kêf û

seyran bû, tembûr û sitran bû. Her şev her çil li cem yekî ji wan komdibûn jibokû navbera wan û jinên wan xirab nebe wan digotin Aşiq: Yan emê jinên xwe berdîn, anjî tu jî bizewice. Hevalên Aşiq Xerîb digot, ku ew gunehên van jinan naxe stûyêh xwe û dê bizewice. Hevalên Aşiq Xerîb rojek destnîşan kirin û gotin miletê bajêr, ku tu kes ji mala xwe demekeve lê çiqas qîzen bajêr pewiste, derkevin meydana bajêr jibo kû Aşiq Xerîb wan bibîne. Heke Aşiq Xerîb yek ji wan eciband emê jê re bixne bûk û biguhêzin.

Yek jî bidilê Aşiq Xerîb tunebû. Li aliyê cadê yî din keleheke mezin hebû û keçeke pir xweşik û xwîşêrîn tede bû. Gava çavê Aşiq Xerîb pê ket, ne bi dilekî dil ketiyê, bi heft dilan dil ketiyê û li ser wê aşiq bû. Lê dipirsîn û dizanîbûn, ku navê wê Şah-Senem e, dotmama Şahweled e û xwestiya wî ye (dergistiya wî ye). Bavê wê jî wê jiber vê sedemê jî neşandibû cadê, ta kû Aşiq Xerîb wê bibîne. Hevalên Aşiq Xerîb çûne xwestina wê ji bavê wê, û sînda mezin xwarin, ku wê ji Aşiq Xerîb re bînin, lê pêwist e bi dilê wê jî be. Mirovekî gotinger û fitneçî li mala bavê keçikê bû. Navê wî Beko-Ewan bû. Ew mirovê yekemîn bû bihîstibû, ku Aşiq Xerîb evîndarê wê keçê ye û her çil hevalên wî tene xwestina wê. Bavê keçê bi şewirdarê xwe ve Beko, ew keçik nehiştin derkeve cadê û Aşiq Xerîbê xwe bibîne. Her çil hevalên Aşiq ev tişt bihîstin û çûna mala bavê keçê û gotin, ku ev ne karê ew bû, ku Şah-Senem xwestiya pismamê xwe ye û dê semawenda wan di heftiya werê de çêbikin. Wan digotî heke bi dilê wê be, ji xwe pîroz be ji pismamê xwe re û heke evîndara Aşiq bê em dê bîzor anjî bi xweşî ji te bistînin û qelenê xwe jî bixwaze! Guneh giranin û em bêdilî wê nakin. Bavê keçê li gel hevalên Aşiq çûne oda keçikê û jê dipirsîn, ka baweriyên wê çî ne. Dibe, ku dilê wê di heft salên dawîde bi pismamê wê ve bû, lê piştî çavên wê bi Aşiq diket, hiş û sewdanê wê li cem diman û bi heft dilan dilketibû wî.

Şah-Senem digot, ku bi dilê wê ye û dixaze bibejina Aşiq û heke bavê wê li dijî vê zewacê be, ew dê xwe bikuje. Beko û bavê keçê tu çarên din ji xwe re nedîtî û digotin, ku qelenê wan heft bar pere ye, û ev perên han pêwist e, ne ji berîkên we bin û neji ji bajarê Bexdayê bin. Ev qelen pêwist e, ne ji keda destên wî be. Çareke din tune. Hindeke ji wan dixwestin bavê wê bixapînin û hindeke jî kuştina wî danîbûn ber çavan. Lê hevalên wan digotin, ku me bext û soz dabû bavê wê û ew ne li bextê xwe diqulibin neji sozê hunda dikin.

Bavê Şah-Senem çil roj molet dabû wan. Heke heya roja çilî şertê xwe bi çî nekirin, ew dê qîza xwe li

biraziyê xwe mehir bike. Mirovên bajêr pir melûl û dîlşikestî bûn bi van şertan û bi çûna Aşiq Xerîb. Mehelê xatiran, Aşiq Xerîb û bi her çil hevalên xwe ve hatin wî ciyê Şah-Senem cara pêşî lê dîtîbûn. Ew çî jî li tîra qesra bavê wê bû. Aşiq Xerîb dest avête tembûra xwe ya zêrin.

Çavên wî bi Şah-Senem diket û distirand:
Şah-Senema min yî delal e
Negirî û nenale
Hêstiran ji çavên belek vemale
Giriyê te bi şewat û tal e.
Berevanê Birca-Belek tê nalenale
vê gavê û seetê bi xatirê te û xuşk û hogir û hevalan

Şah-Senem digot:
Aşiq Xerîbê min dê here Heleba-Mîran
Cî û Welatên bav û bavpîran
Ditirsim dilê te li wir bikeve keçên began,
eyanet û wezîran.
Ditirsim tu Şah-Senema xwe li wir bik ji bîre.
Û tu Şah-Senema xwe paşî li bajarê Bexdayê nekî êsîre.
Aşiq Xerîb digot:
Şah-Senema min yî bi erkan e.
Hemlê (barê) bavê te li milê min gelekî giran e
Qelenê Şah-Senema min ji min
dixwazin heft barên perane.
Weleh min dizanîbû hemû Beko-Ewan e.

Şah-Senemê digot:
Aşiq Xerîbê mino, min dizanîbû Beko-Ewan sebeb e.
Û heke tu çuyî Şarê Helebê
guhê te li Şah-Senema te be.
Tu li wê derê ji Şah-Senema xwe xafil nebe.

Aşiq Xerîb dilezîne:
Xatir ji dayîk û xuşkê,
holdaş û Şah-Senemê dixwstîne
Xwe bi cada berbijêr diberdîne
Sîwarekî li rexê bajêr dibîne
Sîwaro! Min bi te û te bi Xwedê,
qûnaxa te kudere û kuder nîne!

Siwar digot: Tu ka carekê were xwe bi min bigihîne
Lingê xwe di rikêba min deyne
Ew siwar sihê Aşiq Xerîb dîsiwarîne
Rihê Aşiq Xerîb disîwarîne
Hebû deqîqeyek dû nîne
ji Bexda bi şarê Heleba-Mîran dighîne
Aşiq Xerîb bala xwe dayê,
ku bi heft dehol û Zirneyan Şahî ne
Aşiq Xerîbe xwe bi wê şahiyê dighîne

Dibêje gelfi biran min xwe li Xwedê
 û we li vî şarî girtîne
 Min Hevsurek ji xwe re xwestîne
 Û hebek malê min nîne
 Qelenê wê heft barên peran ji min xwestîne

Wan digot:
 Heke tu aşiq bî ka saza te nîne

Wî digot:
 Ji min re çongerekê (tembûrekê) bînin
 Ezê ji we re lêxînim
 Heke dilên we ne ecbînin
 Nesîbê min li cem we, li vî şarî nîne.

Çongerekê ji Aşiq Xerîbîre tînin
 Li ser çoka xwe datîne
 Izin ji Xidir Ilyas dixwestîne
 Gava destên xwe lêdixîne, kire qîrîne
 Aşiqên dawetê sazên xwe hemû danîne
 Aşiq Xerîb lêdixîne, çarde rêzên dilanê dikemlîne
 Aşiq Xerîb sîûheşt rojan û danekî lêdixîne
 Şeş bar û cemek peran ji wî re komkirîne
 Mî'adê Aşiq Xerîb û Şah-Senem
 ji xeynî rojek û danekî ne-mayîne.

Şah-Senem dil bi kul e, bi birîn e
 Ne dixwar û neji vedixwar û xewa wê ji nîne.
 Û tu beşî nahebîne.
 Daweta Şah-Senem û Şah-Weled li darxistîne
 Şah-Senem dil bi kul û bi birîne.
 Û serê xwe bi xem datîne
 Xwenekê di wê xewa xwe de dibîne
 Di wê xewnê de didît bazirganekî
 li binya bajarê Bexdayê
 Di wê xwê de Şah-Senem qesta
 başbazirgan danîne dikirîne
 Ilmekî xêrê di wê xewnê de
 Şah-Senem ji Aşiq Xerîb dihiltîne
 Bi tebeqa Birca-Belck ve derketîne
 Bi dûrebîne li binya Şarê Bexdayê çavan digerîne
 Dêhnê xwe dayê, ku xewin rast e, şik tede nîne.
 Şah-Senem li oda bûkantîyê xwe
 bi xemla bûkan dixemlîne
 Xêl û sipîçala hevrêşimî bi ser bejna zirav ve dixuşîne
 Û haja kesî ji Şah-Senem-Xatûnê nîne.
 Xwe di cadên Bexdayê de berbîjêr berdayîne
 Li miqabilî Xîbeta başbazirganî ketîne
 Digrî û dilomîne

Başbazirgan gotiyê:
 Şah-Senema min ye naz e

Tu digrî hêstirên xwe bi bejna xwe
 ya zirav ve berde gaz bigaze.
 Tu hatî bibirsî li halê Aşiq Xerîb, Xerîbê belengaze
 Tu pirs dikî, başbazirgan bi xwe Xidir Ilyas e
 Min ji Şah-Senema xwe re hasil kir ev miraze

Şah-Senem digot:
 Başbazirgan tu Xwedê bihebîne
 Û tê'na li ruyê Şah-Senem-Xatûna xwe nexîne
 Dilê min yî bi kul e û bi birîn e.
 Heke tu tê nan li ruyê Şah-Senema xatûna xwe dixîne
 Toqek di gerdena min de ye, ye qudretî ye û zêrîn e
 Bi qîmetê bazirganê te ji binî tine
 Min digot, belkî tê cewabeke Xêrê ji min re bîne
 Ka hal û hewalên Aşiq Xerîb,
 Xerîbê gêtî li şarê Heleba mîran çî ne.
 Ji min re bêje, Aşiq Xerîb yî sax e anjî mirî ne

Wî digot:
 Şah-Senema min yî bikir
 Nav û dengê te li dinyayê bûne dikir
 Te qesta xîva başbazirganê xwe kir
 Nasbikî Xidir Ilyas û Xidir
 Min ev miraz ji te re hasildikir

Şah-Senem digot:
 Xidir Ilyaso! Min bi te, te bi rebê alemîne
 Deng li bazirganê xwe bike, zû hilîne
 Xwe zû bi Heleba-Mîran ve bigihîne
 Aşiq Xerîbê min ji govend û dilanê derîne
 Şiqamekê tu li Aşiq Xerîbe min bide û tu neêşîne
 Aşiq Xerîb gelekî li ber dilê min yî şêrîne
 Û heke tu Aşiq Xerîbê min bêşînî
 Tu li şarê Bexdayê kizûra mirinê
 li dilê Şah-Senema xatûna

Şah-Senem çavên xwe li ser hev datîne
 Û çavên xwe ditîne û dihiltîne.
 Xîv û bazirgan nîne
 Xidir Ilyasê kar bi xêr xwe bi Heleba Mîran digihîne
 Bang dikir : Aşiq!
 Hemûkan digotn: Belê!
 Wî digot: Min divê Aşiq Xerîbê, Xerîb Gêtî
 Gazî kirinê: Tu yî Aşiq Xerîbê, Xerîb Gêtî!
 Digot: Belê!
 Digot: Şah-Senemê silavan li te dike û gotiye
 Şiqamekê le wî bide û emanet tu wî neêşîne

Şûna şiqamê destê xwe li sûreta
 Aşiq Xerîb xe û xulkê wî bixeyîne
 Û gotiye silava lê bike û jê re bêje:
 Min ehde, ji min û Aşiq Xerîbî re

ji xeynî roj û danekî nemayîne.
 Digot: Ka te çend bar komkirîne!
 Digot: Min Şeş bar û cemek komkirîne
 Digot: Bihêle û bişemrîne
 Nesîbê te di van peran de nîne

Aşiq Xerîb hate cem şahiyê, li cem aşiqan digot:
 Hûn xêr jê bibînin, yeqîn e, nesîbê min tê de tinîne.
 Aşiq Xerîb lingê xwe li ser lingê Xidir Ilyas datîne
 Xidir Ilyas iznê ji rebil alemin xwestîne
 Dihilanîn û danîne û cavan li
 binya bajarê Bexdayê digihîne
 Aşiq Xerîb çavên xwe dihiltîne:
 Yeqîn Bexda ye û Heleb nîne
 Bala xwe dayê qîzekê ji xwe re
 sergîn û qirşan vedihewîne
 Û pê re digrî û dilomîne
 Qesta wê keçikê kirîne
 Bala xwe dayê xuşka wî ji herdu çavan kor buyîne
 Hema piçekî erdê li ber lingê xw e dibîne
 Nasdikir Xuşka wî ye: Xuşkê roja te bi xêr be!
 Wê digot: Ser çavên min hatîne
 Wî digot: Xuşkê ev çi bajare, kûder nîne?
 Wê digot: U hu ..., neku tu xerîb bî, ev bajarê Bexda ye.
 Digot: Xuşkê! Li şarê Bexdaye têdengê şahî,
 dahol û zirnê. Ev çi tişt e?
 Wê digot: Bira! Tu here, kulên dilê min ducar neke
 Birinên dilê min çiçekê bi rû ketîne
 Û here xwe bi vê şahiyê ve bighîne
 Şûxlê te li cem min nîne.
 Wî digot: Xuşkê! ez mirovekî xerîb im,
 tu kesî nasnakim û dê îşev li cem we bim.
 Wê digot: Nanê te li cem me nîne
 û em mêvanan nahewînin.
 Wî dipirsî: Gelo çima hûn min nahewînin,
 ez xerîb im ji welatê Helebê hatime û ez tu kesî
 nasnakim?
 Wê digot: Wey li min be, birakî min jî hebû,
 çû welatê Helebê. Em li vir xerîb û bê kes hiştin,
 em nizanin çi bi wî hat. Gelo haja û gumanên te ji
 wî tinîne?
 Wî digot: Ne xêr! min tişt li ser wî nebihîstiyê.
 De ji min re bêje, ev çi bajar e?
 Wê digot: Ev Bexda ye!
 Wî digot: Tu bi qedrê padşahê jorî kî,
 çima tu girî, çaxê min li ser vê şahiyê û wî dengê
 dehol û zirnê dikir?
 Wê digot: Ev dezgîrana birayê min bû, wî berê xwe
 dabû Heleba şewitî ji bo qelenê bavê bûkê bîne,
 lê ew çû û nevegeriyê. Îro tu jî hatî û birên dilê min
 dîsa vedikî. Ez ji bajêr reviyam,
 ji bo dengê vê şahiyê nekeve guhên min.

Du diya min jî kesên xerîb nahewîne.
 Ev çil rojên me çêbûn, ku em digrîn.
 Lê belê tu jî weke birayê min xerîb î,
 de were îşev mala me!

Dayikê jî qebûl dikir, ku xerîb wê Xerîb rûnişt û
 çavên wî bi tembûra wî ket , û her çil xortên
 hevalên wî nikarîbûn destên xwe bidine tembûrê,
 jiberku wê xwe nedide destên wan.

Xerîb digot:
 Dayê pîrê, tu destûra min bidî,
 ez bînekê li vê tembûrê bixim?
 Bi vê tembûrê dixwazim kulên dilê xwe derxînim.

Dayikê digot:
 Tu çi mîvanekî bi tekir û mekir î
 Heke te şiv xwariye, taştê li cem me nîne
 Kul û birînen dilê min tu neveke
 û here oxira te ya xêrê be.

Xerîb digot:
 Dayê pîrê, xwe nekerbîne, min tiştêk negotiye.
 Tu bi qedrê Xwedê kî, bihêle ez li tembûrê bixim.
 Dîya wî tu çarên din ji xwe re nedît û digot wî,
 heke ew karibe
 raje tembûrê, bila lêxîne.
 Çawa Xerîb destên xwe bi aliyê tembûrê ve dirêjkir.
 Tembûrê xwe sipartibû wî û wî jî wê li ser çoka
 xwe danî, paqij kir û tilyên xwe bi ser perdên
 tembûrê re birin û deng û xurmîn jî tîlan anî.

Aşiq Xerîb digot:
 Hey dinyayê! Ez ji mal çum, maleke têr û tijî,
 Ez hatim maleke vale û fehma wê dîsa bûye rijî.
 Hey dinyayê xuşka min ye pak e
 Xwedê aqil û sewdan li serê te xirakir
 Çawa tu Aşiq Xerîbê Gêtî, birayê xwe nas nekir

Aşiq Xerîb dilezîne
 Tembûrê dihiletîne
 Xwe li devê derî dixîne
 Dayik û xuşka wî kor in nabînin

Digotin: Me ne em dizanin Aşiq Xerîb nû miriyê
 Her yek ji wan kevirekî li sînga xwe dixîne
 û şîneke giran datînin
 Aşiq Xerîb çû û nedîtî

Her çil hevalên Aşiq Xerîb û mirovin dilsoz û xwedî
 soz bûn. Ew çil roj derbas dibûn, ku ew neçûne
 malên xwe. Biryar standibûn, ku heke Şah-Senem

bê guhestin, dê xwînê birijînin. Aşîq Xerîb digihîşt cem wan û her ew di wê rewşê de ne. Lê wan ew nas nekirin, silav li wan kir, wan jî silava wî vedan. Aşîq tembûra xwe diyar kir, ji dakû wî nas bekin û bizanibin, ku ew Aşîqê tembûrvan û dengbêj e.

Yekî jî wan digot: Hey dinyayê, tu jî Aşîq î, de here cem vê şahiya li dar, tê jî xwe re perêkî baş kom bikî.

Aşîq digot wan: Xwezî min bizanibe ev çi bela we ye, hûn wisa dilmelûl in?

Yekî din digot: Tu ji cem me here, ti karê te li cem me tune.

Yê din digot: ka piçekî ji me re lêxe, îro bitenê ji me re maye, erê tu ji kur hatî û tu kî yî?

Aşîq digot: Ez mirovekî xerîb im û jî welateê Helebê hatim.

Wan digot: Tu bi qedrê Xwedê kî çi ilmê te ji hevalê me heye? Gelo te tiştêk ji wî nebihîstîye? Îro daweta Şah-Senem û Şah-Weled e û siba dê wê bighêzin û me qirar daye, ku dinyaye bi ser serên xwe ve hîlinin heke wan ev tişt birne serî.

Aşîq Xerîb tembûr li ser çoka xwe danî û qîrek dabû:

Ev dinyake pûç e, derwîn e
û kewna vê dinyayê pir şêrîn e
Nif'eta tu kurên bavan jê tunîne
Ez bilbilim û rebat im

Ji sibê heya êvaraê ez wek rebat û bilbilan dixwînim
Ez xwedanê tembûra qudretî perde zêrîn im
Awirên min gulên mîrinê saçirmên jehrê ne
Ez nav û dilê dijminan pê dipertînim
Û heke ez serê xwe li her çar qumên dinyayê biêxînim
Ez heval û holdaşan weke yên xwe nabînim.

Yekî ji hevalên wî digot:

Dilê min yî bi pîrte pîrte.
Tu bi Xwedê kî, tu Aşîq Xerîb î anjî şagirt e?
Digot: Birayo! Ez Aşîq im, Aşîqê zor im.
Ez Xwedanê tembûra qudretî perde bi mor im
Heyf û mixabin Şah-Weled zava ye
û bira zava li dorê rûniştî ne
Heyf û mixabim sibê dê biguhêzin
Şah-Senema min ya sore

Birano! Dilê min bi kîne-kîne
qehrê dilên heval û holdaşan min girtîne,
Wesyeta Şah-Senemê,
Xidir Ilyas destên xwe li ser rûyê Aşîq Xerîb datîne
Xulqê wî diguherîne
Bisekinin aqil û sewdan xwe bi serê xwe bînin
Heke ne ez Aşîq Xerîb bim, gumana min ji hevalê
we Aşîq Xerîb nîne.

Wan hevdu nas kirin û geh kenîn û geh jî girîn û dilşad dibûn. Xwe avêtin stuyên hevdu. Di cî de tev çûne cem dirwarçiyekî û destek cilên ser hev jê re dane çêkrin û hemû çûne ciyê serşokê û xwe şuştin û xwe bi xemil û rewş kirin. Wan dabû racengî hevdu û Aşîq diket pêşiya wan. Xelkê li cadê ew nas kirin û ew jî gihîştin wan û ber bi dîwana zava û birazavan de diçûn.

Dîlan digere, aşîq û hunermendan digotin û xelk tê de germ bûbûn. Tev li tîra zavê rawestiyân. Wan jî Aşîq nas kiri.

Aşîq Xerîb tembûra xwe li ser çoka xwe danîbû û wisa digot:

Ez Aşîq im, Aşîqê ji mêj im
Ez xwedanê tembûra qudretî perde dirêj im
Awirên min gulên mirinê saçirmên jehrê ne
ezê li nava zava û birazavan bipertînim.
Min dît li dîwanê bûbû pirtepirte
û bira çû bira nedigirte

Yek beziye û gihîşte cem Şah-Senem digote:
Aşîqek hatiye nizamim ne Aşîq Xerîb e ne jî şagirt e.

Şah-Senem digot:

Qasido bilezîne û serê min li dora serê xwe bigerîne
Ilm û cewabek xêrê ji min re bîne
Toqekî gerdena min qudretî zêrîne
Ew qîmeta bajarê Bexdayê tîne
Mizgîn û bexşîş tu ji xatûne xwe bistîne.

Yek ji gel digot:

Dayîk û Xuşka Aşîq Xerîb, ku ew hatiye û dibe ku ew kurê we be, min mîzgîniya xwe divê. Xidir Ilyas kevîkek dabû Aşîq Xerîb, wî jî bi ser û çavêndayêk û Xuşka xwe dakir û ew vegeriyân weke berê. Qazîdê berê hatiye derê dîwanê û tam û esih zanîbû, ku ew mirov Aşîq Xerîb e.

Dîsa zivirî cem Şah-Senemê û digot:

Şah-Senemê dilê min bi pirtepirte
Zava û birazava yekî yek nedigirte
Min pirs kir ew Aşîq Xerîb e û ne şagirt e.

Şah-Senem dihilhilîne

Destê qasidê xwe sê caran diramîse
û li ser serê xwe datîne
Xwedê serê min li dora serê te bigerîne
Tu cemedî dilê Xatûna xwe dihêlî de dipêlîni
Destê xwe li gerdena xelawî di qirka hêlî de dipêlîni.
Kilîla toq difikîne
Toq ji gerden hêlî dertîne

Di destê qasidê xwe de datîne
 Qasido! Tu xêrê li herdu dinyayan jê bibînî
 Yeqîn bike ji Rebil-alamîne
 Qîmetê nivê bajarê Baxdayê tîne.
 Şah-Senem Xatûn xwe bi oda bûkantiyê digihîne
 Xeml û xêza xwa ya bûkantiyê ji mal derîne
 Bejin û bala xwe ya zirav û nazik pê dixemlîne
 Çavên belek ji kilê sibhanî barkirine
 Lingên xwe di şimikên Entabê de dixîne
 Xêl û sipî çola hevrişim bi ser bejna
 xwe ya zirav de dixuşîne
 Û haja kesekî ji Şah-Senem Xatûnê nîne
 Û qesta dîwana zava û bîrazava bi lingên xwe kirîne.
 Li derê dîwanê sekinî, li wan dikir silave:
 Xêl û sipî çala herîrî bilind kir ji ser herdu çavan:
 Serê min biqurban be, dîwana
 Aşiq Xerîb lê rûniştin li nave.

Şah-Senem hat û gote xuşka Aşiq Xerîb:
 Here çiçekê bi wê de û digot:
 Xuşka Şah-Senem rêka min û rêka bîre
 Hêstirên min nediketin avan û kaniyan û xedîran.
 Û ez di bextê te de gazinan ji min neke,
 Aşiq Xerîb bîrakê min yê şîr e.

Digot: Dayîka wî bi wir ve here da ez li cem
 Aşiqê xwe rûnim!
 Dayîkê lê vegerand û digot:
 Şah-Senema minê
 Sê wextan min dabû Aşiq Xerîb şîre
 û heft salan ez bi Aşiq Xerîbê xwe re bûm êsîre
 Çil rojî min Aşiq Xerîb nedît, ez dibûm kore

Şah-Senem digot:
 Dayê pîrê heke tu naçî bi wir ve
 Xwedê wekîl be ezê niha xwe
 bihetikînim û rûnim di dawê de.
 Şah-Weled çavên xwe dîgerîne
 ji bîrazava yekî jî li dora xwe nabîne
 û bala xwe dayê, ku tiştêkî xêrê
 li ba heval û holdaşên Aşiq Xerîb nîne.

Lewma got:
 Gelî camêran hûnê Xwedê bihebînin
 Vê kêf û şahiyê me biterkînin
 Hûnê Şah-Senem ji Aşiq Xerîb re biguhêzin
 û berdêliya wê ji min re xuşka Aşiq Xerîb bînin.

Xuşka Aşiq Xerîb ji Şah-Weled re guhastin û Şah-
 Senem jî Aşiq Xerîb re guhastin. Gava Aşiq Xerîb
 qesda koza wê kir Emîn Cibrayîl rihê herduyan
 distîne.

Basinbar

bi tevzînokê canê xweyî
 xilmaş
 ezê meya hinarkên teyî
 berebat
 lêvê kenok
 bino
 şî
 nim
 û.....
 li ser gerdena elendê
 dê te bihûnim
 basimbarek
 ji kes...
 ke...
 so....
 rê

Hoşeng Broka

Gelî Êzîdiyan

Gelî şêx, pîr û pêşimaman
 Çiqas mirîd, feqîr û merebiyan
 Hemû koçek, qewal û mîran!
 Ma ne bes ji van derd û kulan
 Hişyarbibin bala xwe bidene dewran
 Bi kurve diçên ew urf û edatan
 Qey kes wek me ne hate alman

Ka ew sed û hedên bapîran
 Rêz û rêzanên me yî ji bo îman
 Ka ew rojên me yên îd û êrefatan
 Ka ew tifaqên me yên berî salan
 Ew tevger û bervedana dostan
 Ka ew hes kirin û berketina dilan
 Ka yekîtiya keç, kur û malbatan
 Lihev xwedîderketina jin û mêran
 Bi kurve diçên ew qîz û xortên ciwan
 Gelo çima em hijra jî wiha bê semîyan in?
 Kî here û em destê xwe nedin berwan
 Emê tevdek bivin bê xwedî û xwedan
 Pêşeroj dê me jî bike hevalê menfe'etan

Bavê Şêran

Qîrîna bindestan

Şûrên dudev li ser gerdenê, sê car digotin bide eşhedê
Dest girêdayî, çav girtî, dil bi kutekut, celad erdê vedide
Li her cihî barîbû agir û pêt, ji Derdilê heya bi Serhedê
Serî difirandin, xwîn dipijiqî, didane selewatan ber navê Pêxemberên Xwedê
Dikuştin jin û zarokên li ber himbêzan û ew mirovên diçûn kedê.

Şêx û melên bi şaşik û cube digotin: „Ew kesên Êzîdiyan bikuje,
Pêwist e, dest kesik bike û xwîna wan tev bimije“
Qîrdikirin sofîyan: „Sofîno! Hûn xilas dibin ji canem û dojê!
Çil horiyên gerden dirêj li benda we ne, kêf û seyran e, bi şev û rojê.“

Zarok mane birçî, tazî û pêxwas, bi girîn û zarezar
Keçên ciwan, bûkên salê nema gazî, nema hewar
Wan xwîn rijandin bê qedar
Cî û warê bav û kalan bû hêlîna mişk û mar.

Wan bawer dikirin û digotin: „Me Bihîşt ji xwe re kirî!“
Xêmxwazên çavsor li wan dadigirtin mejî û serî
Şûr dihejandin û digotin: „Em in xwediyên Bihîştê, Redwan e li ber derfî!“
Dijminên me Kurdan avakirin dewletên bi sinûr û qesrên mermerî
Me bi hevdu re fikir şer û çeng û bereberî
Mixabin, hêja berdewam dibe, ew bêmejî û xwelîserî.

Ew mirovên bi ol û erkan diterqîyan, ji wan difilitûn yek ji sedî
Belav dibûn li şaristanan, hem bê kes man, hem bê xwedî
Lê Tawîsî-Melek ma bawerî û bi han û hewar hat Şîxadî
Wî hinir sitand ji Şêx-Şemsê mefer, gazî dikir bi zimanê kurdî:
„Êzîdîno, Hûn bigrin welat, ji Amadê heya (bi) Cûdî.“

Hezar sal piştî ferman û wêranan dîsa dîrok xwe vedigerîne
Hêja em ronahiyê didin welêt, dijmin ji me bi kerb û kîne
Em gulên welêt in, xwediyên Bagok, Şengal, Bişêrî û Lalişa Nûranî ne
Em ne Cihû ne, ne file ne, ne misilman in û ne zerdeştî ne
Em xwediyên Qewl in, bi Berat in, bi pêşîr in û xwediyên Kaniya-Sipî ne
Em bi şêx in, bi pîr in, bi feqîr in, bi koçek in, em in, em Êzîdî ne.

Şewqî İsa

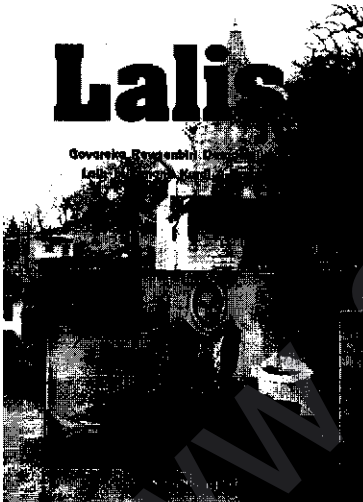
Weşanên nû

Ola Êzîdîyan

Endamê redaksiyona „Dengê Êzîdîyan“ lêkolînan Şewqî Îsa dê pirtûka xwe ya li ser ola Êzîdîtiyê bi zimanê almanî di demekî nêzik de biweşîne. Kovara Dengê Êzîdîyan vî karê pîroz dike.

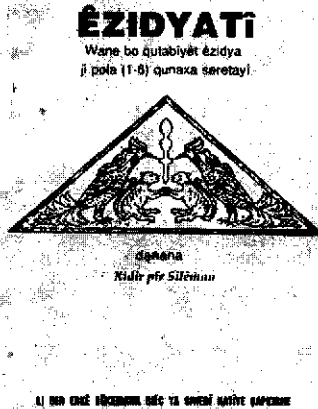
Die yezidsche Religion

Das in der letzten Ausgabe angekündigte Buch von Chaukeddin Issa über die yezidische Religion konnte aufgrund zu hoher Verlagskosten bisher nicht erscheinen. Die *DE* wird nunmehr die Produktion und den Vertrieb des Buches übernehmen. Issas Buch verschafft einen umfassenden und fundierten Überblick über das Yezidentum. Mit der Erscheinung wird im Frühjahr nächsten Jahres gerechnet.

Kovara Laliş

Bingeha Laliş li Dihokê, ji bo komelayetî û rewşenbîrî, hejmarên hefta û heştayê kovara Laliş weşand û karên wê redaksiyonî her berdewam in. Ew ji bo çand û ola Êzîdîtiyê kar dike û semînar û civînên lêkolînaviyê pêktîne. Kovara Laliş dikare li ser navnîşana redaksiyona *DE* bê xwestin.

Pirtûka Êzîdyatî

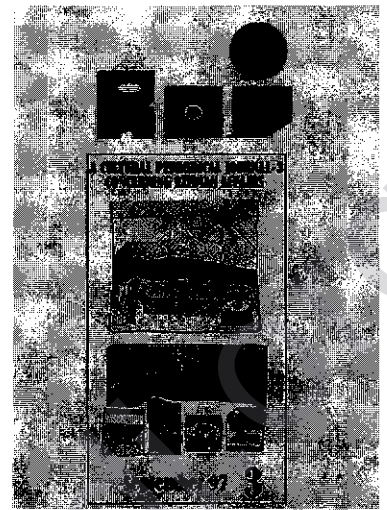
Mamoste Pîr Xidir Silêman pirtûka xwe „Êzîdîti“ bi tîpên latînî û erebî weşand û belav kir. Ev pirtûk ji bo dersê olî li dibistanên gundên Êzîdîyan e. Zarokên Êzîdîyan li gundê Baedrê, Şariya û Xanikê li Kurdistana Başûr dê dersên olî li gor vê pirtûkê bigirin. Çend mamosteyên Êzîdî li gundê Başîk û Behzanê ev pirtûk zarokên Êzîdîyan didine xwendin û gavên baş û rind avîtine.

Religionsbuch für Kinder

Der Yeziden-Experte Khidir S. Khalil hat in kurdischer Sprache ein Religionsbuch zur Unterrichtung von Kindern herausgebracht. Das Buch kann über die *DE*-Redaktion bestellt werden.

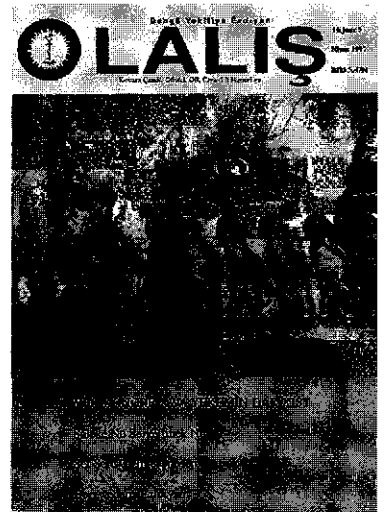
Ji bo zanîna rastiya ola Êzîdîyan

Zanyarê ola Êzîdîyan Dr. Şêx Xelîl Cîndî pirtûkeke hêja li ser dîrok, ol û felsefa Êzîdîyan di sala 1992 weşand. Her dîsa 2 pirtûkên biçûk bi navê "Duha û durozên Êzîdîyan" di sala 1997 hatine çapkirin. Ev pirtûk dikare li ser vê navnîşanê bê xwestin: Dr. Khalil J. Rashow, Hubeweg 6, 37574 Einbeck, Almanyay.

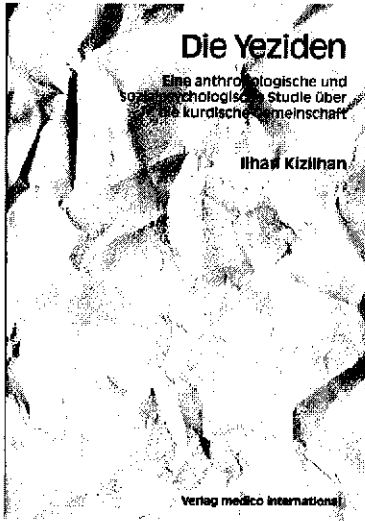
Kovara Roj

Bingeha Êzîdîyan li Derveyî Welat (ÊZiA) heta niha 3 hejmarayê kovara „Roj“ weşand. Bizav û çalakiyên Bingeha Êzîdîyan li Derveyî Welat (ÊZiA) berdewamin. Kovara Roj dikare li ser vê navnîşanê bê xwestin: Dr. Khalil J. Rashow, Hubeweg 6, 37574 Einbeck, Almanyay.

Kovara Laliş - Dengê Yekîtiya Êzîdîyan

Mala Êzîdîyan li bajarê Sellê heya niha şeş hejmarên kovara xwe „Laliş“ weşandine û kar û barê xwe didomînin. Ev kovar dikare li ser vê navnîşanê bê xwestin: Koppel 21a, 29227 Celle, Almanyay.

Die Yaziden

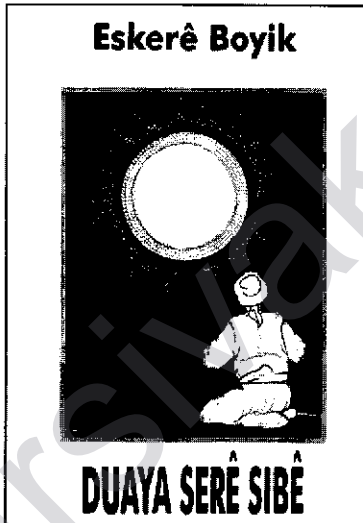
Nachdem der Autor Ilhan Kizilhan in seinem ersten Buch "Der Sturz nach oben" sich mit der Psychologie der Kurden auseinandergesetzt hat, beschäftigt er sich in seinem neuesten Buch mit der Sozialpsychologie der Yaziden. Kizilhans Buch "Die Yaziden" zeigt auf, welche Auswirkungen die yezidische Lehre und Praxis auf die Psyche der Menschen hat.

Das Buch ist im Verlag medico international Frankfurt a. M. erschienen und umfaßt 283 Seiten. Bestellungen können direkt an medico gerichtet werden.

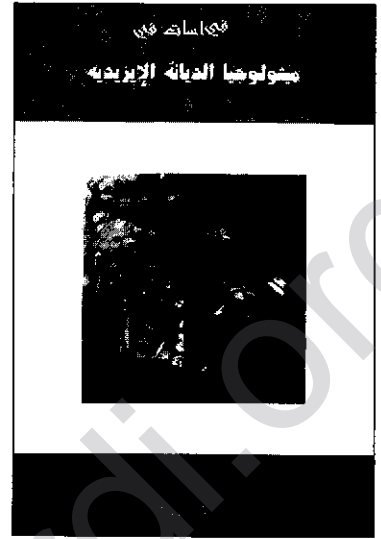
Karwan

Çirokeke di bergê kitêbeke navincî û pêkhatî jî 67 rûpelan jî nivîskar Canpola (Emerê Çelik) li sala 1995 hate çapkirin. Herçend nivîskarê me senga xwe bitir daniye li ser nivîsên şanoya lê vê carê xwe berdaye meydana çiroka jî. Di vê çirokê de her kurdekî bi rewşa gundiyan û hal û hewalê wan bi civatên wan, bi dan û standinê wan, bi karê êzingan, paleyê genim û dexl û dan agadar dike. Bi vê çirokê xweşiyê hînek dike dil û cigerê xwendevanan.

Duhayên Êzîdiyan

Eskerê Boyik kurdeki Ermenistanê ye. Ev pirtûka wi "Kulilkê Çiya" di sala 1972 li Rewanê çap bûye. Eskerê Boyik, qasi hin nivîskar û helbestvanên Kurdên Sovêtiyê di welat da (Kurdistanê da) ne hatiye bihistin. Çend helbestên wi cara pêşin di Roja Welat û kovara Özgürlük yolu (Riya Azadi) da û bi wergera tirki çap bûn û xwendekar gelek pê qayil bûn. Helbestên Eskerê Boyik xwedi awaki xas in; dengê wan ewqas bilind nebe û gur xuya neke jî, gelekî nerm, zelal û şirin in. Ev bi his û ramanên xurt û kûr xemiline.

Pirtûka Ola Êzîdîtiyê

Zanyarê Ola Êzîdîtiyê Hoşeng Biroka pirtûkek li ser „Ola Êzîdîtiyê“ weşand. Naveroka vê pirtûkê li ser pirsgerêka navkirinê di Êzîdîtiyê de: Tawisî Melek, Çarşema Sor û Mîtolojiya ola Êzîdîtiyê.

Şexan û Şexan Begî

Ev kitêb jî danan Pîr Xidir Silêman û Sedilla Şexanî li sala 1988 li Bexdayê bi zimanê kurdî zaravê soranî hatiye çapkirin û 336 rûpelan dike. Naveroka kitêbê ev e: Kurte basekî dîroka Êzîdiyan û ola wan, Mirgehên Êzîdiyan û Mîrgeha Şexan. Çend fermanên dijwar bi serê Êzîdiyan hafîn. Yek

Qublet

Qublet el bidor qubleta me ye
Zimzim heca me ye
Kaniya Sipî mora me ye
Şêşims meferê me ye

Ji kitêba Êzîdyatî, P.X.

Slrûda zarokan

Em in zarokên biçûk
Ciwan, paqij û xweşik
Li gel qebeqeba dengê kew
Bi rohilatê radibin ji xew
Pak dişon em dest û çav
Li dê û bav dikin silav
Sivik dixwin taştêya xwe
Dest davêjin çentên xwe
Em diçine dibistanê
Şêrgo, Zêrîn û Gulîstanê
Berê xwe didin xwendegêhê
Ew bingeha zanîngêhê.

Li wê ron dikin nerma çavan
Radiçînin tevnê ji devan
Vedixwin ji kaniya zanîne
Bi saya Xwedê û mamosteyê
jînê

Li wir fêr dibin tor û tebiêt
Ew ji me re dikin xweş nef'et
Divê em bibin darên bergir
ji mirovatîyê re bibin hogir.

Pîr Xidir Silêman

Hevpeyvînek li ser olên Kurdîstanê

Di roja 28.10.1997 an de hevpeyvînek di radyoya almanî - Süddeutscher Rundfunk- de di navbera Profesor Dr. Carsten Colpe, Dr. Cemal Nebez, Mehmet Çeker û Şewqî Îsa de pêk hat. Di vê hevpeyvîne de her çar mirovên lêkolînan di wê baweriyê de bûn, ku ola Êzîdîtiyê oleke serbixwe ye û tucar ne beşek ji beşên Îslamê ye û dîroka Tawîsî-Melek dîrokeke pir kevnar e. Rehên baweriyê bi hebûna Tawîsî-Melek digihjin heya bi 5000 sal.

Lêkolînanê hêja mamosta Cemal Nebez giranbihabûna peydabûna Êzîdîtiyê, Elewîtiyê, Ka-

kayîyê û Ehîfî-Heq di nav kurdan de anîbû ser ziman. Her wiha wî wisa digot, ku van her çar olên kevnar çand û zimanê gelê kurd li jiyane hiştin. Û ji vê sedemê jî partî û rêxistinên kurdan guhdaneke baş li van olan dikin û bi teybetî di vê dema dawî de. Wekî din jî van mirovan nêzîkbûna di navbera he çar olan zelal kiribûn. Her sê lêkolînanên kurd spasî Profesor Dr. C. Colpe dikirin, ku ew li gel emrê wî ye bilind û nexweşiya wî ya giran di vê hevpeyvîne de beşdar bû. Berpirsîyara vê bernamê jî rojnamevana almanî Hannelore Küchler bû.

Em cejna we ya Êzîdî pîroz dikin!

Bi hatin û nêzîkbûna cejna Êzî - Ezdayê pak - ya ku vê salê di roja 19.12.1997an de ye, em pir dixweş û kêfxweş dibin.

Bi navê desteka nivîsînê - redaksiyonê - ya govara DÊ em vê cejnê li we giştan pîroz dikin û xêr û xweşiyê ji we re û ji gelên aşîxwaz, xêrxwaz re dixwazin.

Her wiha em hevîdar in, ku ev cejin her sal bi xêr û xweşî li

Êzîdxanê û dost û hevalên dilpak derbas bibe û hindêk êş û janên we sivik bike. Em aşî, birafî, wekhevî, tifaq û tevayî, xêr û xweşî ji Êzîdîyan û dostên Êzîdîyan re dixwazin û dibêjin: "Ya Xwedê û Tawîsî-Melek, tu li milêten dinyanê tevî werî rehmê em jî tevî wan".

Desteka nivîsînê ya kovara Dengê Êzîdîyan li Almaniya

Book reviewing "Yezidism. Its background, observances and textual tradition"

A little while ago Mr. Philip Kreyenbrock published his book: „Yezidism. Its background, observances and textual tradition. The Edwin Mellen Press, USA, 1995,....“

It contains two enormous parts: Part one gives an exclusive account about the yezidi historical and religious background. It provides special informations concerning the beliefs, doctrines, co-

stoms and holy places. From his point of view as a scientist for studies in religion he compiled a very usefull working book. On the base of a special support and helps by Pir Xidir Sileman, the author provides a rare overview more religious than a research in the yezidi society and its changes in modern times. As for the yezidis themselves he made a very important contribution to

collect the religious texts and to edit it as well as to spread it about all yezidi communities. At least it is an important native language document which can support studies in the Kurdish language. Finally the book by Pir Xidir is a need and must for yezidis as well as for european scholars and scientists.

Sebastian Maisel

I m p r e s s u m

DENGÊ ÊZÎDIYAN*International periodical to spread accurate knowledge about Yezidism*

Publisher/ Herausgeber/ Weşanvan	Verlag Dengê Êzîdiyan Am Schießstand 6 26122 Oldenburg
Editors/ Redaktion/ Rêdaksiyon	Pir Khidir S. Khalil (Pir Xidir Silêman), Telim Tolan, Chaukeddin Issa (Şewqî Îsa), Badal Shamo (Bedel Feqîr Hecî)
Production manager/ Produktionsleitung/ Çapkirina kovarê	Lars Eglitis
Further staff/ Weitere Mitarbeiter/ Alîkarên vê hejmarê	Sermet Dag, Sebastian Maisel, Thales, Necat, Leo Cordeiro, Mamoste Firat, Siyabend, Frank, Ali, Selim, Şûkrûye, Mehmet, Ahmet, Muras, Firdaus, Murad, Hediye, Cengiz, Lazgin, Emin
Cover-peacock/ Titelbild Pfau/ Wêneyê rûpelê pêşî	Şêx Lauffrey Nebo, Êzîdî-Forschung, Münster
Photo back page/ Foto Rückseite/ Wêneyê rûpelê dawî	Gisela Prieß (Yezidi graves of Hamduna/Yezidische Gräber von Hamduna)
Layout	Lars Eglitis
German orthography/ Deutsche Orthografie/ Ortografiya almanî	Andreas Städter
Bank account/ Bankverbindung Pêwendiyên benkê	Oldenburgische Landesbank AG BLZ: 28020050 · Kto: 1267500500
Special thanks/ Besonderer Dank/ Sîpasi	Ausländerbeauftragte des Landes Niedersachsen Frau G. Erpenbeck

**Distribution and publication/
Vertrieb und Erscheinung/
Çap û weşan**

Published once a year. International sales. Mainly: Germany, Iraq, Turkey, Syria, USA, Canada, France, Sweden / Internationaler Verkauf + Postvertrieb. Schwerpunkt: BRD, Irak, Türkei, Syrien, USA, Kanada, Frankreich, Schweden.

Internet

<http://yezidi.home.ml.org>
e-Mail: yezidi@aol.com

This periodical and all contributions contained therein are protected by copyright. Any utilization outside the limits of copyright legislation without the express consent of the publisher and the author is prohibited. This applies in particular to reproductions, translations and storage of processing in electronic systems. Named articles do not represent the opinion of the publishers necessarily.

Nachdruck von Fotografien, Texten und Grafiken nur mit ausdrücklicher, schriftlicher Genehmigung des Verlages und der Urheber gestattet.

Für unverlangt eingesandtes Text- und Bildmaterial übernimmt die Redaktion keine Verantwortung. Wir behalten uns das Recht vor, eingereichte Artikel nach unserem Ermessen sinnwahr zu ändern oder zurückzuhalten. Namentlich gekennzeichnete Beiträge stimmen nicht unbedingt mit der Meinung der Redaktion überein.

Kopîkirin û çapkirina sûretan, gotaran û tiştên grafîkî bê destûra berpirsiyariya çapkirin û weşandinê qedexe ye. Ji gotar û sûretên nexwestî re em ne berpirsiyar in. Ji mafê me ye, ku em wan gotarên gihştine me û yên ji bo weşandinê ne, li gorî dîtina xwe biguhêrin bê ku mana wê gotarê bê guhrandin, anjî bi carekê re ne weşînin. Bi tenê nivîskar berpirsiyarê naveroka gotara xwe ye. Ne şert e û ne pêwîst e, ku bawerî û dîtinên nivîskar û yên rêdaksiyonê wek hev bin. Ev kovar bi pelên bê Klor katiye çapkirin.

Temara Mirinê

Dil girîbû, hiş ketibû xem û xeyalan
Dest şemirîn, qerem sist bûn, cokan erd dimalan
Min pê anî der, ku dimînim li paş hevalan
Lêv rihilîn, çav û ziman dabûne qîrîn û hewaran
Wey Felek xayîn, ev in nîşanên mirina sar.

Guh giran bûn, çav ketibûne temorê
Kalekî ez radikirim liser piyan bi kotek û zorê
Difirandim li ser bajarên, difiriyam raserî Torê
Min Qamişloka xwe dîtibû û gundên li dorê
Hêstir herikîn bi ser rondikan de, wey dayê korê.

Kalemêro! Tu min deyne ji xwe re bike xêr
Bihêle ez ji dîtina wî warê axşêrîn bibime têr

Dîsa serê berxê nêr bide ber kêr
Ez bi hesreta dîtina şingal im û pêre Hewlêr.

Tu bide xatirê wan perên xwe yên keskîn
Min bide xatirê navê Tawisî-Melekê şêrîn
Min bibe ber mala pîroz: Lalişa zêrîn
Bila ev daxwazî di dilê min de nemîn
Ji nû ve min qut bike ji vê dinyaka derewîn.

Êdî berê min bide aliyê welêt, aliyê bakur
Min deyne nêzîkî Otilceka ber ava kûr
Min xwestibû silav bidime pêşimaman li wir
Nezîr jî li wê ye, çira xortên Kurdistan ya gur.

Şewqî Şemo Îsa

Qewlê Axretê

Nefsê çendî tu dilkî gumanê
Tu xaltî nabî ji xedrê û dixanê
Te xeyala xwedanê xwe xilas bikî ji imanê.

Çav beziye serî
Dil xwendekar e wê li wî berî
Çav dibîne dî dixwaze
Ziman dibêje min dewerî
Zimano xwezî min te kiribe ker bi kerî
Hey zimano yê sotinê
Xeberêk wa hey nayê gotinê
Dê boçî dahir bikî li rûyê dinê.

Ey zimano yê xebat e
Xebera xweş nebat e
Xebera nexweş çî nîf'et e
Dê dilê insanî pê bikî rihete.

Hinciyê hikim dike li zimane xwe ye
Bizanibe wezna deng bilkeye
Ne hewceyî çile û micade ye.